G. SCHÖNINGS Afhandling

om

De gamle Grækers og Romeres rette Begreb og Kundskab om de Nordiske Lande, særdeles om den af dem saa kaldte Scandinavia.

I. Capitel.

Om de Grækers og Romeres Begreb og Kundskab derom for og ved Christi Tider.

§. 1.

At de gamle Grækers og Romeres Kundskab om vor Norden har for Christi Tider været ret stor, det er saa meget mindre at formode, som man ey allene af Tingens egen og de Tiders Beskaffenhed, sammenlignet med vore, let kan slutte sig til, hvor utilstrekkelig og ringe den maa have været, men man og af deres egne beste og troeværdigste Skribenter har tydelige Vidnesbyrd derom. Til begge Deeles Rigtighed at gotgiøre, kunde mere end eet Beviis udfindes, om man vilde være vidtloftig; men da vi gierne ville tage os vare derfor, saavidt mueligt er, saa ville vi lade os nøye med, til Beviis for det sidste, og til en Prove, her at anføre følgende: 1.) At Polybius, et Mynster for alle skionsomme og troeværdige Historie-Skrivere, udtrykkelig bevidner (a), at alt det, som laae imellem Tanaim og Narbonne, og saa videre Nord efter, var til hans Tid (b) ubekiendt, og at de, som enten fortællede eller skreve noget om de Lande, frembragte lutter Drømme og Eventyr. Og giver han siden (c), Aarsagen dertil nærmere tilkiende, nemlig

(a) Histor. pag. 192. edit. *Casaub.* som Thucidydes bevidner, vidste de Grækr ey engang ret deres egne gamle Sager, ja foere end og vilde i at fortælle nye. Histor. Lib. 9. p 16, edit. *Dukeri.* Hvorfra kan sluttes om deres Kundskab, angaaende saa fremmede og langt bortliggende Lande, som vore vare.

(b) Han levede i det andet Sæculo for Christi Fødsel.

(c) Loc. cit. pag. 210. 211.

lig, at sielden nogen af de Græker havde i forrige Tider kundet undersøge de yderste Verdens Kanter for de uovervindelige Farligheder, som vare derved, at om end nogen kom didhen, var det dog heel vanskeligt at faae noget ret at vide, for de grumme barbariske Folk, som der boede, og for de mange store Udørkener, som der vare, foruden den store Vanskelighed, som reyste sig af Sprogenes Ulighed ag Udskillighed; og at de, som vidste noget fra de Kanter at fortælle, kunde ikke bare sig at opmænge det med Fabler og forunderlige Historier (d). Hvilket Polybii Udsigende er saa meget mere troeværdigt, som det ey allene er overeensstemmende med mangfoldige Exempler baade af ældre og seenere Tider, men og (2) bekræftes af en saa kyndig og anseelig Mand, som Cicero var, der levede Christi Tider saa meget nærmere end hin, men gior snart endnu mindre Væsen af de gamle Romeres Kundskab, endog om Gallien og Germanien, naar han saa siger: (e) " Han (nemlig Julius Cæsar) har sigtet „ med stor Lykke imod de meget stridbare og mægtige Folk, de Germaner og „ Helvetier ꝛc., **og de Lande, og de Folk, som ikke tilforn have været os „ bekiendte, enten ved Skrifter, eller ved Fortællelser, eller ved Rygtet**, dem har nu denne vor General, og vor Krigshær og det Romerske Folkes Vaaben igiennemvandret ". Har da det meste af Gallien, har hele Germanien, som laae de Romere saa nær, været indtil de Tider saa ubekiendt, hvilke Tanker skal vi da vel giøre os om vor Norden, som laae saa meget længere borte? Allerhelst da vi (3) af den ypperlige Skribents Strabonis Vidnesbyrd, som levede endog efter Christi Fødsel, i Tiberii Tider, kan tydelig see, at de Grækers og Romeres Kundskab derom har endnu den Tid været ringe, eller saa godt som ingen, naar han beretter: (f) " At ligesom Alexander den „ Store, ved sine Krigstoge, giorde en stor Deel af Asien og de Nordlige Dele af Europa til Floden Ister bekiendte; saa have de Romere paa samme Maade giort den hele Vestlige Deel af Europa bekiendt alt indtil Elven, som løber

(d) Det er ey at tvivle paa, at Skribenten jo her har sigtet til Pytheas Massilienses i sær, og andre gamle Græske Skribenter, som efter denne haybe beretted noget om de Vestlige Lande i Europa.

(e) In Orat. de Provinc. Consular. Part. 2. Pag. 593. edit. *Gronov.* 4.

(f) Geographiæ Lib. 1. pag. 26. edit. *Casauboni*, hvor ogsaa efterfølgende hans Ord ere værde at legge Mærke til: " Ulteriora (trans Tyran. fluv.) ad Mæotidem lacum & „ oram maritimam, qvæ ad Colchos finitur, Mithridates cognomento Eupator nota „ reddidit & Duces ejus. Parthi Hyrcaniam, Bactrianam & Scythas, ultra eam incolentes, notiores nobis reddiderunt, cum prioribus nobis minus essent nota ".

„ ber midtigiennem Germanien “. Men, siger han videre paa et andet Sted (g), „ alt det, som ligger paa hin Side Elben, hen imod det store Hav, er os „ gandske og aldeles ubekiendt; thi de Romere have aldrig kommet paa hin Si„ de Elben, ey heller har nogen reyst over Land til de Steder “.

§. 2.

Disse Ord ere saa tydelige, at vi med god Foye og Vished kan deraf giore den Slutning, at den Kundskab, som man skal hente af de Græske og Romerske Skribenter, om vor Nordens ældste Tilstand for Christi Tider, bliver liden eller næsten ingen. De ældste Græske Skribenter, som vi endnu have, have ganske vist ey engang kiendt vor Norden af Navn, end sige mere: thi i Homeri Tider var end og det sorte Hav for Grækerne næsten saa fremmet og ubekiendt, som Havet mod den Sydlige Pol kan være for os (h), og Herodotus, som dog blant alle Græske Skribenter har været best underrettet om de Lande, som laae neden for bemeldte Hav, „ maa selv bekiende (i), at endskiønt „ han havde giort sig Umage og stor Flid for at sporge derom, saa kunde han dog „ ey af nogen, som selv havde seet det, faae at vide, hvorledes Havet paa den „ Kant af Europa (mod Vesten (k,) var beskaffet, at han selv intet vidste „ om disse disse Europæ yderste Kanter med nogen Vished at berette; at han „ ey kunde antage det for gyldigt, at Eridanus var nogen Flod, saa kaldet af „ de Barbarer, som løb ud i Havet mod Nord, hvorfra man fortalte, at „ Bernsteen kom, da Navnet Eridanus selv kunde bevise, at det var et Græsk, og

(g) Loc. cit. Lib. 7. pag. 451. See og pag. 452. hvor han siger: at man ey vidste, om der boede Folk imellem de østlige Tydske og Havet, og at man var ligesaa vankundig om de øvrige Steder der Norden for.

(h) See *Strabonis* Geographiæ Lib. 1. pag. 39. hvor det saa heder: “ Omnino ista ætate „ (Homeri) mare Ponticum pro Oceano qvodam secundo habebatur, & qvi eo na„ vigassent, non minus procul ab hominibus recessisse putabantur, qvam qvi extra „ columnas Herculis essent profecti “.

(i) In Thalia v. 115. pag. 203. edit. *Gronovii.*

(k) Om disse Europæ yderste Kanter vidste Herodotus for Resten ikke meget andet at berette, end at Ister-Floden havde sit Udløb fra de Celter og Staden Pyrene, at de Celter boede uden for *Herculis* Støtter yderst i Europa, og at midt igiennem Europa løb Ister-Floden. Saa denne Skribent har altsaa forestillet sig Europam, som en lang Strimmel Land, strækkende sig fra Osten til Vesten.

„ og intet barbarisk Navn (l), opfundet af een eller anden Poet (m); at han „ ey heller kiendte de Cassiteriske Øer, hvorfra der kom Tin; men (det han kun„ de med Vished sige, var dette, at) fra det yderste af Europa kom Tin og „ **Bernsteen.** „

§. 3.

Efter Herodoti Tider har de Grækers Kundskab om de nord-østlige Lande af Europa, heller taget af, end til, og om de Nordvestlige synes den ey at have været synderlig større, end den var i hans Tid: Thi alt hvad man af Aristotelis rette og egne Skrifter kan slutte sig til at han har vidst om de længst bortliggende Lande mod Vest og Nord, beløber sig ey til videre, end dette (n) „ At af det Pyrenæiske Bierg i Celtica udløbe de Floder Tartessus og Ister, „ den første i Havet uden for Herculis Stotter, men den sidste igiennem hele „ Europa ude i det Pontiske Hav (o); At af de **Arcyniske** (p) Bierge, som „ baade i Mængde og Høyhed vare de største paa de Steder udløbe de fleste „ andre Floder hen mod Norden (eller Nord-Stiernen); Men under Nord-Stier-

(l) Italien var Herodoto kun lidt bekiendt, og derfor er han saa uvis paa, hvor han skal finde denne Flod igien. Dersom jeg torde komme frem med Gietninger, saa var det maaskee ey urimeligt at sige, at Navnet Eridanus var sammensløbt af det Græske ἐρὶ og Ordet *Dan*, *Tan* eller *Don*, som hos de Gamle bemærkede en Flod i Almindelighed. Saa at Eridanus ey vilde sige andet, end den store Flod, fordi den er den største i Italien.

(m) Altsaa tager vel den berømmelige Bayer feyl, naar han in Comment. Acad. Petropolit. Tom. 7. Pag. 346, og efter ham *Franeheville* in Dissert. sur l'origine du Peuple Prussien pag. 504. in Histoire de l'Acad. de Berlin An 1749. mene, at Navnet Eridanus er taget af den lille ubetydelige Flod Ruden, Rodaune eller Reddune i Preusen: Thi da disse Lande vare i de Tider endog af Navnet ubekiendte, saa er det saa meget mindre rimeligt, at saadan liden Flod var de Gamle bekiendt. Ligesom alle de Beviser, som tages af en blot Overeensstemmelse mellem visse Navne ere meget usikre, naar de ey understøttes af andre stærkere.

(n) See hans Meteorolog. lib. 1. cap. 13.

(o) Dette kommer næsten overeens med foranførte Herodoti Ord, undtagen at Aristoteles har vidst, at Pyrene var en Field-Strekning, og ikke en Stad, og deri rettet den andens Vildfarelse.

(p) Dette Ord udtrykker bedre Navnet Hartz, hvormed visse bekiendte Bierge i Tydskland endnu kaldes, end Ordet, **Hercyniske Bierge**, **Hercyniske Skove**, som de seenere Græske og Romerske Skribenter bruge.

„ Stiernen selv, oven for Scythien og dens yderste Grændser, laae de Bierge „ Rhipæ, om hvis Storrelse Fortællingerne vare fulde af mange Fabler „. Og om man end og vil antage, at de saa kaldte Mirabiles Auscultationes ere Aristotelis egne, som de dog vel ikke ere, saa faae vi deraf dog intet andet, at vide, end (q) at „ det Celtiske Tin var blødere end Blye, og lod sig end og opløse i Vand (hvilket er godt Snak); at i det Adriatiske Havs Bugt laae de „ Electriske Øer, hvilke Floden Eridanus havde udkastet, hvor Bernsteen flød „ ud af visse Træer, hvilken Indbyggerne opsamlede og førte til Grækerland; „ at, som man fortællede, udløb Floden Ister af den Hercyniske Skov deels i „ det Pontiske, deels i det Adriatiske Hav „, og andet mere, som slet ingen Oplysning giver i de Ting, som egentlig angaae vort Øyemerke.

§. 4.

Saa vidt gik da de Grækers Kundskab om de nordvestlige Lande af Europa i de Tider, og stort længer har den ey heller gaaet i de følgende lige indtil Christi Fødsel. Jeg siger med Flid: De Grækers; saa vidt nemlig, som man af deres overblevne Skrifter kan slutte sig til: Thi derfor nægter jeg ikke, at jo andre, men i sær Phoenicier, kan have havt langt bedre Kundskab baade om de vestlige og nordlige Kanter af Europa: Thi at de Phoenicier fra ældgamle Tider af have været mægtige til Søes, at de have strakt deres Seilats og Handel næsten til alle Verdens Hiørner, at de i sær vare de første, som giorde Europa bekiendt for de Asiatiske Folk (r), at de ere komne til dens yderste Grændser mod Vesten, nemlig til Gades eller Spanien, som de kaldte Tarteſſus (s);

(q) Disse mirabiles Auscultationes staae blant *Aristotelis* Opera; og endskiønt deres Autor vel er meget yngere end Aristoteles, saa vise de dog, hvor Herodoti *Eridanus* bør søges, nemlig ikke her i Norden, men i Italien, hvor og andre Skribenter sætte den.

(r) Thi for de Phoeniciers Tider var Europa for dem i Asien saa fremmed, at hine maatte lede efter den, som et ubekiendt Land. See *Herodoti* Euterpe. v. 44.

(s) Med dette Navn har og Herodotus med andre Græske Skribenter, *Festus* Avienus i sær, og de Romere selv kaldet Spanien. At Skriveren *Tharsis* er dette Tarteſſus, tvivler jeg ey paa: thi vel er det saa, at Veyens Længde, da Seiladtsen varede i 3 Aar, og Vahrenes Beskaffenhed, som iblant andet bestode af Aber og Paafugle, synes at være derimod; men hvo har sagt, at Seylatsen paa Tharsis gik lige fra Tyrus igiennem Middel-Havet? Jeg troer, at den heller har gaaet fra det røde Hav omkring Africa til Spanien; og antager man den Troe, saa falde begge disse Vanskeligheder bort paa eengang. Ja jeg troer endnu mere, nemlig at de Phoeniciers Skibs-

at de under en Herculis Anførsel have fort Indbyggerne der Krig paa (t), og der været mægtige og rige (u); at de have giort saa vidtløftige Seilatser, at de have været borte i tre samfulde Aar; at de ere komne langt uden for Herculis Støtter, og at de have drevet Handel end og paa Britannien, det er ey allene en bekiendt Sag, men og noget, som baade af den hellige Skriftes og andre gamle Skribenters Vidnesbyrd kan giøres nokſom bevisligt.

§. 5.

Ere da de Phoenicier komne vor Norden saa nær, at de have drevet Handel i Britannien, saa er det læt at slutte, at de ey allene have kundet faae nogen Kundskab om samme, men at de ogsaa have strakt deres Seylats didhen, hvorom vi siden faae Leylighed at tale noget mere; Og det saa meget mere, som man ey allene finder, at det i *Taciti* Tider var et gangbart Rygte, at Herculis Støtter vare at finde i Norden, (v), og at der ogsaa paa Den Valeheren i Nederlandene skal i en Kirke være, eller have været, at see en Inscription, opsat Herculi Magusano til Ære, hvilket Ord Magusanus skal paa Phoenicisk bemerke en, som reiser over Havet eller til Søes (x); hvilken Hercules altsaa vel

Skibsfart, omkring Africa til Spanien, er enten ældre, eller i det mindste lige saa gammel, som deres Skibsfart fra Tyrus paa Middel-Havet. Hvilket, som vor Materie uvedkommende, her ikke videre kan udføres.

(t) Dette bevidner Auctor til de forommeldte Mirabiles Auscultationes.

(u) At leve paa sin Tartesſisk var derfor hos de Gamle det samme, som at leve vel og lykkelig. Som *Photius* i sit Bibliotheca pag. 1119. anfører af *Himerii Sophistæ* Declamationibus.

(v) Det er venteligt, at Taciti Mening hermed har ikke været anden, end at der i Norden var et trangt Sund mellem 2de Hav, som det Herculiske mellem Spanien og Africa, og at en Hercules sagdes at have befaret samme Sund. At denne har boet paa Kullen i Skaane, og at Hercules vil sige det samme, som Herren paa Kullen, er noget, som bør regnes blant det lærde Spøg. Rimeligst er det, at Navnet er Phoenicisk, og bemærker en Kiøbmand. Men derfor er det vel ikke sagt, at alle Hercules vare ey andet, end omstrippende Kiøbmænd, som den lærde Clerc har villet giort dem til. Thi det har havt sig med de Phoenicier omtrent, som med Hollænderne i vore Tider, at Kiøbmandskab vel har været deres Hoved-Sag, men at de og under tappere Anførere have figtet for deres Handel, naar det galt derpaa. Ligesom og Mela beretter, at de først opfandt den Kunst at figte til Søes.

(x) See Journal des Scavans An. 1688. p. 454. af *Servatii Gallæi* Dissert. de Sybillis.

vel ikke kan blive nogen anden, end den Phoeniciske (y); Men som man ogsaa, naar man antager, at Phoenicierne og vore Forfædre have havt Omgiengelse med hinanden, let kan udfinde Aarsagen, hvorfor vore Forfædre have, som *Pytheas Massilienſis* bevidner, vidst af Agerdyrkning, længe forend de fleste Tydske begyndte at drive den; hvorfra vore Forfædre have faaet deres Rune-Bogstaver, hvilke saa meget ligne de Phoeniciske Bogstaver, samt de Britanniske og Spanske Runer; og af hvem de have lært Skibsfarten, samt ved hvilken Leylighed de ere blevne saa mægtige til Soes, som Tacitus beretter (z), frem for de Tydske, som vare næsten gandske vankundige derudi.

§. 6.

Igiennem de Phoenicier og deres Skibsfart, er det da slutteligt, at Homerus, om han ellers har havt nogen Kundskab om de Steder, som Strabo paastaaer (a), og fornemmelig Herodotus har ved Rygtet faaet den smule Underretning, som man hos den sidste i før finder om de yderste Kanter af Europa. Og kan deraf tillige udfindes, hvorfor denne sætter Europæ yderste Grændser mod Vesten, og ey mod Norden; hvorfor han ingen kunde faae fat paa, som selv havde været paa de Steder; hvorfor han ved at nævne de længst bortliggende Cassiteriske Øer, og at berette, at fra de yderste Kanter af Europa kom Tin og Bernsteen, samt at de Celter der boede, men har derimod ey engang kiendt de Romere af Navn, og sætter ey en Toddel om Germanien, da disse Lande dog laae ham og de Græker saa meget nærmere, uden man didhen vil føre hvad han beretter om Ister- eller Donau-Floden, nemlig at den havde sit Udspring fra *Pyrene*, hvorved han maae have forstaaet de Pyrenæiske Bierge, og synes endog at giøre disse til en Stad (b). Hvilket nokſom viser, hvor urigtigt Begreb han har giort sig om de Steder.

(y) *Plinius* fortæller i sin Historiæ Natur. l. 7. cap. 57. at en ved Navn *Midacritus* var den første, som bragte Tinnet fra den Cassiteriske Øe. Dette Navn Midacritus ville nogle giøre til Midas Phrygius; men jeg troer, at det heller er giort af Navnet *Melchartus*, hvormed den Phoeniſiske Hercules blev kaldet.

(z) In Germania.

(a) Geographiæ Lib. 1. pag. 4. 6. Ja endeel ville mene, at Moses end og af de Phoenicier har lært, hvad han beretter om de Folk og deres Oprindelse, som boede ved Middel-Havet. See Forsøk til Historia om Handel ok Siøfart i de ældste Tider. p. 54. Hvilket ikke er saa let at troe.

(b) See hans Thalia v. 33. pag. 102. edit. *Stephani*.

§. 7.

Efter Herodoti og Aristotelis Tider synes de Græker først at have lært at nævne Britannien (c) og tillige hørt adskilligt fortælle eller snakke, deels om en stor Ø, som laae Norden for benævnte Britannien, kaldet Thule, deels om en anden saadan Ø, liggende lige over for det faste Land af Scythien, ved Navn Baltia, Basilea eller Abalus. Navnene paa disse Lande, eller i det mindste en Slags Underretning om dem, synes de Græker først at have faaet af en, ved Navn Pytheas Massilienſis, hvilken skal have levet 300 Aar omtrent for Christi Fødsel, og den Tid foretaget sig en Reyse til de Nordlige Lande omkring Europa, ja lige til Verdens Ende som han selv foregav (d). Strabo (e) Polybius (f) og endeel andre troværdige Skribenter give ham kun et meget slet Skudsmaal for hans Kyndighed og Troværdighed i de Ting, hvilke han fortæller. At dette Skudsmaal er tildeels rigtigt, skal vi see af efterfølgende, men tro tillige, at det og til deels igien er gaaet den gode Pytheas, som det gemenligen gaaer dem, hvilke ere befundne i Løgn, at man ey vil troe dem, end og naar de sige sandt; eller som dem, der frembringe Ting, der overgaae andres Begreb og Kundskab, at de Ukyndige anſee dem for Fabelhanſe: thi at Pytheas har om de Nordlige Kanter af Europa havt bedre Kundskab, hvor han end har faaet den fra, end baade Polybius og Strabo, det er vel en rigtig Sag, hvorom vi længere frem skal faae Leylighed at sige vor Mening.

§. 8.

Men for ey at afbryde Materien, ville vi strax tage bemeldte Pytheam for os, og høre hans Efterretninger, som det var at ønske, vi havde hele og holdne, i Ste-

(c) De ældste Græker have altsaa ey engang vidst af noget egentlig Navn paa denne Ø, men kaldet den efter de fornemste Vahrer, som derfra bleve førte, Tin-Øen, eller den Cassiteriske. Da nu Navnet Britannien siden kom i Brug, og blev bekiendt for et Sted, hvorfra Tinnet kom; saa vidste de seenere Skribenter ey, hvor de skulde gisre af de Cassiteriske Øer, og satte dem til deels saa langt borte fra Britannien, at vore Tiders Fortolkere over de gamle Skribenter have til deels anseet det for rimeligt, at dermed kan være meent endog de Azoriske Øer, som *Hill* i hans Comment. ad *Dionysii* Periegesin pag. 220.

(d) See *Strabonis* Geographie lib. 2. pag. 163.

(e) See bemeldte Skribent lib. 1. pag. 110. hvor denne kalder ham den største Løgner, som har været til, pag. 111. 160. lib. 2. og pag. 308. lib. 8. hvor han beskyldes for, at have løyet om Stæder, som vare vel bekiendte, hvorfra man kunde slutte om Resten.

(f) See hans Vidnesbyrd hos *Strabon.* Geograph. lib. 2. pag. 163.

i Steden for at vi nu maa lade os noye med nogle faa Stumper deraf; og som forbenævnte store Øe norden for Britannien, Thule kaldet, er uden Tvivl bleven først bekiendt, saa ville vi og begynde fra den, da vi finde, at han om den og omliggende Steder har vidst at berette: "At en 6 Dages Reyse fra den Øe „ Britannien, hen imod Nord, laae Thule, nær ved det sammenfrosne Hav „ (g); at Øen Britannien var 20000 Stadier lang, Kent laae nogle Dages „ Seylats fra Celtica (h); at paa hin Side Rhinen boede de Ostiæer hen til „ Scythien (i); at han vel ey havde overfaret hele Britannien, men dens Om„ kreds var dog mere end 40000 Stadier (k); at ved Thule og de Stæder „ var hverken Jord, eller Hav, eller Luft, men en Blanding af alt dette, ligt „ en Havlunge, hvori Jorden, Havet og alle Ting hængte, og hvorved alle „ Ting bleve som ved et Baand sammenføiede, men var ey at komme hen til, „ hverken til Lands eller Vands (l). Hvilken Lunges Skikkelse han selv haver „ seet, men Resten hørt af andres Fortællinger (m); at omkring ved Thule, „ som blant de Britanniske Øer laae allerlængst mod Nord, var Verdens „ Ende, men melder intet derom, at Thule just var en Øe (n). Hvortil endnu Strabo

(g) See *Strabonis* Geograph. Lib. 1. pag. 109. Den lærde *Gassendus* forsvarer Pytheam ret grundig i sin Proportio Gnomonis ad Solstitialem Umbram, observata Massiliæ, og siger, at hans Fode-Bye havde udsendt ham, for at undersøge de nordlige Lande, som en, der var baade Philosoph, samt forfaren i Astronomie og Mathesi.

(h) Forstaaer man ved Ordet Celtica det nu værende Frankerige, saa har Pytheas her skammelig løyet; men den Beskyldning kan han lettelig befries for, naar man, hvilket og i sig selv er rigtigt, ved Celtica forstaaer Spanien, i hvilket Land Herodotus og de ældste Skribenter sette de Celters Boepæl.

(i) Saaledes staae vel ikke Ordene hos *Strabonem* pag. 111. l. cit.; Men Meeningen af dem bliver dog denne, naar han siger, at Pytheas har overalt løyet om de Ostiæer og de andre Steder paa hin Side Rhinen, hen til de Scyther.

(k) *Strabo* loc. cit. pag. 163.

(l) Dette har og en nyere Græsk Skribent *Joh. Tzetzes* videre udført og paa sin Maade udtydet i et Vers hvoraf *Casaubonus* anfører nogle Stykker i hans Anmærkninger til *Strabonis* Geographie p. 110.

(m) Manden har visselig bedre hørt end seet: Thi det som han siger sig at have seet, er urimeligt, men hvad han havde hørt om Thule, er langt anderledes beskaffet. Til Bevis, at de fortællende havde vidst temmelig god Besked om de Steder.

(n) Pytheas har intet derom, at Thule var en Øe, som *Strabo* beretter, loc. cit. pag. 175. Dog anfører han i det næstforegaaende Pytheæ Ord saaledes, som han skulde have anseet Thule for en Øe.

Strabo lægger, naar han taler om Oerne, som laae omkring Britannien (o): „ At Historien om Thule var endnu mere mørk (end om Irland) fordi den laae „ saa langt bort: Thi af alle de Oer som man havde Navn paa, satte man „ denne allerlængst mod Nord. Og endskiønt man kunde see, at det, som Py„ theas havde fortaalt om denne Oe og andre Steder der omkring, var Løgn, „ deraf, at han havde løyet om andre bekiendte Steder; Saa synes han dog „ ikke ubillig at have beskrevet Luftens Beskaffenhed i de Lande som laae saa „ nær mod den kolde Nord, nemlig at af Have-Frugter var der slet intet, og af „ tamme Dyr kun lidt; at man levede der af Hirse, adskillige andre til Mad „ tienlige Urter og Rødder; at hvor Korn voxte og Honning faldt, hos dem, „ lavede man ogsaa Drik deraf, og at fordi Solen der ey skinnede reent og „ klart, bar man Kornaxene sammen i store Huse, og bankede (eller tærskede) „ dem der af, da de ellers formedelst Mangel paa Soelskin og alt formegen Regn „ bleve udskiemte „ (p). Saa meget har Strabo anført af Pytheæ Beretninger om Thule, hvortil endnu kan legges hvad Plinius i sine Skrifter af ham beretter, nemlig: „ At oven for Britannien (hvor Thule laae) var sterk Ebbe og „ Flod (q), og at der paa Thule var om Vinteren 6 Maaneder lutter Nat, og „ om Sommeren lige saa længe idel Dag „.

§. 9.

Dette er hvad vi endnu have tilovers af Pytheæ Beretninger om Thule. Har han været i Britannien, som han selv bevidner (r) saa er det venteligt, at han der har faaet disse Underretninger, eller og maa han have faaet dem derfra, eftersom han bestemmer Thules Beliggenhed efter Britanniens; Men da man af foranførte Herodoti Ord, kan see, at Britannien eller de Cassiteriske Oer

(o) See Geograph. Lib. 4. pag. 309.

(p) Man seer vel hvad Pytheas her har meent, nemlig den Skik, som har været og endnu er i Brug her i Norden, at bringe Kornet af Ageren ind i Korn-Lader og der tærske det af, hvilket kom dem fremmet for som vare fra de sydlige Lande, hvor man ey giorde sig saa megen Umage, men lode Kornet staae ude under aaben Himmel, og der ved Hielp af Øxne tærskede det af.

(q) See *Plinii* Histor. Natural. Lib. 2. Cap. 97. Og Lib. 4. pag. 482. siger han, at paa Thule var ved Sœlhvervs Tider, naar Solen gik igiennem Krabbens Tegn, ingen Nat, og tvertimod om Vinteren ingen Dag.

(r) See *Strabon.* Geograph. Lib. 2. pag. 163, hvor han dog tilstaaer, at han ey havde overfaret den hele Oe.

Der ere blevne de Græker bekiendte af det Tin, som kom derfra, det og er vitterligt nok, at de Phoenicier vare de, som allene dreve Handel paa de Steder, og hentede Tinnet derfra, uden at andre Folk havde Deel derudi (rr); Saa maae enten den gode Pytheas paa een eller anden Maade være kommen til at giøre en Soe-Reyse paa et Phoenicisk Skib til Britannien, som kan synes rimeligt deraf, at han har vidst saa vel at bestemme denne Øes baade Længde og Omkreds, og at han fornemmelig kun taler om Soe-Kysterne og Øerne, som laae omkring ved de Steder, eller og maae den ringe og mørke Kundskab, som han havde faaet om Britannien og bemeldte store Norden for samme beliggende Øe, være kommen til ham fra de Phoenicier, men disse, enten fordi de selv ey vidste bedre, givet ham tildeels nogle uvisse Skipper-Tidender at løbe med, eller for at skiule deres Handel, og udelukke alle andre derfra, bundet ham og andre tildeels noget paa Ermet, og givet dem et langt andet Begreb om Landenes Beskaffenhed og Beliggenhed, end Tingen var i sig selv (s).

§. 10.

Hidhen kan i sær og fornemmeligen henføres den Snak om Hav-Lungen ved Thule (*), hvilken han siger, sig selv at have seet. Men af den Beskrivelse, som han giør derover, kan man let mærke, at han maa have seet med andres Øyne, og disse vidst at indbilde ham Ting, som de aldrig havde seet: Thi af det som legges

(rr) Dette er ikke en blot Gietning og Formodning, men noget, som *Strabo* selv bevidner, sigende Geograph. Lib. 3. pag. 265. c. at de Phoenicier i de første Tider allene seilede fra Gades didhen (til de Cassiteriske Øer) og holdte den Seilads hemmelig for andre. Saa at en Phoenicisk Skipper da han mærkede, at et Romersk Skib seylede efter sig, for at lære Veyen didhen, seylede sit eget og det Romerske Skib tillige paa en Grund, hvorved begge Skibene gik til Grunde, men sig selv vidste han dog at bierge, og fik siden, for denne Velgierning mod Fædernelandet, alle sine Vahrer, som han havde tabt, af det almindelige Skatkammer betalte. Som Strabo paa nys anførte Sted bevidner.

(s) I Almindelighed giorde man sig den Tanke, at Thule laae allerlængst henne mod Norden. Omnium qvorum feruntur nomina, maxime versus Septentrionem esse hanc Thulen dissitam ferunt, siger *Strabo* Lib. 4. pag. 308. Hvilket og var næsten det eneste, som man vidste om dette Sted at sige.

(*) *Gassendus* paa foranførte Sted. See §. 7. Not. (g) meener, at ved Hav-Lungen kan Pytheas og tildeels have forstaaet den tykke mørke Luft og bestandige Taage, som er om Island. Sætter man i Steden for Island Norge, kan dette vel passe sig sammen med hvad strax efter anføres om denne Hav-Lunge.

legges til, nemlig at ingen kunde komme didhen, hverken til Lands eller Vands, lader det sig ansee, som Thule har været et betydeligt Sted for de Phoeniciers Handel og Skibsfart (t), som de gierne vilde holde skiult for andre, og søgte derfor at bilde dem ind, at didhen var ikke at komme formedelst bemeldte Hav-Lunge, hvorved jeg troer, at de Phoenicier ey andet have forstaaet imellem sig selv, end det, som af andre kaldes pigrum og congelatum mare, hvilket sidste Navn Pytheas og selv bruger, sigende at Thule laae tet hos samme (u), og som de Phoenicier mueligt have kaldet **Lever-** eller **Lunge-Havet**, og af saadant Navn taget Anledning til at snakke Pytheæ noget for om bemeldte Hav-Lunge.

§. II.

For Resten er der i Pytheæ Beretninger intet urimeligt, men adskilligt, som viser, at han om de Steder har havt bedre Kundskab, end Strabo, som af Uvidenhed beskylder ham for en Løgner. Saa det nu allene kommer an paa at udfinde, hvilket Land, den gode Herre har forstaaet ved sin Thule. Skal man domme derom efter hvad hidindtil er anført, og efter Pytheæ egne Ord, som vel er den ældste og første Skribent, der nævner Thule, og hvilken de andre uden Tvivl have fulgt; Saa kan derved hverken forstaaes nogen af de Hetlandiske, eller nogen af de andre omkring ved Britannien beliggende Øer, efterdi det Mellemrum paa 6 Dages Reyse, som Pytheas sætter imellem Britannien og Thule (v), den Omstændighed at Thule laae nær ved Is-Havet, og andre

(t) Hvo veed, om de Phoenicier ikke have i Norden, som stedse har været og endnu er berømt af dens store Fiske-Mængde, drevet Fiskerie, og siden Handel dermed i de sydlige Lande? Det som gior saadant heel rimeligt, er et mærkværdigt Sted i de saa kaldte Mirabiles Auscultationes, hvor der fortælles, at de Phoenicier fra Gades, naar de uden for Herculis Stotter i fire Dage havde seilet med en Sydost-Vind, saa komme de hen til nogle øde Steder, fulde af Tang og Siv, og som undertiden stode under Vand, hvor de fiskede en stor Mængde af den Fisk Thynnus, som der faldt særdeles stor og feed, hvilken de nedsaltede i Fade og førte til Carthago. At dette Sted har været her i Norden, kan man just ey paastaae. Men nok er det, at man deraf tydelig seer, at de Phoenicier have lagt Vind paa Fiskerier, at de have forstaaet den Kunst at virke den fangede Fisk, og ført den omkring til fremmede Stæder.

(u) See *Strabonis* Geograph. Lib. 2. p. 109.

(v) Som Ptolemæus beretter, har Manius blandt de Gamle regnet paa een Dags Reyse til Sees 1000 Stadier. Men *Aristides* in Ægyptio skriver, at naar god Vor blæser,

dre saadanne, ingenlunde kan passe sig derpaa, det og ingen Rimelighed har, at da de gamle Græker ikke kiendte de største og betydeligste Lande mod Nord, ey engang af Navnet, de dog skulde have kiendt og vidst at nævne og at snakke saa meget og med saadanne Omstændigheder om en liden Øe, som intet mærkværdigt var ved. For hvilke og andre Aarsagers Skyld det lige saa lidet kan holde Stik, at Thule skulde være Island (x), en Øe, som i nogle 100de Aar efter Christi Fødsel var ubekiendt, endog for de Nordiske Folk selv; og hvorledes kunde den da være bleven bekiendt for Fremmede, som neppe vidste at nævne de mærkværdigste Lande her i Norden, og som laae dem nærmest? Ligesom og Strabo, ved at sætte (y), at foruden andre smaa Øer, som laae omkring ved Britannien, laae endnu Norden for den en stor Øe Hibernia, som til den største Deel var ubekiendt, men endnu mere Thule, fordi den laae saa langt borte, nokſom tilkiendegiver, at Thule kan hverken ansees for een af de smaa Øer ved Britannien (z), ey heller for Island (a), men, som han selv si-

blæser, kan man let een Dag reise 2200 Stadier. See *Casauboni* Anmærkninger til Strabonis Geograph. Lib. 1. pag. 60. Regner man altsaa som gemeenligen skeer 30 Stadier paa een Miil, saa kommer Thule, naar den første Regning følges, at ligge 200 Miile fra Britannien, men efter den andens over 400 Mile derfra. Og denne Regning kommer heel vel overeens med vor Meening: Thi fra Kent, og hen til Nord-Cap, haver man en Længde imellem 200 og 300 Tydske Mile.

(x) Om denne Materie var der i forrige Sæculo i sær en stor Strid imellem Joh. Il. Pontanum, som endelig vilde have Thule til at være Island, og den lærde Islænder Arngrim. Jonæ, som af al Magt bestridde den Meening, og det med god Føye, skiønt en anden af hans Landsmænd, nemlig Theodorus Thorlacius, har i en Disputats, holdt i Wittenberg, under *Ægidii Strauchii præsidio*, de Islandia, søgt at forsvare den gamle Meening.

(y) See *Strabonis* Geograph. Lib. 4. pag. 307.

(z) At saa er, tilkiendegiver og Strabo selv end videre, naar han loc. cit pag. 110. siger, at de, som have seet *Hibernia*, eller Irland, intet melde om Thule, men tale kun om andre smaae Øer, som laae omkring ved Britannien, beskyldende derfor Pytheas for at være en Løgner.

(a) Dem, som mene, at Thule er Island, vilde jeg gierne høre forklare, hvorledes det kan være gaaet til dermed, at de Gamle havde kiendt og af adskillige Omstændigheder vidst at beskrive Island, et øde, saa langt borte fra alle andre i det store Is-Hav beliggende Land, og derimod intet vidst om vor store og mægtige Halv-Øe? Thi naar Thule skal være Island, saa findes bemeldte Halv-Øe ey engang nævnet hos de Skribenter, som have levet for Christi Fødsel. Ligesom jeg og gierne gadt see, hvorledes de got Folk vilde bære sig ad, naar de skulde faae de Omstændigheder som

Pytheas

ger (b) for det nordeste blant alle de Lande, som man vidste at nævne, hvilket sidste naturlig viis vel hellere og snarere maa være skeet med et beboet, og de Phoenicier i sær saa nær ved Haanden, nemlig ey langt fra Britannien, beliggende Land, end med Island, som saa længe derefter laae ubeboet, og var endog af Navnet ubekiendt, eller rettere at sige, havde slet intet Navn.

§. 12.

Jeg tor derfor, uden mindste Frygt for at tage feyl, paastaae, at ved Pytheæ Thule ey kan forstaaes noget andet Land, end vor Scandinaviske Halv-Øe (c), eller rettere, de Sydvestlige og Nordlige Kyster deraf (d), hvor den lange Landstrækning er, som man nu kalder Norge (e). Thi da den ringe Kundskab, som Pytheas og efter ham de Græker havde om de Nordiske Lande, havde de, som tilforn er viist og erindret, paa de Kanter, faaet fra Britannien og ved de Phoeniciers Skibsfart, saa er det let at begribe, hvorledes og hvorfor de Vestlige Dele af vor Halv-Øe, som ligge lige over og Norden for de Nordlige Dele af Britannien, maatte og kunde efter denne blive dem først bekiendte, som Steder, der laae dem nærmest, og hvilke de først maatte komme hen til, som beseilede Nord-Søen, eller Havet, Norden for Britannien (f). Ligesom ogsaa

Pytheas og andre anføre om Thule, til at passe sig paa Island, saaledes at noget sundt og antageligt kom ud deraf. Videre er her unødvendent at sige, da der maatte skrives en heel Tractat, naar Alting herom skulde noye igiennemgaaes.

(b) Geograph. Lib. 4. pag. 307. See §. 9. not. (s)

(c) Saaledes som *Carlström* og meener i hans Tractact om Thule.

(d) Thi Søe-Kysterne have allene været de Folk bekiendte, men Resten som laae længere ind i Landene, som venteligt er, ubekiendt, ved det de havde al deres Viisdom i disse Sager fra Skibsfolk og Søefarende.

(e) Thi Pytheas har og vidst af en anden Øe paa de Kanter, Baltia kaldet, hvorved han har meent de østlige Kyster af Scandinavia, som siden skal vises, og følgelig maae hans Thule blive dens vestlige Søe-Kyst.

(f) Det er venteligt, at de Phoenicier og ved den Leylighed have under Veys lært at kiende de nu værende Danske Øer og de Skaanske Kyster, hvorhen de siden søgte med deres Handel og Skibsfart, fornemmelig for Bernsteenens skyld, hvilken de der opkiøbte og siden førte til Britannien, og saa videre, hvoraf de Danske Øer har faaet den Ære, af de Gamle ogsaa at blive kaldede de Glessariske Øer. Hvilket siden paa sit Sted nærmere skal beviises.

ogsaa ey allene det Mellemrum, som Pytheas sætter mellem Britannien og Thule, gandske vel kommer overeens med vor Mening, men samme ogsaa bekræftes af andre Omstændigheder, saasom at Thule laae nær ved det sammenfrosne Hav, at ved den var Verdens Ende, og at paa Thule var om Vinteren 6 Maaneder Nat, og 6 Maaneder Dag, hvilket altsammen ikke passer sig saa vel paa noget Land, som paa de Nordeste og yderste Kanter af Norge. Ey at tale derom, at Navnet Thule allerbest findes igien i de Sydvestlige Dele af vor Halv-Oe, hvilke de Phoenicier først formodentlig ere komne hen til, særdeles i den Norske Provinz Thiele eller Thilemark, hvis Indbyggere i de ældre Tider bleve kaldte Thilir, (ligesom Thule ogsaa hos Æthicum og andre (g), skrives Thyle, Tile og Tille) og som ved een eller anden Omstændighed, som er os nu gandske ubekandt, maa være blevne de Phoenicier, og ved dem de Græker, blant de Steders Indbyggere allerførst bekiendte, hvorover bemeldte Fremmede, som gemeenligen er skeet, have fra dem udstrakt Navnet til dem alle, og til hele Norden selv paa den Kant.

§. 13.

Om Oprindelsen til Navnet Thule fattes der for Resten ikke paa adskillige, til deels ret latterlige og urimelige Meninger, som det vilde blive alt for vidtløftigt og til ingen Nytte her at opregne. De, som have Lyst, kan finde en god Slump af dem anførte hos Th. Torfæum (h), og hos Carlström i hans Tractat om Thule (i). Til hvilke kan legges, som en af de artigste, den som Gervasius Tilberiensis fremsætter, nemlig at Navnet skulde komme af Sole Titane (k), hvilken Skribent og skiller Thule fra Island, sigende blant andet, at dens Træer aldrig fælde Blade (l). Skulde ellers den i forrige (§pho) anførte Mening om Oprindelsen til Navnet Thule, af hvilken ogsaa den bekiendte Olaus Magnus er (ll), ey ansees for at være i alle Maader antagelig;

(g) Som hos *Vincent. Fortunatum* de fama Hilarii; *Arnobium* adversus Gentiles, Lib. 6, og i endeel Exemplarer af *Virgilii*, *Juvenalis* og *Statii* Skrifter.

(h) See hans Historiæ Norv. Par. 1. Libr. 1. Cap. 5. pag. 12.

(i) Pag. 20. seqq.

(k) See *Leibnitzii* Scriptores Rerum Brunsvicens. Tom. 1 pag. 920.

(l) Dette passer sig meget vel paa de, her i Norden i stor Mængde voxende Gran- og Fyrre-Træer.

(ll) In Auslegung der neuen Mappen, pag. 9.

saa veed jeg ingen, som næst den er mere rimelig, og med Tingen selv og det, som hidindtil er anført og fastsat, mere overeensstemmende, end den lærde Bocharts, som paastaaer (m), at Navnet er Phoenicisk, og bemærker Mørke eller Taage: thi dette kommer best overeens dermed, at Phoenicierne først have opdaget dette Land, og giort det, i det mindste af Navnet, bekiendt for Grækerne, og disse for andre, og med foranførte Pytheæ og andre Gamles Forestilling om Thule, at den laae ved Verdens Ende, hvor Luft, Jord og Vand var blandet sammen, hvor Solen aldrig skinnede klart, som Pytheas beretter, og hvor ingen Dag var om Vinteren. Hvorover man og hos Statium finder nævnte vada caligantia Thules, og nigra littora Thules (n). Ligesom man og har anseet Norden for Mørkheds Bolig (o). Altsammen efter det Begreb, som de, der først ere komne didhen, have giort sig og andre derom.

§. 14.

Foruden hvad Pytheas har berettet os om Thule, skal een, ved Navn Antonius Diogenes, ikke ret længe efter Alexandri Magni Tid, som Photius mener, have sammenskrevet hele 24 Bøger om Thule, hvori man skulde tænke, at der vare store Opdagelser om dette Land at finde; men intet mindre: thi af det korte Udtog, som bemeldte Photius har efterladt os deraf (p), er det let at see, at det hele Værk har kun været en Digt og en Roman, hvilken har siden tient endeel andre Græske Skribenter til Mynster i at sammenskrive andre saadanne opdigtede Historier om adskillige fremmede Lande (q). Saa at de derfor,

(m) See hans Chanaan. Lib. 1. Cap. 40.

(n) See hans Silvarum Lib. 3. & 4. pag. 171 og 199. edit. *Joh. Veenhusen.*

(o) Pars mundi damnata à rerum natura, & denſa merſa caligine, som *Plinius* siger Hiſtor. Natural. Lib. 4. Cap. 12. pag. 471.

(p) See hans Bibliotheca fra pag. 355 til 365. edit. *Hoeſchelii.* *Carlſtröm* i hans Tractat om Thule anfører Photii Ord om denne Diogenes, ligesom han skulde have taget sin Beretning om Thule af ældre Skribenter. Men naar man efterseer Photii Ord herom, saa ere de ingenlunde saa at forstaae, men at *Diogenes* selv har foregivet, at han havde taget sin Beretning af ældre Skribenter, paa det hans Snak skulde ey anseés for at være opspunden af ham selv.

(q) Som *Heliodorus* om Æthiopia, *Jamblichus*, *Achilles Tatius*, *Damaſcius* &c. See *Photii* Biblioth. pag. 363. See og pag. 237.

for, som meene at finde stor Trøst i den Snak, tage mærkelig feyl (r); allerhelst da deri neppe findes en Toddel om Thule, men hele Historien gaaer ud derpaa: at en ved Navn Dinias, som var bleven landflygtig, reyste med sin Son over det Pontiske til det Caspiske Hav, og derfra videre til de Riphæiske Bierge og Floden Tanais Udløb. Men som Kulden faldt dem der for stræng, toge de Turen hen til det Scythiske Hav, og komme derfra i det Østlige, og til de Lande, som ligge mod Solens Opgang, hvorfra de reyste rundt uden omkring i det ytrere Hav, og foere længe vilde, indtil de endelig komme hen til Øen Thule, hvor de en Tid lang opholdt sig, og Dinias imidlertid kom i Bekiendskab med en Qvinde Dercyllis, hvilken med sin Broder Mantinia opholdte sig der paa Stedet, men var ellers fra Staden Tyrus, og der født af fornemme Forældre. Denne Dercyllis fortæller ham sine egne og sin Broders Eventyrer, iblant andet, hvorledes hun kom til en Stad i Iberien, hvis Indbyggere kunde see om Natten, men vare blinde om Dagen; at hun kom derfra hen til de Celter, et grumt og vildt Folk, og videre til de Aqvitaner ꝛc. Endelig fortælles, at Dinias besøgte og de Steder, som ligge oven for Thule, og kom ved den Leylighed i Erfaring om, at der kunde boe Folk under Nord-Polen, at Natten der kunde vare een heel Maaned, omtrent et halvt Aar, og endeligt et heelt Aar, hvorimod Dagen og var proportioneret lang, og at han endelig kom Maanen gandske nær, og fik der mange Rariteter at see.

§. 15.

At man af denne og anden mere endnu urimeligere Snak, som denne Diogenes bringer paa Bane, ingen synderlig Oplysning kan hente om Thule, det kan vel enhver see. Dog maa det være mig tilladt derover at giøre følgende Anmærkninger: 1.) at til de mange Vers og Sange, som Mela beretter (s) at baade de Græker og de Romere have vidst at synge om Thule, har Materien uden al Tvivl været tagen af disse Eventyr, hvoraf en heel Visebog let kunde fyldes, maaskee ogsaa til Deels af det forunderlige i Pytheæ Beretninger, af hvilke denne Diogenes ey synes at have laant stort mere end det blotte Navn Thule og sammes Beliggenhed, om de ellers have været ham bekiendte; hvilket er gandske uvist. 2.) At af den Tour, som Diogenes beretter, at Dinias har taget, nemlig at han er kommen af det Caspiske Hav i det Schytiske, og derfra uden omkring til Thule, samt af Pytheæ Foregivende om sin Reyse, nem-

(r) See Dalins Svenske Historie. Tom. 1. pag. 57.

(s) See *Mela* de Situ Orbis. Lib. 3. pag. 76. edit. *Meisneri*.

nemlig: " at den først har gaaet til Thule, og at han derpaa har igiennem-
„ vandret alle de Europæiske Lande, som laae ved Havet, lige fra Gades til
„ Tanais " (t), maa de senere Græske, og efter dem de Romerske Skribenter have taget Anledning til at giøre sig selv og andre den vrange Indbildning, at det Caspiske Hav hængte, ved en lang Arm, sammen med det Scythiske eller Is-Havet, tvertimod de ældste Skribenters Herodoti og Aristotelis Vidnesbyrd, som have vidst og udtrykkelig berette, at det Caspiske Hav er et Hav for sig, allevegne omringet af Land. Og er dette saa meget mere rimeligt, da det lader sig anseе, som disse 2de, Diogenes og Pytheas, har efter Alexandri M. Tid været de eeneste, som have berettet noget om de Kanter, hvis Fortællinger, som de nyeste, Skribenterne efter deres Tider have anseeet for meest antagelige. 3.) At da der i Fabler ogsaa kan være noget sandt, og Grunden til samme eller Anledningen gemeenlig tages af rigtige og sande Omstændigheder; saa tiener dette til temmelig Styrke for vor Mening om Phoeniciernes Skibsfart, Handel og Vandel her i Norden, at Dinias skal have truffet Tyriske Folk paa Thule, og levet der i Omgiængelse med dem.

§. 16.

Dette maa for denne Gang være nok sagt om Thule, da alt det, som Skribenterne for Christi Fødsel veed at fortælle os derom, ey beløber sig til videre, og for at blive i vor foresatte Tur, ville vi strax komme til den anden foromtalte (u), mod Norden beliggende store Øe, som og for Christi Tider har været Græckerne i det mindste af et Slags Navn bekiendt, og hvilken Kundskab de uden al Tvivl ligeledes have faaet igiennem Phoenicierne, og bemeldte Pytheam over Britannien: Thi alt hvad endeel gamle Græske Skribenter, hvis Ord Plinius i sær paa et og andet Sted i sine Skrifter anfører, have vidst at fortælle eller snakke om forbenævnte Øe, løber næsten ud paa det samme, som Pytheas derom beretter (v), nemlig: "At de Guttones, et Folk i Germanien (x), boe-

(t) See *Strabonis* Geograph. Lib. 2. pag. 163.

(u) See den 7de §.

(v) See *Plinii* Histor. Natur. lib. 37. Sect. 11. pag. 367. Tom. 5. edit. *Harduini.*

(x) Det er ikke vel troligt, at Navnet Germania har været Pytheæ bekiendt, eller i hans Tid brugt til at betegne det Land, som vi nu kalder Tydskland, eftersom Tacitus udtrykkelig siger, at det Navn var opfundet nyelig for hans Tid, han som levede omtrent ved det 100 Aar efter Christi Fødsel. Hvorfor det er slutteligt, at de Ord: Ger-

„ boede hos en Land-Strekning ved det store Hav (y), Mentonomon kaldet, „ paa 6000 Stadiers Længde (z); at en Dags Seilads derfra laae den „ Ø Abalus, og at didhen blev Raven, eller Bernstenen af Havet opkastet, „ som var en Slags Uhumskhed eller en Materie, som det sammenfrosne Hav „ kastede fra sig, hvilket Indbyggerne der paa Stedet brugte at brænde i Ste„ den for Vedd, eller solgte det til det næstboende Folk, de Teutones. " Den Græske Skribent Timæus har heri overalt fulgt Pytheam, undtagen at han kalder Øen Basiliam (a), hvilket Navn Plinius paa et andet Sted (b) beretter, at ogsaa Pytheas selv har kaldet den med. Samme Timæus skal ellers ogsaa have udladt sig paa en anden Maade derom, nemlig saaledes: " at en „ Dags Reyse fra Scythien laae den Ø Bannomanna, hvorhen Bernstenen „ om Vaaren af Havet blev opkastet " (c). Hvormed ogsaa Xenophon Lamsacenus stemmer, dog med en Forandring i Øens Navn og i Mellemrummet mellem den og det faste Land, naar han siger: " at en tre Dags Rey„ se fra de Scythers Strandbred laae Øen Baltia, og var en overmaade stor „ Ø " (d). Til hvilke endnu kan føyes Diodorus Siculus, eftersom han, foru-

Germaniæ genti, ere ikke Pytheæ, men Plinii egne, som her har sat Tingen, som den var i hans Tid. At de Germaniers Navn har været de Romere bekiendt ved Hannibals Tider, vil vel den ypperlige Leibnitz godtgiøre af de saa kaldte Fastis Capitolinis. Men disse ere vel alt for nye dertil, at saadant af dem kan beviises. See Tom. 1. Rerum Brunsvicens. Pag. 9. 10.

(y) Æstuarium kalder Skribenten det, hvorved forstaaes lave og jævne Steder ved Strandbredden, som undertiden staae under Vand, undertiden ere tørre, saadanne, som der findes mange af i Preussen, hvilket Land derfor herunder rigtig bør forstaaes tillige med den hele østlige Kant af Øster-Søen, hvilket den store Strækning af 6000 Stadier udfordrer.

(z) Thi regner man endog 30 Stadier paa en Miil, saa bliver det dog en Strækning af 200 Mile, som de Guttones den Tid have bebøet.

(a) See *Plinii* Histor. Natural. Lib. 37. Tom. 5. pag. 367. I andre Editioner staaer *Baltia*.

(b) See hans Histor. Natur. Lib. 4. Sect. 27.

(c) Det er altsaa af dette og efterfølgende let at see, at Navnene Abalus og Basilea, Baltia og Bannomanna, (om det sidste ellers er rigtigt) ville ey sige andet, end eet og det samme, og sigte alle til eet Sted.

(d) See *Plinii* Histor. Natur. Lib. 4. Sect. 27. Naar man holder disse anførte Steder sammen, saa seer man, at nogle Skribenter have sat Øen Baltia eller Basilea een Dags

foruden forbenævnte Skribenter, ogsaa udtrykkelig nævner denne Ø, og taler om den omtrent paa samme Maade, som de, naar han siger: " at tvært over „ for Scythien, oven for Galatien (e), laae i det store Hav en Ø, som de „ kaldte Basilea, hvorhen Bernstenen i stor Mængde af Havets Bølger blev „ opkast, da den ellers ingensteds i Verden var at see eller finde, * * * at paa „ bemeldte Ø blev Bernstenen samlet (f), og at den af Indbyggerne blev ført „ over til det, lige tværts over beliggende faste Land, hvorfra det over Land „ blev bragt til Italien og de Steder (g) ".

§. 17.

Disse ere de ældste og eeneste Efterretninger, som man hos de Græske Skribenter finder om oftbemeldte Ø. Hvorved 2de Hoved-Poster komme til at afgiøres, nemlig: 1.) Af eller ved hvem Grækerne har lært at kiende og nævne Øen Baltia eller Basilia? 2.) Hvilket Land de derved have forstaaet, eller efter

Dags, og andre 3 Dages Reise fra det faste Land; hvilket efter foranførte Regning (See §. 11. not. (v)) kan beløbe sig, efter de førstes Opgivende, til 40 omtrent eller 80 Mile, men efter de sidstes til 100de eller 200de Mile.

(e) See hans Bibsiothecæ Lib. 5. pag. 347. Tom. 1. edit. *Weslingii*. Hvorved er at mærke, at ved Galatien her ikke bør forstaaes andet end Tydskland: thi Navnene Galatæ, Celtæ og Galli bemærke undertiden hos de gamle Skribenter et og det samme, ligesom de og i sig selv vel ere det samme. Dog kalder Diodorus Siculus dem egentlig Celter, som boede oven for Marseille, og ved de Alpiske og Pyrenæiske Bierge, men dem Galater, som boede ved den Hercyniske Skov hen imod Havet, og som strakte sig lige hen til Scythien, som han selv siger loc. cit. pag. 355.

(f) Af dette see vi, om nogen skulde tvivle derpaa, at Pytheæ foranførte Ord hos Plinium bør saaledes forstaaes, at Bernstenen blev af Havet opkast paa Øen Abalus eller Basilea, ikke paa det faste Land, hvilket desuden ey allene Ordenes og Meningens Sammenhæng beviser, men og Skribentens Hensigt paa det Sted, hvor han allene handler om Bernstenen, og ved den Leylighed taler om Øen Abalus, hvilken han her havde ikke mindste Anledning at nævne, hvis det ey havde været hans Mening, at Bernstenen der blev funden.

(g) *Cluverius* i sin Germania Antiqva beskylder her *Diod. Siculum* for Urigtighed og Vildfarelse, fordi han heri ey taler ham efter Munden, og efter hans forudfattede Meening. En Maade, som er meget giængse blant dem, som have med de gamle Skribenter at bestille, at saasnart disse tale dem imod i noget, raabe de dem strax ud for Løgnere, ofte uden videre Undersøgning, og uden at vise, hvad der har bragt dem til at lyve saaledes. Hvilken Maade er visselig ligesaa ubillig, som den er almindelig, og som en sikker Nødhielp, naar man er i Knibe.

ter deres Begreb derved bør forstaaes? For at svare til det første, saa vidt skee kan, ordentlig og tydelig; saa er herved at mærke; 1.) At af det foranførte er let at see, at Navnene Abalus, Baltia og Basilia, ey ville sige uden eet og det samme, og at de anførte Skribenter ey have derved meent uden eet og samme Land. 2.) At de paaberaabte Skribenters Vidnesbyrd stemme allesammen i det Væsentlige overeens med Pytheæ Beretning, og ere derfor uden al Tvivl tagne af ham. Da nu denne Pytheas, som tilforn er viist, havde al sin Viisdom og Kundskab om de Nordlige Lande fra Britannien og fra de Phoenicier, saa er for det 3.) deraf at slutte, at fra samme Kant, hvorfra de Græker havde lært at nævne Thule, have de og lært at kiende Øen Baltia eller Basilea, nemlig ved Pytheam og igiennem Phoenicierne. Hvilket endnu bliver saa meget mere rimeligt, som man finder, at dette Navn har kun været de ældste Græske Skribenter bekiendt, som levede, medens de Phoeniciers Handel og Skibsfart var endnu ikke gandske undergaaet, da de senere derimod vide ligesaa lidt deraf, som de Romerske Skribenter: thi hvad Plinius derom anfører, er altsammen kun noget, som han har taget af gamle Græske Skribenter, uden at han selv har vidst noget derom. Desuden saa er Baltia eller Basilea et Navn, som aldrig har været hørt eller brugt her i Norden af Nordens egne Indbyggere til at betegne enten hele Norden eller et Stykke deraf; følgelig maa det have sin Oprindelse fra Fremmede, og fra hvilke Fremmede skulde det heller være, end fra Phoenicierne? som man gandske viist veed at være komne vor Norden saa nær, og efter alle Omstændigheder maa have kiendt den temmelig vel, da man derimod ikke finder mindste Spor derefter, at noget andet fremmet Folk i de Tider har giort nogen Reise didhen, eller er kommet vor Norden saa nær, at de have kundet give den saadant Navn.

§. 18.

Hvad den anden Post angaaer, nemlig hvilket Land foranførte Skribenter have forstaaet ved ostbenævnte Baltia eller Basilea; saa skal Navnet selv for det første sætte os paa Spor, for at komme efter, hvad derved er meent. Thi endskiønt Navnet er givet vor Norden af Fremmede, saa har disse dog vel havt en Anledning til at falde paa samme, hvilken efter al Rimelighed ey kan være tagen af noget andet, end af det Nordiske Ord Belte eller Balte, hvilket foruden sin egentlige Bemærkelse ogsaa af vore gamle Forfædre er blevet brugt til at betegne Havet, dersom et Belte omringer Jorden (gg). Og eftersom vor

(gg) Ses Verelii Anmærkninger til Hervarar-Saga. pag. 17.

Nordens ældste Indbyggere have uden al Tvivl havt deres Boepæl ved Øster-Søen (h), førend de komme videre herind i Norden; saa have de kaldet bemeldte Hav i Særdeleshed, som det eeneste, der var dem bekiendt, Beltet eller Baltet, hvoraf Sundene mellem de Danske Øer endnu kaldes Beltene. Af en af Delene, nemlig enten deraf at Øster-Søen er kaldet Baltet, eller deraf, at bemeldte Sunde ogsaa den Tid have fort Navn af Beltene, er visselig Navnet Baltia eller Basilea taget, følgelig kan derved ey være meent noget andet Land, end det som laae nær ved Beltene eller de nu værende Danske Øer, og ved Øster-Søen, hvilket Pytheas er faldet paa at kalde Baltia ved den Leylighed, at han har hørt sige i Britannien om dem, som seilede igiennem Categat til de Danske Øer og Øster-Søen, at de foere paa Beltene eller til Baltet, ligesom vi nu sige om dem, som seile til Middelhavet, at de fare paa Strat, og at de ere Stratsfarere.

§. 19.

Vi see altsaa saa meget heraf, at ved Baltia er meent et Land, som laae ved Øster-Søen, rimeligst et Land, som laae nær ved Beltene, eftersom det af disse havde faaet sit Navn. Men dette er endnu ikke nok til den fornødne Oplysning. Eftersom der ligge mange Lande ved Øster-Søen, saa spørges: hvilket af dem er de Gamles Baltia? Vi ville lade foranførte Skribenter selv svare hertil. Disse sige da: 1.) at Baltia var en Øe, og en overmaade stor Øe. Følgelig kan derved ey være meent noget Stykke af det faste Land omkring ved Øster-Søen: thi vel er det saa, at de Gamle let kan have feylet i deres Udsagn, naar de tale om saa langt fraliggende Steder (i); men saa vil der dog meget til at troe, at saadant ogsaa er skeet i dette Tilfælde, og at de saa udtrykkelig have kundet kalde det en Øe, som kun var en Søe-Kust, som havde kun Hav paa den eene Side, og som ingen Græsk eller Romersk Skribent (k) efter dem har givet Navn af en Øe. Allerhelst da de 2.) sige, at denne deres Øe laae

(h) Adskillige Navne paa dette Hav anfører Hartknock i hans Alte und Neue Preussen. pag. 5.

(i) Med disse Ord afviser Auctor til Historia om Handel ok Siöfart i de ældsta Tider dem, som synes, at denne og andre Omstændigheder ey kan passe sig paa Preussen.

(k) At nogen i de nyere Tider, saadan en, som *Adam. Bremenſis*, har giort disse Steder til en Øe, det gior vel ey meget til Sagen. See hans Histor. Eccleſ. Cap. 223. 224. hvor han kalder Æstland og Curland Øer.

laae een eller tre Dages Reyse fra det faste Land, at dette faste Land var Scythien (l), og at Øen laae oven eller norden for Galatien (m). Hvilket altsammen, med mindre der skal vendes op og ned derpaa, umueligt kan passe sig paa nogen Kust eller Stykke af det faste Land, da de Gamle have kiendt dette og vidst at skille det fra Øen, og ikke nok dermed, men og vidst at fastsætte, hvor langt Øen laae fra samme, og da de have vidst, at Øen laae Norden for Galatien eller Tydskland (n). 3.) Kan derfor ey heller Gulland, Oeland, Oesel, Rygen eller andre saadanne middelmaadige og endnu mindre Øer i Øster-Søen her komme i nogen Betragtning, meget mindre, nogen Odde eller Strimmel af det faste Land, som kan strække sig et Stykke ud i Søen, da alle foranførte Omstændigheder og Kiendemærker ere tvert derimod. Men eftersom 4.) Øen Baltia efter de tilforn anførte Skribenters Vidnesbyrd, laae nær hos de Teutones, man og veed, at disse boede i gamle Dage paa de nu værende Danske Øer; saa maa bemeldte Baltia have grændset til nys nævnte Øer, og tillige strakt sig temmelig langt op mod Norden, eftersom der 5.) siges, at Bernstenen blev paa denne Øe opkast af det sammenfrøsne Hav, hvilket de Gamle sætte længst op i Norden.

§. 20.

Naar man nu tager alle disse Omstændigheder og Kiendemærker sammen, og holder dem mod hinanden, saa er der intet Land, af alle dem, som ligge

(l) Herved maa mærkes, at de Græske Skribenter efter Herodoti Tider har strakt Navnet Scythien langt videre, end han har giort, og at de derunder har indbefattet alle de Lande, som laae Norden for det sorte og det Caspiske Hav, og strakte sig lige til Is-Havet. See *Pomp. Mela.* Lib. 3. cap. 4. *Plinii* Histor. Natur. Lib. 4. pag. 466. og andre. Saa at det Scythiske Navn ogsaa har strakt sig til de Lande, som ligge Østen for og ved Øster-Søen.

(m) Det er gaaet ligedan med Navnet Galatien, at det undertiden er blevet brugt til at betegne alle de Lande, som ligge Norden for Italien, lige til det store Hav. Som hos *Diodor. Siculum* i sær. See foranførte Sted af hans Biblioth. Lib. 5. pag. 355. §. 16. not. (e).

(n) At ved Galatien hos *Diod. Siculum* bør forstaaes Tydskland, er vel let at begribe af hvad nyelig er erindret, og bliver endnu mere tydeligt, naar man holder det sammen med de andre foranførte Skribenters Beretning, om hvor langt Øen Baltia laae fra den Scythiske Strandbred, hvorefter den nødvendig maa komme til at ligge Norden for Tydskland. Ligesom det og er bekiendt, at den Talemaade oven for, vil sige det samme som Norden for; og altsaa bliver oven for Galatien, det samme som Norden for Tydskland. Men om de Galater eller Celter derfor have været eet Folk med de Tydske, det bliver et andet Spørsmaal, som jeg meuer bør besvares med Ney, og som for Resten er vor Materie uvedkommende.

ved Øster-Soen, paa hvilket de alle tillige og saa vel passe sig, som paa de Sydlige og Østlige Kuster af vor Scandinaviske Halv-Øe, saa jeg ey længer kan tvile derpaa, at jo de Gamle ved Navnet Baltia have meent den: Thi 1.) er bemeldte Scandinavia, om ey en Øe, saa dog næsten en Øe; og at de Gamle har kundet ansee, og give den ud for en Øe, det kan man saa meget lettere finde sig i, som det til alle Tider ey har været rart hos Skribenter, at de have giort Halv-Øer til Øer; ligesom ogsaa de seenere Græske og Romerske og andre Skribenter efter dem have i sær kaldet Scandinavia en Øe. 2.) Naar man nu tager Scandinavia for en Øe, saa er det den største i Nord, om hvilken anførte Skribenter med Foye kunde sige, at det var en overmaade stor Øe; ligesom det og paa den allene passer sig, at den strakte sig til Jis-Havet. 3.) Ligge de Østlige Kuster af Scandinavia tvert over mod det faste Land af Scythien, det er, Preussen, Liſland og flere Lande paa de Kanter. 4.) Ligger den næst hos de Danske Øer og hos Belterne, hvoraf den har faaet Navn af Baltia.

§. 21.

Enhver seer altsaa heraf, at jeg ikke er af deres Meening, som holde for, at ved de Gamles Baltia bør forstaacs Preussen, en Meening, som saa mange lærde og oplyste Mænd have antaget for rigtig, hvilke vel maatte man sige, have havt nogen Grund for sig, og ey kundet feyle i saa betydelig en Ting. Jo vist have de havt en Slags Grund for sig, men som og er den eeneste for dem og mod os, nemlig denne: At foranførte Skribenter berette, at paa Øen Basilea eller Baltia blev **Bernsteenen** samlet og derfra solgt til andre, men nu, vil man sige, er det bekiendt, at i en 1700 Aars Tid omtrent er Bernstenen samlet i og ført fra Preussen, følgelig maa Baltia og Preussen være eet og det samme: Thi lad være, kunde der siges, at foranførte Herodoti Ord synes at kunne forklares didhen, at **Bernstenen** i de ældste Tider er bleven bragt sammesteds fra som Tinnet, og Diodorus Siculus synes at bekræfte dette, naar han siger (o): At Tinnet blev (i hans Tid) bragt fra Britannien over til Gallien, og saa videre over Land til Rhone-Flodens Udløb, leggende strax derefter til, naar han taler om Bernstenen, at den ogsaa over Land blev bragt til dem, **ligesom tilforn var sagt derom** (p); Saa bevidner dog Plinius udtrykkelig (q): „ At „ Bern-

(o) See hans Biblioth. lib. 5. p. 347.

(p) Nemlig paa det Sted, hvor han tilforn har talt om Tinnet.

(q) Saadan Meening, som herefter anføres, har omtrent Plinii Ord, saaledes som de læses in edit. Basilienſi Fol. 1549. Lib. 37. Cap. 3. p. 656. Skiønt de findes langt

a)

„ Bernstenen blev bragt af de Germaner (eller Tydske) fornemmelig til den Pro-
„ vints Pannonien, hvorfra de Veneter allerforst giorde Tingen rogtbar, ved
„ det de boede nærmest Pannonien, og fik den omkring ved det Adriatiske Hav „
(r). Ligesom ogsaa Tacitus beretter (s), at de Æstier vare allene de blant alle, som samlede Bernstenen; med hvilken man veed at bemeldte Folk dreve Handel end og længe derefter, og sendte den til Italien og andre Steder, som kan sees af den bekiendte Ost-Gothiske Konges Theodorici Brev til de Æstier (s), hvilke just for denne Handels Skyld ere blevne de Græker saa tilig bekiendte.

§. 22.

Dette er alt, hvad som med nogen Foye og Rimelighed kan indvendes mod vor tilforn antagne og fastsatte Meening. Men mon al denne Vanskelighed, som ogsaa i sig selv ey veier op mod vore anforte Beviser, ey lettelig paa denne Maade kan hæves, og hertil svares? nemlig: At Vanskeligheden ey er saa meget i Tingen selv, som i Maaden at forestille sig den paa, at de Gamles anforte Vidnesbyrd, denne Sag angaaende, ere at forstaae om adskilte Tider og Steder, at de, som hidindtil have handlet herom, ey have forstaaet det ret, eller vidst til gavns at skille der imellem, og at det altsaa er ingen Følge, at fordi Bernstenen i Plinii Tider kom directe fra Preussen, derfor er det samme ogsaa skeet i de ældre, og følgelig Preussen og de Gamles Basilea, hvorfra de finge deres Bernsteen, været eet. I det mindste maae jeg tilstaae, at dette ligesaa lidet kan gielde og holde Stik, som om man i vore Tider vilde sige, at fordi vi nu omstunder hente vor Thee directe fra China, som vi tilforn fik fra Holland og kaldte Hollandsk Thee, derfor er Holland og China eet; og at jo mere jeg eftertænker Sagen, jo mere troeværdigt forekommer det mig, at Bernsteenen i de ældste Tider ey er kommen fra Preussen, eller om man ey skulde ellers vilde paastaae

anderledes in Edit. *Harduini* Tom. 5. p. 370. Os kommer det ikke saa synderlig an derpaa, hvilken af Delene er den rigtigste, men det kan være os nok, at man ellers saavel af Plinii eget og andres Vidnesbyrd, som af andre Omstændigheder kan see, at Bernsteens Handelen i de Tider efter Christi Fødsel har havt den Gang, som her anføres, hvilket og iblant andet, kan sees af *Solini* Ord herom. Polyhistor. Cap. 33. de Scandinavia.

(r) Heraf vil *Plinius* ogsaa forklare den Fabel om Phaëthons Søstre loc. cit. lib. 37. Sect. 11. edit. *Harduini*, hvorom videre siden.

(s) See *M. A. Cassiodori* Varianum Lib. 5. Epist. 2.

staae dette (t), dog ey lige eller directe fra Preussen, og igiennem den Tur, som Handelen dermed siden tog, men enten over Britannien giennem anden og tredie Haand ved Phoenicierne, eller over Gallien og igiennem Italien til Grækerland: Thi man behage kun at betænke, at Grækerne kiendte Bernstenen længe forend de kiendte Norden selv, som tilforn er viist, følgelig maae den være kommet til dem ey lige fra Norden, men fra andre Steder; at Herodotus, som temmelig vel kiendte Landene norden for den sorte Soe, ey har vidst af nogen Bernsteen paa den Kant, men siger tvertimod paa foranførte Sted, at den kom fra de yderste Kanter af Europa mod Vesten, hvoraf vi see, fra hvilke Steder Bernsteenen kom; at Diodorus Siculus, som tilforn er viist, bekræfter det samme, naar han siger, at Bernstenen blev ført fra Britannien over Gallien til Italien og Sicilien; at en vis gammel Skribent hos Plinium (u), Sotacus ved Navn, stemmer og i dermed, sigende: „ At Bernstenen randt i Britannien „ af visse Træer, som han kalder Electridas „, da Philemon derimod hos samme Plinium beretter, at den blev opgraven i Scythien; at endeel andre Skribenter sette de Glessariske Øer langt henne norden for Britannien, ligesom ogsaa Dionysius (v) fortæller, at Electrum blev samlet hos Is-Havet; at Pytheas paa foranførte Sted bevidner, at Indbyggerne paa Øen Basilea solgte Bernstenen til de næstboende Teutones, hvilke man ingensteds finde at have boet henne ved Preussen, men vel i de ældste Tider paa de nu værende Danske Øer, og til hvilke det altsaa var heelt forkeert giort af andre, men allermest af Preusserne, at

(t) At Bernstenen i de ældste Tider maae være funden i Preussen, kan ikke vel nægtes, da man har en gammel Skribents Philemons Vidnesbyrd hos Plinium, at Bernstenen blev opgraven i Scythien, det er at sige, paa det faste Land, østen for det Baltiske Hav, hvorhen de senere Græske Skribenter udstrakte Navnet Scythia, som tilforn er erindret §. 19, n. (l), og hvilken Landstrækning vore Forfædre kaldte *Austurveg* eller Austurrike (Østerrige) hvilket Navn allerbest og nærmest udtrykker Ordet *Oserica*, som en gammel Skribent hos Plinium, Mithridates betiener sig af som Navn paa en Øe, liggende ved Strandbredderne af Germanien, og fuld af Ceder-Træer, af hvilke Bernstenen udrandt. See *Plinii* Histor. Natur. Tom. 5. pag. 368. Hvor Plinius, efterat han har opregnet de andres Beretninger om Bernstenen, legger selv til: „ At det var viist, at den blev frembragt paa Herne i det store Hav mod „ Norden, og af de Germaner kaldet Glessum, hvorfor og de Romere kaldte en af „ Herne Glessania, da Cæsar Germanicus havde der at bestille med den Romerske „ Flode, men de Barbarer kaldte den *Austravia* „. I hvilket sidste Navn ogsaa Ordet Austurveg findes igien, eller det Ord Austuraat; som hos vore gamle Forfædre ogsaa bemærkede Østen eller den østlige Kant. See og §. 27.

(u) See *Plin.* Hist. Nat. lib. 37. p. 367.

(v) In Periegesi sive Descriptione Orbis pag. 16' edet. *Hillii* v. 317.

at sælge deres Bernsteen, om Handelen dermed den Tid havde gaaet over og fra Preussen, eller Estland til de der sonden og osten for beliggende Lande; at de Gamle (x) sætte de Electriske Øer, hvor Bernsteenen blev funden, ogsaa uden for Mundingen af Po-Floden, og de Græske Poeter have vidst at fortælle adskillige Fabler om Phaethons Søstre, hvilke ved Floden Eridani Udløb skulde være blevne forvandlede til Træer, af hvilke siden Bernstenen der udrandt; at de Lande mellem det Adriatiske Hav og Øster-Søen synes at have i de ældste Tider været allermindst skikkede til saadan Handel at drive der igiennem, formedelst de mange barbariske Folk, som boede i den Strækning, med hvilke hverken de Græker eller Romere havde nogen Omgang; og at man endelig, naar man efterseer og betragter Plinii og Taciti Ord, angaaende Bernsteens Handelen blandt de Æstier og paa de Preussiske Kyster, kan ey andet slutte deraf, end at denne Handel har i deres Tider været nyelig begyndt: Thi Plinius siger (y): „ At den Soe-Kust i Germanien, hvorfra Bernstenen blev fort, var nylig „ bleven ret bekiendt. Da en Romersk Ridder i Neronis Tid besaae den, „ og reyste omkring ved samme Kyster, og drev Handel med Bernstenen „. Men endnu mere eftertrykkelige ere Taciti Ord, naar man sammenligner dem med foranforte Plinii, i det han siger: „ (z) At de Æstier allene samlede Bern„ stenen, som de kaldte Glesur, ude paa Bankene og ved Strandbredden ***, „ hvilken længe havde ligget blant andet Opkast af Havet, indtil de Ro„ meres Overdaadighed gav den Navn; At de (Æstier) selv ey brugte den til „ noget, men samlede og bragte den frem saa raae og uarbeidet, som de fandt „ den; og at de med Forundring imodtoge den Betaling, som man gav „ dem derfor „. Hvilke Omstændigheder, nemlig at Bernstenen havde længe ligget,

(x) See *Strabonis* Geograph. lib. 5. p. 329. *Plinii* Histor. Natur. lib. 3. p. 26. *Diodori Sicul.* Biblioth. og andre, blant dem Auctor til de saa kaldte Mirabiles Auscult. som beretter, at de Electriske Øer vare et Opkast af Floden Eridanus, at paa dem nedflød Bernstenen af Træerne, ligesom Gummi, og at Indbyggerne der samlede den, og bragte den til Grækerland.

(y) See hans Histor. Natur. lib. 37. p 370. Tom. 5.

(z) See hans Germania p. 451. in Opp. *Taciti* per *Lipsium*. De Romere have uden Tvivl lært at kiende Preussen og selv at hente Bernstenen derfra ved deres Krige i de østlige Kanter i Tydskland, og formedelst den Omgang og Bekiendtskab, som de komme i med de der bvende barbariske Folk, f. e. med Marabudio og Catualda de Marcomanners og Gothers Forster, og andre fra de Kanter ved Øster-Søen, hvilke vel først have givet de Romere Anslag paa, og Underviisning om Bernstenen at hente lige fra Preussen.

ligget, uden at være agtet, blant anden Havets Uhumskhed paa Strandbredden; at de Æstier ey havde noget Navn derpaa, forend de Romere ved deres Overdaadighed gave dem Anledning til at kiende og nævne den, og at disse undrede sig derover, at de Romere vilde give dem Betaling for saadant Snavs, ingenlunde kan passe sig sammen dermed, at Handelen med Bernstenen skulde fra de ældste Tider have været der i Gang.

§. 23.

Alt dette viser da tydeligt nok, at Bernsteens Handelen har i de ældste Tider havt en langt anden Tur, end den siden fik, saa at den i Begyndelsen er drevet paa, og Bernstenen kommen ey fra Preussen, i det mindste ey lige og directe fra Preussen, men kun fra de vestlige Kanter af Øster-Søen, hvilke de Gamle have betegnet med Den Baltia eller Basilea, som tilforn er viist. Men er dette rigtigt, som det upaatvileligt er, saa henfalder foranførte Vanskelighed af sig selv, nemlig at Navnet Baltia ey synes at kunne passe sig paa vor Scandinavia, eftersom de Gamle sige, at Bernstenen der blev samlet, som dog har sit Hiem i Preussen: Thi om man ikke kan komme sig til at troe, det Bernstenen i de første Tider er paa bemeldte Scandinavia selv virkelig fundet i saa stor Mængde, at Handel dermed kunde drives, hvori dog intet urimeligt er, da denne Slags Materie endnu virkelig der findes; Saa er jo dette en meget gængs Sag, at Handels-Varer siges at falde, ikke paa det Sted hvor de egentlig produceres, men heller nævnes efter det Sted, hvorfra man har dem paa næste Haand? Ligesom de i Kiøbenhavn kalde den Fisk, som virkes norden for Bergen og i Nordlandene, Bergens Fisk, vi her i Trondhiem Thee, som er kommen fra China, Kiøbenhavns Thee, og de Franske kalde de Vestphalske Skinker efter Staden Maintz; Saa ere Phoenicierne komne i Vane med at kalde Bernstenen, som de tilhandlede sig her i Norden, efter Den Baltia, enten fordi de selv ey vidste andet, end at den virkelig faldt der paa Stedet, eller fordi bemeldte Oes Indbyggere først og forneemmelig havde bragt dem disse Varer til, og dreve Handel dermed.

§. 24.

Ligeledes henfalde ogsaa alle deres Beviser, som mene, at paa alle de Steder, hvor der hos de Gamle tales om Electrum, bør der forstaaes Preussen, at det er en afgiort Sag, at Bernstenen er den rette Character og Kiendemærke

paa

paa Preussen hos de gamle Skribenter (a), at den lille Flod Rodaune eller Reddune er de Gamles Eridanus, og at Baltia eller Basilea er derfor ey heller andet, end det nu værende Preussen: Thi disse Beviser strække sig kun i det høyeste til Plinii Tider, og ikke til dem, hvori der tales om Øen Baltia, som man vel og efter Plinii Tider ikke mere vidste at finde her i Norden, saa at Handelen med Bernstenen, paa Øen Baltia og i Preussen bliver to ganske adskilte Ting, og man altsaa ey bør slutte fra den eene til den anden, eller domme om de gamle Tider efter de nye, hvilket vel i de gamle Sager ofte skeer, men skeden holder Stik.

§. 25.

Herover gaaer det ey heller an paa dette Sted at giøre den Slutning, at fordi Bernstenen i de seenere Tider blev ført over Land fra Preussen til Italien og de Steder, derfor er samme og skeet i de ældste Tider for Christi Fødsel: Thi dette kan umuelig bestaae og rime sig sammen med hvad tilforn er anført, ey heller med de gamle Skribenters Udsagn, naar man ret skal forstaae dem, og foreene dem sammen, saa vidt denne Sag angaaer: Thi af foranførte ældste Skribenters Vidnesbyrd see vi, at Bernstenen i de ældste Tider blev funden paa og kom fra Øen Baltia, hvilken efter bemeldte Skribenters Beskrivelse, som tilforn er viist, ey kan være Preussen, fra hvilket Sted vi dog finde, og det efter gamle Skribenters Vidnesbyrd, at Bernstenen i de ældre Tider fornemmelig og næsten allene er ført, ligesom den og i vore Tider der fornemmelig findes. Heraf maatte da følge, at enten have de ældste Skribenter, som sige, at Bernstenen kom fra Øen Basilia, snakket om noget, som de selv ey vidste nogen ret Besked om, og heri taget skammelig feyl, eller og maae Bernstenen i de ældste Tider, som vi tilforn har paastaaet, være kommen andensteds fra, end fra Preussen. Det første kunde være læt at gribe til, (hvorfor og næsten intet

(a) Endskiønt det ikke er min Sag at anføre og igiendrive andres Meninger, saa maa jeg dog her til Exempel anføre *Franchevilles* Dissert. Sur l' Origine du peuple Prussien pag. 504. Historie de l' Acadamie de Berlin An. 1749, som et af de nyeste Skrifter der handle om denne Materie, hvori Auctor fremsætter det, som en afgiort Sag, at Bernstenen er den rette Character og Kiendemærke paa Preussen, hos de gamle Skribenter o. s. v. Men hvormeget herimod med Føye kan være at indvende, og hvor stor Ret han har til at giøre saadan Paastand, kan enhver let see af hvad hidindtil, som og af hvad *Plinius* paa et Sted har samlet Bernstenen angaaende. Hist. Nat. lib. 37. Cap. 2. Hvilket tydelig viser, at de gamle paa mange Steder tale om Bernstenen, hvor der ey kan være meent Preussen.

er mere gængs blandt dem, som skrive i de gamle Sager', end at de beskylde de gamle Skribenter for Urigtighed og Uvidenhed, saa snart de sige noget, som ey kommer overeens med deres Meening) og samme maatte nødvendig gribes til, hvis man vilde foreskille sig Turen af Bernsteens Handelen saaledes som hidindtil er skeet. Men mig synes, som dette er noget, hvilket man allersidst bør gribe til, og at dette i sær, som vi handle om, kan hielpes og begribes, og Alting jævnes paa en bedre og grundigere Maade. Vil man sporge, hvorledes? og paa hvad Maade, eller igiennem hvilken Vey og hvorfra Bernstenen i de ældste Tider er kommen, naar den ey er kommen fra Preussen? Saa kan det have sin store Vanskelighed, hertil ret og grundig at svare, formedelst Mangel paa tilstrækkelige Efterretninger; Dog vil jeg til Sagens desto mere Oplysning giøre det saa vidt jeg kan, da det maaskee er noget, som man vil ansee for en Skyldighed af mig.

§. 26.

Det er rimeligt, at de Phoenicier, som havde deres Herkomst fra det røde Hav, som Herodotus beretter, og dreve Handel derpaa, forend de satte sig ned hos Middel-Havet (b), have i de østlige Lande lært at kiende Bernstenen, og da de komme med deres Handel indtil Britannien, eller maaskee lige til de Teutones, da enten forefundet den Materie i saadan Mængde paa de Steder, at de dermed har kundet drive Handel (c), hvilket kunde skee, sær i Begyndelsen,

(b) See Herodoti Skrifter strax i Begyndelsen pag. 1.

(c) I *Plinii* Hist. Nat. lib. 4. p. 481. Tom. 1. forekommer et Sted, som synes mig tydelig nok at vise, at de Gamle have kaldet de Danske Øer de Electriske eller Bernsteens Øerne: Thi efterat Plinius der har opregnet de Øer, som laae Vesten for Britannien, saa kommer han strax derpaa og siger, at lige tverts over (det er mod Osten, som Harduinus ret nok forklarer det) laae de Glesariske Øer adspredte i det Germaniske Hav, hvilke de nyere Græker kaldte de Electriske, fordi Bernstenen der faldt. Og yderst af dem alle laae *Thule*. Skribenten tager i sin Fortælling paa dette Sted Turen vesten fra og øster paa, men osten eller nord-ost fra Britannien møde først de Danske Øer, følgelig maae disse Øer nødvendig komme til at regnes blandt de Glessariske Øer, allerhelst da Thule sættes østen eller nord-ost og strax efter dem. Ellers negtes derfor ikke, at jo Plinius ogsaa kan have hørt noget om Bernstenen paa de Preussiske Kyster, og derover regnet dem tillige til de Glessariske Øer, og at han i sær har forstaaet dem ved den Glessaria, som han beretter at de Barbarer kaldte Austravia. See §. 22. n. (t); Thi han har blandet sammen hvad han havde læst hos de Gamle og hørt af de nye, hvoraf han har giort en Miskmask, som det er vanskeligt at hitte Rede i.

sen, om der end ikke fandtes just saa meget deraf (d), eller og have de Teutones, da de mærkede, at de Phoenicier vare begierlige efter de Varer, kiøbt sig det mere, som de selv ey havde, til fra Indbyggerne paa Øen Baltia, som Pytheas udtrykkelig siger, det er, fra dem, som da boede paa de Skaanske og Svenske Kyster, hvilke havde denne Materie i saadan Mængde, at de brugte den til Brænde-Ved eller vare i Begyndelsen, hvilket jeg troer at være den rigtigste Forklaring, saa vankundige om denne Materies Brug og Kostbarhed, at de, ligesom Tacitus beretter om de Æstier, førend Phoenicierne, ved deres Handel lærte dem at kiende den, og sætte Pris derpaa, ey kiærte sig videre derefter, end at de, naar de fandt raae og store Klumper deraf ved Havet, toge det op og lagde det paa Ilden, som en brændende Materie, for at kaage, eller varme sig derved; Thi Brugen, en vedtagen Sædvane og Menneskenes Indbildning er den, som sætter Priis paa Tingene; og er det derfor ligesaa lidet at undre sig over, at bemeldte Abaliſter i de ældste Tider brændte deres Bernsteen op, som at de Americanske Indbyggere i Begyndelsen byttede deres Perler og Ædelstene bort med Glas, og ansaae deres Guld at være af intet Værdie, hvilket de gamle Spanier i de ældste Tider og giorde, saa at de Phoenicier engang af Mangel paa Rum paa deres Skib lode smide deres Ankere og saadant Jern-Redskab af Sølv.

§. 27.

Men efterat Handelen med Bernstenen først var kommen i Gang, og efterat vore Abaliſter havde lært, at noget derved var at fortiene, have de ey længer brændt den op, men som Pytheas beretter, solgt den til de Teutones, deres Naboer, og da deres eget Land derfra var udtommet, eller da der ikke var saa meget at finde, som de kunde faae afsat, saa have de begyndt at hente Forraad deraf fra de østlige Kanter af Øster-Søen, enten ved Handel, eller maaskee rettere ved Fribytterie, hvori Scandinaviens Indbygger fra de ældste Tider have været store Mestere: thi at Bernstenen ogsaa i de ældste Tider, hvorom vi nu handle, er kommen fra Preussen og de Kanter, er noget, som giøres meget rimeligt deraf, at Pytheas har kiendt eller vidst at nævne de Æstier, hvil-

(d) P. *J. Resenius* fortæller i sin Atlas Dan. Mſs. At man ved Canalens Reenselse i Kiøbenhavn ofte har fundet store Stykker Rav eller Bernsteen i den gamle Hav-Bund, som Havet fordum havde kastet paa Stranden.

(e) See *Strabonis* Geograph.

ke han kalder Østiæer (f), hvilket ey vel kan være skeet af anden Anledning, end ved Bernsteens Handelen; men at de Æstier ere blevne ham eller de Phoenicier bekiendte, og have faaet Navn af Østen, det kan ey være skeet uden ved dem, som boede Vesten for, og fordi de maatte tage Touren Østen paa, naar de skulde reyse didhen for at afhente derfra Bernstenen, hvilket at være skeet, og at Bernstenen ogsaa da er falden paa de Kanter, endnu videre bestyrkes af den gamle Græske Skribent Philemons Vidnesbyrd hos Plinium (g), som siger, at **Bernstenen blev opgravet i Scythien** (h). Om de fra Baltia have der selv samlet og opgravet den, som kan være venteligt, hvis de have hentet den derfra paa deres Soerøver-Toge, eller de Æstier selv have giort det og overladt den til forommeldte, det er uvist at sige, og kan begge Dele være. Ligeledes kunde man og vel sige, at de Phoenicier selv, uden saadant Omsvøb, har hentet Bernstenen fra de Æstier; det kan være mueligt, det negter jeg ikke, men efter alt, hvad man kan opspore hos de gamle Skribenter, findes ingen Grund hos dem for, at de Phoenicier selv have drevet Handel i Øster-Soen, eller at de har hentet Bernstenen derfra: thi havde det saa været, saa havde Indbyggerne paa Øen Abalus eller Baltia vel ikke følgt deres Bernsteen til de Teutones; men da dette sidste er skeet, saa er heller at formode, at de Phoenicier have hentet den fra dem, og hos disse været som et Oplags-Sted for de Vahrer. Det eeneste, som skulde give en Slags Formodning, at de Phoenicier tilsidst kan have havt nogen Omgang med de Æstier, er dette, som Tacitus berettter (i) at de Æstier i Sprog lignede de Britannier, hvilke formodentlig, efter de Phoeniciers Exempel, da disses Handel undergik, have havt Omgiængelse og drevet Handel med de Æstier, hvoraf den Lighed i Sprogene har reyst sig (k). Hvori jeg

(f) See *Strabonis* Geographiæ Lib. 2. pag. 101. See og hvad herom tilforn er anført §. 22. not. (t).

(g) *Plinii* Histor. Natur. Lib. 37. p. 367. Tom. 5.

(h) Scythien nemlig taget i den Bemærkelse, hvorom tilforn er erindret.

(i) See hans Germania loc. cit. At de Britannier have havt en Slags Seilads og Handel her paa Norden, det synes ey urimeligt af hvad Plinius anfører Lib. 4. p. 482. af den gamle Skribent Timæo, at de Britannier seilede en 6 Dages Reyse ind ad (mod Østen) til den Øe *Mictis*, hvor der faldt Tin. At ved denne Øe Mictis skulde Øen Vectis være forstaaet, kan ey gaae an; men heller maa derved være meent en Øe her i Norden, hvilket Seilatsens Længde viser, som er just det samme Stykke, som Pytheas sætter mellem Britannien og Thule. Men Pytheam har denne Timæus fulgt, som Plinius bevidner Hist. Natur. Lib. 37. p. 367.

(k) See næst foranførte.

jeg vel ikke vil disputere nogen sin Mening, men troer dog tillige, at Aarsagen til denne Lighed er alt for vidt sogt, og at man maatte kunne udfinde nogen nærmere, om Tingen ellers i sig selv saaledes har været.

§. 28.

At tale videre om denne Sag, vil vort Øyemærke ey tillade, hvilket vi nu mene, for saavidt at være opnaaet, at vi have viist, hvorvidt de Græker for Christi Tider have kiendt vor Norden, og hvad der bør forstaaes ved deres Thule og Baltia. Da de nu saa længe for Christi Tider, som tilforn er erindret, havde saadan Kundskab om vor Norden, skiønt de havde den, ey af egen Erfarenhed, men ved Fremmede; saa skulde det deraf synes slutteligt, at den siden ved Tidens Længde anseelig maatte have tiltaget. Men intet mindre. Den har heller, som tilforn er erindret (l), taget af; og de Græker have ligesom paa nye maattet heri gaae i Skole. Hvilken Mening vel maaskee vil ved første Øyekast ansees for at være ny og noget dristig, men har dog sin gode Grund og Rigtighed: thi man behage kun at betænke, at i Herodoti Tider vare de Lande, som ligge omkring og Norden for det Sorte Hav, de Græker vel bekiendte, og dog siger Strabo (m), at hvad, som laae oven for Borysthenes, og den hele Søe-Kust hen til Colchis, har Kong Mithridates ved sine Krige først giort de Græker og Romere bekiendt, da man tilforn vidste kun lidt deraf; ligeledes er det en nokſom vitterlig Sag, at de Phoenicier havde deres Handel og vidtloftige Seylatser i det Atlantiske Hav, langt uden for Herculis Stotter; men anderledes var det i Polybii Tider, som beretter (n), at da var det sielden, at nogen seilede igiennem det Herculiske Sund, **eftersom det Atlantiske Hav er ganske ubekiendt.** I Pytheæ Tider vidste de Græker, som tilforn er viist, at tale om Thule, om Basilea, og det med adskillige Omstændigheder, om de Ostiæer eller Æstier, og om de Teutones; da Strabo derimod bevidner, at i hans Tid var alt det, som laae Norden for Elben, ganske ubekiendt, og at man

(l) See §. 3.

(m) Geograph. Lib. 1. pag. 26. Herodotus har ey allene kiendt de Scyther, som boede Norden for det sorte Hav, men og de Folk, som boede Norden for det Caspiske, og langt henne i Siberien selv, som den lærde Bayer har viist. Men anderledes var det i Strabonis Tid, da det meste af disse Lande var ganske ubekiendt. Som sees af disse hans Ord. Geograph. Lib. 2. pag. 167. Cum neqve Tyræ fontes visi sunt, neqve Borystenis, neqve Hypanis, multo magis ignotæ erunt partes eorum septentrionales.

(n) See hans Historiar. Pag. 735.

man da ey vidste af noget beboet Land Norden for Irland (*), igiennem hvilket han derfor har trukket den Nordeste Parallel, beskyldende Pytheam for en Sladderer og for en Løgner, fordi han satte den saa langt Nord, og talede om beboede Lande saa langt Norden for Britannien, hvilke endelig bleve saa ubekiendte, at man begyndte at tænke, at de vare reent opdigtede (o), særdeles Øen Thule. Bemeldte Pytheas har ogsaa vidst at sige, hvor mange Skridt Britannien havde i Omkreds (p); Og endskiønt han har giort for meget deraf, saa har han dog ikke været nær saa vankundig om dette Land, som Strabo, der har giort sig den Tanke, at Britannien var ikke længer, end den Strækning er deraf, som vender mod Gallien, hvorom siden lidt mere. Ey at tale om den betydelige Vildfarelse, hos de seenere Græske Skribenter, som de ældre vare frie for, nemlig at det Caspiske Hav var en stor Indbugt af Søen og hængte sammen med Jis-Havet.

§. 29.

Saaledes, som hidindtil er anført, holder jeg da for, at de ældste Græske Skribenter, som vi endnu have tilovers, have forestillet sig vor Norden, nemlig de Vestlige og Nordlige Kanter af Halv-Øen Scandinavia, som en stor Ø, liggende Norden for Britannien, og de østlige samt sydlige Kuster deraf ogsaa som en anden stor Ø, liggende oven eller Norden for det nu værende Tydskland eller det faste Land, hvor de og maa have forestillet sig, at de Teutones boede, efterdi Diodorus Siculus, hvis Ord tilforn ere anførte (q), siger, at Bernstenen blev ført fra Øen Basilea over til det faste Land, i Ste-

(*) *Strabo* siger udtrykkelig i sin Geograph. Lib. 2. pag. 124. at den længst mod Norden gaaende Seylats var i hans Tid fra de Celters Land til Hibernia, som laae oven for Britannien, og kunde for Kulde neppe beboes, saa at hvad som laae der oven for, det holdte man for ey at kunde beboes. See og pag. 175.

(o) *Synesius* Ep. 147. *Thule iis, qvi ad illam navigant impune ac citra reprehensionem mentiendi potestatem facit.* See *Carlström* de Thule pag. 28. Og naar Eusebius vil beskylde Philostrati Beretninger om Apollonio for at være Løgn, saa ligner han dem med de forunderlige Fabler, som fortaaltes om *Thule*. Saa at de Vers og Sange, som Mela beretter, at de Græker og Romere vidste at synge om Thule, have derfor vist nok ey havt andet Indhold og anden Oprindelse, end den vi tilforn har givet dem §. 15.

(p) See *Strabonis* Geograph. lib. 2. pag. 163, hvor der staaer at Pytheas har anseet Britanniens Omkreds for mere end 40000 Stadier. Og p. 111. lib. 1. staaer, at Pytheas har sat Øens Længde for mere end 20000 Stadier.

(q) See §. 16.

Steden for at Pytheas siger, at den blev solgt til de Teutones. Men mindre man vilde sige, at Diodori Ord ere saaledes at forstaae, at de Teutones, efterat de havde faaet Bernstenen fra Øen Basilea, have videre bragt den, over det faste Land, eller ladet den ved andre bringe, til Gallien og der igiennem videre. Hvilket heel vel kan være, og er det ey urimeligt, at denne Handel kan have taget den Tur, efterat de Phoeniciers Skibsfart hidtil Norden ophørte (r). Flere Øer, end de tvende bemeldte, have de Tiders Græske Skribenter ey vidst af at sige paa de Kanter; Og blant alle de Romerske Skribenter, som have skrevet, for og ved Christi Tider, finder man ey heller hos nogen mindste Spor efter, at de om vor Norden have havt nogen Kundskab, i det mindste, nogen videre Kundskab, end den, som de have kundet hente af de foranførte og andre saadanne Græske Skribenter, og derfor have de ey heller vidst andre Navne paa vor Norden, end dem, som bemeldte Skribenter havde givet den. Hvilket man kan see af et Sted hos Virgilium (s), hvor han, for at betegne de yderste Lande mod Norden, betiener sig af Navnet Thule, og det paa en Maade, som tilstrækkelig nok viser, at han derved ey har forstaaet nogen ringe Øe, et lidet Land, eller et ubetydeligt Folk, meget mindre et øde og ubebygget Sted, saadant som Island da var; men et Land af Betydenhed, hvis Indbyggere havde giort sig navnkundige og vare mægtige, i sær til Søes, hvoraf man, efter Tacitι Vidnesbyrd i sær, kan slutte, at vor Nordens Indbyggere have været berømte (t). Saa at man følgelig ved Thule hos ham og hans Landsmænd ey har fornødent at forstaae noget andet Land end tilforn er sagt, eller at have videre med de Romerske Skribenter i den Post at bestille.

(r) Efter alle Omstændigheder synes det at være heel rimeligt, at Handelen med Bernstenen, saa meget deraf, som blev ført til Marseille, Sicilien, Italien og andre Steder hos Middel-Havet, er gaaen fra Britannien og over Land igiennem Gallien, ned efter Rhone-Floden, og hvad som skulde til Italien, er siden ført ned efter Po-Floden, hvorfra det blev bragt til Grækerland: thi at Bernstenen er ført over Gallien til Middel-Havet, det har vi tilforn seet af Diod. Siculo, og at den har gaaet need efter Rhone- og Po-Floden, det see vi deraf, at de Gamle, just naar de tale om Bernstenen, have sat disse 2de Floder om hinanden: thi den gamle Poet Æscylus siger: at Floden Eridanus løb igiennem Iberien eller Spanien, og kaldtes tillige Rhodanus; men Euripides og Appollonius sige, at Rhone- og Po-Floden løbe tilsammen need i det Adriatiske Hav. See *Plinii* Hist. Natur. Lib. 37. pag. 367. Tom. 5.

(s) See hans Georgicor. Lib. 1.

(t) See hans Bog de moribus Germanorum, paa det Sted, hvor han taler om de Svione.

§. 30.

Nu skulde det derfor vel være Tid at slutte dette Capitel; Men vi maae bede om Tilladelse først at melde noget om en Post, som kan tiene til nogen Oplysning baade i det Foregaaende og Efterfølgende, samt rydde af Veyen en Indvendning, som maaskee kunde giøres os deraf, at det synes noget underligt, at de gamle Skribenter sætte Thule, hvis den var det Land, som vi have opgivet, Norden for Britannien, da det dog ligger Østen for den. Skulde man ikke ville lade sig noye med det, som hertil først og enfoldeligen kan svares, nemlig at naar man ikke vil gaae alt for noye til Verks, kan vor Halv-Øe virkelig siges at ligge Norden for, det er at sige, længere Nord end Britannien; Saa maae vides, at det er ikke mere underligt, at de sige, Thule eller vor Halv-Øe at ligge Norden for Britannien, end at de sætte Irland Norden for den, som dog ligger i Vest derfra, hvilket maae synes endnu mere forkeert (u). Saa vidt jeg kan begribe, maa Aarsagen hertil søges i det Begreb, som de Gamle have giort sig, saavel over den da beboede og bekiendte Verdens Skikkelse i Almindelighed, som de Nordiske Landes i Særdeleshed: Thi man maa ingenlunde tænke, at de Gamle forestillede sig alt dette, som det er, og som vi forestille os det; Ey heller maa vi, naar vi ret skal forstaae de Gamle, forklare deres Ord efter det Begreb, som vi have om Tingen, eller som de kunde have havt, men efter det, som de virkelig have havt. Men nu kan man af Aristotelis (v) Strabonis (x) og andres (y) Beretninger temmelig tydeligt see, hvorledes de Gamle have forestillet sig den da værende Verdens Skikkelse, nemlig næsten dobbelt saa lang, som breed, eller som en lang udbredt Kappe (z), hvis yder-

(u) See *Strabonis* Geograph. Lib. 2. pag. 175. hvor han saa siger: De som nu reyse, veed intet at fortælle om noget Land oven, eller Norden, for Hibernia, som ligger mod Norden næst hos Britannien, beboet af lutter vilde Mennesker, som vanskelig kan boe der, for Kuldens Skyld. Der holder jeg for, at Verdens Ende maa settes, det er Grændserne for de beboede og bekiendte Lande paa den Kant.

(v) See hans Metorolog. Lib. 2. cap. 5. hvor det saa heder i det Latinske: Longitudo multum differt à latitudine, qvod enim ab Herculis columnis est ad Indicam, eo qvod est ex Æthiopia ad Mæotim & extrema Scythiæ loca *plus est*, *quam qvinque ad tria*.

(x) See hans Geograph. Lib. 2. pag. 111. hvor han siger, at Længden af den bekiendte Verden er dobbelt saa stor som Breden.

(y) Plinius siger Lib. 2. cap. 108, ligesom Strabo at den beboede Jord var kun halv saa bred, som den var lang. See og Eratosthenes hos Strabo Lib. 2. pag 108. no. 5

(z) Saaledes kalder og sætter Strabo det selv Geograph. Lib. 2. pag. 179. c. d.

yderste Spidser vendte mod Vesten og Osten, saaledes, at den yderste Spidse deraf mod Vesten endtes med det Forbierg, som man nu kalder Capo St. Vincentii i Spanien (a), hvorfra de have foreſtillet ſig, at Landene gik omtrent i en lige Strækning, undtagen at de midt paa boyede noget af mod Nord (b), fra Syd-Vest til Nord-Ost, Nord efter til et andet Forbierg eller en Spidse mod Norden, dog mere ſtump end den Vestlige, liggende omtrent under ſamme Høyde, ſom Irland, eller de Nordligſte Deele deraf (c), og at Strækningen paa den anden Side mod Osten, gik ligeledes omtrent i en krum Linie, undtagen at der var en Indboyning for eller ved Mundingen af Indløbet til det Caſpiſke Hav (d), hen til den Østlige Spidse. Hvilket ey allene er tydeligt at ſee af de paaberaabte Steder, ſær hos Strabonem, men og ſtadfæſtes af Pomp. Melæ og andres Beretninger herom (e).

§. 31.

I Følge af forommeldte de Gamles Begreb om Landſtrekningen, giorde de ſig videre om Britannien i ſær den Foreſtilling, at den laae ey imellem Sør og Nord, ſom den virkelig gior, men ogſaa omtrent mellem Sød-Vest og Nord-Ost (f), ſaaledes, at der imellem den og den Celtiſke Strandbred, ſom laae lige tverts over for, var alleſteds et lige ſtort Mellemrum; ſom tydelig kan ſees deels af et Sted hos Plinium, hvor han ſiger (g): " At tverts over

(a) See *Strabonis* Geograph. Lib. 2. pag. 180. 181.

(b) See herom *Mela* in Deſcript. Orbis pag. 7.

(c) Thi Strabo trækker ey allene den Nordeſte Parallel, inden hvilken den beboede Jord indſluttedes, giennem Irland. Geograph. Lib. 2. pag. 179, men han ſiger ogſaa, at de Lande, ſom laae ved Mundingen af det Hyrcaniſke Hav (hvilket de Gamle meente at være forenet med Is-Havet) og endnu mere Hibernia, ſtrakte ſig længer mod Nord, end det yderſte af Scythien bagen for de Indianer. loc. cit. pag. 180.

(d) Saaledes ſætter Mela det.

(e) Mela ſiger Lib. 1. cap. 1. **At vor Jord ligger i en Strækning fra Osten til Vesten, og fordi den saa ligger, er den noget længere, end hvor den er bredeſt, og allevegne omgivet af det ſtore Hav.**

(f) Saaledes maa den og nødvendig komme til at ligge, naar man ſkal kunne foreſtille ſig, at Irland laae Norden for den, og at den yderſte Parallel mod Norden gik, ſom Strabo ſiger, igiennem Irland, naar den ey tillige ſkulde gaae igiennem Britannien, ſom ingenſteds meldes. Cluverius har derfor in German. Antiqv. Lib. 2. pag. 360. giort ſig et gandſke forkeert Begreb, angaaende de Gamles Meening om Strekningen af Britannien, naar han ſætter dens Længde fra Syd-Ost til Nord-Vest

„ for Rhinens Udløb laae Britannien mellem Norden og Vesten," hvilket vel ey kan forklares anderledes, end at Britannien strakte sig fra Syd-Vest til Nord-Ost. Deels og af disse Strabonis udtrykkelige Ord (h): " Tvert „ over for den (Gallien) og Parallel med den ligger den Øe Britannia ". Hvortil kan legges hvad han siger paa et andet Sted (i): " At Britannien er „ af Skikkelse som en Trekant, hvis længste Side strækker sig langs Gal„ lien (k), og er hverken større eller mindre end den ". Saa det derfor efter saadant deres Begreb om Landenes Strekning og Beliggenhed paa de Kanter ey andet kunde være, end at ligesom Irland kom til at ligge Norden for den Sydlige Ende af Britannien, saa maatte Thule eller de Vestlige Deele af vor Halv-Øe komme til at ligge Norden for eller i Nord-Ost fra bemeldte Lands Nordlige Odde, og denne, efter deres Foreſtilling, som ansaae Britannien større end Strabo har giort den, f. E. Pytheas og andre, komme til at strække sig temmelig langt henne mod bemeldte vor Halv-Øe, saa det derover ey er at undre over, at forømtalte Pytheas har sat Thule blant de Brittanniske Øer, eller talt om den næst efter Britannien og Irland, eftersom han har anseet dem allesammen for at ligge i en Strekning, hvortil vel Touren af den Seylats har givet ham Anledning, som han maa have giort fra Britannien hen imod Thule, eller de Nordlige Kanter af Norge, hvor Natten var kun paa endeel Steder tvende, paa andre 3 Timer lang, og Solen, naar den var gaaen ned, efter en liden Tids Forløb, kom op igien (l).

§. 32.

Endnu et Par Ord om de Scyther og Hyperboreer, hvilke nogle ville giøre til vor Nordens ældste Indbyggere, og man derfor ey kan lade gaae urørte forbi. Hvad de Scyther angaaer; saa findes de hos ingen af de Skribenter, som have levet for og indtil Christi Tider, saaledes nævnte eller anførte, at man med nogen Foye kan trække dem hid ind i vor Norden. Og at sige, at vore For-

(h) See hans Geograph. Lib. 2. pag. 190.

(i) See bemeldte Sted Lib. 4. pag. 304.

(k) Her have vi et nyt Bevis, at Strabo og andre have anseet Britannien for at strekke sig, som tilforn er sagt, fra Nord-Ost til Syd-Vest.

(l) Dette anfører Gassendus i sit Brev til Wendelinum, angaaende proportionem Gnomonis &c. (See §. 7. not. (g)) af Gemino, hvor han og viser, at hvad Pytheas beretter, nemlig at paa Thule var Tropicus æstivus loco Arctici, passer sig paa saa nordlige Lande, som Irland, følgelig og, som den Nordlige Deel af Norge, er.

Forfædre have deres Oprindelse fra de Scyther, er det samme, som at sige intet, efterſom man endda er ligeſaa klog ſom før. Det ſamme omtrent kan og ſiges om de Hyperboreer, hvilke ingen af de ældſte Græſke eller Romerſke Skribenter have ſat ſaaledes eller ſaa langt mod Norden, at de kan finde noget Sted hos os. Vel melder Diodorus Siculus, for hvis Skyld fornemmelig dette erindres, " at hen over imod Galatien laae i det ſtore Hav, under Nord, en „ Ø, ikke mindre end Sicilien, ſom blev beboet af de Hyperboreer, hvilke „ ſaa kaldtes, fordi de laae **længere borte end Norden-Vinden**, og hvor „ man høſtede 2de Gange om Aaret, hvor Latona var født, hvor Apollo for„ nemmelig blev dyrket, og hvor hans Tempel var, bygget i en Runddeel (m) „ ꝛc.". Hvilket mange have giort ſtort Væſen af, ſom noget, der umuelig kunde paſſe ſig paa noget andet Sted end vor Scandinavia. Men om dette er rimeligt, vil jeg overlade til Læſerens eget gode Skionne, naar han har overveyet følgende Poſter: 1.) At hvad Diodorus Siculus har berettet om de Hyperboreer, er ikke hans eget, men taget af Hecatæo og andre, ſom han beraaber ſig paa, og om hvilke han i Forveyen har erindret (n), at de alle have været hendfaldne til Fabel-agtige Fortællinger; og altſaa kan den nys anførte og ventelig være ſaadan een. Men at man ſkal lade dette ſtaae ved ſit Værd, ſaa maa 2det) mærkes, at naar man efterſeer Diodori Fortælling om de Hyperboreers Ø, og dens hele Sammenhæng, ſaa ſkal man let begribe, at bemeldte Ø ingen anden Steds maa ſøges, end i Aſien, om hvis nordlige Ingbyggere de Amazoner, Scyther og ſ. v. Skribenten har nyelig talet i Forveyen, og om hvis ſydlige Lande han ſtrax derpaa begynder at fortælle, efterat han har ſluppet de Hyperboreers Ø, ſom den yderſte mod Nord. Ligeſom man og kan ſee, at bemeldte Hecatæus, eller hvo det ellers har været, har taget ſine Beretninger om diſſe Folk af Herodoto, hvis Hyperboreer, ſom den fortreffelige Bayer har viiſt, boede hen oppe i Siberien, og forbedret dem i ſær med det Tillæg, at de havde deres Boepæl paa en ſtor Ø, liggende ved det ſtore nordre Hav, hvorved han har flottet dem længere op imod Norden. At faſtſætte for Reſten, paa hvilket Sted egentlig denne Ø har ligget, er et ligeſaa uſikkert Arbeyde, ſom at ville afgiøre, hvilket Folk i ſær de Gamle have kaldet Hyperboreer; da dette Navn er efterhaanden flottet alt længere og længere Nord paa, ligeſom de Nordlige Lande blev mere og mere bekiendte, og brugt til at betegne de længſt op mod Nord boende, i Aſien nemlig. I det mindſte maa denne Dio-

(m) See *Diod. Sic.* Biblioth. pag. 130. edit. *Rhodomanni.*

(n) Loc. cit. pag. 33.

odori de Hyperborers Øe der sættes, og kan hverken blive Scandinavien, saa vel af foranførte Aarsager, som (3die) af denne, at hos Diodorum beskrives Beliggenheden af Basilea, som vi tilforn har beviist, at være Scandinavien, anderledes end den af de Hyperboreers Øe: thi om den sidste heder det, at den **laae paa hin Side af** (eller ved Siden) **tverts over for Galatien** (o), men om den første, at den **laae oven for** (eller Norden for) **Galatien** (p), dette Navn taget i sin vidtløftige Bemærkelse, som Diodorus har tillagt det, nemlig for det hele faste Land, Norden for de Alpiske Bierge, lige til det store Hav (g). Ey heller kan, efter foranførte Omstændigheder, og andre Kiendemærker, som Diodorus anfører om de Hyperboreers Øe, herved forstaaes Britannien, saasom denne ligger alt for langt borte mod Vesten dertil, og man ellers aldrig hos nogen gammel Skribent finder Hyperboreer paa den Kant. Men at Estland, Curland, Preussen med andre, Østen for beliggende Lande, ved denne Øe kan være meent, skulde maaskee ey være urimeligt (r). Hvorom man paa et andet Sted kan faae Leylighed at tale noget meere.

(o) *Diodor, Sic.* Bibliothec. Tom. 1. Lib. 2. p. 156.

(p) Loc. cit. Lib. 5. pag. 347. edit. *Weslingii.*

(q) See foran §. 16. not. (e).

(r) Iblant andet er det mærkeligt, at Diodorus berømmer de Hyperboreers Land af dets Frugtbarhed, ligesom Tacitus berømmer de Æstier for den Flid, som de anvendte paa Agerdyrkningen.

II. Ca-

II. Capitel.

Om de gamle Grækers og Romeres Kundskab og Begreeb om de Nordiske Lande efter Christi Tider, i Følge af Melæ Efterretninger.

§. 1.

Vi har i det Foregaaende (a) beviist, at den Kundskab, som de gamle Græker havde om vor Norden, havde de fra de Phoenicier, og ved disses Seilatser i de ældre Tider til Britannien og andre Nordiske Lande. Da nu denne Skibsfart og de Phoeniciers Handel aftog og endelig ophørte, ophørte ogsaa den Kundskab, som de Græker ved dem havde faaet om vor Norden (b), og de Navne Basilea og Thule begyndte efterhaanden at blive ubekiendte uden for de Lærdes Skrifter, i hvilke det sidste i sær vel blev brugt, man kun til at betegne det yderste Land mod Norden (c), da man for Resten var gandske uvis om, hvilket Land det egentlig skulde være. Saaledes forsvandt disse Lande og bleve en Tid lang ligesom usynlige, saa den Kundskab, man imidlertid havde om vor Norden, var næsten uddød. Vel blev den efterhaanden igien nogenledes oplivet, men igiennem en langt anden Vey, over andre Lande, og ved andre Folk. Havde de Romere tilforn i de Sager havt al deres Viisdom fra Grækerne (ligesom disse fra Phoenicierne,) saa maatte nu derimod disse tildeels gaae i Skole hos hine (d); Og i Steden for at Norden tilforn ved fremmede Nav-

(a) See det 1ste Capitel i denne Afhandling. §. 6. 9. 16.

(b) At dette virkelig er skeet, derpaa have vi anført Beviis tilforn. See Cap. 1ste. §. 17. 28. og skal samme i det efterfølgende endnu videre stadfæstes.

(c) Derfor heder det hos dem: Ultima Thule. See *Virgilii* Georg. og Ultima omnium Thule. *Plinii* Hist. Natur. Lib. 4. Den lærde Bochart mener, at Navnet Thule er givet nu et og nu et andet Land i Norden, det yderste blant dem, som efterhaanden der bleve bekiendte. Men deri kan jeg ey være aldeles eenig med ham: Thi det efterfølgende skal vise, at hvad de nyere Skribentere sige om Thule, er det samme omtrent, som de Gamle har sagt, og passer sig altsammen paa eet og samme Land.

(d) Nemlig hvad de Lande angik, som de Romere ved deres Vaaben havde giort sig bekiendte. Men i Henseende til vor Norden maatte de Romere derimod lade sig nøye med hvad de derom fandt hos de Græske Skribenter, og har af dem selv vidst faa got som intet derom at sige. Som siden skal vises, naar vi komme til Tacitum i sær.

Navne (e), over Britannien, Spannien og Middel-Havet, var bleven nogenledes bekiendt, begyndte man nu ogsaa over Tydskland, samt Nord- og Oster-Søen, at faae et og andet Navn paa Landene og Folkene i Norden, fra Indbyggerne selv eller deres Naboer, at høre ved de Romere, efter hvert som disse fik noget lidet om de Nordlige Lande at vide, fornemmelig ved deres Krige udi de Nordlige Deele af Tydskland, i Augusti og Tiberii Tider, deels og ved deres Seilatser i Nord-Søen (f).

§. 2.

De Romerske Skribenter blive da de, som vi herefter har fornemmelig at holde os til, om hvilke vi her i Forveyen og i Almindelighed maae mærke, at deres Beretninger om vor Norden, finder man dem deels og for det meste, at have taget af ældre, nemlig Græske Skribenter, deels af deres egne Landsmænds, enten ved egen Erfarenhed, eller ved andres Udsagn samlede Underretninger, hvilke begge Deele de undertiden have saaledes mænget sammen, at man har Møye ved at skionne, hvorfra de har denne, eller hin Beretning, en Sag, som til at faae den rette Oplysning heri, nødvendig maa tages i Betragtning, men er neppe at udfinde, med mindre man gaaer ordentlig frem efter Tids-Følgen, fra de ældre til de nyere Skribenter, noye iagttagende, hvad disse har tilfælles med hine, eller hvad de har lagt til, da dette maa ansees for nyt og deres eget, men Resten at være tagen af de ældre. Naar jeg derfor seer, at alt hvad de nyere Skribenter berette om Thule og Baltia eller Basilea, og det meeste af hvad de ellers veed om vor Norden, er intet andet end hvad de ældre har sagt, saa slutter jeg, at hine har heri taget sit af disse, og bestyrkes tillige i min forrige Meening, at nys bemeldte Navne har været opfundne af Fremmede, naar jeg betragter de nyeres Uvished om Navnet Thule i sær, som et Land der ey var at finde, og som endeel derfor domte at være blandt de fabelagtige og opdigtede Steder (g).

§. 3.

(e) Som Basilea, Thule, Baltia, Raunonia.

(f) Drusus kom med de Romeres Flode ey længere end til Elben, men Tiberius seylede med bemeldte Flode ogsaa ind i og op efter nys omtalte Flod. Stort længere er det ey troeligt, at de Romere ere paa den Kant komne til Søes op imod Nord, hvilket og adskillige Omstændigheder, som siden anføres, skal giøre bevisligt.

(g) Det fremmede Navn, som ingensteds var at finde igien, og Skribenternes Ueenighed, som det syntes, i at bestemme Beliggenheden af Thule, særdeles Ptolomæi Afvigelse

§. 3.

I Følge af foregaaende ville vi da først tage *Pomponius Mela* for os, som den ældste blant de Romerske Skribenter, der have beskrevet vor Norden eller de Øer, som laae i den store Hav-Bugt Norden for Tydskland. Denne Skribent har levet i Kæyser Claudii Tider, 50 Aar omtrent efter Christi Fødsel, og taler om de Lande, som laae Norden for Elben udi Tydskland (h), saaledes (i). „ Oven for (k) Elben er den store Codaniske Hav-Bugt, som er fuld af store „ og smaa Øer. Herudover (l), har Havet ingensteds nogen stor Vidde, ef„ tersom det gaaer igiennem trange Sund, seer ey heller ud nogensteds som et „ Hav; men ved det at Vandet løber allevegne ind imellem Landene, og ofte „ oversvømmer dem (m), er det at anseе som mange Floder, der løbe her og „ der over sine Brædder (n). I den (Hav-Bugt) ere de *Cimbrer*, og *Teuto-*

„ *ner*,

vigelse deri fra de andre, kunde give dem Anledning nok dertil. Dog er denne Afvigelse ey saa stor, at hans Beretninger jo let kan foreenes med andres, som siden skal vises.

(h) Eller Germania. Det er for ret at indsee Melæ Meening, her særdeles magtpaaliggende at mærke, at han her taler om det faste Land af Germanien, men siden i det 6te Cap. om Øerne, som laae der Norden for; og at han altsaa har regnet den Codaniske Havbugt i sig selv, samt de Cimbrer, Teutoner og Hermoner til det faste Land af Germanien, ey til Øerne, de Teutoner allene undtagne, som han derfor udtrykkelig siger at boe paa Øen Codanonia.

(i) See *Pomp. Melæ* de Situ Orbis L. 3. C. 3.

(k) Pintianus og Ciacconius ville mene i deres Anmerkninger til Mela (see *Abr. Gronovii* Mela Lugd. B. 1748. 8. p. 22. & 395.) ad Lib. 1. C. 2. at *Super* hos Melam bemærker det samme som, længer ind i Landet, hvilket her ey kan passe sig. Rettere er Nunnesii, som heri følger *Eustathii* Comment. in Dionys. og Is. Vossii Forklaring, at ved bemeldte Ord som oftest forstaaes længer op mod Norden. See loc. c. p. 58. hvilken og er dets rette Bemærkelse.

(l) I endeel ældre Oplage af Mela staaer i Steden for Hac re mare: Acre mare, hvilket efter de beste Fortolkeres Meening vel er urigtigt.

(m) Sammenligner man dette med hvad *Plinius* Hist. Nat. l. 16. fortæller om de Chaucers Boepæl hos Vester-Havet, saa skal man finde derimellem en fuldkommen Overeensstemmelse.

(n) Resten af det som Skribenten her anforer, har jeg udelukt, da det er kun en Igientagelse af det forrige.

„ *ner*, og længere hen de *Hermoner*, de yderste Folk i Germanien „. Hvortil endnu maa legges, hvad han paa et andet Sted anfører med disse Ord: (o) „ Tredive ere de Orcadiske Øer (p) som ligge kun et lidet Stykke fra hinanden, „ syv de Aemodiske, (q) sex, som ligge tværts over for Germanien, i den Hav„ bugt, som vi have kaldet den Codaniske (r). Blant dem er Codanonia (s), „ som de Teutones endnu beboede, ligesom større end de andre, saaledes og „ frugtbarere. De Steder som ligge lige over for de Sarmater, ere forme„ delst Havets Tilvext og Aflob, som der skiftesviis indfalder, og fordi de Mel„ lemrum, hvorved de Steder skilles fra hinanden, undertiden staae under „ Vand, undertiden ere tørre, at ansee nu som Øer, nu igien som et eneste „ fast Land. At paa disse Steder ere de Oaeoner, som leve allene af vilde „ Fugler, Æg (t) og Havre, samt de *Hippopodes* med Heste-Fødder, og „ *Panoti* (u), hvilke gaae for Resten nogne, undtagen at de i Steden for Klæ„ der betiene sig af deres store Øren, som ere tilstrækkelige nok til at bedække „ det hele Legeme, det finder jeg Skribenter for: som jeg drister mig til heri at „ følge, foruden at man har adskillige Fabler og Eventyr derom. *Thule* ligger

(o) See Lib. 3. Cap. 6.

(p) Mela er uden Tvivl den første, der nævner de Orcadiske Øer, med mindre man vil ansee Ptolemæi Beretning derom for ældre, som den vel og er.

(q) Eller, som andre læse, *Hæmodæ*, som vel er rettest, eller *Aemodæ*.

(r) I det tilforn anførte og af Abr. Gronovio besørgede Oplag af Mela læses efter de beste Haandskrifter dette Sted langt anderledes nemlig saaledes: Septem Hæmodæ contra Germaniam rectæ. In illo sinu, quem Codanum diximus, ex insulis Codanonia &c. Hvilken Læsemaade jeg anseer for at være den rigtigste, skiønt den anden i Begyndelsen synes mere antagelig, og vil derefter have ovenstaaende rettet og forandret.

(s) Endeel have her og læst Scandinavia i Steden for Codanonia; men hvor urigtigt dette er, kan nokſom skiønnes af Sal. Etatsraad Grams Erindringer derom i hans Fortale til *Molleri* Cimbr. Liter. Ellers læses i endeel Manuscripter Codanaovia, i andre Condonnia, Codoniovia, Condanonia. See *Ab. Gronovii* Noter til Melam Lib. 3. C. 7. l. 73. p. 1028. i forommeldte Edit. af Mela. Hvilket løber ud paa eet og det samme.

(t) Deraf har Navnet Oæoner, eller rettere Ooner sin Oprindelse, der vil sige det samme som Æg-Ædere.

(u) I endeel ældere Oplage af Mela staaer her Satmali og Sannatli, hvilket maa gandske vist være urigtigt. Pintianus mener, at der i Steden for Satmalos bør staae Otomegalos. See hans Anmærkninger l. c. p. 283. Hvilket ogsaa vel neppe bliver antageligt. Af Panoti eller Panuati er først giort Fanatli, og deraf igien Sannatli.

„ ger tvert over for de Belgers Strandbreed (v), og bliver meget omtalt baa-
„ de i de Grækers og vore Vers og Sange. Efterſom Solen er der længe oppe
„ og kort under, ſaa ere Nætterne meget korte, dog om Vinteren, ſom anden-
„ ſteds, morke, men om Sommeren lyſe, efterſom (Solen) den Tid ſtiger meget
„ høyt op paa Himmelen, og endſkiont den ey ſelv ſees, dog med ſit Skin,
„ ſom ey er langt borte, oplyſer de nærmeſte Steder. Men ved Soelhvervs
„ Tid ere der ſlet ingen (Nætter), efterſom (Solen) da laer ſig tydeligere
„ ſee, og ey allene giver et Skin fra ſig, men er og for den ſtørſte Deel
„ tilſyne.

§. 4.

Saadan Beſkrivelſe gior Mela over vor Norden, ſaa vidt den i hans Tid var de Romere meſtendeels af de ældre Grækers Skrifter bekiendt; Hvilken deres Kundſkab, i Henſeende til det lidet eller intet, ſom de derom tilforn vidſte, ſynes at være temmelig betydelig og mærkværdig: Thi i Steden for at de i Tiberii Tider intet vidſte om hvad der laae Norden for Elben, ſom ved Strabonis Vidnesbyrd tilforn er beviiſt, ſynes de i den korte Tid imellem hans og Claudii Regiering, ey allene at have fornummet, at der Norden for Elben laae adſkillige ſtore og ſmaae Øer, men at de ogſaa laae ey i det ſtore Nordre Hav, men i en Havbugt. Hvilket tilligemed den Beſkrivelſe, ſom Mela gior over diſſe Øer, og den Omſtændighed, at han har vidſt Navnet og Tallet paa de Orcadiſke og Æmodiſke Øer, ſkal ſætte os paa Spor at komme efter, fra hvilken Kant og igiennem hvilken Vey de Romere har faaet bemeldte om vor Norden at vide, nemlig at det kan være ſkeet ey over Land, eller fra de Steder Norden for Elben, over hvilken det er bekiendt at de Romere aldrig komme, undtagen en eeneſte Gang under Domitii Anførſel (x), ligeſom man og ſeer af Melæ egen Beretning, at de Romere den Tid ey vidſte andet, end at der Nor-

(v) Thule Belgarum littori *appoſita*, ſtaaer i endeel gamle Editioner, hvilket og er en Feiltagelſe i Steden for oppoſita. Hvor ofte fordømme vi ey de Gamles Ord, Talemaader og Meeninger, fordi de ey ſtrax ville rime ſig ſammen med vort Begreb?

(x) See *Taciti* Annal. Lib. 6. Denne hans Overgang ſkeede høyt op i Landet, langt fra Søen, hvor der ey var meget om vor Norden at høre. Som Strabo beretter, Geogr. lib. 7. p 447. ed. *Caſauboni*, havde Keyſer Auguſtus udtrykkelig forbudet de Romere at komme over Elben, for ey at opirre de Norden for ſamme boende Folk. Hvilken Omſtændighed her vel maa legges Merke til.

den for Elben laae lutter Øer (y), og endnu mindre Øster fra, eller over Øster-Søen; men fra den vestre Kant, og over Vester-Havet, deels ved deres Seilatser i bemeldte Hav, hvilket man har sikker Underretning om (z), at de allerede i Augusti og Tiberii Tider har med deres Krigs-Skibe beseilet, i det mindste langs Kysterne indtil Elben, deels ved deres store Krigstog til Britannien under Claudii Regiering, hvilket synes fornemmelig at kunne have hiulpet til at udbrede deres Kundskab om Landene mod Norden. Hvorover man og seer, at Mela i at opregne Øerne i Nord-Søen, som han kalder det Britanniske Hav (a), og i den Codaniske Havbugt, begynder fra Irland, hvilken han med Strabo sætter Norden for Britannien, som den meest bekiendte, og ender med de længst mod Østen bortliggende Oæoner, Hippopoder og Panoter, som de meest ubekiendte, om hvilke han intet vidste, uden de blotte Navne, som han desuden havde allene hørt saa snakke noget om, eller seet hos ældre Skribenter (b).

§. 5.

Denne Tur ville vi og tage, for desbedre at komme efter, hvordan Melæ og de Romeres Begreb om de Nordiske Lande den Tid har været. At Mela derfor gaaer fra Irland til Orkenoerne, er gandske naturligt; men at han efter disse

(y) At paastaae, det de Romere have faaet nogen Kundskab om vor Norden, ved de Tydske, gaaer ey an, da disse vare den Tid et omstreifende Folk, som ingen Skibsfart, Omgang og Handel havde, i det mindste med vore Nordiske Lande.

(z) See *Taciti* Annal. Lib. II. og hans Germania, samt *Plinii* Hist. Nat. Lib. II. c. 67. p. 220.

(a) Lib. I. Cap. 3. Hvilket Navn han og tillegger det hele Hav Norden for Europa, til Tegn, at de Romere fra Britannien af maa have lært at kiende det Hav.

(b) Hvilke han og selv beraaber sig paa, og man af nys anførte Navn kan see at have været Græske, af hvilke de Romere i saadanne Ting havde deres eneste Kundskab. Mela har altsaa ligeledes betient sig af dem, og uden Tvil af dem taget det meste, som han beretter om vor Norden, naar man undtager hvad han har om den Codanske Havbugt, og om Øen Codanonia. Mærkeligt er hvad Strabo anfører om de Romerske Skribenter Geogr. lib. 3. p. 252. "At de efterfølge de Græskes Beretninger, men kortelig, og betiene sig saaledes af hvad disse have sagt, uden selv at gisre sig megen Flid". Hvormeget Mela i sær har taget af Herodoto allene, viser Andr. Schottus i en Sammenligning mellem begge, som staaer i forbemeldte Gronovii Oplag af Mela pag. 330. seqq.

disse sætter de Æmodiske Øer, hvis han herved har forstaaet de Hæbudiske, synes at være forkert, saa man herover maatte falde paa de Tanker, at han ved de Æmodiske Øer har heller meent de Hetlandske. Men eftertænker man Sagen noget nøyere, skal man befinde, at dette ey saa kan være: thi ligesom Navnet Ædmodæ eller Hemodæ ligner Hæbudæ paa een Bogstav nær, og disse ligge under Engeland og Irland saa nær, at de nødvendig maatte være blevne de Romere snarere bekiendte end de Orcadiske, som laae saa meget længere borte imod Norden; saa har det paa den anden Side ingen Rimelighed, at de Romere den Tid har vidst af Hetland at sige, der ligger saa høyt oppe i Nord-Søen, saa langt fra det faste Land, og som maaskee den Tid endnu laae øde (c), uden at kiende de Hæbudiske Øer (d). Men at Mela har sat de Hæbudiske Øer efter de Orcadiske, da hine burde staae først, det er en Sag, som foruden at den staaer til at undskylde med en blot Feiltagelse eller Omsættelse, som her let kunde have Sted, ogsaa kan giøres begribelig af det Begreb, som vi tilforn har beviist (e), at de Romere den Tid giorde sig over Beliggenheden og Strækningen af Britannien og Irland, i Følge af hvilken Mela ogsaa har forestillet sig, at Britannien laae i en Strekning mellem Vesten og Norden (f), og at Irland laae Norden for denne, omtrent af lige Størrelse med den; ligesom han derfor taler først om Britannien og siden om Irland, saa maatte han ogsaa, naar han kom til de smaa Øer, som laae ved dem, tale først om de Orcadiske, som laae Norden for og i en Strekning med den første, og derpaa om de Hebudiske, som laae i lige Linie med den sidste (g).

(c) I det mindste berette vore egne gamle Skribenter, at de kun havde kiendt til et Slags Opholds-Sted for Søerovere, indtil de i det 9de Sæculo bleve af adskillige Familier besatte, som flygtede did over fra Norge.

(d) Ptolemæus nævner kun disse og de Orcadiske Øer, hvilket nokſom viser, at de Hetlandske kan i Melæ Tid ey have været bekiendte. Hos Plinium staae vel baade Orcades, Aemodæ og Ebudæ hvortil skal gives Aarsage, naar vi komme til at tale om hans Beretninger; Men Solinus, der ellers saa trolig følger ham, veed ey af andre, end de Orcadiske og Hebudiske Øer. Navnet Hetland har derfor gandske vist ey været de Romere bekiendt; Dog kan man derfor vel have vidst, at disse Øer i sig selv vare til, men regnet dem til de Orcadiske. Hvilket siden af Solini Beretning skal giøres rimeligt, og videre beviſes, naar vi komme til Ptolemæum.

(e) See det 1ste Cap. af denne Afhandling. §. 28. 31.

(f) Dette siger han udtrykkelig Lib. 3. C. 6. 59. 60.

(g) Har Mela giort sig samme Begreb om Beliggenheden af disse Steder, som Ptolemæus, hvilket er at formode, saa maatte han nødvendig, efter den Orden, i hvilken han ellers

§. 6.

Derpaa gaaer vor Skribent til Øerne i den store Codaniske Havbugt, hvor vi see adskillige Vanskeligheder for os, og Ting, som de største Mænd længe har stridet om, og i hvilke det altsaa kunde ansees for en Formastelighed af mig at ville domme, eller med dem ey at være enig. Jeg tilstaaer det, og anseer det visselig for lige saa stor Uforskammenhed, uden tilstrekkelig Grund at mestre andres Mening, som Taabelighed at ville uden Undersøgning antage alt, hvad andre har sagt, for rigtigt, helst i Ting, som endnu ikke til Gavns ere oplyste, og hvor Meningerne ere saa ulige, at man ey kan vide, hvilken man bør holde sig til, som den rigtigste. I saadant Tilfælde bliver det vel best at gaae til Kilderne selv, at sætte alle forudfattede Indbildninger tilside, ikke giore nogen Mening til sin Afgud, ey at see paa andet, end det sande og rimeligste, og for at udfinde samme, betragte Sagen paa alle Kanter, og vende den om paa alle Sider.

§. 7.

Vil man da spørge, hvad Mela har forstaaet ved den Codaniske Havbugt? hvad Codanoniâ har været for et Landskab? og hvor de Cimbrer, Teutoner og Hermoner efter hans Beskrivelse har boet? Saa maatte, efter det almindelige og vedtagne Begreeb herom, naar man sætter, at de Cimbrers Halv-Øe har ey været noget andet Land, end det nu værende Jylland, hans Cimbrer have boet paa sidst bemeldte Sted, hans Teutones paa de nu værende Danske Øer, hans Hermoner i Skaane omtrent, og hans Codaniske Havbugt været Øster-Søen: thi at trække disse Folk og Steder længer op mod Norden, gaaer ey an, og er noget, som hverken har mindste Rimelighed for sig, ey heller med noget gyldigt Beviis kan godtgiøres (h). Og hermed kunde da Sagen synes at være

lers gaaer frem, sætte de Hæbudiske Øer til sidst, som de længst op mod Nord beliggende, saaledes som Ptolemæus og sætter dem.

(h) Blant vore Naboer har vel endeel lærde Mænd, for hvis Kundskab og Indsigt i de gamle Sager jeg bær al Høyagtelse, giort sig Umage for at faae de gamle Cimbrer til at have boet i Sverrig, og villet til Bevis for denne deres Sats betiene sig af Melæ Vidnesbyrd. Men at de gamle Cimbrer har boet i Sverrig, det kan jeg lige saa lidt troe og begribe, som jeg kan holde med Hartknok deri, at de har havt deres Boepæl i Preussen, og Oprindelse fra de Sember. Skal man gaae efter de gamle Skri-

være afgiort, og intet videre staae tilbage, end at udfinde, hvilke de Hermoner har været, hvor de har boet, og hvilken blandt de Danske Øer man skal holde for at være Codanonia. Men dette er visselig endnu ikke nok: thi ey at tale om de adskillige Maader, paa hvilke det Sted hos vor Skribent læses, som vi her fornemmelig har med at bestille, hvilke giøre Sagen i sig selv endnu mere vanskelig og indviklet; saa forekomme her desuden adskillige Omstændigheder, som billig kan sætte en i Tvivl om de oven anførte Sætningers Rigtighed, og derover foraarsage, at her nøyere maa undersøges, om Mela ved sin Codaniske Havbugt har egentlig meent Øster-Søen? om hans Cimbrer bør søges og sættes i Jylland? om hans Codanonia er Siælland? og om hans Hermoner har boet i Skaane?

§. 8.

At Mela ved den Codaniske Havbugt har forstaaet hele Øster-Søen, i det mindste under bemeldte Navn indbefattet eller med sin Beskrivelse derover sigtet tillige til den østlige halve Deel af den, er ingenlunde rimeligt: thi man behage kun at betænke, at man ey finder mindste Spor, at de Romere den Tid ere komne over Elben, uden en eeneste Gang (i), og endnu mindre til Øster-Søen, hvilken paa de østlige Kanter blev dem allerførst bekiendt i Keyser Neronis Tid, som sendte en Romersk Ridder didhen, for derfra igien at oprette den forfaldne Bernsteens Handel (k); at Mela ikke har eet Ord om Bernstenen, en i Norden saa berømt Ting, og som de Gamle giorde saa stort Væsen af, hvilket nok-som viser, at han intet har vidst om de Lande, og det Hav, hvorfra disse Vahrer komme (l); og at de Romere ey heller ere til Søes komne omkring Skagen

Skribenter selv, og ey hænge i pure Gietninger, eller spille med visse Ord og Navne, saa kan de gamle Cimbrer ey have boet, uden enten i den Halv-Ø, som ligger Norden for Elben, eller paa den Ø, som skiær sig ud i Søen strax Sønden for Elben. Men Knuden bestaaer i at fastsætte, paa hvilket af begge disse Steder de egentlig har boet, hvilken vi derfor i det efterfølgende ville søge at opløse.

(i) See den foregaaende §. 4. i dette Capitel.

(k) See *Plinii* Histor. Natur. lib. 37. Tom. 5. edit. *Hard.* p. 370. og 1ste Capitel af denne Afhandling. §. 22.

(l) *Strabo* taler ligesaa lidt om Bernstenen i Germanien eller paa Øerne derved, som Mela. Hvilket viser Rigtigheden af hvad vi tilforn derom har erindret, nemlig at Bernsteens Handelen har en Tid lang været forglemt.

gen (m), følgelig langt mindre til Skibs ind i Øster-Søen selv. Saa man af disse Omstændigheder kan let slutte sig til, at Landene ved de østlige Kanter af Øster-Søen har endnu været den Tid de Romere, om ey aldeles, dog næsten ubekiendte, at den ringe Kundskab, som de da havde om vor Norden, har de ingenlunde faaet fra den Kant af, og at Melæ Codaniske Havbugt ey kan strækkes didhen.

§. 9.

Ligesom det derfor er paa den eene Side rimeligt, at de Romere har faaet den Kundskab, som de da ved egen Erfaring havde forhvervet sig, om vor Norden, fra Britannien, i Anledning af denne Øes Erobring under Keyser Claudio (n), og altsaa først lært at kiende de Sydligste Deele af samme, som laae Britannien og de Stæder nærmest, hvor de Romere havde i Tydskland fort deres Krige, og som de havde besøgt med deres Skibe; saa er det paa den anden og heraf at see, at ved den Codaniske Havbugt hos Mela maa være meent det nu saa kaldte Cattegat, tillige med den vestlige Deel af Øster-Søen, og Bugten Vesten for Jylland mellem Lindesnes og den yderste Odde af Bremen eller af Øst-Frisland, hvilket sidste Stykke jeg af Aarsager, som siden nærmere skal anføres, anseer for ogsaa at have udgiort en Deel af denne store Codaniske Havbugt, hvilken altsaa har indbefattet det Slesvigske, Jylland og Vendsyssel, som een eller 2de Øer, tillige med de Østen, og særdeles Vesten, for samme beliggende mindre Øer, de store og mindre Danske Øer, og tillige Skaane, som en Ø, paa, eller ved hvilke Steder man altsaa maa oplede de Cimbrers, Teutoners og Hermoners Boepæl, som Mela taler om, og igienfinde Øen Codanonia.

§. 10.

(m) Denne Satses Rigtighed bliver ey saa vanskelig at tilstaae, som man maaskee i Begyndelsen vil anse den for at være, naar man kun sammenligner Taciti Beretning om Druſi Seilats i Nord-Søen, med Tillæg, at ingen efter ham forsøgt videre derpaa. See hans Germania, og Plinii Fortællelse, at de Romeres Flode i Auguſti Tider kom til de Cimbrers Forbierg. See hans Hiſtor. Natur. lib. II. c. 67., med *Strabonis* Udsagn: at de Romere ey heller til Søes vare komne Norden for Elben, og med Velleji Paterculi Beskrivelse over Tiberii Seylats ind i Elben Hiſt. lib. II. See og vor lærde Otthо Sperlings Betænkning i forbemeldte Sl. Et. N. Grams Fortale til Mölleri Cimbr. litterata; og hvad videre til denne Sags Stadfæstelse siden bliver anført, naar vi komme til Plinium og Ptolemæum i sær. Cap. 3. §. 18. og Cap. 5. §. 13.

n) See foregaaende §. 4. samt hvad vi har erindret ved Slutningen af samme under Not. (b).

§. 10.

At jeg anseer Mela for at have giort den store Peninsel, som strækker sig fra Eyderen eller Elben til Liimfiorden eller til Skagen, og Skaane til Øer, er intet urimeligt udi, ey eller noget, som er stridigt med de Gamles egne Talemaader og Brug: thi at vi skal holde os allene til vor Norden, saa finder man jo, at de Gamle har giort der Steder til Øer, som ligne Øer langt mindre end enten Jylland eller Skaane. Den vestlige Deel af vor Scandinavia have de giort til en Ø, under det Navn Thule (o), den Østlige ligeledes til en Ø, under Navn af Baltia eller Basilea (p), Norge eller Nerigon og til en Ø (q), Scandia eller Skaane selv til en Ø; ligesom de midlere Tiders Skribenter og har giort det samme med Scanzia eller Scandinavia (r), med Vensyssel (s), med Curland, Estland og andre Lande, (t). Ey at tale derom, at vore egne Forfædre har, ved at kalde Skaane Scaney, enten røbet deres egen Meening, at Skaane var en Ø, eller i det mindste givet andre Anledning til at mene det; og at man i at domme om de gamle Skribenters Udsigende om Landene i deres Tider, mere bør see paa deres egne Ord, og hvordan Beskaffenheden da kunde være, end domme derom, efter det, som nu er: thi endskiønt den Sats om Havets idelige Aftagelse, som den lærde Celsius og endeel andre Svenske i vore Tider saa meget har forelsket sig udi, skiønt de visselig ey ere de første Opfindere af den (u), er endnu alt for usikker til at bygge noget paa, og dens Udregninger i det mindste gandske vist ere falske (v); saa bliver det dog paa den an-

(o) See hvad i foregaaende 1ste Capitel derom er anført §. 7. 12.

(p) Derom er paa nys anførte Sted ogsaa udførlig berettet. §. 7. 16.

(q) See *Plinii* Histor. Natur. Lib. 4.

(r) Som man kan see af Jornandis, Pauli Diaconi, Dudonis de St. Qvintino, Guilhelmi Gemmeticeusis og mangfoldige andre Exempler.

(s) Som nu hænger sammen med det faste Land, men af Adamo Bremensi kaldes en Ø. See hans Tractat de Situ Daniæ.

(t) Disse nys benævnte Steder kaldes og af Ad. Bremensi paa foranførte Sted en Ø.

(u) Endog gamle Skribenter, som Eratosthenes, Aristoteles, Strabo, Ovidius, Plinius med flere, har vidst at tale om Vandets eller Havets Aftagelse, og at anføre adskillige Kiendetegn derpaa.

(v) Endeel lærde Mænd blant de Svenske selv, som f. Ex. en Browal, en Bring, en Biörner med flere har indseet Urigtigheden deraf, og i deres Skrifter lagt den for Dagen.

anden Side igien en vis og afgiort Sag, at mange Steder, som nu ere tørre, og ligge høyt oppe i Landet, har tilforn staaet under Vand, eller ligget ved Havet, at mange Elve, Strømme, Moradser og Soer ere med Tiden udtørrede, og at saadant følgelig og kan have Sted i Henseende til Skaane, men fornemmelig til den smale Nakke, mellem Vester-Havet og Øster-Soen, ved hvilken Holsteen og Jylland hænger sammen med det faste Land, da bemeldte Nakke paa den Side mod Vester-Havet, ligger endnu saa lavt, at den enten til en stor Deel vil staae under Vand, eller i det mindste paa visse Tider af Havet oversvømmes, hvis dette ved Diger og Demninger ey blev udstængt, som det i gamle Dage ey blev, og da den desuden er igiennemskaaren af mange Elve og Soer, hvilke uden al Tvivl i de ældre Tider har udbredet sig langt mere end nu (x), og da, særdeles naar Havet høyt opsvolmede, eller det ved Vestlige Storme blev drevet ind paa Lander, saaledes løbet sammen, at de Steder selv saae ud som Øer, og den hele Strækning Norden for og kunde ansees for en Ø.

§. II.

Disse Landes egen og andres Beskaffenhed i de ældre Tider giver os altsaa ey allene Anledning og Rettighed til at giøre den Slutning og at fastsætte, at Holsteen og Jylland har i de ældre Tider enten til deels været en Ø, eller ere blevne der for ansete, men og Melæ egen Beskrivelse over vor Norden: thi 1.) taler han ingensteds om nogen Odde eller Halv-Ø, som skulde stikke ud i Havet mod Norden fra Germanien, men sætter Norden for den intet andet end Øer, blant hvilke altsaa Holsteen og Jylland ogsaa nødvendig maa regnes, som et Land, der laae de Romere, i de vestlige Dele af Tydskland, hvor de da havde sat sig fast, under deres Seilats i Vester-Havet, og fra Britannien, nær-

(x) Heraf kan det og være kommet, at *Orosius* Historiar. Lib. 7. cap. 32. pag. 549. edit. *Haverkamp.* og *Paul. Diaconus* de Gestis Romanorum Lib. XI., berette om de Saxoner, hvilke Ptolemæus sætter paa Nakken af den Cimbriske Halv-Ø, at de bode imellem Kiær og Moradser, ved Strandkanten af det store Hav, hvor ingen kunde komme frem. Man læse og hvad Plinius fortæller Histor. Natur. Lib. 16. om de Chaucers Boepæle hos Vester-Havet, som undertiden af Soen vare overalt omringede, undertiden igien paa det Tørre, for at faae et Begreb om de Landes Tilstand og Skikkelse, i de Tider, som nu med Demninger ere forsynede. Hvortil ogsaa kan føyes, hvad Strabo af Ephoro anfører om de Celter, i Anledning af at tale om den store Vandflod, som skulde have været Aarsag til de Cimbrers Udvandring, at de nemlig maatte taale, at deres Huse af Havet bleve overskyllede, og at flere af dem omkomme i Vandet end i Krigen. See hans Geograph. Lib. 7. pag. 450.

nærmest, og hvilket de der for blant alle vore nordiske Lande allerførst maa have lært at kiende, og nødvendig maatte kiende, hvis de kiendte Siælland eller Skaane, som laae saa meget længere fra dem mod Osten. 2.) Passer den Beskrivelse, som Mela giør over Havets Beskaffenhed i den Codaniske Havbugt, nemlig at det allesteds var smalt, løb ind imellem Øerne, som trange Sund, saae ingensteds ud som et Hav, og ofte overswømmede Landene, sig ingenlunde paa Øster-Søen, hvor ingen Ebbe og Flod er, som paa de fleste Stedere er stort og aabet, og hvor de fleste Øer ligge een eller flere Mile fra hinanden. Den passer sig og kun lidt paa Cattegat; men allerbest paa Havet Vesten for Jylland og Holsteen (y) ved Marschlandene, hvilket enhver, uden videre Forklaring let kan begribe, allerhelst naar man tillige forestiller sig hvad tilforn er blevet erindret om de Landes Beskaffenhed i de ældre Tider, hvilke, tillige med de omkring og Sønden for Elben beliggende Steder og Øer, de Romere under deres Seylatser allene havde lært at kiende, efter hvis Beskaffenhed de har dømt om hele Resten der Norden for, efter hvilken Mela følgelig har indrettet sin hele Beskrivelse over den Codaniske Havbugt, lad være, at den har strakt sig langt videre end til de Steder allene, og med hvilken hans Beskrivelse over bemeldte Havbugt endnu allerbest stemmer overeens, saa alt dette meget bestyrker, hvad vi derom tilforn har anført. Ligesom og Mela, ved at sætte, at den Codaniske Havbugt laae oven for Elben, derved 3.) tilkiendegiver, at den samme maa søges ved og Norden for denne Flods Udløb (z).

(y) Man betragter J. Meyers Kart over det gamle Friesland, som staaer i C. Dankwerts Beskrivelse over Slesvig og Holsteen pag. 80, for at indsee Rimeligheden, saavel af dette, som hvad i næst foregaaend §. er anført. Ligesom og hermed maae sammenlignes hvad i næst foran staaende Note af Plinio og Strabone er forebragt, da man uden stor Vanskelighed skal udfinde, hvad der har givet Melæ Anledning til at giøre saadan Beskrivelse over Havet og Landets Beskaffenhed i den Codaniske Havbugt, som hos ham forekommer, og hvad han derunder har havt for Øyne.

(z) Naar man overveyer, at Mela her bestemmer Beliggenheden af den Codaniske Havbugt efter Elbens Udløb (thi anden Forklaring kan man vel ey giøre over hans Ord, end at Norden for denne laae bemeldte Bugt); at han regner denne Bugt til det faste Land af Germanien. See §. 3. not. (ir); at han ey med et eeneste Ord melder om nogen Halv-Øe Norden for Elben; og at Plinius udstrækker den Codaniske Bugt til de Cimbrers Forbierg, hvorved de Romere, som siden skal beviises. Cap. 3. §. 18. og Cap. 5. §. 13 har forstaaet den Odde af Germanien, som stikker ud i Havet strax Sønden for Elben; saa kan man ey andet, allerhelst naar nys anførte (under not. (v) og (y)) Omstændigheder dermed sammenlignes, end falde paa den Tanke, at hans Codaniske Havbugt maa fornemmelig søges ved og Norden for Elbens Udløb, og den største af Øerne, som laae i samme, blive just den, som vi siden derfor opgive.

§. 12.

Dette, som en, baade med Melæ egne Ord, og andre Omstændigheder, best overeensstemmende Forklaring over hans Codaniske Havbugt, skal nu videre veylede os til at finde den rette Codanonia igien, samt de Cimbrers, Teutoners og Hermoners Boepæle, som Mela omtaler: thi da de Romere har efter den Codaniske Havbugt givet Øen Codanonia Navn (a), saa maa denne 1.) blant alle Øer i bemeldte Havbugt have været den beromteste, anseeligste og for de Romere meest bekiendte. Har den været de Romere mest bekiendt, saa maae den 2det) og have ligget de Steder nærmest, paa hvilke de Romere den Tid vare, eller hvorfra de kunde faae nogen Kundskab om vor Norden. Ligesom og Mela selv med udtrykkelige Ord siger, at den blant alle var 3.) **den største**, og tillige 4de) den **frugtbareste**. Disse Kiendemærker, baade hver for sig, og tilsammen tagne, samt betragtede, i Sammenhæng med foranførte Omstændigheder, passe sig ingenlunde saa vel paa Siælland, Skaane eller noget andet Sted, som paa Holsteen og Jylland, betragtede som en Øe, for hvilket vi tilforn har beviist, at de Romere har anseet dem: thi her have vi den største og frugtbareste Øe, og et Sted, som efter al Rimelighed maatte blive de Romere først bekiendt, saasom nærmest beliggende hos Elben, hvorhen man vist veed, at de Romere saavel til Lands, som til Vands, ere komne, hos Britanniien og hos de Vestlige Kanter af Tydskland, som de Romere da havde inde, samt i et Hav, hvorpaa Melæ Beskrivelse over den Codaniske Bugt allene passer sig. Da derimod alle disse Omstændigheder enten ikke, eller langt fra ey saa vel rime sig sammen, naar man vil giøre noget andet (b) Land, end dette, til Codanonia, allerhelst om man vil giøre enten Norge eller Sverrig dertil, hvilket visselig allermindst vil gaae an, i hvor megen Umage man end vil giøre sig derfor.

§. 13.

Efterat vi da har fundet Melæ Codanonia igien, saa maa vi ogsaa forsøge, om vi kan oplede hans Cimbrer, Teutoner og Hermoner, hvilke vi skal tage

(a) Jeg vil heller troe, at Øen Codanonia har faaet Navn af Sinu Codano, end denne af hin, eftersom Plinius vel veed at nævne den Codaniske Havbugt, men ey Codanonia. Hvoraf man har største Anledning til at formode, at da Mela ey vidste noget egentlig Navn paa bemeldte Øe, saa har han givet den det Navn Codanonia efter Havet, hvori den laae. See og den 13de §. her næst efter.

(b) Herpaa har man ey Aarsag at tvivle, da de Romere har allene paa denne Øe vidst Navn, eller givet den Navn, de øvrige ikke.

tage fat paa, naar vi i Forveyen har med faa Ord erindret noget om de Navne selv: *Codanus* og *Codanonia*. Det er bekiendt, at man gemeenligen holder for, det de Danskes Navn ey bliver hos fremmede Skribenter nævnet, førend hos den Græske Skribent Procopium (c), som levede i Keyser Justiniani Tid i det 6te Sæculo, og at samme har sin Oprindelse fra en Kong *Dan* (d). Det sidste ville vi lade paa dette Sted staae ved sit Værd; men at det Danske Navn ey har været bekiendt førend det nævnes af Procopio, det troer jeg sikkert at Melæ Codanus og Codanonia bevise at være falskt (e), da disse Navne i Grunden og i sig selv ey ere andre end Danus og Danonia eller Dania: Thi hvad den Stavelse *Co* angaaer, saa bør den ey ansees for andet end et Tillæg af de Græker eller Romere selv, hvis blode Tunge paa anden Maade ey har kundet udtale de Nordiske Folkes meget haarde og vanskelige þ, som kommer omtrent overeens med Anglo-Saxernes Th, og nu omstunder af deres Efterkommere ey engang kan ret udtales. Hvorover de Græker eller Romere efter den Lyd, som bemeldte Bogstav for dem syntes at have, har ligesom i Navnet Gedanum er skeet, deelt dens haarde og dobbelte Klang ved at sætte en Vocal ind imellem og i Steden for Gdanus eller Cdanus sagt Codanus (f). Ligesom de har sagt Camalodunum i Steden for Malodunum eller Maldon (ff). Men om de egentlig saa kaldte Danske har i Melæ Tider boet i Jylland, og dette Land derover faaet Navn af Codanonia, eller de har boet paa den anden Side af Cattegat, og samme efter dem havt Navn af de Danskes Bugt, eftersom de boede længst

(c) See hans Gothicor. Lib. 2. p. 15. og noget videre herom i *Th. Bartholini* Dissert. de Danici Regni nomine p. 41.

(d) Som Saxo Grammaticus og endeel gamle Islandske Skribenter berette. Men vor store Polyhistor Sl. Et. R. Gram vil ey antage den Meening for gyldig. See hans Noter til Meursii Histor. Dan. p. 4 og 33; hvor jeg og troer at han har aldeles Ret.

(e) Ey at tale om *Ptolemæi* Dauciones, hvilken Skribent vel har levet efter Melæ Tid, men hvis Beretning om vor Norden dog uden Tvil ere ældre end hans, som skal vises, naar vi komme til Ptolemæum.

(f) Af denne Meening har og den Lærde og i de gamle Sager som oftest rigtig dømmende *Jonas Jacobi Venusinus* været in Thesibus de fabula, og i hans Originibus Danicis Manuscriptis, hvis Tanker herom kan eftersees i foranførte *Th. Bartholini* Diss. de Regni Dan. nomine pag. 46. Men at ville med Pet. Galthio. See nysanførte Sted p. 43 og 45, udlede Navnet Danus eller Codanus af de Persers Gud Coda, det kalder man at gaae for vidt.

(ff) See *Plinii* Histor. Natur. Lib. 2. C. 75. p. 129. not. 3.

henne mod Vesten eller Soer paa Øen Scandia, hvor Ptolemæus sætter dem, og følgelig vare derved blevne Fremmede først bekiendte, hvoraf Mela da kan have taget Anledning til at give det ham der mest bekiendte Land, eller Øe, som ellers den Tid intet egentlig og almindeligt Navn havde (g), Navn derefter, og efter Bugten, hvori det laae, kaldet det Codanonia, det er en Sag, som er vanskelig at at afgiøre og fastsætte. Dog anseer jeg det sidste, for at være det rimeligste, deels fordi Navnet Codanonia efter Melæ Tid ey er at finde hos nogen Skribent, skiønt Sinus Codanus endnu nævnes (h), hvilket viser, at Codanonia maa være et Navn, som Mela selv har optaget, og aldrig har været brugeligt i Norden selv, saa det derover har havt samme Skiebne, som Navnet Baltia og Basilea, hvorom tilforn (i); deels og fordi det efter alle Omstændigheder, saa vidt man i saa gamle og mørke Ting kan skiønne, synes rimeligt, at den Green af de gamle Gother, vor Nordens ældste Indbyggere, hvilken, ved en eller anden Anledning, har enten selv antaget, eller af andre faaet Navn af Danske, har i de ældste Tider fornemmelig beboet Halland og Skaane, samt de nu værende Danske Øer (k) og derfra udbredet deres Herredomme til Jylland og Holsteen (l). Hvilket man paa et andet Sted (m) kan faae Leylighed til nærmere at udføre.

§. 14.

(g) At Landene i de ældste Tider intet almindeligt Navn havde, men gemeenlig bleve kaldte efter de der boende Folk, er bekiendt.

(h) Nemlig hos *Plinium* Hist. Nat. Lib. 4. Men for Resten veed ingen deraf at sige, hverken Tacitus ey heller Ptolemæus. Saa Navnet maae kun i en vis Tid have været i Brug, og ey almindelig bekiendt.

(i) See det 1ste Capitel i denne Afhandling. §. 17. Ligesom Navnet Baltia og Basilea synes at være optaget af Grækerne, saa Navnet Codanonia af Romerne, da dette sidste ikke findes brugt af nogen Græker.

(k) Den ældste Nordiske Geographi og Reise-Beskrivers Otheri Periplus, Eddæ Fortællinger om Gefion, Saxernes Forvandtskab og Overeensstemmelse med de gamle Jyder og andre Nordiske Folk, i Sprog, Religion og Othins Dyrkelse, tillige med en Hoben andre Omstændigheder give stor Formodning til at tænke dette.

(l) Dette er langt mere rimeligt, end at de Danske, efter Leibnitzes og endeel andre Tydskes Meening, skulde have fra Tydskland af udbredet sig over Jylland og Holsteen til de Danske Øer.

(m) I en Afhandling om de Norskes og andre Nordiske Folkes Oprindelse.

§. 14.

For nærværende Tid ville vi nu see, hvorledes vi kan komme til Rette med de Cimbrer og Teutoner, som Mela siger at have boet i den Codaniske Havbugt, og endelig med de Hermoner, som han siger at være de yderste i Germanien. Hvad de første angaaer; saa er om dem først i Almindelighed at merke, at Mela sætter dem Sønden og Vesten for de Teutoner, og disse igien i samme Beliggenhed mod de Hermoner. Hvilket vel er værdt noye at legge Mærke til, som noget, der skal i det efterfølgende tiene os til Veyledning, og af Mela selv let kan beviises. Thi han gaaer stedse fra Sønden og Vesten, Noer og Øster paa, fra Spanien til Gallien, fra denne til Germanien, herfra til Sarmatien, og derpaa til Scythien (n), det hele faste Land af Europa igiennem mod Vesten og Norden, efter hvilken Tur og Orden han og siden opregner Øerne, som ligge langs Kysterne af det faste Land. Samme iagtager han ogsaa i at opregne Stæderne og Indbyggerne i et hvert Land (o); sættende i Spanien dem først, som boede hos det nu saa kaldte Cap de Finisterre, sidst dem, som boede hos Pyrenæerne; I Gallien først de Aqvitaner, boende næst ved nys bemeldte Bierge, sidst de Belger, hos Rhin-Strommen; I Germanien først nys nævnte Flod, siden Ems, derpaa Veseren, og endelig Elben, Norden for hvilken han udtrykkelig sætter den Codaniske Havbugt, og i den først de Cimbrer siden de Teutoner, og endelig længere hen (p) de Hermoner yderst i Germanien, hvis Grændser Mela selv mod Østen siger at have været Sarmatien og Veixelen (q). Følgelig ligesom de Hermoner, som han sidst opregner, maa have boet længst hen mod Østen, saa de Cimbrer i samme Strækning længst hen mod Vesten, hvilke ogsaa tillige med de Teutoner, ere de eeneste Folke-Slag, som han nævner i hele Germanien.

§. 15.

(n) See den 3die Bog i hans Jord-Beskrivelse.

(o) I alle dem nemlig i sær, som ligge ved det store yttere Hav.

(p) Ultra, det er borten for den Codaniske Havbugt: Thi saaledes bruger Mela ogsaa Ordet Ultra, for det, som ligger længer hen til Siden, som f. e. Lib. 1 Cap. 3. In Tusco intimo Gallia est, *Ultra* Hispania? Da nu Mela gaaer frem fra Vesten mod Østen, saa kan de Ord: Ultra, ultimi omnium Hermones, ey forstaaes anderledes, end at borten for den Codaniske Havbugt, længer hen mod Østen, boede de Hermoner.

(q) See Cap. 3. Lib. 3. & Cap. 4. de Sarmatia.

(r) Jeg siger her med beraad Hue: *Melæ Cimbri*, for at tilkiendegive, at man her handler i Særdeleshed om de i hans Tid i Germanien boende Cimbri, men ey om de Cim-

§. 15.

I Følge af dette kan Melæ Cimbri ey vel have boet nogen anden Steds end ved Elben, og Vester-Havet, deels i det nu værende Bremiske (s), deels og paa den Vestre Kant af Holsteen. Hvilket jeg saaledes sætter, ey for at bringe noget Nyt paa Bane, ey heller for at ville ansees som den, der skulde forstaae og begribe dette bedre, end endeel af vore lærdeste og berømteste Mænd, som har været af anden Meening (t); Men blot og allene fordi jeg ey bedre kan skionne, end at det best stemmer overeens baade med Melæ egen, samt Strabonis, Plinii og Taciti Beretning om de Cimbrers Boepæl her i Norden (u), og at mange vanskelige Knuder baade i den Nordiske gamle Geographie og Historie, derved allerletteſt kan opløses: Thi hvad Strabo i sær angaaer, saa regner han blant de Folk, som boede imellem Rhinen og Elben henne ved Havet (v), af de mindre Folke-Slag (x) udtrykkelig de *Cimbrer* og siger (y) „. At de „ Nordlige Germaner boede langs Strandkanten af Havet og vare de Romere „ bekiendte fra Rhinens Udløb lige til Elben, dog de *Sicambri* og *Cimbri* de „ bekiendteſte; Men hvad som laae paa hin Side af Elben mod Havet, var „ de Romere gandske og aldeles ubekiendt: Thi det var ham ey vitterligt, at „ nogen for hans Tid havde seilet forbi den Kyst hen til de Østlige Lande og de „ Steder,

Cimbrer i Almindelighed, eller om deres ældste Boepæle, hvorom nærmere skal tales, naar vi komme til Ptolemæum.

(s) Naar man betragter, hvad nyelig er erindret, saa skulde jeg ey troe, det nogen vil ansee mig for at giøre det Danske Folkes Ære for nær, ved at trække de Cimbrer ud af Jylland, allerhelst da vor lærde Antiqvarius Otth. Sperling, som Sl. Etatsraad Gram beretter i Fortalen til Mölleri Cimb. Lit. ogsaa har været af den Meening, som han dog ey har grundet paa Mela, men i sær paa Tacito, at Spidsen af Bremen eller Hadeler-Land, har været de Cimbrers Halv-Ø, men hvor om denne Mand har dette uagtet, været for det Danske Folkes Ære, det kan blant andet i sær sees af haus Commentario de Danicæ Lingvæ & Nominis antiqua gloria.

(t) Blant dem maae jeg her i sær nævne med vedbørlig Berømmelse Sl. Etatsraad Gram, samt Hr. Justitzraad og Professor J. P. Anchersen.

(u) En anden Sag er det med Ptolemæus, med hvilken vi her ey ville befatte os førend Turen kommer til ham.

(v) See hans Geograph. Lib. 7. p. 414. edit. *Casauboni.*

(x) See loc. cit. p. 451. c.

(y) Ogsaa paa bemeldte Sted p. 451. c.

„ Steder, som laae ved Aabningen til det Caspiske Hav (z), ey heller vare de „ Romere komne til de Steder, som laae paa hin Side af Elben (a), ja der „ havde ey engang nogen til Lands beseet de Steder „. Hvilket om man endog kun saa løselig hen betragter, og hvad han videre paa et andet Sted melder (b), nemlig: „ At det ey kom ham troeligt for, at de Cimbrer af den Aarsag havde „ begyndt at streiffe omkring og røve, fordi de ved en Vandflod vare drevne ud „ af den Peninsel, som de beboede (c), eftersom de endnu boede i det samme „ Land, hvori de tilforn havde boet, og havde nylig sendt Keyser Augustus „ en Kedel, som hos dem holdtes for meget hellig, til Foræring, udbedende sig „ hans Venskab, og Forladelse for hvad de tilforn havde forurettet de Romere „ udi, hvorpaa de efter vel forrettet Erinde reiste hiem; det og var latterligt, „ at de havde villet giøre sig vrede paa en naturlig Hændelse, som 2de Gange „ hver Dag bestandig skeede hos dem, og derover forladt deres Land (d), ja „ det syntes at være en pur Digt (e), at saadan umaadelig Vandflod nogen- „ sinde var skeet, eftersom saadanne Slags Havets Forandringer skede vel un- „ dertiden i en større, undertiden i mindre Grad, dog altid i en vis og fastsat „ Orden „. Saa er det dog heraf tydelig at see, at de Cimbrer i Strabonis Tid ey kan have boet uden paa hin Side af Elben i det Bremiske eller Oldenborgske omtrent (f), og at den Halv-Øe, i hvilken de Cimbrer skal have boet, der omkring maa søges, eftersom Strabo udtrykkelig siger, at de i hans Tid endnu

(z) Dette Hav meente Strabo tilligemed endeel andre Græske og de Romerske Skribenter, ved en smal Aabning at hænge sammen med Is-Havet.

(a) Nemlig til Søes ved Seilatser, hvorom han i Forveyen taler. ligesom siden om Reyser til Lands.

(b) See Geograph. Lib. 7. p. 449. b. c.

(c) At de Cimbrer ved en stor Vandflod vare nødte til at forlade deres Land, det bevidner og *Florus* Hist. Rom. Lib. 3. Cap. 3, samt de ældste Skribenter, som tale om dem.

(d) Enhver seer vel, at Strabo ved den naturlige Hændelse, som han her taler om, forstaaer Ebbe og Flod.

(e) Strabo betiener sig her af den saa meget giengse Udflugt, at saa snart en Skribent kommer frem med noget, som ey vil rime sig sammen med den Meening, som man har sat sig i Hovedet, beskylder man ham strax for Løgn og Vildfarelse.

(f) Med mindre man vil sige, at de Cimbrer vel og kan have boet Norden for Elben i Strabonis Tid, men denne ey vidst noget deraf, da han ey kiendte de Lande. Hvilket vel kan være mueligt, men løber for Resten mestendeels ud paa en blot Gietning.

endnu boede, hvor deres gamle Boepæl havde været (g). Ligesom ogsaa den gamle Sagn om en Vandflod, som havde overswemmet de Cimbrers Land, allerbest passer sig paa de Steder, hvor jeg har sat de Cimbrer, og er ingenlunde, som Strabo mener at ansee for en Digt, da man paa store Oversvømmelser i de Egne har og i de senere Tider havt mange og bedrovelige Exempler. Men for Resten kommer denne Strabonis Beretning om de Cimbrers Boepæl og Havets Beskaffenhed ved de Steder, som de beboede, noye overeens med den Beskrivelse som Mela giør over Havet i den Codaniske Bugt, i hvilken de Cimbret boede, saa det deraf er let at see, at de har omtrent meent eet og det samme.

§. 16.

Plinii, Taciti og andre Skribenters Cimbrer skal vi siden nærmere faae at see; hvorfor vi for denne Gang ey har videre med dem at bestille, men begive os til de Teutoner, hvis Boepæle i Melæ Tid vi uden synderlig Vanskelighed skal finde igien, efterat vi i Forveyen har udfundet, hvor de Cimbrer boede. Thi eftersom hine boede Osten for disse, som tilforn er fastsat, og derefter Melæ Beretning, endnu i Codanonia; Saa er det let at see, hvor deres Boliger har været, nemlig paa den Side af Holsteen, som vender imod Øster-Søen (h), hvorfra de videre har udstrakt sig igienem det Mechlenborgske og omkringliggende Steder, hvor Ptolemæus omtrent sætter dem (i), og vel mueligt i de ældste Tider og havt en stor Deel af de nu værende Danske Øer i Besiddelse, hvor de

(g) At Strabo heri har taget Feyl, gaaer ey vel an at sige, da man heller har Aarsag til at formode, at han enten selv, eller andre havde i Rom hørt saadan Beretning af de Cimbrers til Kæyser Augustum udskikkede Gesandter, eftersom Strabo taler om dem, just i Anledning af at melde om de Cimbrers gamles Boepæl og Udvandring. Vel taler Strabo ogsaa om en Peninsel, hvori de Cimbrer havde bort, men det skeer kun efter ældre Skribenters Ephori, Clitarchi og Posidonii Udsagn, hvilken Strabo selv for Resten anseer for urigtig, eftersom man i hans Tid ey kiendte saadan Halv-Øe. Hvorom videre, naar vi komme til Ptolemæum.

(h) Mela synes ved det Ord: Adhuc, at tilkiendegive, at de Cimbrer havde tillige med de Teutoner tilforn bebovet Øen Codanonia, men at den i hans Tid blev beboet af de sidste allene, hvilke hidindtil havde forsvaret sig i Besiddelsen af denne Øe, da de første derimod vare blevne nødte til at flytte ud.

(i) See hans Geograph. Lib. 2. Cap. II.

de paa den Maade, som vi tilforn har fastsat (k), kan have drevet Bernstens Handelen. Videre er det vor Sag uvedkommende, særdeles for denne Gang, at handle om dem. Hvilket og maa gielde om de Hermoner, hvilke efter Melæ Beretning, og den Forklaring, som tilforn er giort derover, maa sættes i Pommeren omtrent (l), og som man derfor ey har videre fornødent at trække hid ind i Norden, hvor de sandelig intet Sted har (m). Allerhelst da Mela selv sætter dem paa det faste Land, hvilket nokſom kan sees deraf, at han just nævner dem, naar han igiennemgaaer det faste Land af Germanien, hvilket han ogsaa gior med de Cimbrer og Teutoner, til ydermere Bekræftelse for hvad tilforn om disse Folkes Boepæle er sagt, og erindrer kun om de Teutoner, naar han kommer til Øerne, at de endnu og boede der.

§. 17.

Hvilke Mela har meent med de Folke-Slag, som han sætter lige over eller Norden for de Sarmater, det behøver ingen lang Undersøgning, eftersom Navnene selv, som han giver dem, og alle ere Græske, tagne af disse Folkes enten Levemaade eller formeente Skikkelse, kan overbevise os om, at han har fundet dem hos en ældre Græsk Skribent, eller hørt, at saadanne Slags Folk skulde der være boende, ved endeel Fabler og Eventyr, som derom bleve fortaalte; Hvilket ogsaa Skribenten selv tilstaaer. For Resten maa man, saa vel af den Beliggenhed, som han giver Øerne, hvorpaa disse Folk skal have boet, som af hans Beskrivelse over Havets Beskaffenhed, hvori samme Øer laae, slutte sig til, at han derved har meent, eller derved bør forstaaes, fornemmelig Strandkanten af det nu værende Preussen, og desuden de Liflandske og andre, længere mod Norden beliggende Øer, om ey endeel af det nu værende faste Land

(k) See det 1ste Cap. af denne Afhandling. §. 16. 22.

(l) Eller hvilket er maaskee det retteste, endnu høyere op i Germanien, hvor Plinius sætter de Herminoner.

(m) Ey heller kommer de Gamles Germania vor Norden ved. Alle de Steder hos de gamle Skribenter, hvoraf man saadant har villet bevise, har man gandske vist ey ret forstaaet, i sær Plinii Beretning om Sevo-Bierget i Germanien, hvilket man med tilstrækkelige Beviser mener at kunne godtgiøre ey at være det, som man hidindtil har udgivet det for, men en gandske anden Fieldstrekning Hvilket Plinii egne Beretninger skal bære Vidne om, naar vi komme til at tage dem under Betragtning.

selv (n). Hvilket, som vor Sag ey egentlig vedkommende, vi overlade andre noyere at undersøge.

§. 18.

Men det, som af Melæ Fortællelse om vor Norden endnu staaer tilbage for os at undersøge, angaaer Thule allene, over hvilken han gior saadan Beskrivelse, som i alle Maader kommer overeens med foranførte Pytheæ Beretning, og hvad vi derom tilforn har sagt, saa man derover kan være vis paa, at han ey derved har meent noget andet Land, allerhelst da han saa noye bestemmer Beliggenheden af sin, og følgelig tillige de ældre Skribenters Thule, at man lettelig kan finde den igien: Thi efterat han har igiennemgaaet det faste Land af Germanien og Sarmatien, og derpaa opregnet Øerne, som laae Norden for disse Lande, saa sætter han tilsidst Thule, som den længst henne mod Norden beliggende, og legger til, paa det man ey skulde mene, at den laae Osten eller Norden for de nys omtalte Øer Norden for Sarmatien, at den var *Belgarum littori oppoſita*; Hvilket baade efter den Tur, som Mela følger, da han i de nordlige Landes Beskrivelse, overalt fastsætter de nordlige Steders Beliggenhed efter de Sydligeres, og i Følge af hans egne Talemaader, ey kan forklares anderledes, end at **Thule laae lige i Nord for de Belgers Strandbred**; Ligesom han siger, at Øerne i den Codaniske Havbugt laae contra Germaniam, Norden for Germanien og Øerne **Norden for** Sarmatien, adverſa Sarmatis. Enhver kan altsaa lettelig finde Melæ Thule igien. Thi trækker man en Linie fra de Belgers Strandbred, eller fra de Nordlige Kyster af de nu værende Nederlande, lige i Nord, saa trefferman just paa den vestlige Kant af de Gamles Scandinavia (o), eller det nu værende Norge; Hvilket Land altsaa, og intet andet, bliver de Gamles rette Thule, hvorom de Græker og Romere sang i deres Viser, som Mela beretter, hvis

(n) Man skal i det Efterfølgende, naar vi komme til Plinium og Ptolemæum i sær faae at see, at derved kan og være meente Øerne ved den Østlige Kyst af Sverrig, samt Øland, Gotland og de Liflandske Øer. Det har været og er endnu Brug her i Norden at spise meget Havre, hvoraf et vist Slags Folk her hos Mela beskrives, i sær Havre-Grød, hvilken og var den eene Slags Grød, som de gamle Tydske spiste efter Plinii Beretning. Lib. 18. p. 484. Tom. 4. Hist. Natur.

(o) At de Gamles Scandinavia har indbefattet de tre Nordiske Kongeriger, eller i det mindste Norge og Sverrig, er en gienge og vedtagen Meening, men som for Resten er i sig selv ligesaa urigtig, som den er almindelig: Thi Plini Scandinavia, hvoraf al denne Stats er giort, kan vel ey, paa hvad Maade man end vil lave det, komme til at strække sig saa vidt, som man i det Efterfølgende skal faae at see. For Resten er Navnet Scandinavia her af mig ogsaa brugt i den almindelig vedtagne Meening.

hvis øvrige Beskrivelse over Thule passer sig saa vel paa de nordlige Kanter af Norge, at jeg ey seer, hvad man med nogen Slags Rimelighed kan have herimod at indvende, og det altsaa er ufornødent videre at handle herom: Thi her bestemmer Mela dens Længde, men Pytheas og Ptolemæus dens Brede, ved at sætte den under 66 eller 63 Grader, hvilket siden skal vises, saa nøye, at man ey behøver længe at søge efter Thules rette Beliggenhed, eller heri kan tage feyl. At der for Resten forekommer en Slags Forskiellighed mellem Skribenternes Beretninger om den længste Dag paa Thule, hvilken endeel giøre kun 20 Timer lang, andre endog et halvt Aar, samt om dens Beliggenhed fra Britannien, da nogle sætte den nær hos denne (p), andre langt derfra, det giør heri intet til Sagen, som noget, der i saa gamle Ting, og i Hensende til et saa langt fraliggende Land, nødvendig maatte skee, og for Resten har sin Aarsag deels i Norges eller Thules vidtløftige Strekning fra Sønden Nord paa, deels i de ældste Skribenters Forestilling om Beliggenheden af Britannien, hvilken de holdte for at strække sig langt længere hen mod Østen, end den nu virkelig giør, som siden skal vises, naar vi komme til Ptolemæum i sær og endeel andre gamle Skribenter.

(p) Til disse kan blant andre ogsaa henregnes Servius, hvilken i hans Anmærkninger til Virgilii Georg. Lib. 1. v. 30. anfører dette om Thule, som han gandske vist har taget af en gammel Græsk Skribent: „ At den er en Øe i det store Hav, imellem „ Norden og Vesten (beliggende),) hos de Orchadiske Øer og Hibernien; paa hvil„ ken Thule, naar Solen er i Krabbens Tegn, siges at være bestandig Dag uden „ Nætter. Desuden bleve endnu andre forunderlige Ting fortaalte om denne Øe, „ som *Cteſias* og *Diogenes* blant de Græker, og *Sammonius* blant de Latiner berette „. Hvorhos endnu dette kan mærkes, at *Thuanus* Hiſtor. Lib. 21. forkaster Scaligeri, og andres Mening, at Thule skulde være Island, men derimod anseer den for at være det samme Land, som man nu kalder Scandinavia. See Thomæ de Pinedo Anmærkninger til Stephan. Byzantinum. pag. 310. not. 77. Hvilket vel kommer Sandheden temmelig nær, men er dog ey i alle Maader rigtigt, som deels kan sees af det Foregaaende, deels i det Følgende videre skal vises.

III. Capitel.

af

Afhandlingen

Om de gamle Grækers og Romeres Begreeb og Kundskab om de Nordiske Lande efter Christi Tider, i Følge af Plinii Beretning.

§. I.

Efterat vi hidindtil har seet, hvad Begreb de Romere har giort sig om vor Norden ved Melæ Tider, og at deres Kundskab derom har endda neppe strakt sig ind over Grændserne af den, naar man undtager, hvad de af ældre Græske Skribenter har vidst om Thule og endeel andre Nordiske Lande; saa ville vi nu, efter den foresatte Tour gaae videre, og tage en anden af deres Skribenter for os, som har efterladt sig nogen Beretning om de Nordiske Lande. Blant dem kommer Plinius først til at træde frem paa Banen, som den ældste næst Mela, og som en af de vigtigste og meest betydende, deels formedelst de Efterretninger, som han i sit Skrift (a) har optegnet af ældre, særdeles Græske Skribenter (b), deels og for den store og vidtloftige Læsning, som han har havt. At man ey skal tale derom, at han har været selv personlig i Tydskland eller Nederlandene, og følgelig derved havt bedre Leylighed, end nogen af hans Landsmænd for ham, at skaffe sig nogen Kundskab om bemeldte saavelsom de Nordlige Lande (c). Hvorover man og hos ham finder endeel flere Folk og Lan-

(a) Jeg mener hans Historia Naturalis, bestaaende af 37 Bøger, blant hvilke den 4de fornemmelig indeholder de Beretninger, som ere vor Sag angaaende. Det beste og nyeste Oplag deraf er Harduini i 5 Tomer in 4to, hvorefter og Stederne ere her citerede. Ilde er det, at denne Skribents 20 Bøger om de Romeres Krige i Germanien ere bortkomne, hvilke den yngre Plinius omtaler i sine Epistler, og Svetonius in Vita C. Plinii.

(b) Paa dem finder man en vidtloftig Fortegnelse i den 1ste Bog af hans Histor. Natur.

(c) At han har været høyt oppe i Germanien, næsten saa langt op mod Nord, som de Romere nogensinde ere komne, det kan man see af Begyndelsen til den 16de Bog, see T. 3. p. 224. hvor han siger sig selv at have seet de Chaucers usle Levemaade, og den Beskaffenhed, som der var med Ebbe og Flod. Han levede ellers et halv hundrede Aar efter Melæ Tider.

Lande her i Norden nævnte, end hos nogen af de ældre. Det Sted hos ham, som fornemmelig handler om disse Nordiske Lande, og hvad vor Materie i Særdeleshed angaaer, er af følgende Indhold (d):

§. 2.

" Hernæst maa vi gaae ud (e). for at tale om de yttere Kanter af Euro-
„ pa, og efterat vi ere gangne over de Riphæiske Bierge (f), følge Strand-
„ Siden af Nord-Havet, paa den venstre Haand, indtil vi komme til Gades.
„ I denne Strækning siges der at ligge mange Øer, uden Navn. En af dem
„ har Timæus optegnet at ligge lige for Scythien (g), som kaldes Raunonia,
„ (h) en Dags-Reyse derfra, hvorhen om Vaarens Tid Bernstenen af Havet
„ opkastes. De øvrige Kyster har man antegnet efter et uvist Rygte (i).
„ Hvad Nord-Havet angaaer, saa kalder Hecatæus det Amalchium, fra
„ Floden Parapamisus af, hvor det støder an paa Scythien, hvilket Navn paa
„ det Folkes Sprog bemærker Sammenfrøsset. Philemon (beretter), at det
„ fra de Cimbrer af kaldes Morimarusa, det er, det døde Hav, indtil des
„ Forbierg Rubeas, men siden længere hen Cronium. Xenophon Lampsa-
„ cenus beretter, at en 3 Dags Reyse fra de Scythers Strandbred laae en
„ over-

(d) See hans Histor. Natur. lib. 4. pag. 474. sqv.

(e) For at indsee, hvad Plinius vil sige med dette, maa man vel legge Mærke til den Tur, som han gaaer frem efter: thi han beskriver først de Lande i Europa, hvilke ligge ved *mare interius*, som det hedte, eller Middel-Havet, fra Spanien af indtil det Caspiske Hav, hvorfra han gaaer til de Steder, som laae der uden for ved det yttere Hav mod Norden og Vesten i Europa, eller paa den venstre Haand. Efter hvilken Tur han og gaaer frem pag. 667, S. 14. naar han vil tale om Landene Norden for den Caspiske Søe, hvilke laae paa den høyre Haand, efterat han har beskrevet de Sydlige Lande i Asia.

(f) Disse sætter han lib. 4 p. 471. og Mela Lib. 1 Cap. 19. & Lib. 2. cap. 1. Norden for det Mæotiske Kiær, dog temmelig høyt op mod Nord.

(g) Dette Navn udstrekker Mela til alle de Lande, som laae Norden for det Sorte og det Caspiske Hav, og Østen for de Sarmater. Hvilket og Plinius giør, med Tillæg, at det Scythiske Navn og blev givet de Germanier og Sarmater, see Lib. 4. p. 467. Hvilket vel er at forstaae om de ældre Tider, da endeel Jord-Beskrivere ey vidste flere Navne paa de Nordiske Folk, end de 2de Celter og Scyther.

(h) See herom det 1ste Capitel i denne Afhandling.

(i) Man maa mærke, at Plinius her skiller imellem de Steder, som man kun kiendte ved det blotte uvisse Rygte, og dem, som man havde en vissere Kundskab om.

„ overmaade stor Øe, Baltia kaldet (ii). Den samme kalder Pytheas Basi-
„ lea. Der fortælles og (k) om de Oniske (Øer) hvor Indbyggerne skal leve
„ af Fuglenes Æg og Havre, om andre, hvor der skal fødes Menniſker med
„ Heste-Fodder, kaldede *Hippopodes*; og om de Faneſiers, hvor de skal bedæk-
„ ke deres ellers nogne Legemer med deres meget store Øren “ (l).

§. 3.

Derpaa begynder man, fra de Ingævoners (ll) Folk af, som fra den Kant er det første i Germanien, igiennem Rygter at faae en tydeligere Kundskab. Der er den overmaade store Fieldstrekning Sevo, som ikke er mindre end den Riphæiske, og gior en stor Havbugt, (strekkende sig) lige til de Cimbrers „ Forbierg, hvilken kaldes den Codaniske, fuld af Øer, blant hvilke Scandi-„ navia er den berømteste, hvis Størrelse man endnu ikke veed, men saavidt „ (os) er bekiendt, beboer en Deel af den de Hillevioners Folk i 500 Dorpe „ (m), og kalder samme den den anden Verden. Eningia er, som man me-„ ner, ey mindre end den. Nogle berette, at disse Steder alt indtil Veixel-„ Floden beboes af de Sarmater, Veneder, Scirrer og Hirrer; at Bugten „ der kaldes Clylipenus, og at i Mundingen af den ligger den Øe Latris, „ men at strax derhos var en anden Havbugt, Lagnum, som grændsede til „ de Cimbrer. Det Cimbriske Forbierg stikker langt ud i Havet, og gior en „ Halv-Øe, som kaldes Cartris. Siden ere der 23 Øer, som ved de Rome-„ res Vaaben ere blevne bekiendte. Blant dem ere de berømteste Burchana, „ af vore Fabaria kaldet, formedelst Ligheden af (denne) Slags Grøde, som „ der voxer af sig selv; som og Gleſſaria, saa kaldet af Soldaterne (n) forme-„ delst

(ii) Eller som i endeel gamle Excerptis af Plinio skal læses (see *Salmaſii* Exercit. Plin. p. 153. b.) *Balcia*, i Steden for hvilket Solinus har hos Xenophon Lampſac. læst *Abalcia*. See den 27. §. i dette Capitel not. b.

(k) Man maa slutte, at Plinius enten har taget dette af Mela, som han ey allene følger paa adskillige Steder, see Lib. 2. pag. 136. og pag. 221. Lib. 4. pag. 471. men og anfører blant sine Skribenter. Lib. 1. pag. 19. 20. &c. eller af andre.

(l) At disse Faneſii ere de samme som *Melæ* Panotæ, og *Ptolemæi* Phavonæ og Phireſii, er vel en rigtig Sag, som siden videre skal beviſes.

(ll) Eller Ingvæoners, som Ordet læses hos Solinum, og i bemeldte gamle Excerptis af Plinio. See *Salmaſii* Exercitat. Plin. p. 162.

(m) Eller smaa forenede Sælskabe, som for Sikkerheds Skyld havde slaaet sig sammen.

(n) De Romerske nemlig, som havde tient under Druſi og Tiberii Anførsel paa de Romeres Krigstog ved Veſter-Havet mellem Rhinen og Elben.

„ delst Bernstenen (o), men af de Barbarer Austrania (p), og desuden „ Actania ".

§. 4.

Derpaa siger vor Skribent, at i dette hele Hav (q) lige til Schelde-Floden boede Germaniske Folk, hvilke han siden opregner i samme Orden, hvorefter han tilforn har gaaet frem, nemlig først dem, som horte til de Vindiler, (r) saasom de Burgundioner, Variner, Cariner og Guttoner, hvilke boede længst henne mod Osten, derpaa de Ingævoner, under hvilket Folke-Slag henhorte de Cimbrer, Teutoner og Chaucer, saasom boende næst hos hine mod Vesten; siden de Istævoner, som boede næst ved Rhinen, og med hvilke de Sicambri vare af een Folkefærd; videre de Hermioner, boende midt inde i Landet, og til hvilke de Svever, Hermundurer, Chatter og Cheruseer henhorte; og endelig de Peuciner og Bæsterner, boende allerlængst op i Germanien ved Donau-Strommen, foruden hvilken Flod han og nævner dem, som lobe ud i det store Hav, nemlig: Guttalus, Vistula, Albis, Visurgis, Amisius, Rhenus, Mosa. Hvoraf man end videre kan til visse skionne, at Plinius i at opregne Stederne og Hoved-Folkene (s) i Germanien, som tilforn ere anforte, har iagttaget samme Orden, som han her folger i at opnævne Floderne, nemlig gaaet fra Osten Vester paa. Hvorimod han, i at opregne Berne i Havet ved og Norden for Germanien, gaaer tilbage igien, og begynder med dem, som laae i og omkring Rhinen, fra hvilke han gaaer til Britannien, som han ogsaa legger imellem Norden og Vesten, og fra denne til Hibernien, hvilken sidste vel sættes Norden for hine, dog som en temmelig Deel mindre. Hvorpaa han videre fortæller: (t) " At de Orcadiske Oer vare 40 i Tallet, og laae et maa- „ deligt

(o) Efterſom denne, og de flere her opregnede Oer, ere, som Plinius siger, blevne bekiendte ved de Romeres Vaaben, saa maa de alle have ligget Sønden for Elben, og følgelig veed jeg ikke, hvorledes den Sætning kan forsvares, at Oen Burchana eller Byrchanis skulde være Birka eller Bergen i Norge. See Dalins Svenske Historie. Tom. 1 p. 80.

(p) I Haandskrivterne staaer Austeravia. See *Plin.* Hist. Nat. lib. 4. p. 477. not. (i).

(q) Det nemlig, som han nu har talet om, fra de Ingævoner af, eller Nord-Havet.

(r) See Lib. 4. p. 477. Sect. 28.

(s) I at opregne de mindre Folke-Slag, gaaer han gierne frem i en anden Tur, nemlig fra Vesten Oster paa.

(t) See Lib. 4. pag. 481. Sect. 30.

„ deligt Stykke fra hinanden. Syv de Acmodiske og 30 de Hæbudiske. Og „ at tvers over for dem (u) laae hist og her adspredte i det Germaniske Hav „ de Glessariske (Øer), som de nyere Græker kaldte de Electriske, fordi „ Bernstenen der voxte; men den yderste blant dem alle, som omtaltes, var „ Thule, hvor han tilforn havde sagt (v) at ved Solhvervs-Tid var ingen Nat, „ naar Solen gik udi Krebsens Tegn, og tvert imod ingen Dag om Vinteren. „ Hvilket nogle meente at skee i 6 Maaneder efter hinanden ꝛc. Der vare og „ de, som talte endnu om andre (Øer), Scandia, Dumna, Bergos, og den „ største blant dem alle Nerigon, fra hvilken man kunde seile til Thule. En „ Dags Reyse fra Thule var det sammenfrosne Hav, som af nogle kaldtes „ Cronium " (x).

§. 5.

Her har vi Plinii Beretning om vor Norden og tilgrændsende Lande, hvilken jeg har anført i sin rette Sammenhæng, og i den Orden, som Skribenten selv har fulgt; hvilket vel er den rigtigste og naturligste Maade at gaae frem paa, naar man lader det være sin Hoved-Sag at udfinde de gamle Jord-Beskriveres egen rette Mening, og ey hvad man ønsker at de maatte have meent. Samme Plinii Beretning, noye og for sig selv betragtet, indeholder vel adskilligt, dog ey saa meget mere, end hvad Mela har sagt, naar man nemlig derfra undtager, hvad Plinius anfører af ældre Skribenter, hvilket her (1ste) maae i Almindelighed noye i Agt tages, og vel skilles fra Plinii egne Beretninger, saasom noget, der kun angaaer de ældre, særdeles Græske Skribenters Meeninger og Navne paa endeel Nordiske Steder, givne til deels, som Plinius selv siger, efter et uvist Rygte, og er ingenlunde Plinii eget eller noget, som de Romere allerforst i hans Tid havde erfaret eller faaet Kundskab om. Hvortil henhører alt hvad som staaer i Begyndelsen af hans Fortælling, og af os tilforn er anført for sig selv i den 2den §., hvilket han selv tilstaaer, at han kiendte

(u) Det er mod Østen, som Harduinus ret nok forklarer det, da Plinius gaaer herfra Vesten Øster paa; men som dog feyler deri, at de Glessariske Øer, som her omtales, skulde være Øland og Gotland. Den forudfattede Mening, at alt hvad som angik Bernstenen, skulde just høre til Preussen, og de Steder deromkring, har bragt ham og mange andre i denne og flere Vildfarelser.

(v) See Lib. 2. Sect. 77.

(x) Dette sidste staaer Lib. 4. Sect. 37. pag. 482.

te kun igiennem et mørkt Rygte (y). Da nu dette uden al Tvivl saaledes forholder sig, saa er (2det) at mærke, at i Plinii Tider har de Romere endnu været ukyndige om den hele Nord-Østlige Deel af Europa, næsten fra Veixelen af, og saa videre Nord efter; da de derimod havde ved samme Tid lært at kiende mange Øer, Steder, Folk og Lande i de Nord-Vestlige Deele af samme. Hvilket altsaa i alle Maader stemmer overeens med, og videre oplyser, hvad vi tilforn (z) om Oprindelsen til de Romeres Kundskab om vor Norden, og sammes Fremgang har sagt. Endelig er ogsaa (3die) dette, i Henseende til foranførte Plinii Beretning, vel at legge Mærke til, som det betydeligste til ret at kunne indsee Plinii Mening, at han begynder sin Fortælling Østen fra, opregner først de af et uvist Rygte, og af ældre Skribenter allene bekiendte, Lande paa de Kanter, gaaer siden immer Vester paa, hele Strandkanten af Germanien, med hosliggende Bugter og Øer, igiennem lige til Rhinen eller Schelde-Floden, og derfra over Havet til Britannien og Hibernien, samt de der Østen og Norden for beliggende Øer, og ender tilsidst med Thule, som den yderste, og endeel andre Øer, som han der omkring, i det Nordlige Hav, havde faaet Navn paa (a).

§. 6.

Denne Tur, som den sikkerste, ville vi og tage, og dette tilligemed endeel andre Omstændigheder, skal tiene os for den beste Veyviser til at finde igien de

(y) Man kan og gierne didhen regne det meste af hvad som er anført under §. 3. naar man derfra undtager det, som staaer ved Slutningen af samme, de Øer angaaende, hvilke laae Sønden for Elben; som og meget af hvad den 4de §. indeholder, fornemmelig hvad dens sidste Deel angaaer.

(z) See det 2det Capitel af denne Afhandling. §. 1. 4. Incipit deinde clarior *fama*: siger Plinius, naar han kommer til Landene Vesten for Veixelen. Hvilket viser, at alt hvad han didindtil har sagt, og det meste af hvad han fremdeles siger, grunder sig paa et enten uvist eller vissere Rygte, men ey meget paa egen Kundskab og Erfaring.

(a) Nemlig efter ældre og Græske Skribenters Beretning, hvilket baade Navnene selv vise. See herefter §. 20. og den Omstændighed, at han her næsten overalt beraaber sig paa hvad andre sagt: Tradunt. pag. 480. 12. Proditur p. 481. 6. Memorantur, arbitrantur, dicunt, produnt p. 482. 1. 5. 7. 3. Dog negter jeg derfor ikke, at jo de Romere i Plinii Tid kan have faaet at vide, at der i det store Nord-Hav laae endeel store Lande og Øer, skiønt de ey havde faaet noget egentlig Navn paa dem. Hvilket Plinius selv giver at forstaae, naar han siger. Lib. 2. pag. 261. " At den „ ubeboelige Kant af Jorden maatte være langt større og strække sig langt høyere „ op mod Nord, end man gemeenlig holdt for, eftersom han vidste, at man ey for „ længe siden havde fornummet, at borten for Germanien laae endeel overmaade „ store Øer ".

Steder, som Plinius i foranførte sin Beretning omtaler. Efterſom han da begynder Osten fra, saa bør vi og giøre det samme, og først tage de Steder for os, som han sætter, under Navn af Øer, i de Nord-Østlige Deele af Europa, eller i Nord-Havet, ved Kysterne af Scythien eller Sarmatien omtrent, eller tvers over fra dem. Det meste deraf har vi i det 1ste (b) og 2det Capitel (c) af denne Tractat tilforn igiennemgaaet; hvorfor vi derom intet videre har at erindre, end følgende Poster: 1.) At imod den ældste Græske Skribents Herodoti udtrykkelige Vidnesbyrd har næsten alle de øvrige Græske (d) og Romerske Skribenter anseet det Caspiske Hav for at være en Arm af Nord-Havet, og at hænge sammen dermed. Hvilket Mela i sær, og efter ham Plinius, ogsaa udgiver det for, naar den første siger (e) " At ligesom den Persiske og " Arabiske Havbugt skare sig ind i det faste Land fra det Indiske Hav, saa " den Caspiske fra det Scythiske; og at det Caspiske Hav gaaer først ind igien" nem Landene, igiennem et trangt og langt Sund, ligesom en Flod, og deler " sig siden i 3 Bugter ". Og den anden omtrent paa samme Maade (f), " At af det Scythiske Hav skar det Caspiske sig ind i de tvers over liggende " Lande af Asien, igiennem snævre og lange Aabninger ". Da nu Plinius selv siger: (g) at bemeldte Caspiske Hav var overalt omringet af de Caucasiske Bierge, og end videre (h), at en vis Strækning af nys benævnte Bierge heed Paropamisus; saa kan man 2det) deraf begribe, hvad der egentlig har givet He-

(b) §. 28. 32.

(c) §. 17.

(d) Naar man derfra undtager Aristotelem og Diodorum Siculum. Dionysius Periegetes, som levede i Augusti Tider, giør det Caspiske Hav til en Bugt, som skar sig ind i Landet fra Nord-Havet af. p. 30. v. 633. og p. 34. v. 722. edit. *Hill.* See og *Orosii* Hist. Lib. 1. c. 2. p. 22. edit. *Haverkamp.* Som Strabo beretter, Georg. Lib. 2. pag. 774. b. have nogle, iblant dem Polyclerus, ogsaa trækket det Mæotiske Kiær og det Caspiske Hav sammen. Hvoraf man tillige kan indsee, hvad der kan have givet Auctor for Orphei Argonautica Anledning til at føre de Argonauter fra det Sorte-Hav ud i Nord-Havet, og derfra videre omkring til Middel-Havet forbi Herculis Støtter. See v. 1065. 1077. og 1240.

(e) Lib 3. Cap. 5. og Lib. 1. cap. 2. & 9. de Situ Orbis.

(f) Histor. Natur. Lib. 3. cap. 5. 76.

(g) Hist. Natur. Lib. 6. Sect. 15. Tom. 1, p. 668. 69. Appollonius Rhodius kalder det derfor og det Caucasiske Hav. Argonaut. Lib. 4. v. 134.

(h) Histor. Natural. Lib. 6. Sect. 10. pag. 665.

Hecatæo (i) som Plinius heri beraaber sig paa, Anledning til at berette, at Nord-Havet fra Floden Paropamisus af blev kaldet Amalchium eller det sammenstorknede, nemlig intet andet, end den Tanke, at nys bemeldte Hav strakte sig lige ind i eller til det Caspiske, hos hvilket Bierget Paropamisus laae, og hvor altsaa Hecatæi Flod af samme Navn maa søges, som med ingen Rimelighed kan giores til Oby (k) eller nogen anden af de i Is-Havet udlobende Floder, hvor aldrig nogen Paropamisus har været til, eller kan være efter foromtalte de Gamles Begreeb om Nord-Havets Foreening med det Caspiske.

§. 7.

De Øer **uden Navn**, som vor Skribent 3die) omtaler strax i Begyndelsen af sin Beretning, blive omtrent de samme, som Mela (l) beretter, at man **kaldte de Scythiske, og intet egentlig Navn havde**, og som han sætter allerlængst henne mod Østen i Havet Norden for Europa, fra hvilke Plinius altsaa, efter sin Tur, først maatte begynde, naar han kom til Nord-Havet, hvilket han, efter en anden gammel Græsk Skribents, Philemons (m), Vidnesbyrd, siger at man kaldte Morimarusa, det er, det Døde Hav, fra de Cimbrer af indtil det Forbierg Rubeas. Hvorom 4de) er at mærke, at man let kan see, det Navnet Morimarusa ey er noget Græsk Ord (n), følgelig maa de Græker have faaet det fra Fremmede. Vil man sporge fra hvem? Saa synes mig intet rimeligere, end at de har faaet det fra de samme, hvorfra vi tilforn (o) har erindret og viist, at de ældste Græske Skribenter havde deres Kund-

(i) See Hist. Natur. Lib 6. Sect. 25. Forresten foranførte maa her og legges Mærke til dette, at Bierget *Paropamisus* efter Plinii Beretning Lib. 5. p. 590. ogsaa boyede sig hen til, og stødte sammen med de **Riphæiske Bierge**. See loc. cit. lin. 8. 10. See og den 6te §. i Anhanget til denne Tractat.

(k) Hvortil Cluverius i hans Germania, og Harduinus i hans Noter til Plinium Tom. 1. pag. 474 not: 13 og andre ville gisre den.

(l) De Situ Orbis Lib. 3. cap. 6. l. 99. ed. *Meisneri*.

(m) See Histor. Natur Lib. 4. pag. 474. Dersom denne Philemon, som man fastsætter. See *Harduini* Ind. Auctorum Tom. 1. Opp *Plinii* p. 125. har levet ved Alexandri M. Tider, saa er ey allene de Cimbrers Navn, men og Kundskaben om vor Norden meget gammel. See og herom den 8de §. i bemeldte Anhang.

(n) Dette viser ey allene Ordet selv, men og den Græske Skribent, ved at oversætte det eller forklare dets Bemærkelse.

(o) See det 1ste Capitel af denne Afhandling. §. 6. 9. 17.

skab om vor Norden paa den Kant mod Vesten, hvor man tydelig kan see, at Havet Morimarusa maa søges, deraf, at Skribenten siger, at det strakte sig fra de Cimbrer af, hvis ældste Boepæl vi af Strabone, Mela og andre, har tilforn viist (p), og siden af Ptolomæo videre skal vise, at have været ved Nord-Soen eller Vester-Havet, følgelig maa dette, og intet andet, være de Gamles Morimarusa, og nys bemeldte Navn være det givet enten af de Phoenicier, eller, som jeg mener, rettere af de gamle Britannier, op til hvis Land det stotte: thi da More, Möre, Mare, Meer næsten i alle Nordiske Sprog bemærker Hav, og Marus eller Marwsi i det Cambriske gielder det samme som Dod; saa er intet rimeligere, end at dette Navn er fra Britannien, eller Celtisk, som den lærde Wachter meener (q), skiønt denne store Mand, hvis Navn ikke uden med Ærbødighed nævnes, uden Tvivl deri har feylet, at han vil have Plinii eller Philemons Ord: à Cimbris vocari, saaledes forstaaede, at de Cimbrer kaldte Havet Morimarusa: thi at denne Forklaring her ey kan have Sted, det viser nok-som baade hele Sammenhængen af Plinii Fortælling og hans egen Talemaade, naar han først af Hecatæo (r) anfører, at Nord-Havet kaldtes Amalchium *a Paropamiso amne*, hvilket vel ingen kan forklare anderledes, end fra den Flod *Paropamisus* af, og strax derefter af Philemone legger til, at samme Hav blev kaldet *Morimarusa a Cimbris usque ad* promontorium Rubeas *ultra* deinde Cronium; hvilket derfor nødvendig maa ligeledes forklares: Fra de Cimbrer af til det Forbierg Rubeas &c., og det i Følge af Plinii egen Fortolkning, som heri vel er den beste og sikkerste at lide paa.

§. 8.

Men hvor skal man finde nys benævnte Rubeas igien? Den almindeligste Meening er, at derved bør forstaaes det yderste Forbierg af Norge mod Norden, nemlig Nord-Cap, men den er uden Tvivl og den urigtigste, grundende sig

(p) See det 2det Cap. i bemeldte Afhandling.

(q) See Fortalen til hans Glossarium. pag. 18. Et Værk, som er meget lærdt, men gaaer til deels for vidt i at giøre alting til Celtisk.

(r) Man holder gemeenligen for, at det er Hecatæus Abderita, som Plinius anfører, en Skribent, som har levet ved Alexandri M. Tider, ja endog fulgt denne paa hans Tog, som Josephus bevidner. See *Harduini* Index Auctorum ad Lib. 1. Plinii p. 114. Men der har og været en anden og ældre Hecatæus, Milesius kaldet, hvilke de Gamle og har betient sig af, men tillige været selv uvisse om, hvilket egentlig tilhørte ham, eller andre af samme Navn. See *Dodwels* Dissert. de Arriani Nearcho. p. 137. Tom. 1. Geograph. Græc. Min. *Hudsoni.*

sig allene paa den vrange Indbildning, at de Gamles Thule er Island: thi da Plinius siger (s), at fra Thule var en Dags Reyse til Mare Cronium, og at dette laae oven for Forbierget Rubeas, som han paa nys anførte Sted sætter, saa kunde det, efter saadan Beskaffenhed, synes man, ey andet være, end at Rubeas maatte være Nord-Cap, som det, der grændser næst til Jis-Havet oven over Island. Men naar sidst benævnte Land ikke er Thule, som det visselig ey er, saa ligger denne hele Slutning og tillige med den foromtalte Sats over Ende. Saa meget kan man dog af nys anførte Steder hos Plinium, naar man holder dem mod hinanden, rimeligen slutte, at Rubeas maa have ligget paa Thule, saasom et Land, der nødvendig, efter hvad tilforn er fastsat, maa have grændset til Havet Morimarusa eller Nord-Soen. Skulde altsaa Ligheden af Navnene kunne giøre noget til Sagen i de gamle Ting at undersøge, som den visselig kan, naar den bestyrkes af andre Omstændigheder: saa synes det rimeligst, at de Gamles Rubeas er det, i gamle Dage mere end nu bekiendt, Forbierg i Nordlandene i Norge, Raudaberg eller Rauberg, liggende under den 69 Grad Nordlig Bredde omtrent, følgelig et godt Stykke fra Nord-Cap (t), men dog saa høyt op i Nord, at det gierne kan ansees for det yderste af Thule, efter de Gamles Beretning om dette Land, allerhelst da bemeldte Forbierg Rauberg eller Röberg har i de ældre Tider været, som jeg paa et andet Sted har bevist (u), den yderste Odde og Grændse mod Norden af det gamle Norge, hvilket og efter tilforn anførte Beviser, er de Gamles rette Thule, hvis Nordligste Grændser har altsaa længe for Christi Tider været nogenledes bekiendte, og havt Indbyggere af samme Folkefærd, som dem endnu beboe (v).

§. 9.

(s) See hans foranførte Ord ved Slutningen af §. 4.

(t) Som ligger omtrent under den 71 Grad.

(u) Nemlig i det 1751 udgivne Forsøg til Norges og de andre Nordiske Landes gamle Geographie, hvori godtgiøres, at Finmarken og andre Norden for dette Forbierg beliggende Lande vel fra de ældste Tider af, om hvilke man har nogen Underretning, har hørt Norge til, og været denne Krone Skat-skyldig, men ere dog ey blevne regnede til Norge i i sig selv og egentlig betragtet, eftersom deres Indbyggere i de Tider vare lutter Finner, en Folkefærd, imellem hvilken og de Norske der stedse har været ligesaa stor Forskiel, som imellem en Russ og en Japoneser, man maa nu synes at finde saa stor Overeensstemmelse imellem dem, som man end finde vil.

(v) Dette skiønnes af Navnet Rauberg eller Rubeas, som virkelig er et Nordisk Navn. De Navne Baltia, Ostiæ, Scandia, Nerigon og flere, hvilke, naar man ret betragter Sagen, ere virkelig ældre, end Christi Tider, vise ogsaa tydelig, at Nordens nu værende Indbyggere ere ey allerførst i de seenere Tider komne hid ind, som nogle ville mene, men at deres Forfædre har fra de ældste Tider af beboet den.

§. 9.

Hvad mare Cronium og Amalchium ellers angaaer, hvilket Plinlus giør til eet og det samme (x) omtrent; Saa er det vanskeligt at fastsætte, hvad der har givet de gamle Skribenter Anledning til at legge saadanne Navne paa det yderste Hav mod Norden. Vel forklarer Plinius eller Hecatæus selv Navnet Amalchium, at det skal betyde **sammenfrosset**; Men i hvilket Sprog finder man Ordet Amalchium at bemærke saadant? Mig synes det rimeligst, at Ordet er Celtisk, og har samme Herkomst som foranforte Morimarusa. Skulde det til sin Oprindelse være et gammelt Nordisk Ord, som det vel neppe er, saa maae det komme af Ordet **Malk**, Lac, og Anledningen dertil være tagen af den Lighed, som der er mellem et med Is og Snee betækt Hav og **sammenstørknet Melk**, ligesom man og finder, at Nord-Havet af de Gamle er kaldet concretum eller det **sammenstørknede**; Og saa maae Bogstaven, A, som staaer foran i Ordet, paa dette Sted ey ville sige mere, end i Abalcia eller Abalus, og være tillagt allene for Klangens Skyld. Hvilket altsammen vi dog ikke kan udgive for andet end en pur Gietning, og maa overlade til andres nøyere Undersøgning, som ere stærkere i det Etymologiske (y). Da det ogsaa for Resten mere er vor Sag, at finde igien den retteste Beliggenhed af de Steder her i Norden, som de gamle Skribenter omtale, end at udfinde Oprindelsen til de Navne, som de legge paa samme, uden for saa vidt vi kan giøre det med

(x) Conf. Lib. 4. Sect. 27 & 30. Det kan heel vel være, og den Forklaring over Navnet Amalchium bliver uden al Tvivl den rigtigste, ligesom den tillige er den eenfoldigste og letteste, at Navnet er i sig selv pur Græsk, bemærkende det samme som Congelatum i det Latinske, saaledes som Plinius ogsaa selv forklarer det: Thi Μάλαχον paa Græsk bemærker kold, frossen, hvortil naar (α) intensivum legges, kommer deraf, uden megen Omdreining eller mange kunstige og vidt søgte Sammensættelser, Ordet Amalchium der vil sige det samme som meget sammenfrossen. Vel synes det, som Plinii eller Hecatæi Ord om Navnet Amalchium skulde kunne hentydes dertil, at Nord-Havet paa de Scythers Sprog blev saaledes kaldet; Men den Forklaring falder en heel Deel tvungen, hvorfor de Ord: Quod nomen ejus gentis lingva significat congelatum, langt heller bør saaledes forstaaes: At Nord-Havet paa hans (Hecatæi) Folkes, nemlig de Grækers Sprog blev kaldet Amalchium, som bemerkede sammenmenfrosset, da Alting passer sig meget vel sammen.

(y) Den Mening at Navnet Amalchium har sin Oprindelse fra den Ostrogotiske Slægt Amala, eller og fra Hercules Tyrius, som af de Amoniter og andre til Syrien grændsende Folk, blev kaldet Malcami, Malchi og Malice. See *Vossius* de Idolat. Lib 1. C. 22. og *Mens. Altingii* Notit German. Antiq. p. 31, kunde være ligesaa rimelig, som endeel andre af saadant Slags, som man med stor Hestighed har forsvaret, skiønt de intet andet har grundet sig paa, end en blot Lighed mellem visse Navne.

med nogen tilstrækkelig Rimelighed, eller det kan tiene os til Oplysning. Hvorfor vi ey heller skal længe opholde os med at undersøge Oprindelsen til Navnet Cronium, hvilken synes at være ey mindre uvis. Saa meget tor jeg forsikre, at de visselig tage feyl, som mene, at Nord-Havet har faaet dette Navn af Grønland, Grönlandia, eller om man saa vil kalde det, Gronia, hvilket Land ey engang har været nogen af de nordlige Europæer bekiendt, forend det mod Enden af 10de Sæculo af de Norske og Islænderne blev opfundet, følgelig langt mindre for de Græker i saa gamle Tider. Rimeligere er det (yy), at sidstbemeldte har taget Anledning, til at kalde Nord-Havet efter *Croni* eller Saturni kolde Stierne (z) af den store Kulde, som de forestillede sig at regiere paa de Steder, og derved Havet at løbe sammen som tyk Melk, eller som størknet og levret Blod (a). Men rimeligst skulde det være, at oftbemeldte Hav havde faaet dette Navn af et Land, som grændsede dertil, om noget saadant var at finde. Og til dette giver Ptolemæus os Anledning, naar han i sin Sarmatia, eller i Beskrivelsen over den Strekning af Landene i Europa, som laae Osten for Germanien, sætter efter Veixel-Floden, eller Osten og Norden for denne, en anden Flod, som han kalder *Chronis*, og blant de Folk, som boede i bemeldte Strækning, hos den Vene-

(yy) Hvilket og er overeensstemmende med Eustathii Meening i hans Commentarier til Dionysium Perieget. pag. 37. edit, *Opporini.*

(z) Saaledes kalder *Virgilius* den Georg. Lib. 1. v. 336. Denne Stiernes formeente Virkning, og Pytheæ Beretning om Nord-Havets Beskaffenhed, har altsaa vel givet de Gamle Anledning til at kalde det Croni eller Saturni Hav. Hvilket kan bekræftes med følgende Sted hos Jo. *Tzetzes* in Allegorico Carmine Jambico & Schedis *Is. Casauboni.* See Casauboni Noter til Strabon. p. 100. saaledes paa Latin oversat:

„ Terram Rheam elementariter rursus puta,
„ Tellurem eam qvæ non sit ornata, assero,
„ Ac *materiæ servat, ut Cronus, statum,*
„ Qvod protulisse *Pytheam* refert Strabo&c.

(a) Hvoraf de Navne Lung-Havet, hvormed *Fr. Baco de Verulamio* bevidner in Hist. Vent. p. 391. & de Augment. Scient. p. 133. at de Engelske Søemænd endnu i hans Tid kaldte Havet Norden for Britannien, en mærkværdig Omstændighed, som viser Anledningen til Pytheæ Fortælling om Hav-Lungen ved Thule; Lever-Havet, hvilket Navn den gamle Adami Bremens. Scholiast, legger paa Nord-Søen; Det sammenstørknede, sammenfrøsne, døde og urørlige Hav, som Dionysius v. 30, Auctor til Orphei Argonautica v. 1077. Tacitus og andre kalde det Nordiske Hav.

Venediske Bugt (b), høyest oppe mod Nord, de *Carboner*. Da nu de Gamle har givet Is-Havet en vidtloftig Strækning, og Dionysius i sær hos samme sætter (c) den Strandbred, hvor Bernstenen blev funden, og hvor Ptolemæus omtrent sætter Floden Chronis; Saa er det heel rimeligt, at efter denne Flod Chronis er først det næstgrændsende Hav og siden hele Havet der Norden for kaldet Cronium, og at Floden selv har faaet dette Navn efter et vist hos samme boende Folk; men hvilket skulde det vel være, uden de *Curones* (d), eller Chori, et ældgammelt Folke-Navn i Norden, hvilke uden al Tvivl ere *Ptolemæi* Carbones, da saavel Navnet som Stedet, hvor han sætter disse, dermed stemmer overeens (e).

§. 10.

Efterat vi endnu med faa Ord har erindret, at Plinii *Fanesii* ere de samme, som Melæ *Panoti* (f), hvilke sidste, i endeel gamle Editioner af nys bemeldte Skribent, ogsaa kaldes *Satmali* (g); Saa ville vi nu komme til de Steder, som Plinius siger, at man kiendte af et vissere og tydeligere Rogte, og som egentlig ere vor Sag vedkommende, nemlig de Kyster og hosliggende Bugter og Øer, som strakte sig fra Scythien og de Steder, som Plinius hidindtil har handlet om, hen til Rhinen og Britannien. Ligesom da Mela begynder Vesten fra og gaaer Øster paa, fra Germanien til de Oæoner, Hippopoder og Panoter, saa gaaer Plinius tvertimod efter den Tur, som han har fore-

(b) Eller den Deel af Øster-Søen, som stoder til Preussen, Liland o. s. v. hvorom meer, naar vi komme til Ptolemæum.

(c) In Periegesi v. 316.

(d) Saaledes kalder den gamle Skribent *Rembertus* dem in Vita Anscharii.

(e) Den Meening, at *Ptolemæi* Carbones ere de gamle Curones, har vor af sin rare Lærdom berømmelige Etatsraad Suhm først bragt mig paa, hvilken jeg og har at takke for de af Baco og Adami Scholiast. tilforn anførte Steder. Ellers maa jeg om Navnet *Mare Cronium* endnu erindre dette, at den simpleste Forklaring derover er vel den beste, og at det hos Grækerne har villet sige det samme, som *mare pigrum* hos de Romere, da Cronos hos de første ofte bemærker pigrum stupidum.

(f) Pintianus har og virkelig hos Plinium læst *Panoti* i Steden for Fanesii. See *Harduini* Notas Lib. 4. p. 515. Tom. 1. Opp. *Plinii*.

(g) Dette med meget andet viser, hvor meget mange Navne hos de gamle Skribenter ere blevne fordreiede og omsnoede.

foretaget sig (h), fra disse til Germanien, hvilken han følgelig begynder Østen fra; og altsaa kan de *Ingævoner*, som han der siger at være de første Folk i Germanien, ey havde boet der nogen andensteds end mod Østen og henimod Grændserne af Scythien; Hvilket Solinus ogsaa tydelig nok tilkiendegiver, naar han beretter (i): „At nest efter de Scyther begyndte de Germaners Navn at „ komme for Dagen fra de Ingævoner af, som de allerforste „. Da man nu veed, at de gamle Skribenter, som levede efter Herodoti Tider, har udstrakt de Scythers Navn og Scythien lige til Nord-Havet, ja til Øster-Soen (k), og hen imod Veixel-Strømmen (l); Hvorover Plinius siger at Scythien grændsede til Germanien (ll); Saa maae de Ingævoner i Følge heraf have boet ey langt fra dem, og, ligesom de, paa det faste Land, følgelig Vesten for nysbenævnte Flod, og langs den søndre Strandbred af Øster-Soen, hen til og over Elben, eftersom Plinius paa et andet Sted siger, at de Cimbrer, Teutoner og Chaucer henhørte til dem. Men har de Ingævoner da boet hen imod Veixelen og i Tydskland, hvilket de efter alle disse Omstændigheder nødvendig maae have giort, saa bliver ogsaa denne Slutning rigtig, i hvor fremmed den end kan synes at være, at den store Fieldstrækning Sevo ingen andensteds, end paa bemeldte Grændser maa søges, eftersom Plinius føyer de Ingævoner og bemeldte Bierg sammen, og Solinus end videre udtrykkelig siger (m), at de *Ingævoner* end og beboede samme. Sevo kan altsaa ingenlunde være den store Field-Ryg, som skiller Norge og Sverrig fra hinanden, i hvor almindelig end denne Meening er bleven, og det af ingen anden Aarsag, som jeg troer, end fordi man paa den Maade syntes lættest at komme derfra, og man her havde en stor Field-Strækning at opvise: Thi for Resten vil det blive heel vanskeligt, om ey ganske ugiorligt, at finde saadant et Sevo-Bierg igien her i Norden, og at faae de Ingævoner, det er, de Cimbrer, Teutoner og Chaucer til at boe ved eller

(h) I hans Beskrivelse over Europa begynder han fra Gades, og gaaer saa Spanien, Italien, Grækerland ꝛc. igiennem op efter Hellesponten, det sorte og det Caspiske Hav, og derfra uden om langs Germanien, Gallien o. s. v. tilbage til Gades igien.

(i) See hans Polihystor. Cap. 32.

(k) Dett sees nokſom deraf, at de bevidne, det Bernstenen blev opgraven og funden i Scythien.

(l) Herover siger Mela Lib. 3. Cap. 3. at Sarmatien var smal mod Havet, hvor nemlig Scythien paa den eene og Germanien paa den anden Side kneb den sammen.

(ll) Hist. Natural. Lib. 8. Cap. 15. p. 154. Tom. 2.

(m) See hans Polihystor. Cap. 32.

paa vor Field-Ryg, det er paa Plinii Scandinavia, paa hans Nerigon, eller paa hans Thule, hvor han hverken sætter Sevo-Bierg eller Ingævoner, men allene de Hillevioner paa Scandinavia.

§. II.

Men endskiont Plinii Sevo, efter foranførte og andre Omstændigheder ey bor eller kan efterspges i vor Norden, hvor det altsaa ingen Rimelighed har at et heelt Kongerige deraf skulde have faaet sit Navn (n): Saa seer jeg dog og paa den anden Side, at det vil blive vanskeligt at finde dette Bierg igien i Tydskland, allerhelst naar man betragter den Omstændighed, som Skribenten legger til, at det nemlig **giorde en stor Havbugt indtil de Cimbrers Forbierg:** Thi hvor viser man os, maatte man sige, en saadan stor Strekning af Bierge, i Tydskland, som de Riphæiske, og saaledes beliggende, at de kan siges at giøre nogen Havbugt indtil de Cimbrers Forbierg? Hvortil jeg (l), i Almindelighed svarer, at Plinii Ord om bemeldte Sevo-Bierg, at det giorde den store Codaniske Havbugt, ey just udfordre, at dette Bierg maatte have ligget nær derved, eller omringet den: Thi paa saadan Maade kan man ikke faae nogen Field-Strækning til at passe sig sammen dermed, efter Landenes nu værende Beskaffenhed, Field-Ryggen mellem Norge og Sverrig til deels ligesaa lidt som nogen anden, til deels allermindst, da den paa den ene Side ligger meget langt fra Havet, og paa den anden gaaer frem, ey i en krum, men lige Linie, og ingenlunde omringer den Botniske Bugt, som man maaskee forestiller sig, men endes omtrent paa Høyden af forommeldte Roberg i Nord-Landene. Og hvorledes vil man da vel forestille sig, at den kan giøre nogen Havbugt, allerhelst den Codaniske indtil de Cimbrers Forbierg, med hvilket den ligger omtrent i een Strækning? Ney, skal denne Field-Ryg siges at giøre nogen Havbugt, saa kan, i hvor man end snoer og dreier det, deraf bemeldte Havbugt ey udkomme, men, om saa skulde være, en langt anden Bugt, naar man nemlig for saadan

(n) Som den berømte Dalin mener i hans Svenske Historie, holdende for, at Sverike skulde ville sige det samme som Siörike, og *Sevoberg* det samme som *Siöberg*. Navnet Sverike har gandske vist en langt anden Oprindelse, allermindst nysbemeldte, som velbemel. berømmelige Mand vel aldrig var falden paa, dersom hans Mening om Vandets og Havets Formindskelse her i Norden havde ey bragt ham dertil. Ligesom man ey heller har mindste Anledning til at slutte, at de Gamles Sevo, ey Sevoberg, skulde være det samme som Siöberg, da her ey engang er nogen Lighed mellem Navnene, hvilken man ellers i saadan Ting saa ofte følger, men er uden Tvivl den allerusikkerste Veyviser, naar man har den allene at gaae efter.

saadan en vilde anſee den oſtlige Strandkant af Sverrig (o) indtil Enden af den Botniſke Bugt. Hvilket altſammen da viſer, at Field-Ryggen mellem Norge og Sverrig ey kan være Plinii Sevo, ey heller den Field-Strækning ſom han ſiger at giøre den Codaniſke Havbugt (p).

§. 12.

Men, maatte man da ſige, hvor er da den ſtore Fieldſtrækning, ſom Plinius her mener, og hvor ſkal man finde den igien? hvortil jeg 2det) ſvarer, at til dette at udfinde bliver Plinius os ſelv den beſte Veyviſer, naar han ſiger, at Sevo Bierget giorde den grumme ſtore Codaniſke Havbugt indtil det Cimbriſke Forbierg. Da han nu ſætter bemeldte Bierg, ſom tilforn er viiſt, i den oſtlige Kant af Germanien, ſaa maa det, naar det ſkulde formere ſaadan en Havbugt, ſom ſtrakte ſig derfra til det Cimbriſke Forbierg, have ligget i en Strækning fra Oſten til Veſten; følgelig maa ved hans Codaniſke Havbugt være forſtaaet den hele Strækning af Øſter-Søen fra Preuſſen omtrent og ſaa videre Nord efter, indtil forbi Jylland, og ved hans Sevo-Bierg en Rad Bierge, ſom har ligget den Sydlige Strandbred af Øſter Søen nærmeſt, og løbet omtrent parallel med ſamme, eller i en Slags Krumning, mellem Oſten og Veſten. Nu er det vel ſaa, hvilket og her maa anſees for den værſte Knude, at der i de Nordligſte Dele af Tydſkland, ſom ligge Øſter Søen nærmeſt, ey findes nogen ſaadan ſtor Field-Strækning, ſom kan anſees for at være Plinii Sevo, ey heller henne ved Veixelen, eller deromkring ſaadanne Bierge, ſom kan ſættes i Ligning med de Riphæiſke. Viſſelig en ſtor Vanſkelighed, ſom jeg ſikkert troer at have afſkrækket Plinii Fortolkere og dem, ſom har handlet om de Nordiſke og Tydſke gamle Sager, fra at ſætte hans Sevo i Germanien, ſkiønt de Tydſke for Reſten har nødig villet blive af med de Ingævoner, hvilke dog Plinius og Solinus ſaaledes føyer ſammen med Sevo-Bierget, at de ingenlunde kan ſkilles fra hinanden, ſaa at hvis de overlade os dette, maae de og overla-

(o) Denne Landſtrekning kunde ogſaa, i Henſeende til bemeldte Field-Ryg, efter Plinii egen Meening og Talemaade, virkelig kaldes en Havbugt, ſom vi ſtrax ſkal nærmere faae at ſee.

(p) Thi denne Field-Ryg ligger ey i den Strekning, at den kan ſiges, fra de Ingævoner af til det Cimbriſke Forbierg, det er fra Øſten til Veſten, at giøre en Havbugt, ſær den Codaniſke, ved hvilken vi tilforn har beviiſt af Mela, at de Gamle fornemmelig har meent Bugten ved Jylland og Veſter-Havet. See det næſtforegaaende Capitel §. 8 Dog bliver det vel en rigtig Sag at Plinius under bemeldte Havbugt har indbefattet en langt ſtørre Strækning, hvorfor han ogſaa kalder den immanem Sinum.

de os hine. Men jeg troer sikkert, at de ey trænge til nogen af Delene, og at man gierne kan faae Sevo-Bierget til at staae i Germanien, naar man ey lader sig for meget forvilde af det Ord Sinus, som Plinius, hvilket her bliver Hoved-Sagen vel at legge Mærke til, ofte betiener sig af i sin Jord-Beskrivelse, for derved at betegne ey allene en Bugt af Havet, men og tillige den hele derhos liggende Land-Strækning, indsluttet af visse Grændser, saasom af en Rad-Bierge, af Sunde, Forbierge, eller andet saadant, hvori jeg her til Exempel allene vil beraabe mig paa Begyndelsen af hans Fierde Bog, hvor han kalder hele Grækerland og Thracien tilsammen en Bugt, eftersom denne Landstrækning udgior mod det Ægeiske Hav en stor Havbugt, fra Forbierget Malea af i Peloponneso til Sundet ved Constantinopel, eller rettere til Hellesponten, og indsluttes mod Land-Siden af de Acrocerauniske og andre Bierge, naar han saa siger (q): „ Den tredie Bugt, Sinus, i Europa begynder fra de Acroce-„ rauniske Bierge, og endes med Hellesponten, og indbefatter, foruden 19 „ mindre Bugte, 2500000 Skrit. I denne (Bugt) er Epirus, Acarnania, „ Ætolia, Phocis, Locris, Achaja &c. Thessalia, Macedonia, Thra-„ cia &c. I denne (Bugt) ville vi opholde os en Stund „. Hvoraf man da seer, hvor vidt Ordet Sinus hos vor Skribent har strakt sig, og hvorved dette tillige til videre Oplysning er at iagttage, at han beskriver først disse Sinus i Henseende til det faste Land, og siden Øerne, som ligge i eller for samme.

§. 13.

Naar Plinius altsaa siger, at Sevo-Bierget giorde den store Codaniske Havbugt, saa behoves det slet ikke, at man skal finde bemeldte Bierg igien henne ved Øster-Søen, men man kan meget gierne derfor antage den nærmeste Field-Strækning, som i Germanien er at finde, og som først forekommer i den østlige Kant af den. Saa det derover synes mig at blive den rimeligste Slutning, at Plinii Sevo ey kan være andet end en vis Strekning af de nu værende Slesiske

(q) See Lib. 4. Tom. 1. pag. 403. Under den 1ste store Havbugt i Europa indbefatter han den hele Strækning af Spannien, Gallien og Italien, som ligger ved Middel-Havet, fra det Gaditanske Sund til den yderste Odde af Italien. See Lib. 3. p. 336. og under den anden alt hvad som ligger omkring det Adriatiske Hav fra bemeldte Odde af til det Acrocerauniske Forbierg, Indbyggerne paa de Alpiske Bierge, og i de sydlige Dele af Germanien ogsaa derunder indbegrebne. Efter hvilken Maade han ogsaa gaaer frem i de øvrige Dele af sin Beskrivelse, hvor han har Leylighed dertil. Saa det og i denne Henseende er let at begribe, hvorfor han har forestillet den største eller den hele nordlige Deel af Germanien, under Navn af en stor Havbugt.

Slesiske Bierge, betragtet i Sammenhæng med de Bohmiske, Saxiske, Hessiske, og andre Bierge i Germanien, som de, der i alle Maader best passe sig herpaa: thi (1ste) seer man saavel af foranførte Plinii Beretning, saa og af disse Solini Ord (r): " Germanien ligger i en stor Strækning imellem den Hercyniske Skov og de **Sarmatiske Klipper**, at nys benævnte Germanien har havt sin Begyndelse fra visse Bierge mod Osten, i sær de Sarmatiske; men hvor finder man vel saadanne Bierge, som hermed kan rime sig sammen, uden i bemeldte Slesien, og i det hos grændsende Bohmen og Saxen? Følgelig maa Sevo-Bierget i det mindste der have sin Begyndelse, ligesom og Solinus siger, at Sevo-Bierget giorde **Begyndelsen af Germanien**. Cap. 32. Hvilket bliver (2det) saa meget rimeligere, som man i bemeldte Slesien finder et berømt og mærkværdigt Bierg, der maaskee iblandt alle Bierge, i Henseende til Navnet, allerbest svarer til Plinii Sevo, jeg meener det baade i Slesien, og paa andre Steder navnkundige Zottenberg, hvis ældste **og fornemste Navn** er, som Goth. Henr. Burghart bevidner (s), Sabothus, hvoraf enhver uden stor Vanskelighed kan begribe, hvor let og naturligt Ordet Sevo kommer, uden at her behøves mange Dreyninger og Vendinger, eller andre Forandringer, end de simpleste Etymologiske Regler tillade. Ligesom det og ingenlunde er vor Meening imod, at bemeldte Bierg ey har den vidtløftige Strækning, som Plinii Sevo udfordrer, da intet er mere gængs i den gamle Historie og Jord-Beskrivelse, end at enkelte Steders og Folkes Navne, som ere blevne fremmede Skribenter først og fornemmelig ved een eller anden Leylighed bekiendte, har disse siden udstrakt til alle nærgrændsende Folk og Steder. Saa at om bemeldte Bierg Sabothus eller Sabo ey, for sig selv betragtet, (t) har den vidtløftige Strækning

(r) See hans Polyhistor. Cap. 32. Hvortil endnu kan føyes Ptolemæi Vidnesbyrd, som udtrykkelig beretter, at de **Sarmatiske Bierge**, de som havde samme Navn, som de Alpiske, og de som laae **oven for Donau-Flodens Udspring**, tilligemed de Anobiske, Bierget Melibocus og Asciburgium, samt de Sudetiske Bierge vare de fornemste og bekiendteste iblant dem, som **omringede Germanien**. See hans Geograph. Lib. 2. Cap. XI. Saa det heraf kan noksom skiønnes, at de Gamle har forestillet sig Germanien, paa den eene Side omringet af vidtløftige Bierg-Strekninger, og at Plinius deraf har havt Anledning nok til at forestille bemeldte Land under Skikkelse af en en overmaade stor Bugt.

(s) See hans Iter Sabothicum pag. 3. 8.

(t) At det egentlige Sevo-Bierg har ligget i de østlige Kanter af Germanien, eller derfra havt sin Begyndelse, det kan man see af Solini Vidnesbyrd in Polyhist. cap. 32., at de Ingævoner havde paa samme deres Boepæl, hvilke Plinius, som tilforn er erindret, sætter henne mod Osten i Germanien, og fra hvilke først efter de Scyther Solinus siger loc. cit. at det Germaniske Navn begyndte.

ning, som her udfordres, saa faaer det den dog visselig, naar man dertil legger de tilgrændsende, og i sær de derfra mod Vesten sig udstrækkende Bierge, saasom de Saxiske, Thüringiske, Brunsvigske og flere, længer op mod Sønden i Tydskland beliggende, hvilke ogsaa nødvendig maa regnes med til det store Sevo-Bierg, naar dette skal kunne siges at udgiore den store Codaniske Havbugt indtil de Cimbrers Forbierg.

§. 14.

Eftersom vor Skribent, at vi nu skal gaae videre, saasnart han kommer til den Codaniske Havbugt, tager strax fat paa Øen Scandinavia, som han siger at være den meest berømte eller bekiendteste blandt alle dem, som bemeldte Havbugt var fuld af; saa er det et Kiendetegn, at han har anseet denne Øe for at ligge temmelig langt henne mod Østen i samme Havbugt, og at han følgelig derved ey kan have forstaaet noget andet Land end Skaane tillige med de Sydlige og Østlige Kyster af det nu værende Sverrig, samt de der Østen for beliggende Øer. Vel lader det, som Plinius paa dette Sted skulde have betient sig af Mela, og at følgelig hin ved sin Scandinavia ey kan have meent noget andet Land, end dennes Codanonia: hvilket vel og har været den fornemste Aarsag, hvorfor endeel hos denne har villet læse Scandinavia i Steden for sidst bemeldte Navn Codanonia. Men ligesom jeg paa den ene Side ey vil eller kan nægte denne Sætning at være rigtig i sig selv (u), saa bliver dog Følgen, som man deraf vil trække, paa den anden urigtig: thi lad end være, at Mela har i sin Tid anseet Øen Codanonia for at være den største og fornemste i den Codaniske Havbugt, og at Plinius af ham har laant Navnet Sinus Codanus; saa kan dog vel denne, det uagtet, have giort sig i sin Tid et andet Begreeb om bemeldte Havbugt, end hin, ligesom den var bleven de Romere alt mere og mere bekiendt, eller ligesom de havde Skribenter for sig at gaae efter, hvis Beretninger i et og andet kan have været adskillige fra hinanden; ligesom og de Romere efter Melæ Tid kan have lært at kiende, og faaet Navn paa en endnu større Øe, som i Plinii Tid meest blev omtalt, end Melæ Codanonia var, skiønt de endnu ikke vidste, hvor stor den kunde være, da man, naar ubekiendte Lande og Ting opdages, gierne taler meest om det, som sidst og nyeligst er blevet bekiendt. Man behøver derfor slet ikke at giøre Melæ Codanonia og Plinii Scandinavia til eet og det samme (uu). Hvilket ogsaa endeel andre Omstændig-

(u) Nemlig, at Plinius har betient sig af Mela, hvilket er tydeligt at see af *Plinii* Histor. Natur. lib. 1. pag. 19. 20. pag. 136. og lib. 4. Sect. 6. Opp. *Plin.* Tom. 1.

(uu) Hvilket med mange flere ogsaa *Salmasius* har giort in Exercitat. Plinian. pag. 164. g.

digheder vise at man ey heller bør eller kan giøre: thi dersom Plinius ved sin Scandinavia havde meent Melæ Codanonia, saa havde han vel ey glemt, foruden de Hillevioner, hvilket Folk han siger at være det eeneste, som da var bekiendt i Scandinavia, ogsaa at give de Teutoner der sin Plads, eftersom Mela udtrykkelig sætter disse i sin Codanonia; saa maatte han have sagt om sin Scandinavia, som Mela om sin Codanonia, at den var den største og frugtbareste Øe i den Codaniske Havbugt, i Steden for han siger, at man ey vidste, hvor stor den var, og taler slet intet om dens Frugtbarhed; ey at tale om Uligheden af Navnene. Hvilket altsammen da nok som viser, at Melæ Codanonia og Plinii Scandinavia ere to gandske forskiellige Lande eller Øer (v).

§. 15.

At sidst bemeldte Land, som her hos Plinium allerførst nævnes, dog uden al Tvivl efter ældre Græske Skribenters Beretning, har faaet sit Navn efter den sydligste Huk eller Odde af vor store Halv-Øe, som vore gamle Skribenter kalde Skaney, er den naturligste og rimeligste Mening, skiønt den store Leibnitz, ey at tale om endeel andres Tanker herom, har villet have, at Navnet Scandinavia er blevet sammensat af Scania, Dania og Ordet au, som bemærker en Øe (x); da denne Sammensættelse synes at være alt for kunstig til at passe sig paa saa gamle Tider her i Norden. Men at dens Naboer, de Germaner eller de Britanner, kan have forlænget eller noget fordreyet Ordet, efter deres Mundart, og i Steden for Skaney, sagt Scandiney, eller Scandinöy og Scandinau, hvoraf de Romere siden har giort Navnet Scandinavia, det kan man let komme sig til at troe. Ligesom man ogsaa, saavel af sidst bemeldte Navn, og andre Omstændigheder, hvilke tilforn ere anførte, kan med temmelig Vished slutte, at Plinii Scandinavia er intet andet, end det tilforn af os fastsatte Land, som endnu videre deraf, at Indbyggerne kaldte Scandinavia, i Henseende til dens Størrelse formodentlig og fordi den ved Havet var skilt fra den øvrige Verdens Deel, den anden Verden, hvilket Navn ey kan passe sig paa nogen middelmaadig stor Øe, uden paa saadan en, som vor Halv-Øe er; og endelig af den Omstændighed, at paa Øen Scandinavia blev fundet det store Dyr

(v) Samme sees og deraf, at Mela sætter, som tilforn er viist, sin Codanonia saa langt henne imod Vesten, og Plinius derimod, hvilket vi siden skal faae at see. §. 17. i dette Cap. sin Scandinavia saa langt Øster paa, at de neppe kan blive eet og samme Land.

(x) See Miscellanea Leibnitiana *Fellerí.* pag. 157.

Dyr Alchin (y) eller Alces (z), det er, det her i Norden mere i gamle Dage end nu omstunder giængse Dyr, som de Norske kalde Alg eller Elgen og Elgin, et Navn, som i alle Maader svarer til Plinii Alchin eller Achlin, og som derfor let kan bringe os paa de Tanker og den Formodning, at Rogtet om dette Dyr er kommet til de Romere fra den Kant af.

§. 16.

Hvilken Folkefærd bør forstaaes ved de Hillevioner, som blandt de Scandinaviske Indbyggere vare blevne Plinio i sær bekiendte, det er noget, som mestendeels vil komme an paa en pur Gietning, og som jeg ey fordrister mig til at fastsætte. Det kan gierne være, at de Svenske derved ere meente, eftersom det blant dem skal i de ældste Tider i sær have været brugeligt, at inddeele deres Land udi Hundrede (centum pagos) eller Hundari (a). Jeg vil sige end videre: dersom Plinii Hilleviones og Ptolemæi Læuones ere de samme, hvilket Ligheden af Navnene og endeel andre Omstændigheder vise at de maa være, saa er Stavelsen Hil her overflodig og ey at anse for noget Væsentligt i Navnet, og saa kan ved en Læse- eller Copiist Feyl Ordet Leuon's let have indsneget sig i Steden for Seuones eller Sueones, og det baade hos Plinium og Ptolemæum; lad end

(y) Saa kalder Plinius det Hist. Nat. Tom. 2. p. 154.

(z) Saaledes heder det hos Solinum Polyhist. Cap. 33. Plinius bruger og dette Navn loc. cit. men om et andet Dyr, som vel skulde i visse Maader være ligt, dog adskilt fra Dyret Achlin, hvilket han siger at avles paa Den Scandinavia, og aldrig at være seet i de Romeres Lande, skiønt af mange omtalt. Men for Resten giør han samme Beskrivelse derover, som Solinus giør over Alces. Vist nok er det, at ved Plinii Achlin i sær, og ved Alces, maa være meent det Dyr Elg, da der ellers paa vor Halvøe ey falder noget Dyr, som skulde være saa rart, at det ey var seet i de Romeres Lande, skiønt endeel Skribenters, i sær *Jul. Cæsaris* lib. 6. de Bello Gallico, Beskrivelse over Alces ey synes at passe sig derpaa, men derved heller at være sigtet til vore Rhins Dyr. Saa de maa have tillagt det eene af disse Dyr det andets Navn, og, efter hvad de derom havde hørt, ey vidst ret at skille dem fra hinanden.

(a) Man kan finde herom adskilligt i Rudbechs Atlantica Tom. 1. p. 265. Hr. Ol. Dalins Svenske Historie 1ste Deel. p. 160. Ol. Graus Beskrivelse over Westmanland, og flere. Imidlertid forekommer det mig dog heel uvist, om denne Inddelings Maade er ret gammel, eller om de nyere Svenske Antiquarii ey rettere har dreyet visse Navne didhen, at de kunde faae den ud deraf, og samme til at passe sig sammen med J. Cæsaris Beretning om de Svevers centum pagis: thi vel ere de Navne Fiathrindaland, Tiundaland, Attundaland meget gamle, men om man af Endelsen unda kan med Foye giøre hundra eller hundare, det er gandske vist noget, som man med rette kan kalde i Tvivl.

lad end være, at saa overeensstemmende en Vildfarelse er noget vanskelig at forestille sig. Eller og kan man komme herfra paa en endnu artigere Maade: De Leuones og Hilleviones har virkelig været eet Slags Folk, og boet i det nu værende Sverrig, men de første ved Soe-Siden, hvorfra de har giort et stort Krigstog til Liſland, og der stiftet det vidtberømte Liuoniske eller Levoniske Folk, som stedse siden har beholdt Navnet (b); de sidste derimod boede længer oppe i Landet blant Klipperne, og ere derfor kaldte Hilleviones eller Hellevionnes, af Ordet Hell, Æll, eller Hill, en Steen, hvorefter ligesom de gamle Norske fordum kaldte et vis Land i Nord-America Helluland, de længere op i Landet boende Svenske, eller de fordum saa kaldte Uppsvear, har faaet Navn af Hillevioner, allerhelst da i gamle Dage Upsala Kongers eller de ypperste Kongers Hof var blant dem, som de Gamle kaldte Hall, hvoraf de Hallevioners eller Hellevioners Navn og kan være kommet, og disse blevne kaldte de Kongelige Leuones, ligesom et vist Slags Scyther (Scoiter, Suither, hvoraf Navnet Suithiod eller Sverrig) ere, som Herodotus bevidner, kaldte de Kongelige Scyther. Og saaledes kunde man paa en artig og behændig Maade, som derfor ogsaa staaer mange saavel an, komme fra alt dette; men at Videnskaben forfremmes, Tingen oplyses, og Sagen i sig selv afgiores ved at fylde Papiret med saadant etymologisk Spog, og ved at gaae saaledes uden omkring, det vil vel enhver skionsom og fornuftig nægte. Hvorudover vi og, at vi skal tale igien i den alvorlige Tone, ville lade os denne Gang noye dermed, at de Hillevioners Folk, samme maa være hvilket det være vil, har boet i Scandinavia, og med Resten beroe indtil vi tage Ptolemæum for os.

§. 17.

At Plinii Eningia er det samme, som Fenningia, paa hvilken Maade ogsaa endeel læse dette Sted hos ham, eller det nu værende Finnia og Finlandia, er en almindelig vedtagen Meening, og som jeg ey negter, at man jo snareſt kan og har Anledning at falde paa; men for Resten veed jeg ey, hvad jeg skal

(b) At de rette Liflænder ere saa meget forskiellige fra de Nordiske Folk i Sprog, Skikkelse og Levemaade, gielder intet mod Ligheden af Navnene: thi naar man finder Levones paa Scandia og Livones i Liſland, saa maa de vel være eet og samme Folk, enten Resten rimer sig sammen, eller ey. Og hvorfor skulde ey Leuones og Livones være de samme, naar Ingævones og Angermanlændinger, Ovidii Sithones og Indbyggerne i Sigtuna i Sverrig, *Plinii* Birchanis og Bergen, Ptolemæi Alöeciæ og Aslo i Norge, Nerigon og Nerike, Plinii Cartris og Carlsundt eller Carmsund o. s. v. skal være eet og det samme?

sige derom, naar jeg betænker, at dette Navn ellers aldrig forekommer hos nogen ældre, eller de Tiders Græsk eller Romersk Skribent, at Plinius selv ellers aldrig nævner de Fenner, at Taciti Fenner har visselig boet i et andet Land, end det nu værende Finland, nemlig i Lifland omtrent eller der omkring, som derfor i de ældre Tider og er blevet kaldet Finland (c); at det nu værende Finland faaer af vore egne gamle Skribenter et langt andet Navn, og kaldes Jotland (d), hvor en gandske anden Folkeførd end Finnernes i de næste Tider for og efter Christi Fødsel maa have boet; og at endelig, hvilket er det fornemste, i de haandskrevne Exemplarer af Plinii Værker ey staaer enten Eningia eller Fenningia, men Epigia (e), et Ord, som med det foregaaende slet ingen Overeensstemmelse har, og er ey, efter al Anseelse, af det Celtiske eller Nordiske Sprog, men synes i alle Maader at være et Græsk Navn. Hvilket har givet mig Anledning til at falde paa de Tanker, at ved bemeldte Navn hos Plinium ey bør eller kan forstaaes nogen Finningia, eller Finnia, hvilken, i Henseeede til de Romeres da værende ringe Kundskab om vor Norden, og foranførte Omstændigheder, det ey vel er rimeligt, at disse da vidste noget om, men heller et Sted eller en Øe, som han har fundet nævnt hos nogen ældre Græsk Skribent, maa skee forommeldte Hippopoders Land (f), eftersom han her beraaber sig paa andres.

(c) For dette kan man finde nærmere Beviis i mit Forsøg til de Nordiske Landes, særdeles Norges gamle Geograph. pag. 16. not. (n). pag. 116. not. (k). og p. 129. not. (o).

(d) Saaledes kaldes dette Land i Særdeleshed udi et gammelt Islandsk Skrivt, kaldet Fundinn Noregs, eller Norges Opfindelse; hvilket Navn synes efter al Rimelighed at være det ældste, som dette Land har fort, i det mindste af dem, som ere komne til os.

(e) See Not. Harduini ad Tom. 1. Opp. Plinii 476. not. (4). Ligesom og den der paa beraabte Auctor de mensura Orbis terræ har paa samme Maade: Nec minor opinione *Epigia*. Hvilket tiener nokſom til at beviise, at denne er den rette Læsning.

(f) Dette bliver saa meget mere troeligt, som man finder, at det blant de gamle Græske Skribenter har været brugeligt, at kalde de Folk og Lande, hvorpaa de intet egentlig Navn vidste, efter Indbyggernes Skikke eller Gestalt. Hvori den ældste Græske Skribent Homerus har foregaaet dem med sit Exempel, som intet egentlig Navn giver os paa de Nordiske Folk, jeg mener de siden saa kaldte Scyther og Sarmater, men nævner dem efter deres Levemaade Hippomolgos, Galactophagos og Abios. See Strabonis Geographia Tom. 1. p. 454. ligesom derfor først benævnte Hippomulgi paa et andet Sted hos Strabonem. loc. cit. pag. 457. kaldes Ippemulgi, saa kan af de Gamles Hippogea læt være giort Ipegea og Epigia. Flere Exempler paa saadanne Navne, som ere avlede i Skribenternes egen Hierne, kan man, foruden hos andre, endnu finde hos Strabonem loc. cit. pag. 121. og hos Plinium Lib. 6. pag. 741. 744. &c.

dres Mening. Dog negter jeg derfor ikke, at jo Plinius, eller den, som han har taget dette af, derved kan have meent et Land, som laae temmelig langt henne mod Østen, omtrent hvor Liſland og de næſt dertil grændſende Veſtlige Dele af Rusland nu ligge, efterſom vor Skribent, ſtrax efter at have talet om Epigia, anforer, at efter nogles Beretning, bleve diſſe Steder alt indtil Veixelen beboede af de Sarmater, Veneder, Hirrer og Scirrer; følgelig maa ſidſtbemeldte Land i det mindſte, om ey noget af Scandinavia (diſſe Stæder) have, efter det Begreb, ſom man ved de Tider giorde ſig derom, ligget noget oſtligere end Veixelen, Østen for hvilken det er bekiendt, at de nys opregnede Folkeſlag virkelig har boet. Hvilket vel efter diſſe Steders virkelige Beliggenhed, og det Begreb, ſom man nu har derom, maa komme en underligt for, men blier ey ſaa ubegribeligt, ſom man ved første Øyekaſt vil anſee det for at være, naar man foreſtiller ſig, hvad Begreb de Gamle har giort ſig om Strækningen af de i Nord-Havet beliggende Lande, nemlig ſaadant, at alt hvad ſom virkelig ligger mellem Norden og Sonden, har de foreſtillet ſig at ligge i en Strækning mod Østen eller Nord-Oſt; hvilket vi tilforn har beviiſt, at de har giort med Britannien og Hibernien, og man af Ptolemæo tydelig kan ſee, at de ligeledes har giort med vor Norden, hvilken ſidſtbemeldte Skribent, ved at ſætte ſin Scandia maxima ved eller lige for Veixelens Udløb (g), giver os et tilſtrækkeligt Bevis i Hænde, at vi ey har gaaet for vidt ved at paaſtaae, at den Østlige Kant af Plinii Scandinavia har ſtrakt ſig Østen for Veixelen. Og naar ſaa er, ſaa bliver vel hans Hilleviones og hans Epigia andre Karle og et langt andet Sted, end man hidindtil har foreſtillet ſig.

§. 18.

I Følge af dette maa og den Clylipenſke Bugt, ſom nogle berettede der at være, nemlig hvor ſidſtbemeldte Sarmater, Veneder, Scirrer og Hirrer boede, blive den oſtlige Deel af Øſter-Søen, og Bugten henne ved Preuſſen omtrent (h), men Bugten Lagnum derimod den veſtlige Deel af ſamme, ſom

(g) See hans Geograph. Lib. 2. cap. XI.

(h) Var man vis paa, at Sinus Clylipenus hos Plinium bemærker kun en Deel af hans Sinus Codanus, ſaa kunde det nogenledes lade ſig høre, at Anledningen til Navnet Clylipenus var tagen af Floden *Pene*, ſammenſøyed med det Celtiſke Ord Clyd eller Clyth, ſom bemærker et Æſtuarium, en Havbugt. Men da det første, efter hans egne Ord at dømme, vel neppe kan blive hans Meening, ſaa har det andet ey heller ſtor Rimelighed: Thi at Plinii Ord ſaaledes bør forklares, at forommalte Sinus Codanus

ligger omkring ved de nu værende Danske Øer, eller Cattegattet. Men for Resten overlader jeg andre at betænke, hvoraf disse Navne har sin Oprindelse, og hvor Øen Latris er at finde (i). Dersom Plinii Ord skulde didhen kunne udtydes, at nogle berettede, at den hele Codaniske Havbugt blev kaldet den Clylipenske, som de visselig kan og uden al Tvil saaledes allerretteſt; Saa bliver denne den rimeligſte Forklaring derover (k), at ved Latris er meent Øen Siæland, eller Jylland selv, og saa maa Bugten Lagnus blive Cattegatet tilligemed Bugten Vesten for Jylland og Holsteen, eftersom man havde berettet Plinio at sidstbemeldte Havbugt grændsede til de Cimbrer, hvis Boepæle vi i det foregaaende har beviist (l), at de ældre Skribenter, som har levet næst for Plinii Tider, og hvis Beretning han her uden Tvil mener, har sat ved Vester-Havet, eller paa de sydlige Kanter af nysbenævnte Lande. Efter al rimelig Formodning har Plinius derfor ved sit Cimbriske Forbierg, som han siger at strække sig langt ud i Havet og giøre en Halv-Ø, Cartris kaldet, forstaaet samme Land omtrent, som bemeldte ældre Skribenter havde for ham indrømmet Cimbrerne; skiønt hans Ord ere i det øvrige for sig selv betragtede, saa beskaffne, at de helst kunde synes at passe sig paa Jylland, naar man vilde domme derom efter vort nu værende Begreb, som i saa gamle Ting at undersøge er ofte en meget usikker Veyviser, og som jeg derfor i denne Post i fær ey heller tør følge, allerhelst da man allene har dette eeneste for sig at gaae efter, og alle øvrige

danus, efter andres Beretning, blev kaldet Clylipenus, er vel en rigtig Sag, og naar saaledes er, saa seer man ey, hvorledes Sinus Codanus kan have faaet Navn efter Pene-Floden.

(i) Det kan meget gierne være, at alle disse Navne, Sinus *Clilipenus*, *Lagnus*, *Latris* og *Cartris* ere, ligesom Epigia, forderved Græsk, giøre af visse gamle Græske Skribenter, efter Havets og Landenes formeente Beskaffenhed eller Beliggenhed, og at deres Oprindelse er derfor hverken at søge i det Nordiske Sprog, ey heller i det Tydske og Celtiske.

(k) Rudbek har i sin Atlantica Tom. I. p. 491. anseet Latris for at være Lædre eller Hleidre i Siæland. Et Ord af langt mindre Lighed og Betydenhed var mere end nok for ham til at bygge de vigtigste og dristigste Sætninger paa. Vist nok er det, at Navnet har blant de Gamle her i Norden været meget bekiendt; men at det dog er saa gammelt, at Plinius, eller rettere de ældre Skribenter, som han heri følger, har deraf kundet giøre Latris, det er noget, som man har Aarsag at tvile paa, for endeel andre Omstændigheders Skyld, hvilke om man dermed kunde forene, vilde det for Resten være af stor Betydenhed til at udfinde de Danskes Boepæle og Regierings-Ælde paa Øen Siæland.

(l) See det 2det Capit. af denne Afhandling §. 8. not. (m) §. 15.

øvrige Omstændigheder synes for Resten at være derimod: Thi fordi een og anden af de gamle Skribenter, blandt dem ogsaa Plinius, berette at i den Nordvestlige Kant af Germanien stak en stor Odde ud i Havet, som en Halv-Øe, derfor er det ey strax sagt, at de derved har meent Jylland, naar Resten af deres Beretninger ey svare dertil, og naar man veed, at de om vor Norden i alt det øvrige har giort sig et langt andet Begreb, end som Tingen virkelig er i sig selv. Hvilket jeg her erindrer, ey for gandske at nægte, at Plinius ved sin Cartris kan have meent Jylland, eller i det mindste den sydlige Deel deraf, da det meget vel kan være, at dette Land kan allerede i Plinii Tider være kiendt og anseet af de Romere for en Halv-Øe, og at nysbemeldte Skribent derfor til samme, som det i hans Øyne beqvemmeste Sted, har henført hvad han hos ældre Skribenter fandt om de Cimbrers Halv-Øe; Men for at erindre, at det endnu er uvist, om Plinius ved sin Cimbriske Halv-Øe har meent det Sted, som Strabo derfor udgiver (m), eller det, som man nu gemeenligen anseer for at have været de gamle Cimbrers Boepæl.

§. 19.

De Øer, som Plinius regner for 23 i Tallet, og som han kommer til strax efterat have forladt de Cimbrers Forbierg, ere gandske vist ey andre, end de Øer, som man endnu finder at ligge i en Rad efter hinanden langs Kysterne af Øst-Friesland, Gronningen og Vest-Friesland, eftersom han (1) sætter dem efter bemeldte Forbierg, følgelig, efter den Tur, i hvilken han gaaer frem, Vesten for samme; siger (2) at de ere blevne bekiendte ved de Romeres Vaaben, hvilke, som tilforn er erindret (n), ere i det mindste til Soes, ey komne Norden for Elben, og maaskee neppe engang Norden for Veseren

(m) Rimeligst er det, at han her har fulgt den i sin Tid og blant de Romere herskende Meening om de Cimbrers Boepæl, hvilke ey har vidst af andre Cimbrer her i Norden, end dem, som boede ved Elben, og at han ved de Cimbrers Forbierg har forstaaet det samme, som de Romere saa kaldte i Augusti Tider, og hvorhen de Romeres Flaade da var kommen, hvilket ey kan være Skagen i Jylland, men et gandske andet Sted, som videre skal bevises i det 5te Capitel af denne Afhandling. §. 12 og 13.

(n) See det 2det Capit. af denne Afhandling §. 1. not. (f), og §. 8. not. (m).

ren (o); Slutter (3die) sin Beskrivelse, over Kysterne af Germanien med dem, og kommer derpaa til Indbyggerne, Floderne og Oerne i Rhinen, hen til hvilken altsaa bemeldte 23 Oer maae have strakt sig, og opnævner endelig (4de), som de beromteste blant disse, Burchana og Austrania, hvoraf den første efter Strahonis Vidnesbyrd, blev af Druso erobret, og tydelig kiendes igien af Navnet for at være Oen Borchum eller Borchna, som ligger uden for Udlobet af Floden Ems, men den sidste ingen anden er, end den Norden for Vest-Frisland beliggende Oe, som nu omstunder kaldes Ameland, men hos Middel-Aldernes Skribenter faaer Navn af Austrachia (p), hvor man i de Tider, ligesom endnu tildeels skeer der omkring, maa have truffet paa at finde en Deel Bernsteen, og de Romerske Soldater deraf taget Anledning til at kalde den Glessaria; Saa man heraf tydelig seer, at de Romerske, og nyere Græske Skribenter (q) har givet alle de Stæder, hvor de fornumme at Bernstenen var at faae eller finde, Navn derefter, hvilket derover ogsaa paa saa mange Steder er at træffe at det er aldeles uvist, hvilke Oer de Græker har meent ved deres Electriske Oer, som Plinius siger (qq), og hvoraf altsaa end videre (r) kan skiønnes, hvor rigtig den Slutning er, at Bernstenen hos de Gamle er et eget Kiendemærke paa Preussen, og at hvor samme hos dem nævnes, bor derved bemeldte Land forstaaes.

§. 20.

(o) Nemlig til store Erobringer at giøre, eller til nogen varig Besiddelse af samme. Med et og andet hastigt og kort Søe-Tog ere de visselig komne længere, nemlig Drusus til Elben, og Tiberius end og ind i den. Men det Skibbrud som den Romerske Flode engang leed ved Kysterne af Nord-Søen, og det fæle Begreb, som de giorde sig om samme, efter de Gamles Beskrivelse derover, afskrækkede dem fra at vove sig ud paa bemeldte Hav. Hvorom Taciti Ord ere tydelige nok, som findes i hans Germania, og i det næstfølgende 4de Capit. af denne Afhandling §. 7. skal anføres i deres rette Sammenhæng.

(p) See *Menss. Altingii* Notitia Germaniæ Inferioris P. 2. p. 14. Efter Plinii Beretning var Drusus just den, som erobrede disse Oer, og giorde dem derved bekiendte for de Romere. Og altsaa laer det sig ey vel giøre, at man kan sage Austrania til at ligge inde i Øster-Søen, og at de Romere ved den har forstaaet den Pomerske Provints Ostrosna, som den lærde Schwartz holder for i sin Einleitung zur Geographie des Norder-Teutschlandes pag. 317.

(q) Plinius bevidner selv med udtrykkelige Ord at de nyere Græker kaldte dem de Electriske Oer, eftersom der blev fundet Berensten. See Lib. 4. p. 481. 10.

(qq) See Histor. Natur. Lib. 3. Cap. 26. p. 387.

(r) See hvad tilforn er indret i det 1ste Cap. af denne Afhandling, §. 21--24.

§. 20.

Hvad de Germaniske Folkeførde angaaer, som vor Skribent opregner, efterat han har igiennemgaaet den hele Strækning af Germanien mod Nord-Havet, med didhen hørende Bugte og Øer; Saa forbyder vor Hensigt os at gaae ind i nogen vidtløftig Afhandling om dem, hvilken Sag vi derfor overlade til de Tydske, og ville lade os nøye med følgende at anmærke: (1) At eftersom Skribenten begynder fra de Vindiler, og gaaer fra dem til de Ingævoner, saa maa, efter hans Tur og Sætning, hine have boet Østen for disse (s) omkring og Østen for Veixelen omtrent, og udbredt sig derfra et temmeligt Stykke hen imod Oderen, omkring og Vesten for hvilken samt derfra videre hen til Øster-Søen og Vester-Havet, de Ingævoners Folkeførde da maae have beboet en stor Strækning Land eller den nordre halve Deel og Nordvestlige Kant af Tydskland, hvilken ey heller kan synes at være for stor for saa store og mægtige Folkeførde, som de Cimbrer, Teutoner og Chaucer skal have været, og til at romme saa talrige Folke-Sværmer, som fra dem skal være udvandrede, og ved hvilke Udvandringer deres fordum vidtløftige Land-Strækning vel med Tiden er bleven indknebet inden meget snævrere Grændser, eller andre Folk til Boepæle. Hvilket kan tiene dem til Svar, som maaskee ville anse den Land-Strækning, som vi her har afmaalet til de Ingævoner, at være alt for vidtløftig, eller ey i alle Maader at komme overeens med de Landes snevre Tilstand. I hvordan dette end er, saa bliver dog (2det, dette heraf at see, naar man tillige tager under Betragtning hvad tilforn (t) om de Ingævoner er bevist og erindret, at den

(s) Man har derfor stor Anledning til at kalde det i Tvil, om de Vindiler have virkelig været et Germanisk Folk, skiønt de derfor af fremmede ere ansete, eller om de ey rettere have kun været et med de Germanier forvandt Folk, som derover, og formedelst det lange Naboeskab have temmelig nær liguet disse, men dog egentlig været af en anden Folke-Færd. Giver ikke Plinius os selv Anledning til at tænke dette, naar han siger, at de Ingævoner var det første Folk i Germanien, nemlig i den østlige Kant deraf? Thi naar saa var, saa kan jo de Vindiler ey blive Germanier; men de maa have boet uden for Germanien. Derudden beretter jo og Tacitus, at (i Steden for Plinius nævner fem) de gamle Germanier selv ey vidste af flere end tre Hoved-Nationer blant sig, nemlig de Ingævoner, de Herminoner, og de Istævoner, og at det var kun efter en vis Frihed, som man bruger i saa gamle Ting, at nogle paastaae, det de Vandaliers tilligemed de Marsers, Gambriviers og Svevers Navne, ogsaa vare det Germaniske Folkes ægte og gamle Navne. See hans Germania.

(t) See den 10de §. i dette Cap.

at den store Leibnitzes Meening vel ey kan holde Stik, naar han sætter (u) de Ingævoner, Hermioner og Istevoner saaledes i Orden efter hinanden, at de første skulde have boet ved det store Vester-Hav, og de sidste derimod mod Osten: Thi ligesom det første er i visse Maader rigtigt, og overeensstemmende med Taciti Vidnesbyrd (v), som efter de Germaniers egen Beretning siger, at de **Ingævoner boede næst hos Havet**, nemlig hos det store Nord-Hav og Øster-Søen, hvilken de gamle ansaae for en Deel af det første; Saa er det sidste gandske stridigt med Plinii udtrykkelige Ord, som beretter, at de **Istevoner boede næst hos Rhinstrømmen.** Men at de Hermioners Navn kan have givet Anledning til Navnet Germani, og det hele Germaniske Folk efter dem ved en eller anden Leylighed være blevet opkaldet, det er noget, hvori jeg gierne vil være eenig med denne store og fortreffelige Mand.

§. 21.

At Plinius har af Mela til deels taget hvad han anfører om de Orcadiske og Acmodiske eller Hæcmodiske Øer, det er let at see af Overeensstemmelsen mellem begges Talemaader; men derhos ey saa let at forklare, hvorledes Plinius er kommen til at tale om de Hæbudiske Øer, som adskilte fra de Acmodiske, hvis disse skulde hos Mela, efter den Forklaring, som vi derover tilforn har giort (x), være de samme, som de Hæbudiske. Saa det derover maatte ansees for desto mere antageligt, at ved de Acmodiske Øer de Hetlandiske har været meente. Men denne Vanskelighed er dog ey saa stor, som man maaskee ved første Øyekast vil ansee den for at være, ey heller af den Betydenhed, at jeg for dens Skyld allene skulde forandre min forrige Meening, som jeg dog ingenlunde har saaledes forelsket mig udi, at jeg for den at forsvare vilde opofre den mindste Sandhed, som jeg kunde blive overbeviist om: Thi det kommer mig denne hele Vanskelighed uagtet, dog endnu rimeligere for, at Plinius, som har været en større Samler, end Criticus, har her under eet anført hvad han havde fundet hos Mela, og hvad han havde hørt hos andre, eller selv fornummet om Øerne Norden for Britannien, og sat det sammen paa eet Sted, uden at bekymre

(u) See *Fellerí* Miscellanea Leibnitiana p. 62. in Epist. ad *Meyerum*.

(v) See hans Germania i Begyndelsen.

(x) See det 2det Cap. af denne Afhandling §. 5.

bekymre sig meget derom, enten det passede sig sammen eller ey (y); Heller end at de Romere skulde have lært at kiende de Hetlandske Øer, som laae saa langt borte fra dem i Nord-Havet, og som maaskee endda intet Navn havde (yy), forend de kiendte de Hæbudiske, hvilke laae Britannien og Hibernien, saa meget nærmere, allerhelst da Solinus, der saa troelig har fulgt Plinium, ikke nævner de Acmodiske Øer, ey heller nogen anden Græsk eller Romersk Skribent efter Plinii Tider, hvilket vel maae blive et sikkert Kiendetegn, at de Acmodiske Øer har maattet give Plads for de Hæbudiske, eller at Navnet Acmodæ er gaaet af Brug, efterat man havde lært det rigtige og giengse, og kunde ingensteds finde det forige igien.

§. 22.

Hvor de Øer ere at finde igien, som Plinius derpaa taler om, og beretter at man kaldte de Glessariske, men de nyere Græske Skribenter de Electriske Øer, vil ey blive saa vanskeligt at komme efter, naar man kun iagttager, hvilken Tur vor Skribent følger, og hvorledes han gaaer frem i at opregne Øerne omkring Britannien, som han her har at bestille med: Thi da han nævner disse Glessariske Øer, efterat han først har opregnet dem, som laae Norden omkring Britannien (z), siden dem, som vare at finde mellem sidstbemeldte Øe og Hibernien, dernæst dem, som laae neden for eller ved den Søndre Ende, og endelig de Glessariske, som laae tverts over for Britannien; Saa seer vel enhver, at ved sidstbemeldte maa forstaaes de Øer, som laae Østen for Britannien,

(y) Quum è diversis opus suum compilavit, sæpenumero res easdem quas varii auctores diverse nominarunt, ipse separat ac sejungit, siger Salmasius om ham in Exercitat. Plin. pag. 165. a.

(yy) At de Hetlandske Øer har hos de Gamle havt noget særdeles Navn, skal man visselig vanskeligen og neppe kunne bevise: Dog synes de ey at have været de Gamle ganske ubekiendte, for saa vidt, at de vel har vidst at de vare til, men dog henregnet dem til de Orcadiske Øer, og indbefattet dem under disses Navn. See det 2det Capitel af denne Afhandling. §. 5. not. (d), og hvad i dette Cap. herefter findes om denne Sag vidtløftigere udført, i Anledning af Solini Fortælling §. 28. not. (m) og §. 29. not. (u) og (v), hvoraf tydelig skal kunne skiønnes, at de Hetlandske Øer ere af de Gamle regnede blant de Orcadiske, ja end og forbyttede med dem.

(z) Nemlig først Hibernien, og dernæst de oven for denne Øe beliggende Orcadiske, Acmodiske og Hebudiske Øer. Saa at Plinius altsaa ligesom Mela. See det 2det Cap. i denne Afhandling §. 5. not. (g), og Ptolemæus. See det 5te Cap. §. 8. har sat de Hæbudiske Øer længst af alle op mod Nord.

nien, saaledes som Harduinus og rigtig nok har forklaret dette Sted (a), hvilken dog feyler derudi, at han ved disse Glessariske Øer vil have Øeland og Gothland forstaaede, saasom beliggende henne mod Veixelen og den Preussiske Strandbred. Hvilken Vildfarelse reiser sig af den forudfattede Meening, at hvor de Gamle tale om Bernstenen og Bernsteens-Øerne, der maae Preussen være meent, hvis Urigtighed jeg tilforn (b) har bevist, og som allermindst her kan have Sted: Thi hvor finder man vel, at Plinius eller de Tiders Skribenter, har strakt det Germaniske Hav didhen? Og om end saa var, saa kan det dog ey udtydes didhen paa dette Sted, hvor Skribenten har ey at bestille med de saa langt Øster ud beliggende Kanter, som han for længe siden har forladt, men med de nærmest omkring ved Britannien beliggende Øer, til sidst med dem, som laae i det Germaniske Hav, eller i Havet ved Germanien. Og hvilke skulde vel disse være, uden de tilforn omtalte Øer ved Kysten af Germanien, (c), som Plinius selv bevidner, at de Romerske Soldater gave Navn efter Bernstenen, som de der fandt, da Germanicus Cæsar havde der med sin Flode at bestille (d)? Da ingen andre Øer findes Østen for Britannien i Havet ved Germanien, end just disse, og de, som ligge langs Kysterne af Holsteen og Jylland, hvor og Bernsteen findes, og som derover ogsaa til de Glessariske Øer kan være blevne henregnede, ja maaskee tildeels de Danske Øer selv.

§. 23.

Hvad Plinius paa dette Sted melder om Thule, kommer i alle Maader overeens med hvad vi derom tilforn har anført, saa vi samme angaaende intet videre her have at erindre. Alt hvad han beretter om denne blant alle yderste Øe mod Norden, er taget af fremmede og ældre Skribenter, hvilket og maa gielde om hvad han af Timæo eller Pythea anfører om den Øe Mictis, som man

(a) See hans Noter til Lib. 4. Tom. 1. opp. Plinii. pag. 481. not. 9.

(b) See det 1ste Cap. af denne Afhandling, §. 21--24. Dette Sted kan altsaa, foruden de der anførte, tiene til at bevise, at de Gamles Glessariske, Electriske eller Bernsteens Øer her i Norden nødvendig maae søges andensteds end altid i Øster-Søen og ved Preussen. Det er og ikke nok at fæste Øyet allene paa en vis Omstændighed, men man maae tage flere og dem alle under Betragtning, naar man vil komme efter Tingenes rigtige Sammenhæng og de Gamles rette Mening.

(c) See den foregaaende 19 §. i dette Capitel.

(d) See hans Histor. Natur. Lib. 37. Sect. 2. Tom. 5. p. 369.

man berettede, " at ligge 6 Dages Seilats fra Britannien, at frembringe en „ en Hoben Tin, og at de Britannier seilede didhen med Skibe, giorte af Vi„ dier, og overtrokne med Læder ", en Øe, som blant alle, efter Plinii Beretning, i de nordlige Kanter af Europa beliggende Øer og Steder, er den vanskeligste at finde igien, og synes ey at kunde passe sig nogensteds, men at være en pur Digt: thi hvor viser man os en Øe af saadant eller et nogenledes dermed overeensstemmende Navn, der ligger saa langt fra Britannien, og som har kundet, hvilket er det fornemste, frembringe Tin? Jeg vilde gierne overlade andre, som det mere end mig tilkommer at svare herpaa, og at løse denne Knude; Dog vil jeg kortelig sige min Mening, om den maaskee kunde tiene til nogen Oplysning herudi. Dersom de Gamle har havt nogen Grund for hvad de heri har berettet, som de vel har havt, saa maa, i hvordan Sagen ellers er beskaffen, Øen søges omkring ved Britannien, som af sit Tin i de ældste Tider har været allene beromt her i Norden. I Følge heraf maatte Øen Vicht anses for den rette Michtis (e), dersom ey det store Mellemrum mellem den og Britannien af 6 Dages Seilats var i Veyen. Hvortil endnu kommer denne Omstændighed, som Plinius legger til, nemlig at Øen Mictis laae introrsus à Britannia, det er, vel noget borte fra Britannien, dog ey i det aabne Hav, som Thule, men langt derfra inde imellem Landene, i hvilken Mening Plinius paa andre Steder bruger Ordet introrsus (f); saa man derover kan falde paa de Tanker, at ved denne Mictis er meent en vis Øe paa hin Side af Britannien, liggende temmelig langt borte fra de Steder af sidst nævnte Land,

(e) Naar man nøye eftertænker Sagen har man neppe Aarsag at tvivle paa, at ved Navnet Mictis jo maa være sigtet til ingen anden end Øen Vict, som Ptolemæus kalder Ουεκτις, men i Theonis Tabeller nævnes Ουικτις, (See *Th- Gales* Emendationes & notæ ad Ptolemæum pag. 788. Hist. Brittan. & Anglic. Scriptorum Vol. I.) hvoraf ved en Skrive- eller Læse-Feyl let kan være giort Mictis. Men at Timæus sætter den saa langt borte fra Britannien, da den dog ligger saa nær derved, det er uden al Tvivl skeet af den Anledning, at han eller de, som han har faaet sin Beretning fra, har her ved Britannien meent ey det hele Land, men kun den yderste Odde deraf ved de nu saa kaldte Sorlingiske Øer, som uden Tvivl ere de rette og egentlige Cassiteriske Øer hos de Gamle, som derfra har afhentet det Britanniske Tin, hvilket tildeels der og i Nærværelsen er opgravet, deels ogsaa bragt didhen fra Øen Vict og omliggende Steder, hvilke i Henseende til bemeldte yderste Odde af Britannien kan rigtig nok siges at ligge længere ind enten i Canalen mellem Engelland og Frankerige, hvor Øen Vict egentlig ligger, eller i den mellem Engelland og Irland, hvor den af en blot Forbyttelse af disse 2de Canaler let kan være ansat. See videre herom efterfølgende 30. §. not. (a).

(f) At Ordet har denne Bemærkelse, det kan let erfares, naar man vil efterslaae Registeret over Plinii Værker, udgivne af Harduino.

hvor fremmede pleyede at komme, og hvilke disse egentlig kaldte Britannia, rimeligst inde i Bugten mellem dette Land og Hibernien, eftersom Plinius blant Øerne, som laae mellem disse Lande, sætter just en Øe Vectis (g), hvorhen de Britannier vel kunde behøve 6 Dages Seylats, naar de skulde fare med bemeldte deres svage Skibe didhen fra de Sorlingiske Øer, eller de Steder der omkring, som i Britannien vare blevne de Phoenicier, og efter dem de ældre Græker først og allermeest bekiendte (h).

§. 24.

Endelig slutter Plinius sin Beskrivelse over de Øer og Steder, som laae i og ved Nord-Havet, med at opregne endeel Øer, som nogle berettede der forudden foranførte endnu at findes. Blant disse sætter han allersidst Thule, og ender med det Cronisse Hav, som det yderste mod Norden. Følgelig kan man antage det for en Regel, at han i at opregne disse Øer, gaaer Øer fra og Nord paa; og altsaa bliver Scandia, som han først nævner, blant dem den Sydligste, hvilket og allerbest passer sig: thi hvilken Øe skulde vel Scandia være uden Skaane? men hvad gior man da, maatte man sige, af foromtalte Scandinavia? bliver den og Skaane eller ey? Hvortil jeg har to Ting at svare: 1.) At da Plinius anfører disse Navne paa to adskilte Steder, og paa det sidste i sær beraaber sig paa andres Beretning, saa kan det meget vel være, at de bemærke kun eet og det samme Land, og at den hele Forskiæl imellem dem beroer kun paa deres adskillige Udtale og ulige Sprog, fra hvilke de Romere har faaet disse Navne, som vi tilforn har erindret (i). 2.) At disse tvende Navne vel

(g) See Lib. 4. Sect. 30. Tom. 1. pag. 481. 8.

(h) Naar man betænker, at de Britannier paa saa skrøbelige Skibe skulde føre saa tung en Ladning, som Tin og Bly er, er det ey at undre over, men let at begribe, at de til at fare mellem Øen Vict og de Sorlingiske kunde behøve 6 Dages Seilats, da det er venteligt, at de idelig maatte holde sig tæt ved Landet, hvorved Veyen blev saa meget længer. Ellers vil jeg her ogsaa saa løselig anmærke dette: At ved de Nordlige Kyster af Norge, under 65 og en halv Gr. omtrent ogsaa ligger en Øe, Vict eller Victen kaldet, hvorhen man kunde have den beste Anledning til at bringe de Britannier med deres Vidie-Skibe, for at hente Tin, lad end være, at der intet af saadant nu findes, hvis man vilde hænge i blotte Navne og Gietninger, eftersom Længden af Seilatsen mellem Britannien og Mictis saa nøye kommer overeens med det af Pythea opgivne Mellem-Rum mellem Britannien og Thule af en 6 Dages Reyse. See Strab. Geograph. lib. 1. pag. 109.

(i) See den 15de §. i dette Capitel.

vel har fælleds Oprindelse fra eet og samme Land, men bemærker dog i visse Maader adskilte Steder, saaledes nemlig, at ved Scandia er meent det egentlig saa kaldte Skaane eller Scaney, men ved Scandinavia de øvrige tilgrændsende, og derfra videre hen sig strækkende Lande; hvilket giøres rimeligt og troværdigt ey allene af disse tvende særskilte Navne, som Plinius her bruger, men og deraf, at Ptolemæus. som vi siden skal faae at see, taler om fleere Scandiske Øer, til Beviis for os, at Scandia og Scandinavia er vel eet og samme Navn, men at de Gamle tillige under det Navn har forestillet sig flere end een Ø her i Norden.

§. 25.

At den Dumna, som Plinius herpaa omtaler, er den samme, som Ptolemæus sætter Sonden for de Orcadiske Øer, og ligeledes kalder Dumna, er ey at tvivle paa, efterdi Navnene saavel komme overeens, og her ingen flere Omstændigheder ere at gaae efter. Altsaa kommer den ey egentlig vor Norden ved; og følgelig bliver det tillige ufornødent at giøre mange Ophævelser, for at finde den der igien, eller at giøre sig Tanker om, i denne Sag at finde nogen Trøst enten i Navnet Dumshaf, hvormed endeel af vore gamle til Deels fabelagtige Skribenter, som har levet 1000 Aar omtrent og mere efter Plinii Tider, har kaldet en Deel af Nord-Havet Norden omkring Finmarken (k), eller, skiønt dette lod sig bedre høre, i det Navn Dunnö eller Dunney, som en Ø fører, der ligger Nord paa Helgeland i Nordlandene, omtrent under Circulo polari arctico selv (l), og som skal være det Sydligste Sted her i Norden, hvor man ved Soelhvervs Tider om Sommeren seer Solen hele Natten igiennem (m). Endnu urimeligere er deres Indfald, som ville bilde sig selv og andre ind, at Plinii Bergos er det samme som Wargö, eller Sverrig, et Navn, som man efter eget Gotbefindende har sammensmedet, og som aldrig har været brugt her i Norden til at betegne Sverrig, som vist nok ikke bliver Plinii Bergos, hvad Land man ellers derved har meent. Ligesaa lidt kan dette Navn henregne sin Oprin-

(k) Ey endeel af Øster-Søen eller den Botniske Bugt, som endeel Svenske Skribenter har urettelig villet paastaae, for at trække det med hele Resten til Sverrig.

(l) Paa M. Rami store tegnede Kart over Nordlandene trækkes den over denne Ø, beliggende under den 66 og en halv Gr. omtrent Nordlig Brede.

(m) See Jonæ Rami Tractatus de Ulysse & Outino. Cap. 10. §. 3 p. 146. hvor han siger: " In noſtro Septentrione, præſertim Helgelandia, ubi *Dunnöen* prima eſt inſularum, in qvibus ſolſtitio æſtivo Sol per totam noctem conſpicitur.

rindelse til Staden Bergen her i Norge, som er over 1000 Aar yngere end Plinii Tider (n). Dersom man kunde anse det for at have nogen Slags Rimelighed, at bemeldte Øe Dunnöe var bleven de Fremmede i saa gamle Tider bekiendt af den Omstændighed, som tilforn er omtalt, nemlig af Solens bestandige Skin baade Nat og Dag, som man virkelig seer at de gamle har lagt saa særdeles Mærke til, og tale saa meget om i deres Beretning om Thule, som om en Hoved-Post, og at denne Øe ved den Leylighed er bleven omtalt for dem, som et Sted, hvor man først blev denne merkværdige Omstændighed vaer; saa er det ey heller urimeligt, at de ved samme Leylighed kan have hørt nævne den af sin Størrelse og Vigtighed vel u-anseelige, men dog i den Henseende mærkværdige Øe Værö, i bemeldte Nordland beliggende, at den omkringringes af den, blant fremmede saa meget udraabte og navnkundige, Maelström eller, som Indbyggerne kalde den, Mosköström, og at man deraf har giort Navnet Bergos. Vist nok er det efter alle Omstændigheder, at de Gamle synes allerbest at have kiendt den vestlige Kant af vor Norden, hvorfor det ey er urimeligt, at disse 2de Øer kan ved anførte eller andre Leyligheder være komne dem for Ørene; men for Resten beroer alt dette kun paa en pur Gietning, som vi og alene udgive det for (nn).

§. 26.

(n) See Harduini Noter til *Plinii* Histor. Natur. Tom. I. p. 482. 6. og andre.

(nn) Jeg har her strandet ved den Klippe, som jeg stedse har anseet for saa usikker og farlig for dem, der ville udfinde de Gamle Skribenters rette Mening, nemlig Navnenes Lighed. Ligesaa lidt som Dumna er for opnævnte Dunnöe, hvilket skal vises, naar vi komme til Ptolemæum, saa lidt tror jeg nu, at Bergos er bemeldte Værö, eller bør søges hos vor Halv Øe. Uden al Tvivl har en eller anden gammel Græsk Skribent givet Irland dette Navn, hvilken Øe Britannierne kalde Yverdhon. Heraf har Grækerne, for hvilke det var vanskeligt at udtale Begyndelsen af Ordet, udelukt enten U, og sagt Jernis, som er det ældste og almindeligste Navn blant dem paa denne Øe, eller Y, og giort deraf *Vernia*, paa hvilken Maade Eustathius udtaler det i hans Commentarier til *Dionysii* Periegesis pag. 182. edit. *Opporini*. At de 2de nær beslægtede Bogstaver V og B let kan forbyttes med hinanden, det er en bekiendt Sag, og at de virkelig i bemeldte Navn i sær ere forbyttede, det sees af Ordet Hibernia, som man har giort af Jernis eller Vernis og Uernis. Ligesom ogsaa Ptolemæus, ved at kalde Havet mellem Irland og Britannien, det Iberniske og Uergiviske Hav, noksom viser, at Ivernis eller Jernis og Uergis eller Bergis er alt eet og det samme, og at følgelig Navnet Bergos enten af en og anden Skribent er blevet brugt for Ibernia eller Irland, eller at det i det mindste er et heraf omsnoet og fordervet Ord. De Gamles Fabel om Herculis Strid med de 2de Neptuni Sønner, Albion og Bergion. See *Pomp. Melæ* lib. 2. cap. 5. kan og i denne Sag give en Slags Eftertanke og Anledning til at falde paa den Mening, at derved er sigtet til 2de Strids-Helte eller Søe-Røvere, som Hercules har havt at bestille med, den ene fra *Albion*, eller den egentlig saa kaldte Britannien, og den anden fra Irland, som da bliver *Bergion*.

§. 26.

Med langt større Vished kan vi paastaae, og andre antage det for rigtigt, at Navnet Nerigon, hvilken Ø Plinius derpaa kommer til, og siger at være den største iblant dem alle, som han her opregner (o), har sin Oprindelse fra vort Norge, som de Gamle kaldte Norveg, Noreg og Norege. Mellem dette Land og Thule synes Plinius virkelig at giøre Forskiel, naar han siger, at man kunde seyle derfra til Thule. Hvilken Omstændighed er bleven anseet for et u-overvindeligt Beviis for dem, som ville paastaae, at de Gamles Thule er Island (p); men enhver, som eftertænker Sagen noget nøyere, og hvad tilforn er erindret, særdeles om Plinii Beretninger, indseer lettelig, hvor vidt dette strekker sig: thi da Thule er et fremmet Navn, som Fremmede har givet de Vestlige og Nordlige Kanter af vor Halv-Ø, som Indbyggerne selv derimod kaldte Norege, eller efter de Grækers Udtale, Nerigon, og de Gamle forestillede sig, at vor Norden bestoed af lutter Øer; saa maatte de naturlig-viis falde paa de Tanker, at 2 saa adskilte Navne, som Thule og Nerigon, maatte og bemærke to adskilte Øer, som grændsende nær op til hinanden, saa man til Skibs kunde let komme over fra Nerigon, som den Sydligere til Thule, som den længst op mod Norden beliggende Ø (q) med hvilken Plinius ogsaa derfor slutter sin Beretning om vor Norden; hvorom vi har endnu dette allene at mær-

(o) Saa at den altsaa og maatte være større end den tilforn omtalte Scandia eller Skaane. Med hvad Rimelighed kan man da paastaae, at ved Nerigon skal Nerike i Sverrig være meent, et saa lidet og midt inde i det faste Land beliggende Landskab? Allerhelst da Navnet Nerike, efter vore gamle Historiers Beretning, ey kan være saa gammelt, at det for og i Plinii Tider kunde være bekiendt.

(p) Arngrim. Jonæ, som af al Magt var imod denne Sætning, har derfor ey vidst paa anden Maade at redde sig ud herfra, end ved at paastaae, at *Plinii* Nerigon ey var Norge. See hans Specimen Islandiæ pag. 94. hvori han og efterfølges af Auctor til det Swediske Bibliothec. P. 1. pag. 56. og de fleste Svenske Skribenter.

(q) Al Vanskelighed, som endn kunde synes at være tilovers, i Henseende til den imellem Thule og Nerigon omtalte Seilats, kan endnu paa en anden Maade, og uden Tvivl saaledes best og rettest, roddes af Veyen, ved at giøre den Forklaring over Ordet: *Navigetur*, at derved er ey egentlig meent nogen Seylats, men at Plinius kun har betient sig deraf paa dette Sted til at betegne den Tur, som han i sin Fortælling tager over Havet, fra den eene Ø til den anden, tilsidst fra Nerigon til Thule, som den længst op mod Norden beliggende, paa samme Maade, som han tilforn har brugt Ordet: *Exire*, og som ellers hos Skribenterne ey er usædvanligt.

mærke: At Navnene Bergos og Nerigon kiendes af Endelserne at være heller Græske end Romerske, og at følgelig Plinius, som i at anføre visse Navne og Ord beraaber sig paa andres Beretning, har taget dem af ældre Græske Skribenter. Hvilket om saa er, som Tingens Beskaffenhed i sig selv nødvendig fører med sig, at det saa maa være, saa bliver Navnet Nerigon eller Norege vist nok og i det mindste jevngammelt med Christi Tider, eller rettere, en temmelig Tid ældre end disse, og kan altsaa umueligt have sin Oprindelse fra en Kong Norr (r), som maae vel have levet efter bemeldte Tider, i hvor gammel end nogle imod al Rimelighed ville giøre ham, og imod de faa historiske Beretninger, som vi har blant os tilovers om saa gamle Ting (s). Hvilket dog ikke er vor Sag, paa dette Sted at tale videre om (t). Ligesom vi ogsaa til Slutning kun med faa Ord ville røre noget om det Sted hos Plinium, som ey heller egentlig angaaer vor Norden, men dog af de fleste trækkes didhen, nemlig hvor han taler om Floden *Carambucis* og det første Forbierg i Celtien *Lytarmis* (u), og som er eet af de vanskeligste hos ham at forklare: Thi da han her taler om de Nordlige Kanter af Asien, som laae Norden for de Riphæiske Bierge og det Caspiske Hav, saa maatte man med Forundring spørge, hvorledes han kan komme til at sige, **at man derfra havde Kiending af det første Forbierg i Celtien** *Lytarmis*, da Celtien laae i en gandske anden Kant af Verden? Skal man komme vel fra dette, saa maae her noye iagttages, hvad tilforn er erindret om (v), nemlig at Plinius her anfører meget og mere af ældre Skribenters Beretninger, end af sit eget, hvilket de Talemaader, som han her bruger, nemlig aliqui posuere, accepimus, existimatur, narrant &c., nokſom vise. Men nu veed man, at endeel gamle Græske Skribenter (x) har kaldet den heele Nordlige

(r) Endeel af vore gamle Historier eller Sager ere selv for denne Mening, ey at tale om hvad andre af mindre Betydenhed og Troværdighed derom forebringe, hvilket gandske vist for den største Deel er urigtigt, men bliver her ey Sted noyere at undersøge.

(s) Endeel Svenske Skribenter gaae efter deres sædanlige Maade, saa høyt op i de ældre Tider med denne Nor, og hans Stamme-Fader Forniotr i sær, at de giøre denne næsten saa gammel, som Noah selv, eller som Chiuefernes Fohi, i det mindste ældre end Othin selv.

(t) Dette med mere haaber man med Tiden at kunne tage under noyere Betragtning i en særdeles Tractat om de Norskes i sær, og andre Nordiske Folkes Oprindelse, hvorhen det egentlig hører.

(u) See Plinii Histor. Natur. Lib. 6. Sect. 14. Tom. 1. pag. 667.

(v) See §. 5. i dette Capitel og andensteds.

(x) Iblant dem Aristoteles selv.

lige Strækning af Asien, og som det synes et Stykke af den næst dertil grændsende nordlige Kant af Europa, Scythien, men den øvrige nordlige og vestlige Deel af Europa, lige til Gades, Celtien; som Plutarchus bevidner (xx), og Strabo i sær, naar denne siger (y): „At de gamle Græske Skribenter indbefatte alle nordlige Folke-Slag med hinanden under de Scythers og Celto-Scythers Navn„. Og altsaa forstaaes her ved det første Forbierg i Celtien, Lytarmis kaldet, ey andet end det yderste Forbierg mod Osten af vor nu værende Nordiske Halv-Øe omtrent, eller en der Osten for beliggende Odde af det faste Land, efter de Gamles Begreb, Norden for Mundingen af det Caspiske Hav, paa hvilke Kanter man og maa søge Floden Carambucis (yy), og den ey langt derfra beliggende de Hyperboreers Øe, *Elixoea* kaldet, som Hecatæus Abderita omtaler hos Stephanum Byzantinum, berettende, at den ey var mindre end Sicilien, og Th. de Pinedo i hans Anmærkninger derfor ey urettelig anseer for at være *Diodori Siculi* insula Hyporboreorum, hvorom tilforn er handlet; Men hvilket Forbierg, og hvilken Flod ved Lytarmis og Carambucis egentlig er meent, det kan, og det fordrister jeg mig ikke til at fastsætte (z).

§. 27.

Nu ere vi komne til Ende med Plinii Beretning om vor Norden, dog endnu ey saa vidt, at vi gandske kan forlade ham, forend vi have seet os lidt om i *C. gul. Solini* saa kaldte Polyhistor, en Skribent, som har levet enten i Midten, eller mod Slutningen af det andet Seculo (zz) temmelig langt henne efter Plinii Tider, men giort et kort Udtog af dennes Jord-Beskrivelse i sær, og som

(xx) In Mario p. 411. cit. *Harduino* in Not. ad loc. cit. not. 13.

(y) Geograph. Lib. 11. pag. 774. edit. *Casauboni.*

(yy) Efter Rimelighed maa derfor ved Navnet Carambucis være sigtet enten til Oby-Floden, eller til Dwina, som Harduinus vil giøre dertil, in not. 14. ad pag. 667. Tom. 1. Opp. Plinii. Det sidste er uden Tvivl det rigtigste.

(z) Ligesom det ogsaa er uvist, hvor man skal finde den Øe Oserícta igien, om hvilken Mithridates hos Plinium Lib. 37. Tom. 5. pag. 368. beretter, at den laae ved Kysterne af Germanien, og var bevoxet med et Slags Ceder-Træer, af hvilke Bernstenen randt ned paa Klipperne.

(zz) Endeel have villet giøre ham ældre end Plinius; men hvor urimeligt dette er, koster ey stor Vanskelighed at indsee, allerhelst naar man vil efterslaae *Salmasii* Prolegomena ad Solinum, som staae for hans Exercitation. Plinian.

vi derfor her ville tage for os, ey for Ordenens eller Tidens Skyld, i hvilken han har levet, men for den Sammenhæng, som der er imellem ham og Plinium hvilken sidste eftersom han næsten overalt har fulgt (a), saa ville vi kun rore lidt ved de Steder, hvor han kan tiene til at oplyse hvad hin har sagt, eller hvor han synes at vige fra ham. I hvilken Henseende vi mærke, 1.) at Solinus i at anfore det Sted hos Plinium, hvor der tales om Den Baltia (b), samt om de Oæoner, Hippopoder og Fanesier (c), er langt tydeligere, og viser langt bedre Tingens rette Sammenhæng, end Plinii egne Ord, saaledes, som de findes i de Exemplarer, som vi endnu har tilovers af ham: thi Solinus anforer ey allene, hvilket og Plinius gior, den gamle Græske Skribent Xenophon Lampsacenus, som den, der beretter, at Den Baltia var en overmaade stor Oe, men legger og til, efter bemeldte Skribents Fortælling, " at den samme „ saae næsten ud som et fast Land (d); at det var ey langt derfra til de Oøner; „ at de Hippopoders Oer laae ligeledes nær derved; og at der vare ogsaa „ de Phanesiers Oer og Folk, som havde overmaade store Oren ꝛc. " Hvilke tvende mærkværdige Omstændigheder i sær, nemlig at den gamle Græske Skribent Xenophon Lampsacenus har talt om de Oæoner, Hippopoder og Phanesier, og at disse Folk boede ey langt fra Den Baltia, man ey kan udfinde af Plinii egne Ord, som de nu staae hos ham, men tiene i det øvrige til et meget kraftigt Beviis for hvad jeg tilforn har paastaaet, nemlig 1.) at hvad Mela (e) og Plinius (f) fortælle om sidstbemeldte Folke-Slag, har de altsammen taget af ældre og Græske Skribenter, hvilke de uden Tvivl har og det meste af deres øvrige Beretninger at takke for, hvad vor Norden angaaer, i sær Me-

(a) Dette kan ey allene noksom skiønnes af enhver, som vil holde begge disse Skribenter mod hinanden, men og sees af hvad foromtalte Salmasius herom anforer, saavel i bemeldte Prolegomenis, som i nys nævnte store og lærde Verk næsten overalt. Dog kan ey negtes, at der jo hos Solinum forekommer et og andet, som han har taget af andre Skribenter, og hos ham allene nu forekommer.

(b) Hos Salmasium paa anførte Sted læses overalt i Steden for Baltia, *Abalcia*, hvilket Navn enhver seer at være det samme, som Pytheæ *Abalus* eller Basilea, og at følgelig vor derom tilforn anførte Mening, er i alle Maader rigtig. See C. 1. §. og Cap. 3. §. 9.

(c) See Plinii Hist. Natur. Lib. 4. Sect. 27. T. 1. pag. 475. 3.

(d) See hans Polyhist. cap. 30. eller cap. XIX. hos *Salmasium*.

(e) See det 2det Capitel i denne Afhandling §. 3. og 17.

(f) See den 2den og 10de §. i dette Cap.

Mela; og at 2det) disse samme Folke-Slag ere af Plinio og andre satte ind paa Den Scandinavia selv (g), hvorom videre siden.

§. 28.

Naar Solinus 2det) kommer til at tale om Germanien, saa siger han (h) „ at Sevo-Bierget, som og var meget stort, og ey mindre end de Riphæiske „ Høye, giorde Begyndelsen af Germanien, (nemlig imod Østen; at de Ingævoner beboede dette Bierg, fra hvilke først, næst efter de Scyther, de „ Germaniers Navn begyndte; og at Germanien laae i en Strækning mellem „ den Hercyniske Skov og de Sarmaters Klipper “. Hvorom vi tilforn har sagt vor Mening, og hvorledes det tiener til at oplyse Plinii Beretning om Germanien, men som vi dog her har villet anføre i sin rette Sammenhæng. Om Scandinavia (i) beretter han os 3die) intet, som er forskielligt fra Plinii Fortælling, eller værdt i sær at legge Mærke til, uden “ at denne Ø laae tverts „ over for Germanien, og var den største blant alle Germaniske Øer, men „ havde intet stort eller betydeligt at opvise uden sig selv “ (k). Hvad han for det 4de) siger om Thule (l), er omtrent det samme, som saa mange andre for „ ham har sagt, nemlig at den laae allerlængst borte blant Øerne omkring Brittannien; at der om Sommeren var næsten ingen Nat, men derimod ved „ Solhværv om Vinteren Dagen saa kort, at dens Begyndelse og Ende indfaldt strax paa hinanden, at oven for Thule var det dovne (ubevægelige) og „ sammenstørknede Hav; og at der fra Chaledoniens (Skotlands) Forbierg vare for dem, som vilde fare til Thule, tvende Dages Seilats “ (m). Hvil-

(g) See den 16de §. i dette Cap., og hvad videre herom siden anføres §. 19. Cap. 5.

(h) See hans Polyhist. Cap. 32. hos Salmasium det 20de.

(i) Som Salmasius bevidner. See hans Exercitat. Plinian pag. 164. f. findes i alle Haandskrevne Bøger af Solini Polyhistor. i Steden for Scandinavia Navnet *Gangavia*, og i gamle Udtoger af *Solino* og *Plinio Candavia*. Hvilket atter viser, hvor forkeert man ofte har læst og afskrevet adskillige Navne hos de gamle Skribenter.

(k) See hans Polyhist. Cap. 33. hos Salmasium det 20de.

(l) See bemeldte Sted. Cap. 35, som hos Salmasium er det 22de.

(m) I Steden for den almindelige Læsemaade: A Chalidoniæ promontorio Thulen petentibus bidui navigatio est. Excipiunt Hæbudes insulæ &c., mener *Salmasius* in Exercit. Plin. pag. 175. at der bør staae: Bidui navigatione perfecta, excipiunt Hæbudes &c.

men

ken sidste Omstændighed han maa have laant af ældre eller andre Skribenter, end Plinius, eller og derudi fulgt de Efterretninger, som man i hans egen Tid havde fra de Lande, eftersom den ellers, saavidt jeg veed, ey forekommer hos nogen anden Skribent. Men det, hvorudi han 5te) meest viger af fra Plinius, og hvorom han har en Hoben flere Omstændigheder end andre for ham, angaaer de Hæbudiske Øer, som han regner for 5 i Tallet (n), et Tal, som meest nærmer sig til Melæ 7 Æmodiske Øer, og som han beretter, at have allesammen havt en Konge over sig, med mere. Ligesom han og 6te) ey mindre gaaer baade fra Plinii og andres Beretning, i Henseende til de Orcadiske Øer og deres Beliggenhed mod de Hæbudiske og mod Thule, naar han siger (o): " At de, „ som reyste fra det faste Land, toge anden Gang Havn ved de Orcadiske Øer; „ men de Orcadiske Øer laae langt borte fra de Hæbudiske, 7 Dages og lige„ saa mange Nætters Seylats. De vare 3 i Tallet, uden at beboes af noget „ Menneske. Havde ingen Skove, men vare overgroede med høyt og stivt „ Græs, ligesom Siv. For Resten var der overalt intet andet, end den blot„ te Sand. Fra de Orcadiske Øer indtil Thule var der 5 Dages og 5 Nætters „ Seilats. Men Thule var en stor (Ø), og havde Overflødighed paa bestan„ dig (grønnende) Træers Frugter. De, som der boede, levede i Begyndel„ sen af Vaaren blant Qvæget af Føder, siden af Melk, og til Vinteren sam„ lede de sig Forraad af Træernes Frugter. Der var intet vist Ægteskab blant „ dem, men Qvinderne vare der fælleds. " §. 29.

Men deri mener jeg, at denne store Mand har feylet: thi hvad Land man end vil giøre Thule til, bliver det dog gandske forkeert at sætte, det de Gamles Seylats didhen havde fra bemeldte Forbierg gaaet i den Tour. Skal nogen ret Mening komme ud heraf, saa maa Ordet: Excipiunt, ansees ey for at betegne den Tour, som de Gamles Seilats har taget fra Chaledonien til Thule, men den Tour og Orden, hvilken vor Skribent selv følger i at opregne Øerne Norden for Britannien, og hvori han gaaer fra Norden Sør paa, begyndende fra Thule, som den Nordeste, efter hvilken følge i Ordenen (excipiunt) de Hæbudiske Øer, og siden de Orcadiske, da han tillige hos hvert Sted antegner Mellemrummet mellem dem indbyrdes, samt mellem dem og det faste Land eller Chaledonien. Vil man sige, at denne Tour er ogsaa forkeert, da de Hæbudiske Øer derved komme til at ligge Norden for de Orcadiske; saa maa vides, at i sig selv er det vel saa, men ey efter de Gamles Begreeb om disse Steders Beliggenhed, som her fornemmelig maa sees paa: thi Ptolemæus sætter og Thule under den 63, de Hæbudiske Øer under den 62 og de Orcadiske under den 61 Grad, følgelig i samme Orden, som vor Skribent, der ventelig heri har fulgt Ptolemæum og andre gamle Skribenter.

(n) Det samme giør og Ptolemæus.

(o) See paa sidst anførte Sted, hvor Salmasius vil, at i Steden for: *Secundam à continenti Stationem*, bør staae: Secundam continenti stationem; hvilket kommer os ud paa eet.

§. 29.

Disse Solini Ord ere saa merkværdige og angaae saa meget vor Norden, at de fortiene at tages under nøyere Betragtning, allerhelst da de synes at være temmelig morke og uforstaaelige. Den berømte Cluverius, som endelig vilde have Thule til at være Island, og følgelig indsaae, at dette, som nyelig er anført, kunde umuelig rime sig sammen dermed, er derfor strax færdig til at forandre Ordene og Ordenen i Solini Fortælling, for paa den Maade at komme derfra (p), og at beskylde ham for Vildfarelse, samt Copiisterne for at have skrevet feil. En Maade, som er baade heel usikker, og meget ubillig, naar man ikke har anden Grund derfor end egen Meening og eget Godtbefindende, men som man som oftest maa redde sig ved, naar man vil have, at de Gamle skal rette sig efter Vort, og vi ey os, som det burde være, efter deres Begreb. Jeg for min Deel tor visselig ikke tage Sagen paa den Fod (q), men meener, at forepregnede Solini Ord kan, endog uden videre Forandring, giores forstaaelige, naar man kun vil følge Solini eget og de andre gamle Skribenters Begreb om Strækningen af de Nordiske Lande, hvorom tilforn er erindret: Thi da de Gamle har forestillet sig Britannien at ligge mellem Vesten og Norden (r), og endeel har sat dens yderste Odde saa langt henne mod Osten (s), at den er kommen til at ligge næsten under samme Længde med Elbens Udløb, eller lige i Nord for denne, som man tydelig kan see af Agathodæmons Tabeller over Ptolemæi Jord-Beskrivelse (t); Saa er det let at begribe, hvorledes Solinus kan

(p) See hans Germania Antiqva. Lib. 3. pag. 166.

(q) Man bør vel skille imellem de Gamles Vildfarelser, i Henseende til Tingenes rette Beskaffenhed eller nu værende Omstændigheder, og det almindelige blant dem antagne Begreb. Efter det sidste maae de Gamle dømmes, ikke efter hine, og fra det ene ey sluttes til det andet.

(r) *Longitudo* Albionis incipit ab *occidentali* horizonte juxta Dumnonium promontorium &c finitur ad Orcas promontorium, siger *Marcianus Heracleota* in Periplo Maris externi pag. 59. in *Hudson.* Geograph. Vet. Scriptor.

(s) *Albion.* accedit *ad orientem* ad mediam fere Germaniam, siger Agathemerus loc. cit. T. 2. pag 39. See og videre herom i det 5te Cap. i denne Afhandling §. 11. Hvormed Vossius ogsaa stemmer overeens, naar han siger in Not. ad Pomp. Melam. pag. 814. edit. *Abrah. Gronovii* cum Not Var. Veteres omnes Britanniam longe supra Germaniam extenderunt, in qvo licet peccavit etiam Ptolemæus; minus tamen, ille, qvam cæteri.

(t) See den 1ste Tabel over Europa blant dem, som ere føyede til *Ptolemæi* Geographie.

kan komme til at sige, at det Caledoniske Forbierg laae Thule, eller de Vestlige Kanter af Norge, saa nær, at der var kun 2de Dages Seylats der imellem. Vel siger han siden, at de Orcadiske Øer laae fem Dages Reyse og fem Nætters Seylats fra Thule, hvilket synes paa den anden Side at være imod den, af os her giorte Forklaring. Men heri kommer det atter an paa Solini Begreb om bemeldte Øers Beliggenhed og Strækningen af Thule (u). Man seer, at han sætter disse Øer **langt borte fra det faste Land**, ventelig i Nord derfra, omtrent midt imellem de Hæbudiske Øer og Thule, dog noget nærmere sidstbemeldte Land; Han siger, at de vare ubeboede, og at man der tog **anden Gang Havn**, naar man drog fra det faste Land. Hvilket ikke kan passe sig paa de egentlig saa kaldte Orcadiske Øer, som hverken ligge langt fra det faste Land, ey heller kan ansees for at have i Solini Tider ligget øde, da Tacitus udtrykkelig bevidner, at Agricola undertvang de Romere dem (v), og om hvilke det heller maatte hede, at man der, under Reysen fra det faste Land, tog første end anden Gang Havn. Hvorover denne Forklaring kommer mig mest rimelig for, og allerbest at passe sig med alt dette: At Solinus, eller de, som han har havt sin Beretning fra, har hørt fortælle om de nu værende Hetlandske Øer, som ligge

(u) Her kommer det og meget, vel mueligt fornemmelig, an paa at fastsætte, hvad Solinus har forstaaet ved sit *Chalidoniæ promontorium*. Er derved meent det ellers saa kaldte Promontorium Orcas, eller det Østligste af Britannien, kan og maae nys anførte og efterfølgende Forklaring nødvendig antages som den rigtigste. Vil man derimod sætte, som meget vel og uden Tvivl rettest kan skee, at ved bemeldte Forbierg er meent et andet, det nemlig, som Ptolemæus kalder Novantum, det Nordligste af Albion, efter bemeldte 1ste Tabel hos Ptolomæum, strækkende sig ud mod det Deucalidoniske Hav, samt beliggende ey langt fra Silva *Caledonia*, og nær ved de Hæbudiske Øer, efter nysnævnte Tabel; Saa kan baade den tilforn, under §. 28. not. (m) anførte Læsemaade hos Salmasium anseés for antagelig samt alting komme til at passe sig ret vel sammmen, saaledes nemlig: At de Gamles Seilats fra Britannien til Thule har taget sin Begyndelse fra sidstnævnte Forbierg, hvorfra de har havt en 2de Dages Seilats til det Nordligste af de Hæbudiske Øer, derfra til de Hetlandske, forbi de Orcadiske Øer 7 Dages og 7 Nætters, og endelig fra Hetland til Thule 5 Dages og 5 Nætters Reyse at giøre. Hvilket rimer sig vel sammen indbyrdes, skiønt Reysens Længde, efter de Gamles Regning, synes alt for stor. Men den Vanskelighed kan vel og uden stor Møye hæves.

(v) See *Taciti* Vita Agricolæ. Naar man taer alle disse Omstændigheder sammen, nemlig at Solinus med fulde Ord siger, at de Orcadiske Øer vare kun tre: *Numero tres*. See *Salmasii* Solinus loc. cit. Cap. 22. p. 31, at de ey vare beboede, men laae udørkede, at de fornemste Hetlandske Øer ere just tre i Tallet. See Geographia Scotiæ, ed. 1749. 8 1ste. og 32 Kort, og at Solinus sætter dem saa langt fra det faste Land; Saa bliver det let at indsee, at ved hans Orcadiske Øer ey kan forstaaes

ligge Norden for og i en Strækning omtrent med de Orcadiske, og tillagt disse hvad som egentlig tilkommer hine, eller anseet dem for eet og det samme, og ladet dem alle lobe under samme Navn: Thi de Hetlandske Øer ligge (1) accurat saaledes, som Solinus sætter de Orcadiske, mellem de Hæbudiske Øer og Norge eller Thule, den Nordeste af dem i sær; (2det) har man ey mindste Anledning til at anse de Hetlandske Øer for beboede i, eller for Solini Tider, men vore egne gamle Historier give tvertimod at forstaae, at de længe derefter har ligget øde, indtil det 9de Sæculum, da en Hoben flygtige Norske satte sig derned, eller at de indtil sidst bemeldte Tid, har i det mindste kun været besøgte af visse Søe-Rover-Partier (x), som der igiennem har taget Veyen til og fra Engelland eller Skotland. Hvilken Vey (3die) er uden al Tvil ogsaa i de ældste Tider bleven fulgt af dem alle, der vilde seyle fra Engelland eller Skotland til Thule eller de Vestlige Kanter af vor Halv-Øe, som man virkelig finder at vore gamle Norske i de ældre Tider har taget, paa deres Reyser til og fra Engelland (y). Og bliver alt dette saa meget mere rimeligt, som man heraf, og neppe paa nogen anden Maade, kan udfinde, hvad der har givet Solino Anledning til just at melde om Stationes (z), naar han taler om de Orcadiske Øer, nemlig

staaes de rette Orkenøer, men at derved de Hetlandske maa være meente. Men underligt er det, at han heri saa meget viger baade fra sin Hoved-Formand Plinius, som regner de Orcadiske Øer for 40 i Tallet, som fra Mela og Ptolemæus, hvilke tælle 30 af dem. Venteligt er det, at han her maa have havt andre Beretninger, end sidst bemeldtes, at gaae efter. Hvorvver det kommer mig rimeligst for, at Solinus heri har rettet sig efter de Romerske Itineraria: Thi det er mærkeligt, at i den saa kaldte *Antonini* Itinerario regnes ogsaa kun *tres* insulæ *Orcades*. See edit. *Wesselingii*. pag. 508. Hvilke Itineraria har ventelig saaledes optegnet Stederne allene efter de Reysendes Tour, og de mest bekiendte Stationes, som de underveys toge, blant hvilke da een har været paa de, til de Orcadiske henregnede Hetlandske Øer, som vare fornemmelig tre i Tallet, saa ere disse blevne ansatte for hine, og kun de opnævnte, paa hvilke de Reysende toge sædvanlig deres Havn.

(x) See Heimskringla eller Snorro Sturlesons Norske Kongers Historie. Tom. 1. pag. 95.

(y) Her er det ogsaa værdt at anmærke, hvad bemeldte Sturleson paa nysanførte Sted p. 97. beretter, nemlig at Kong Harald Haarfager paa sit Toeg i Vester-Havet tog først Touren til Hialtland, siden til Orkenøerne, videre til Suderøerne, (eller de Hæbudiske Øer,) derfra over til Skotland, og endelig til Øen Mann. Hvilken Tour treffer i alle Maader ind med den af Solino tilforn anførte.

(z) *Itinerariorum* auctores nomine *mansionis* intellexerunt *media*, qvibus se reficiebant, *loca*, Gracis dicta σταθμοι. Siger *Dodwell* in Dissert. de Arriani Nearcho. pag. 134.

nemlig de Gamles sædvanlige Reyse-Tur over disse Øer fra Britannien til Thule, da de har gaaet først over fra det faste Land til de rette Orcadiske Øer (a), og saa anden Gang taget Havn paa Hetland, hvorfra den korteste Overfart var

(a) Eller rettere, som tilforn under not. (u) er viist, først fra det faste Land til de Hæbudiske, og derfra til de Orcadiske, eller rettere Hetlandske Øer, hvor man anden Gang har taget Havn. I Anledning af hvilket, jeg endnu paa dette Sted maae giøre følgende Anmærkning: At da det af Solino forhen anførte Sted er, saa vidt jeg veed, det eneste hos de Gamle, hvor noget meldes om de Gamles Reyse-Tour og Seilats fra Britannien til Thule; Saa giver samme en stor Formodning, at om de Phoenicier har havt Skibsfart og Handel paa Thule, som de visselig efter alle Omstændigheder og al Rimelighed maae have havt, saa maae de, om ey bestandig, dog for den største Deel have taget den Tour didhen, som vi tilforn af Solino har fastsat, og fra de Sorlinske eller Cassiteriske Øer, hvor de fornemmelig synes at have havt deres Handels-Sæde, heller reist did over langs de Vestlige end de østlige Kyster af Britannien: Thi (1) var Veyen fra bemeldte Sted Vester om Britannien baade kortere for dem, som og sikkrere formedelst de der liggende mange Øer og Lande, som de næsten bestandig kunde seile imellem, og laae beleyligt for deres Handel. (2) Kan heraf gives en grundig Aarsag, hvorfor de Gamle har sat Thule Norden for Britannien, regnet den blant de Britanniske Øer, og tillige sat den yderste Odde af Britannien saa langt mod Østen: Da Reyse Touren til Thule fra bemeldte Sted gik for den største Deel Nord paa, da efter denne Tur kom Thule til at ligge som i en Strekning med de øvrige Britanniske Øer, og var altsaa at ansee som et Anhang til dem, og da endelig Reysen fra de Hæbudiske Øer til Thule gik bestandig Øster paa, hvorhen de Gamle desuden, som tilforn er viist, saa meget dreyede af med Landenes Strækning. I Betragtning af Ovenstaaende kan det derfor og være rimeligst, at den tilforn omtalte Øe Mictis er ey Wict, men en anden Øe eller et andet Sted i Canalen mellem Irland og Britannien, hvor og Plinius sætter Øen Vectis, mueligt den Odde eller Halv-Øe af Skotland, som stikker ud mod bemeldte Kanal, og kaldes *Vigton*-Shire, allerhelst da paa den yderste Pynt af samme ligger Staden Withern, og tæt hos bemeldte Pynt Øen *Withern*, og da Solinus, hvilket endnu er det fornemste, udtrykkelig siger, at de tilforn omtalte Vidie-Skibe, paa hvilke Timæus beretter, at Tin blev bragt fra Mictis til Britannien, bleve just brugte i foranførte Kanal. Ligesom og det af Plinio brugte Ord introrsus allerbest passer sig paa et Sted der ligger langt inde imellem 2de Lande, ved Enden af en Canal. Med mindre nogen skulle heller ville ansee Øen Oeitis, som Ptolemæus sætter Norden og Østen om Forbierget Orcas, og ved hvilken een eller anden blant de rette Orcadiske Øer synes at være meent, for Plinii Mictis. Hvilken Meening kunde giøres rimelig ved Hielp af de Omstændigheder, at denne Øe ligger omtrent ligesaa langt fra Britannien, eller de Sorlingiske Øer, som Thule, efter Ptolemæi Udregninger, ligesom der efter Pytheæ Beretning paa den ene, og Timæi paa den anden vare sex Dages Reyser fra Britannien til Thule, og ligesaa mange fra Britannien til Mictis. Hvortil endnu kommer, at der paa adskillige af de Orcadiske Øer skal virkelig findes baade Tin og Blye. See *M. Martins* Description of the Western Islands. pag. 355.

ad pag. 258.
MARE-CRONIUM s: AMALCHIUM
PIGRUM et CONGELATUM
Facies
EUROPÆ, potissimum BOREALIS,
ad mentem Veterum Græcorum, eorum
præcipue quibus Melæ Plinii que ni=
tuntur testimonia,
Expressa
à
G: Schöning
Nidros: A. 1763.
Rubeas
THULE
s: Peuce
ESSA.
NERIGON
BALTIA
SCANDINAVIA
SCANDIA
EPIGIA
Hippopodes
ELIXOEA
s: Carambyce
Lytarmis promont.
Carambucis Fl.
Tauces Maris Caspii
HYPERBOREI
RIPHÆI Montes
Paropamisus s. Fl.
Hæbudæ
s: Hæmodæ
Caledoniæ promont.
Dumna
Orcades
Orcas
IERNIS BERGOS
s: HIBERNIA
Oceanus Vergivius
CALEDONIA
ALBION
BRITTANIA
Cassiterides Insulæ
Cantium
Vectis
Codanonia
Sinus Clylipenus
Hyperboreorum Insula
HYPERBOREI
RIPHÆI Montes
SCYTHIA
Tanais
Vistula
Ingevones
Codanus
Hermones
Sive
Herminones
Herminones
Hermiones et
Arcynium
s. Hercynium
Danubius
GERMANIA
SEVONES
Rhenus s. Alpis
Celticum promont.
Oceanus Britannicus
Calbium Uxisama
Ostidamnii
GALLIA
IBERIA olim
SPANIA postea
et
HISPANIA
Pirenes Pirenæus
Gades
Herculis Columnæ
CELTICA
Alpes
Alpis Mons
Eridanus s. Padus
ITALIA
GRÆCIA
Ister
THRACIA
PONTUS EUXINUS
Mæotis
Phasis Fl.
CASPIUM MARE

var til Thule. Ligesom det og meget vel kan være, og er maaskee den beste Forklaring, at den to Dages Seilats fra det Caledoniske Forbierg for dem, der vilde til Thule, som Solinus omtaler, har han forstaaet om de to Dags Reyse, til de Orcadiske Øer, paa Veyen didhen, og ey om den hele Reyse.

§. 30.

At Solinus viger saa meget baade fra Plinii og andres Beretning, i Henseende til Tallet paa de Orcadiske Øer, er maaskee en Følge af forbemeldte hans Meening om disse Øer. Dog vil jeg ligesaa snart troe, at der kan være indløben en Copiist- eller Læse-Feyl, og at der for *tres* bør læses *triginta* eller *triginta tres*. Den bestandige eller bestandig grønnende Pomona, som vor Skribent videre bevidner at der har været paa Thule, de Frugter af Træerne, som Indbyggerne skal have samlet sammen til Vinters, og det Foder, som de blant Qvæget skal have spiset, maae enten og til deels grunde sig paa Pytheæ Beretning, at man paa Thule levede af adskillige spiselige Urter, Vexter og Rødder, skiønt denne negter, at man der havde Frugter; eller have sin Hensigt til vore bestandig grønnende Fur- og Grane-Træer samt Eene-, Hegg-, Ronne-, vilde Ribs-, Hassel- og andre saadanne Træer, hvis Bær, Nødder og Frugter man den Tid kan have vidst bedre at benytte sig af eller i visse Tilfælde været nødt til at bruge, ligesom man her i Norden i Hungers Nød, naar Uaar indfalder, maa behielpe sig med Barken af Furre- og endeel andre Træer, hvorom Solinus, eller de, som han har havt sin Beretning fra, kan have hørt noget synge, og deraf giort en enkelt Ting, som kan have været i Brug paa visse Steder allene og i visse Tilfælde, til almindelig og overalt brugelig. Hvilket er saa meget mere troligt at kunne være skeet i de Tider, da vore Forfædre havde saa liden Omgang med Fremmede, i sær med Græker og Romere, som saadant endnu skeer i vore Tider, som skulde være saa meget mere oplyste, end og af vore Naboer selv. Hvorfor det ey heller er at undre paa, at Solinus har kundet bringe den Snak paa Bane, at Indbyggerne paa Thule ey har levet i noget vist og ordentligt Egteskab, en Ting, som vel i sig selv er urigtig, men som Fremmede dog kunde have en Slags Anledning til at falde paa, ved visse af vore gamle Forfædres Levemaade, i sær deres, som Fremmede allerhelst havde Leylighed til at see og kiende, jeg mener de gamle Nordiske Fribyttere eller Søerovere og vandrende Riddere, hvoraf vor Norden i de ældre Tider var opfyldt, særdeles den Vestlige Deel af vor Halv-Øe, og som gemeenligen førte et meget uordentligt og vildt Levnet, havde som oftest ingen vis Boepæl eller Fa-

milie, men sværmede om fra et Sted til andet, og giorde sig ingen Betænkning over at bortrove og krænke andres Døttre og Hustruer uden Forskiel. Ligesom og vor Nordens gamle Indbyggere har over Hovedet i den Post ey været saa aldeles Regelmessige. Men at der i det øvrige har været ordentlige Egteskaber blant dem, det er en Ting, som ingenlunde kan negtes.

IV. Capitel

af

Afhandlingen

Om de gamle Grækers og Romeres Begreeb og Kundskab om de Nordiske Lande efter Christi Tider, i Følge af Taciti Beretning.

§. 1.

Med den Skribent, hvis Beretninger vi nu ville tage under vor Betragtning, saa vidt de angaae vor Norden, har det sig langt anderledes, end med dem, som vi hidindtil har igiennemgaaet: thi i Steden for at disse har taget deres Beretninger om de Nordiske Lande for den største Deel af andre eller ældre Skribenter, har han taget det meste af, hvad han beretter os om Germanien i sær og de Nordlige Lande, af egen Kundskab og Erfarenhed, og holder sig kun til det, som i hans Tiid var de Romere bekiendt og da blev omtalt, uden at kiære sig meget efter gammelt Sagn, eller uvisse Beretninger og Navne, som man til hans Tiid intet hørte om (a). Han var i sin Tiid

(a) Dette kan nokssom skiønnes saavel af alle Omstændigheder og den hele Indretning i det bekiendte Skrift, som han har efterladt os de moribus Germanorum, hvilket i dette Capitel skal fornemmelig blive vor Veyviser, som og af Slutningen af bemeldte hans Skrift, hvor han kun saa løselig nævner de Oxioner og Hellusier, fordi man intet vist om dem havde erfaret: *Cætera jam fabulosa:* Hellusios & Oxionas ora hominum vultusqve, corpora atqve artus ferarum gerere; qvod ego *ut incompertum in medium relinquam.*

Tiid en af de anseeligste og berømmeligste Mænd i Rom, og en Tid lang Statholder i Gallia Belgica, eller de nu saa kaldte Nederlande, hvilket Embede gav ham god Leylighed til at lære at kiende det tilgrændsende Germanien i sær, hvoraf han ogsaa har saa vel betient sig, at hans Beretning om bemeldte Land er den fuldstændigste, rigtigste og ordentligste af alle dem, som de ældre Tider har givet os. Det derimod, som han beretter os om vor Norden, er heel lidet, og gaaer ud paa langt andre Ting og Navne, end man finder hos de ældre Skribenter, hvilke derimod anføre mangfoldige Navne, som han slet ikke nævner, og som følgelig i hans Tiid blant de Romere ey har været bekiendte eller i Brug: thi han nævner hverken Codanonia, ey heller Sinus Codanus, eller Scandinavia, eller Chersonesus Cimbrica, eller Cartris, eller Latris, eller Nerigon, eller de Hillevioner (b) eller Epigia, ja ey engang de Teutones o.s.v. Hvilket altsammen er et stort Beviis for vor foranførte Menings Rigtighed, at Plinius, og andre Romerske Skribenter for Taciti Tider, ey har beskrevet os Tingen, som den var i deres Tider, men allene efter hvad de fandt for sig hos ældre og Græske Skribenter. Hvoraf videre følger, at Kundskab om vor Norden maa være meget gammel, og kan altsaa ey være kommen fra noget andet Folk, end de Phoenicier (c), at den fra dem er kommen til de Græker, og fra disse til de Romere; og at den under sidst bemeldte er heller bleven fordunklet, end den har udbredet sig og tiltaget.

§. 2.

Taciti Beretning om vor Norden sætter denne Sætnings Rigtighed uden for al Tvivl: thi holder man den mod Lyset, saa skal man blive vaer, at alt hvad han veed at berette os om vor Norden, beløber sig ey til videre, end at „ I det store Hav selv (Norden for Germanien (d)) vare de Suioners Stater,

(b) Uden man vil sige, at *Taciti* Hellusii og Oxiones ere de samme, som *Plinii* Hillevioner, og som Ptolemæi Æluæones; hvilket vel ogsaa bliver en i sig selv rigtig Sag.

(c) Man har derover god Anledning til at troe, at de fleste Navne paa Øer og Steder i Norden, som forekomme hos Græske og Romerske Skribenter, ere mod 300 Aar ældre end Christi Tider, eller i det mindste jævngamle med Pytheæ Alder, fra hvilken de fleste af dem ere maaskee komne til de Græske Skribenter, men blevne efterhaanden saa ubekiendte, at de seenere Skribenter, som Strabo og andre, have anseet dem for Digt og Fabel, saa de derover har udelukt mange af dem af deres Skrivter.

(d) At det Hav, som Tacitus her omtaler, sættes af ham Norden for Germanien, det kan tilfulde skiønnes af den Tur, som han følger, i at beskrive bemeldte Land, da han fra de Sydlige Steder gaaer til de Nordlige, og kommer endelig til foromtalte Hav og de deri liggende Øer, som de Nordligste Steder.

„ som foruden at de vare Folkerige og vel udrustede, ogsaa havde mægtige Flo-
„ der, skiønt deres Skibe vare anderledes indrettede end de Romeres; at de
„ satte Priis paa Rigdom, og at derfor var een allene regierende Herre hos
„ dem, som regierede uindskrænket (e), og uden at tigge sig Lydighed til af sine
„ Undersaatter (f) ꝛc.; at paa hin Side af de Suioner var et andet, det dov-
„ ne og næsten ubevægelige Hav, af hvilket man man troede, at Jordens
„ Klode blev omringet og indsluttet ꝛc.; og at næst hos de Suioner boede i sam-
„ me Strækning de Sitoners Folkeslag, som for Resten komme overeens med
„ de forrige, men vare dem allene derudi ulige, at de lode et Fruentimmer re-
„ giere over sig ". Hvilke Ord, (hvoraf vi her har udeladt en og anden Post, som siden noyere skal betragtes) ligesom de indeholde Ting, som ey findes hos de ældre Græske eller Romerske Skribenter, men har været næsten allesammen dem ubekiendte, saa indbefatte de og alt hvad de Romere, af egen Erfarenhed og Kundskab har vidst om vor Norden, da Tacitus vel ikke havde tiet stille dermed, hvis noget mere havde været dem derom i hans Tiid bekiendt. Og kan man derfor være vis forsikkret, at alt hvad Mela, Plinius og andre Romerske Skribenter for Resten anføre om vor Norden, er ey deres eget, men taget af de ældre Græske Jord-Beskrivere, hvilke de Romerske troelig har fulgt og udskrevet, naar man tildeels undtager de Steder, til hvilke de Romere ved deres Vaaben har banet sig Veyen, og paa den Maade giort sig bekiendte.

§. 3.

At de Romere ved deres Vaaben ere komne ind i, eller til vor Norden, det kan man saa vel af endeel andre Omstændigheder, hvilke tildeels foran ere anførte (g), som og af Taciti egen Beretning med god Grund og Foye negte. Men eftersom han dog har faaet noget i Almindelighed at vide om de Folk, som beboede de Østlige og Sydlige Kanter af vor Halv-Oe, og saadant, som ingen for

(e) De gamle Nordiske Regenters Magt og Myndighed beroede mere paa deres egne besynderlige Egenskaber, end paa nogen fastsat eller almindelig vedtagen Regel, saa det er vanskeligt at fastsætte, om de nogensinde har regieret ret uindskrænkede.

(f) Herudi sætter Skribenten dem uden Tvivl imod de da værende Tydske Konger, som ey kunde anseés for andet, end deres Undersaatters Krigs-Anførere.

(g) See den 8de §. i det 2det Cap. af denne Afhandling not. (m): det 3die Cap. §. 18. hvormed ogsaa maa sammenlignes, hvad herom end videre er anført i det 5te Cap. §. 13. Hvilket altsammen jeg formoder skal være tilstrækkeligt Beviis for denne Sætnings Rigtighed.

for ham har kundet berette, han og ey, som tilforn er erindret, har taget sine Beretninger af andre og ældre Skribenter; saa følger deraf, at han enten selv, eller de Romere, nyelig for eller ved hans Tider, har havt Leylighed til at indhente en nye og nærmere Kundskab om bemeldte Steder, end den man hidindtil havde havt. Vil man spørge paa hvad Maade og igiennem hvilken Vey? Saa synes mig, at efter alle Omstændigheder bliver det rimeligst, at den Kundskab er kommen til dem over Øster-Søen, og fra de Folk, som boede ved de Østlige Kyster af samme: thi ligesom man paa den eene Side har ey mindste Anledning til at troe eller tænke, at vor Nordens Indbyggere har i de Tider havt nogen Omgiængelse med de Folk, som boede i de Vestre Kanter af Germanien, og de Romere derfra at kunne have hentet bemeldte Kundskab (h); Saa forekommer paa den anden adskilligt, som gior det høyst rimeligt, at den maa være kommen fra en anden, og ingen, uden nys omtalte Kant: da vor Nordens ældste Indbyggere har uden al Tvivl beboet de Steder, forend de besatte vor Halv-Øe, og man finder, at de Nordiske Folk har stedse vedligeholdt Omgiengelse og Samqvem med dem (i); da de Gother fra ældgamle Tider af har havt de Steder inde, og det dog vel bliver en unegtelig Sandhed, at disse enten ere komne didhen fra Norden, eller har i det mindste staaet i nær Forvantskab og Foreening med de Nordiske Folk af samme Navn, i hvor meget end endeel har villet være derimod; da det er af Plinii Vidnesbyrd nokſom bekiendt (k), at de Romere i Neronis Tider har aabnet sig Handel og Omgang med de Folk, som der boede, og endnu for den Tiid havde meget at bestille med Cattualda, bemeldte

(h) Nemlig den Kundskab, som angik de østlige Kanter af vor Halv-Øe, hvilke i de ældre Tider havde været uden al Tvivl temmelig vel bekiendte, saa længe Bernstens Handelen var i Gang, men som man, da bemeldte Handel henfaldt en Tiid lang, intet hørte om, indtil bemeldte Kundskab tillige med den foromtalte Handel igien blev oplivet, i sær under Keyser Neronis Regiering, kort for eller i Taciti Tider. Saa vidt havde de Nordre forsøget deres Kundskab om de Nordlige Lande siden Melæ Tiid, da de herom intet vidste, see det 2det Cap. i denne Afhandling §. 8. not. (l). men havde kun forhvervet sig en ringe Kundskab om de Nordlige Kuster af Germanien, og om de Øer, som laae derhos. Saa at hvad vi her sige, og tilforn om de Romeres Kundskab, vor Norden angaaende, har sagt. See Cap. 2det §. 4. er sig ey selv imod, men bør forstaaes om adskilte Tider og Steder.

(i) Dette med følgende skal videre udføres og beviſes i en anden Afhandling om de Nordiske Folkes Oprindelse.

(k) See hans Histor. Natur. Lib. 37. pag. 370. Tom. 5. og hvad herom tilforn er anført i det 1ste Capitel i denne Afhandling §. 22.

meldte Gothers Konge (l); og da man seer, at Tacitus har just kiendt dem blant de Nordiske Folk, som boede nærmest ved og tverts over for bemeldte Steder, og intet andet: thi hvad de Svioners næste Naboer de Sithones angaaer, saa er det vel en almindelig vedtagen Mening og Forklaring, at derved bør forstaaes de Norske, en Sag, som jeg undrer mig over, at den store Grotius har og villet lade sig indbilde (m), og som man er falden paa, allene fordi Tacitus sætter de Sithoner Vesten for de Suioner, og nævner kun disse tvende Folk i Norden, men har for Resten ey mindste Grund og Rimelighed, thi hvor finder man vel, at de Norske ere blevne kaldte med saadant Navn eller noget andet, som i mindste Maade ligner det? hvorfor skulde han vel kalde de Svenske med deres rette Navn og give de Norske et saa aldeles fremmet? Hvad Aarsag kan man vel give dertil, at Tacitus har lært at kiende de Norske, som langt bortliggende, og ey de Gother, der boede tæt hos de Svenske og Germanien saa meget nærmere? thi at ville sige, at de Gother den Tid ey boede her i Norden, det gaaer visselig ingenlunde an; og hvorledes kan det endelig vel rime sig sammen, hvad Tacitus siger om de Sithones, at de boede i een og samme Strækning med de Sviones og næst op til dem, hvis de Sithones skal være de Norske? da de Gother, og ey de Norske, har fra de ældste Tider af været de egentlig saa kaldte Svenskes Naboer, men disse derimod og de Norske stedse været skilte fra hinanden ey allene ved vidtloftige Landstrækninger, men og store og høye Fielde.

§. 4.

(l) Denne var allerede i Keyser Tiberii Tider kommen i Bekiendtskab med de Romere, i Anledning af de Krige, som han førte med Marabudio, de Marcomanners Konge, udi hvilke han endelig kom til kort, og maatte derover tage sin Tilflugt til de Romere, hvilket Marabudius i lige Tilfælde tilforn havde giort. See *Taciti* Annalium. Lib. 2.

(m) See hans Prolegomena til Histor. Gothorum, Vandalorum &c. pag. 6 et Skrivt, som denne store Mand synes allene at have skrevet, for at skrive de Svenske til Behag, og som visselig gior ham ingen Ære Man skulde helst troe, at han har skrevet det, allene for at drive Giæk med Vedkommende, og at han umueligt kan have meent det saa: Hvilken Forklaring over de Navne Suethi eller Suiones og Sithones, kan være artigere end denne? Suethi (af Ordet Suede, kan jeg tænke) sunt laborioſi, cujus oppoſitum Sithones *Sedentarii* (skal vel komme af at Sidde) ſive pigri. Saadanne Derivationer, som disse og andre flere, der beroe paa Ordenes blotte Lyd eller en fordreiet Udtale, ere artige at spøge med, men for Resten due de slet intet.

§. 4.

Skal man derfor ey drive de Sithones reent ud af vor Norden, saa maa man visselig giore dem til en anden Folkeferd, end vore Norskes (n). Og til hvilken hellere, end foromtalte Gothers, paa hvilke saavel Navnet selv, som alle andre foranforte Omstændigheder, saa vel passer sig? thi hvem er det vel ubekiendt, at de Gother af fremmede Skribenter kaldes ogsaa Guthones og Gythones? og hvo vil ey lettelig finde sig deri, at der hos vor Skribent kan i Steden for Gythones have indsneget sig ved en Skrive- eller Læse-Feyl, Sithones? da de Bogstaver G. og S. saa meget ligne hinanden i den gamle Skrivt, og da saadanne, ja endnu langt grovere, Feyl ere saa meget giængse hos de gamle Skribenter (o). Enhver kan altsaa lettelig indsee saavel Nødvendigheden, som Rimeligheden af nys omtalte Forandring af Navnet Sithones til Gythones, hvilken vil sættes uden for al Tvivl, dersom man i et eller andet Mscr. af Taciti Værker kan finde Spor derefter: thi for Resten troer jeg ganske vist, at ey allene ved, men og længe for Taciti Tider har de Gother boet paa vor Nordiske Halv-Oe, som et Folk, der uden al Tvivl er det ældste her i Norden, i det mindste i Hensende til Navnet, som i de første Tider vel har været tilfælles for

(n) *Pontanus* i hans Chorographia Daniæ pag. 689. og 90. paastaaer ogsaa, at ved de Sithoner hos Tacitum de Norske ey har været meente. C. Dankwerth vil i sin Beskrivelse over Slesvig og Holsteen giore dem til Teutones pag. 46, hvilket visselig ey gaaer an. Endnu mindre kan det have Sted, at ved Taciti Sithones, Indvaanerne i den gamle Stad Sigtuna i Sverrig ere meente, og at Ovidius har sigtet til dem, naar han saa siger: Fastor. Lib. 3. v. 715.

„ Sithones & Scythicos longum narrare triumphos “.

Som Dalin holder det for at være i hans Svenske Historie 1ste Deel. pag. 72. Thi jeg kan ey begribe, hvorledes de her af Ovidio omtalte Sithones, som boede i Thracien, kan blive Indvaanere i Sverrig.

(o) Det er herved i Besynderlighed at mærke, at der hos de Latinske Skribenter gemeenligen findes at være brugt y i Steden for Grækernes υ eller u, som f. e. Thyle for Thule, Thyrii for Thurii o. s. v. næsten overalt. Af Gutæ eller Guthones er altsaa for det første giort Gythones, saaledes som dette Navn findes endog at staae i endeel Oplage af *Ptolemæi* Geograph. Lib. 3. c. 5. i Steden for Gothones eller Guthones. Ligesom dette kan ogsaa her tiene til Oplysning, at blant de Folkeslag, som bemeldte Ptolemæus sætter paa den vestre Side af Veixel-Floden, næst ved de Burier, nævnes de Sidones, hvilke sidste, naar man holder Ptolemæi Beretning sammen med Taciti, skal befindes ingen andre at være end dennes Gothini, saasom Naboer af de Oser og Burier. See *Taciti* Germania, og *Ptolemæi* Geographiæ Lib. 2. c. 4.

for alle Nordiske Folk, særdeles dem, der beboede den Sydlige Deel af vor Norden. Ligesom ogsaa Ptolemæi Vidnesbyrd (p), at de Gutæ og Dauciones beboede de Sydlige Deele af den store Scandiske Ø, hermed fuldkommen stemmer overeens, og noksom viser, andre Omstændigheder her at forbiegaae, at de Gother længe for Taciti Tider har boet i Scandinavien: thi lad end være, at Ptolemæus er en yngere Skribent end Tacitus, saa bliver det dog vel en afgiort og vis Sag, at hin har taget sine Beretninger om vor Norden af langt ældre Skribenter, end som denne er, og vist nok ikke af nogen Romersk Skribent, eftersom man, om saa var, vel maatte treffe noget Spor hos ham af Melæ, Plinii, Taciti og andre saadannes Beretninger, som man ey finder, men rimeligst af en og anden blant de ældste Græske Jord-Beskrivere, og saadanne, som har endog været ældre end Strabo selv, hvilken Skribent han ey engang synes at have læst eller fulgt, end sige de Romerske, da han trækker den yderste Parallel mod Norden ey, som Strabo vil have det, giennem Hibernien, men efter de ældste Græske Jord-Beskriveres, Eratosthenis, Pytheæ og andre saadannes Exempel, giennem Thule, hvilke sidste, som vel bekiendte i Alexandria, hvor Ptolemæus selv boede, denne ogsaa i andre Ting nødvendig maa have fulgt, sær i dem, der angik saa langt bortliggende Lande, som de, der laae i det yderste Norden.

§. 5.

Alt dette viser da, at Ptolemæi Gutæ og Taciti Gythones eller Sithones maa være eet og samme Folk, og at man ey behøver, at tvivle om foranførte Sætzes Rigtighed, nemlig at der hos Tacitum i Steden for Sithones bør læses Gythones, af den Aarsag, at man ey finder de Gother ved de Tider at have boet her i Norden. Jo visselig maa de baade da og for den Tid have boet der (q); og havde de ey boet der da, saa havde de vel aldrig siden kommet

(p) See *Ptolemæi* Geograph. lib. 2. cap. 4. de Germ. Magna.

(q) Jeg veed vel, at endeel ville holde for, at Othin har først bragt de Gother hid ind i Norden med sig, og at denne er kommen derhen længe efter Christi Tider; men jeg troer og sikkert, at denne deres Mening ingen Grund har, og at, om Othin skulde med de Gother være først kommen ind i Norden paa den Tiid, til hvilken Eccard med endeel andre vil henføre ham, saa kunde Ptolemæus ey have sat de Gutæ paa Scandia, hvor de i hans Tid, efter bemeldte Sætning, endda ey skulde have boet, eller i det mindste ey været der saa længe, at han derom havde kundet indhente nogen Kundskab, om den ellers paa de Tider var at faae, hvilket er visselig aldeles ikke at formode. Ptolemæus har heller, som tilforn er erindret, og siden videre skal bevises, taget sine Beretninger af de ældste Græske Jord-Beskrivere, følgelig maa hans Gutæ have boet paa Scandia 2 à 300 Aar for Christi Fødsel.

met derind, hvor Landene allerede vare saa fulde af Indbyggere, og saa mægtige Riger stiftede, som Tacitus beretter, at de Gothers Flytning didind efter hans Tider ingenlunde kan have Sted, og det saa meget mindre, som man finder dem at have giort store Udvandringer Sør paa, men aldrig Nord efter, hvor desuden Indbyggernes Tilbøyelighed fra de ældste Tider af, saavidt man kan spøere i Historien, har vel været at sende Folke-Sværme fra sig, men aldrig at tage imod dem. Ligesaa vel derfor som Tacitus kiendte de Svioner, maa han og have kiendt deres Naboer de Gother, og disse derfor være meente ved hans Sithones. Men at Ptolemæus, skiønt han har vidst at nævne de Gother eller Gutæ, dog intet melder om de Svioner, det viser kun, at hans Beretninger, som tilforn er erindret, ere ingenlunde yngre end Taciti, eller tagne af Romerske Skribenter, og kan for Resten have 2de Aarsager til Grund, nemlig at enten har de Svioner, da de Beretninger, som Ptolemæus har fulgt, ere forfattede, ey boet paa vor Halv-Øe, eller i det mindste ey været saa mægtige og navnkundige, som de siden bleve og vare i Taciti Tider; eller og fordi de Phoenicier, fra hvilke de Græker har faaet deres første Kundskab om vor Norden, har fornemmelig kiendt de Vestlige Kanter af vor Halv-Øe, og derfor vel faaet Navn paa de Gother, som boede henne ved Categat og mod Vester-Havet, men ey paa de Svioner, hvis Boepæle laae langt inde i Øster-Søen, og tillige temmelig høyt oppe mod Nord. Dog maae jeg tilstaae, at jeg anseer den først anførte Aarsage for at være den rigtigste og rimeligste.

§. 6.

Af lige saadan Aarsage, og fordi Tacitus, som tilforn er viist, har faaet sin Kundskab om vor Norden fra de østlige Kanter af Germanien, er det tvertimod skeet, at han vel har vidst at fortælle noget om de østlig Kyster af vor Halv-Øe, men derimod slet intet om de Vestlige, hvilke han ikke taler det allermindste om i hans Germania, hvor det rette Sted, efter hans Anlæg, havde været at tale derom, dersom hans Kundskab havde strakt sig didhen, men rører kun saa løslig ved dem, under det gamle Navn Thule, paa et gandske andet Sted, hvor han taler om sin Sviger-Faders Agricolæ Bedrivter i Britannien, og ved den Leylighed beretter (r) " At den Romerske Flode da først om-

 „ kring-

(r) See hans Vita Agricolæ. Af det, som i næst foregaaende Capitel er anført i Anledning af Solini Beretning om de Gamles Reyse-Tur fra Britannien til Thule, fornemmelig i den 29. §. Not. (n) og (a), kan man let begribe, hvorfor de Romere, som vare saa meget bange for det uregierlige Hav Norden for Elben eller Germanien,

„ kringseylede Kysten (af Britannien) ved det yderste Hav, og kunde da for-
„ sikkre, at Britannien var en Øe, samt opfandt og undertvang de Øer,
„ som de kalde de Orcadiske. Man fik og see Thule, hvilken Snee og Kulde
„ hidindtil giemte af Veyen. Men de sige, at det er et dovent Hav, som
„ er tungt at roe udi, og som Vinden derfor ey heller kan giøre oprørt". Hvil-
ke Ord i adskillige Henseender ere ret mærkværdige, og, ligesom de bekræfte,
hvad tilforn er anført, give end videre Anledning til følgende Anmærkninger:
1.) At det Foregivende, at de Orcadiske Øer skulde af de Romere, under Key-
ser Claudii Tog til Britannien, være blevne undertvungne, som Math. West-
monasterienſis i sær, og endeel andre berette, af foranførte Taciti Vidnesbyrd
befindes at være urigtigt (s). 2.) At de Romere for Taciti Tider, har ey en-
gang til visse og fuldkommen vidst, at Britannien var en Øe; forstaae af egen
Erfarenhed og efter Kundskab, som man med Sikkerhed kunde følge: thi i an-
den Henseende bliver det vel heel urigtigt, at den Sag har været de Romere
saa længe ubekiendt, da alle Græske Skribenter eensstemmig berette, at Bri-
tannien var en Øe, og de ældre Romerske selv udtrykkelig bevidne det samme,
saasom J. Cæsar, Mela, Plinius og flere. Men Sagen er, at det har, som
tilforn er erindret, været Tacito fornemmelig derom at giøre, at hans Fortæl-
ling kunde grunde sig paa tilforladelige Efterretninger, og sikkre, i sær hans
egne Tiders Erfaringer; hvorfor han har gaaet de andre forbi, og ey villet hol-
de sig til dem, som ey saa sikkre at lide paa: Af hvilken Aarsag og Anledning
han ogsaa 3die) siger, at lige indtil Agricolæ Tider havde Thule formedelst
Snee og Kulde været skiult og forborgen. Ey fordi man jo fandt nok derom
baade

nien, torde vove at komme saa langt Nord om Britannien, at de fik Thule eller
Norge at see, nemlig den Omstændighed, at de i Anledning af at undertvinge de
Orcadiske Øer, vare just komne i de Farvande, over hvilke de Gamles sædvanlige
Tur til Thule havde faldet, og som altsaa ikke kunde forekomme dem saa meget far-
lige; men at de ey har vovet sig længer eller lige til Thule, deri har den Indbild-
ning været Aarsag, som de Phoenicier, for at skiule deres Handel paa Thule, hav-
de vidst at binde Folk paa Ermene, og som man af Taciti Fortælling tydelig seer,
at de Romere endda vare indtagne af, angaaende Havet ved Thule, at det var tykt,
ligesom lerret, eller som størknet og sammenløben Melk, saa man ey kunde komme
„ der igiennem: " Diſpecta eſt & Thule, siger *Tacitus*, qvam hactenus nix & hiems
„ abdebat. *Sed mare pigrum* & grave remigantibus *perhibent*, ne ventis qvidem
„ proinde attolli ".

(s) Med Taciti Vidnesbyrd stemmer herom og Juvenalis overeens, naar han siger: Satyr. 2.
v. 160. - - - - - - " Arma qvid ultra
„ Littora Juvernæ promovimus, & *modo captas*
„ *Orcadas*, & minima contentos nocte Britannos ".

baade i endeel Grækers og Romeres Skrivter, men allene af den Aarsag, at de Romere paa deres Søetog Norden omkring Britannien og til de Orcadiske, ja, som venteligt er, ogsaa til de Hetlandske Øer, fra hvilke var den korteste og sædvanlige Overfart til Norge (t), vare selv komne da først saa langt, at de havde seet Kysterne af nys bemeldte Landskab, som de Gamle kaldte Thule. Hvis Beretning, angaaende Havets Beskaffenhed omkring ved bemeldte Kyster, han 4de) tilkendegiver sig at have fulgt, ved at bruge Ordet perhibent (u). Ligesom det og meget vel kan være, at de Romerske Soldater og Skibsfolk, som vare med paa foromtalte Tog, har enten ladet saadan de Gamles Beretning om bemeldte Hav, og en Slags Frygt, indbilde sig at see og mærke Ting, som virkelig ey vare til, eller betient sig af den gamle vedtagen Indbildning derom til at binde sig selv og andre noget paa Ermene, og til en Undskyldning for at de ey kunde eller torde komme videre.

§. 7.

Alt dette er saa meget mere rimeligt, som det ey allene stemmer overeens med Erfarenhed og Menneskens sædvanlige Sinds Beskaffenhed, men og med hvad Tacitus paa et andet Sted beretter (v) om Aarsagen, hvorfor de Romere,

(t) See hvad nyelig tilforn herom er erindret under not. (r) og det næst foregaaende Capitel. §. 29. Not. (u) og (a).

(u) Hvorved han og giver at forstaae, at de Romere havde ey selv befeilet dette Hav, eller vare komne Thule saa nær, at de havde naaet didhen: thi han gior tydelig Forskiel imellem at have seet Thule, hvilket han udtrykkelig tillegger de Romere, og imellem Kundskaben om bemeldte Hav, hvilken han, ved at forandre Talemaaden, og sætte Ordet *perhibent* til, bevidner at de havde fra andre. Saa man heraf kan sikkert slutte, at de Romere ey ere den Gang komne til vor Norden. Og naar det da ey er skeet, saa er det vist nok ey heller skeet enten før eller siden.

(v) See hans Germania, paa det Sted, hvor han taler om de Folke-Slage, som boede ved og Norden for Rhin-Strommens Udløb, samt omkring de store Ind-Søer, som der vare (i det nu værende Holland, Vest- og Ost-Frisland omtrent,) og melder ved den Leylighed, at de Romere havde ey allene med deres Floder befeilet bemeldte Søer, men og forsøgt at befeile det store Hav selv paa den Kant: Ipsum qvin etiam *Oceanum illa* tentamimus. Følgelig kan ved den Oceanus, som de Romere engang, under Drusii Anførsel forsøgte at befeile, men hvilket ingen efter ham torde vove, som Tacitus videre beretter, ey med nogen Rimelighed forstaaes det store Vester-Hav mellem Jylland samt Norge og Britannien, men allene den Drel deraf, som strøder op til den Nordvestlig Kant af Tydskland, sønden for Elven; Norden for hvilken Drusus ey kom med de Romeres Flode.

re, som dog havde deres Skibs-Flode i Nord-Søen ved Ems og Veseren, ey videre undersøgte og beseilede bemeldte Hav, naar han saa siger: „Vi har end„ ogsaa forsøgt at beseile det store Hav selv, og har Nogtet giort bekiendt „ blandt os, at der endnu vare *Herculis* Støtter at finde, enten nu Hercules „ er kommen didhen, eller vi ere komne i den Vane, at vi kalde alt hvad som „ er stort og prægtigt, efter ham. Drusus Germanicus havde og Mod nok „ og Dristighed (til at forsøge det), men det store Hav hindrede, at man ey „ kunde giøre Undersøgninger baade om det selv, og om Hercules. Strax „ derefter var der ingen, som mere forsøgte derpaa, og synes man at vise mere „ Helligbed og Ærbødighed ved at troe Gudernes Gierninger, end ved at ville „ udforske dem„. Hvoraf tydelig kan skiønnes, at de Romeres Skibsfart i Nord-Søen har fra den Kant af ey gaaet ret vidt, men kun bestaaet i et Forsøg, hvilket og kommer overeens med andres Vidnesbyrd og med hvad herom tilforn er erindret (x); At de Romere har kun ved Nogtet hørt noget berette om Herculis Støtter i Norden ved det store Hav, og følgelig har de aldrig beseilet Øresund, eller Bugten imellem Lindesnæs og Skagen, hvor Herculis Støtter her i Norden maa søges (y), om de der nogensinde har været til

(x) See det 2det Cap. i denne Afhandling §. 1. not. (f). §. 8. not. (m); det 3die Cap. §. 18. og det 5te. §. 13.

(y) Thi da her tales om Herculis Støtter, kan derved ey være meent Kullen, i Skaane allene, som og synes at være et dertil alt for ubetydeligt Sted: da det er rimeligst, at naar de Gamle vilde give visse Steder her i Norden Navn af Herculis Støtter, maatte de dertil udtage dem, som for de Søefarende vare de meest bekiendte og betydeligste, de fornemste og største mod det store Hav sig udstrækkende Forbierge, og som meest lignede de egentlig saa kaldte HerculisStøtter. Hvilket altsammen enhver vel lettelig seer at passe sig langt bedre paa de af os ovennævnte 2de Forbierge, der fra 2de store Landstrækninger løbe langt ud i Havet mod hinanden, end paa noget andet Sted her i Norden: Ligesom og dette til videre Oplysning er at merke. at de Gamle have sat Herculis Støtter og flere Steder, end ved det Gaditanske Sund. See *Murciani Heracleotæ* Periplus Maris externi p. 18. Hvor han taler om Herculis Støtter i Susiana; og at de derved ey have forstaaet Land-Oddene paa begge Sider af visse trange Sund men høye Bierge, hvilke med et Forbierg strakte sig ud i Havet, som Scymnus Chius forklarer det in Periegesi p. 11. 12. Ligesom og Atlas samt Ætbna ere kaldte cœli columnæ. See *Evstathii* Commentar. til Dionysii Periegesin p. 46. edit. *Opporini.* Og Dionysius selv taler om *Bacchi* Støtter i den yderste Kant af Verden mod Østen, ligesom Herculis mod Vesten. See loc. cit P. 190. Over hvilket bemeldte Evstathius giør den Forklaring, at nys omtalte Bacchi Støtter stode paa de Indianers yderste Bierge yderst ved Havet. Saa at følgelig de Gamle, naar de vilde give noget Sted her i Norden Navn af Herculis Støtter, maae nødvendig derved have meent, ey en Land-Odde beliggende langt inde mellem Øerne, men høye Forbierge ved det yderste Hav mod Norden.

til (z); Og at de Romere har anseet det store Hav, Norden for Germanien, som ret forunderligt og forskrækkeligt, og for et Sted, hvor Guderne i sær lode see saa store Prover paa deres forundringsværdige Gierninger, deels i Henseende til dets forfærdelige Storhed, og dets heftige men dog ordentlige Bevægelse, jeg mener dets Ebbe og Flod, hvorved det, ligesom et levende Kreatur, trak sin Aande frem og tilbage (a), en Ting, som var de fleste Romere aldeles ubekiendt, men som de havde havt store og sørgelige Prover paa, ved Skibbrude og andre Ulevligheder (b), under deres Krigs-Toge i de nu saa kaldte Forenede Nederlande og den Nordvestlige Deel af Germanien, hvor Landenes Beskaffenhed gav det Leylighed, frem for paa andre Steder, at vise sin forfærdelige Virkning, deels ved ordentlige og undertiden ved større, imellemstunder indfaldende heftige Overvommelser (c); Deels i Betragtning af dette Havs formeentlige Tunghed (d), samt leveragtige og sammenstorknede Vand (e), som giorde det forskielligt fra alle andre Hav; Og endelig formedelst Solens bestandige Skin over bemeldte Hav, en for Romere og Græker ey mindre merkværdig og forunderlig Ting, som bragte dem paa den Tanke, at denne Guddom havde der sin Bolig, og flere Guder med den. Hvorom Tacitus iblant andet saa taler (f):

„ Paa

(z) Tacitus synes selv at kalde dette i Tvivl. Men efter den giorte Forklaring kan de Gamle have havt god Anledning til at sætte Herculis Stotter her i Norden, om end Hercules selv ey er kommen didhen.

(a) Det er ey rimeligt, at denne Havets forunderlige Beskaffenhed kan have givet Anledning til Pytheæ Snak om Hav-Lungen i det yderste Hav mod Norden, hvor de Gamle, som man blant andre kan see af *Orphei* Argonaut. v. 1128, have foreskillet sig eet eller flere store Hav-Svælg at være, af hvilke, som af en Lunge, Havet til visse Tider blev indtrukket, og igien udblæst.

(b) See Taciti Beskrivelse over det Germaniske Havs Raserie i Anledning af de Skibbrud, som den Romerske Flode under Germanici Anførsel leed omkring ved Ems-Floden. Annal. Lib. 2.

(c) See Plinii Histor. Natur. Lib. 16. og hvad videre om denne Sag er anført i det 2det Cap. af denne Afhandl. §. 10. not. (x).

(d) Hvorfor de Gamle kaldte det Mare pigrum, Saturnium, immobile, mortuum &c.

(e) Herover har det faaet Titel af mare congelatum, Amalchium &c.

(f) See hans Germania i at anføre dette Sted af Tacito følger jeg det gamle Mss, som Vossius beraaber sig paa i hans Anmærkninger til Melam Lib. 3. c. 3. lin. 37. Hvor i Steden for hvad almindelig læses hos Tacitum paa dette Sted: Extremus cadentis jam Solis fulgor in ortus edurat, staaer: Extremum radens jam Solis fulgor in ortus edurat &c. See *Gronovii* Mela p. 795.

„ Paa hin Side af de Suioner er et andet, det tunge og næsten ubevægelige Hav, „ hvoraf man vil troe at Jordens Kreds omringes og indsluttes, af den Aar„ sag at Solens Skin, mod Slutningen (naar den nemlig er færdig at gaae „ need) stryger (allene langs Havet) og bliver bestandig ved indtil dens Op„ gang, med saadan Klarhed, at den gandske dover Stiernernes Glands. „ Man legger end videre til, efter hvad man vil overtale sig til at troe, at man „ kan høre Lyden af den, naar den kommer op af Havet, og see Gudernes „ Skikkelser samt Straalerne omkring dens Hoved. Didhen strækker kun „ Rogtet sig, dog ophører Naturen der ikke „ (g). Saa man heraf seer, at de Romere har den Tiid giort sig tildeels den samme Indbildning om Solens Nedgang her i Nord, som de gamle Græker og iblant dem Posidonius, har havt om dens Nedfart i Havet ved Spanien, nemlig at den gav en Susen fra sig, ligesom en Hvinen og Hvislen i Havet naar den der i sin Nedfart til Bunden udsluktes. Hvilket Strabo bevidner sig at have erfaret at være Logn (h).

§. 8.

Dette er det fornemste, som vi af Taciti Beretninger har kundet' udtrekke, vor Norden egentlig angaaende. Et og andet, som endnu kan høre did hen, skal til Slutning følge med, naar vi i Forveyen, hvilket til Oplysning af dette, og endeel andre tilforn anførte Ting vil være fornødent, har giort nogle 'almindelige Betragtninger over Taciti Germania, dog kuns kortelig, og uden at ville i mindste Maade betage andre deres Meening, da enhver i saadanne Ting maa have Frihed til at dømme efter beste Indsigt. Mig synes derfor, at efter„ at Tacitus har fastsat Grendserne af Germanien, nemlig mod Sønden og mod Vesten til deels, Donau og Rhin-Strømmen, mod Østen de Sarmater og Dacier, fra hvilke de Germanier bleve skildte ved store Bierge, (i) eller indbyrdes Frygt, og paa de øvrige Kanter det store Hav, som indbefattede store vide Havbugte og uendelig store Øer, og hvor man nylig, i Anledning af den

(g) Dette er ogsaa efter nys bemeldte Msst, hvor i Steden for det almindelige: illuc usqve (et fama vera) tantum natura, hvilket man let kan skiønne at være urigtigt, læses: illuc usqve ut fama, non tamen natura.

(h) See hans Geographiæ Tom. 1. edit. *Casaubboni* p. 202. 203.

(i) Han mener uden al Tvil det store Sevo-Bierg, hvorom vi i næstforegaaende Cap. udførlig have handlet, og som af endeel efter de, ved den østlige Kant af samme boende Folk kaldes de Sarmatiske Bierge.

den der førte Krig, havde lært at kiende endeel Folk og Konger, og efter-at han derpaa kortelig har anført de Germaners egen Mening om deres Herkomst, nemlig: „ At de i deres Vers og Sange vidste meget at tale om den „ Gud Tuisto, som var født af Jorden, og hans Søn Mannus, som deres „ Folkes Stamme-Fædre og Stiftere, hvilken sidste de tillagde tre Sønner, „ efter hvilke de, som boede næst det store Hav bleve kaldte *Ingævones*, de som „ boede i Midten *Herminones*, og de øvrige *Istævones*. Dog paastode nogle, „ efter den Frihed, som man bruger i saa gamle Ting, at (den) Gud (k) havde „ flere Sønner, og at (der vare) flere Navne (l) paa (det Germaniske) Folk, „ saasom de Marser, Gambrivier, Svever, Vandalier, hvilke vare de rette „ og gamle Navne „; Saa gaaer han, naar han tager sig for at beskrive et hvert Folk for sig (m) hele Germanien igiennem efter de 2de Floder Rhin og Donau, som man tydelig kan see af disse hans egne Ord, hvilke forekomme midt i hans Beskrivelse over Folkene i Germanien: „ Ligesom jeg nylig til-„ forn har fulgt Rhinen, saa vil jeg nu følge Donau „, og begynder med først opnævnte Flod Rhinen, fra de Heluetier, som boede ved dens Udspring, hvorfra han gaaer efter Turen alle de Folk igiennem, som boede Norden og Østen for den, indtil dens Udløb, hos hvilken de Frisier boede, og hvor de overmaade store foromtalte Bugter og Søer vare, hvilke de Romere, som han selv siger, havde beseilet med deres Floder, og derved nylig giort dem sig bekiendte (n).

§. 9.

(k) Nemlig Tuisto, som han allene kalder Gud.

(l) Nemlig end de nysopregnede: Ingævoner, Herminoner og Istævoner. Hvorved er at mærke, at de Germanier selv, som Tacitus udtrykkelig siger, antoge sidst bemeldte, som rette og ægte gamle Navne paa de tre Germaniske Hoved-Nationer; Men derimod synes de andre, som han siden opregner, kun af Fremmede, fordi de fandt disse Navne ogsaa at være store Folkes Navne i Germanien, at være udgivne for de Germaniers rette gamle Navne, eftersom de meente, at man i saa gamle Ting kunde have Frihed at domme derom, som man best syntes. Saa vidt jeg skiønner, troer jeg og, at de tre først bemeldte Nationer har kun været rette og ægte Germanier, men de andre ikke. Hvorom maaskee mere paa et andet Sted.

(m) Efterat han i Almindelighed har talt om deres Sæder, Regierings-Maade, Gudsdyrkelse, Giftermaale og saa videre.

(n) Hvor man skal finde de latos sinus & insularum immensa spatia igien, som Tacitus omtaler i Begyndelsen af sin Germania, det forklarer han selv best, naar han strax legger til, at de Romere ved deres Vaaben havde nylig lært at kiende de Steder, og siden nesten igientager samme Beskrivelse derover, hvor han taler om de Frisiers

§. 9.

Efterat Tacitus har giort denne Tur mod Vesten, saa vender han sig derfra mod Norden (o), og opnævner de Folk, som boede Norden for de for opregnede, først dem i den store **Boyning** af Landet eller **Bugt** af Germanien (p), som strakte sig fra det nu værende Øst-Friesland omtrent (q), og saa videre Nord og Øster paa, alt indtil Elben: Thi at bemeldte Taciti *ingens flexus*, som siden af ham kaldtes *Sinus*, og i hvilken han sætter de Cimbrer længst Nord mod Havet, har strakt sig længer ud mod Norden, end som sagt er, det er noget, som jeg neppe kan overtale mig til at troe, naar jeg betænker, at Tacitus ikke med et eeneste Ord melder noget om den Cimbriske Halv-Ø, en Omstændighed, hvilken nokſom viser, at den ey kan have hørt til bemeldte hans Sinus, i hvilket de Cimbri boede, men maae have været de Romere i hans Tid endog af Navnet ubekiendt (r); og at Strabo hvilket er det fornemste, sætter udtrykkelig alle de Folk, som Tacitus henfører til oftomtalte Bugt, naar man undtager de Foser, som Strabo ey nævner, Sønden for Elben, imellem den og Rhinen. Saa man deraf med god Føye kan

Lande ved og Norden for Rhinen. Saa han derved har meent deels den Nordvestlige Strandkant af Germanien, deels de uden for samme liggende Øer, som og Plinius bevidner, at de Romere havde giort sig bekiendte ved sine Vaaben. See denne Afhandlings 3die Cap. 3 og 19 §§. Følgelig kommer ikke dette enten de Danske Øer eller den øvrige Deel af vor Norden noget ved.

(o) Dette sees tydelig af disse hans egne Ord: Hactenus in Occidentem Germaniam novimus. In Septentrionem ingenti flexu redit. Og i denne Flexu sætter han først de Chaucer næst hos de Frisier, hvilket Folkes begge Nationer han udtrykkelig siger at have boet hos Rhinen indtil Havet, samt omkring endeel store Søer. Altsaa kan de Chaucer ey heller have boet ret langt fra Rhinen.

(p) Thi hvad han tilforn har kaldet Flexum, kalder han strax derefter Sinum, naar han siger: *Eundem* Germaniæ *Sinum* proximi Oceano Cimbri tenent. Andensteds kan man med ingen Rimelighed henføre dette hans Eundem Sinum, da han aldrig tilforn har nævnet noget Sinum. Vil man ellers her tillige erindre sig hvad i næstforegaaende Cap. i denne Afhandling er anført om Plinii *immenso Sinu* Codano §. 12. 13., saa skal man letteligt kunne indsee hvad der har givet Tacito Anledning til at sætte de Chaucer, Cimbrer og flere in *Flexu* & in *Sinu ingenti*.

(q) See videre herom *Meursonis Altingii* Karter i hans Frisia antiqva.

(r) Jeg mener i Henseende til deres egen Kundskab og Erfarenhed: Thi efter ældre Græske Skribenter kunde de Romere og Tacitus vel have vidst at nævne den, hvis den ellers i hans Tid havde været bekiendt, og hans Cimbri der boet.

kan slutte, at Taciti Cimbrer kan neppe komme til at boe nogen andensteds, end Sønden for Elben, nærmest op til den, og endnu mindre de Cheruscer og Chaucer (s). Den Omstændighed derfor, som Tacitus anfører om de Cimbrer, og om hvilken man har været af saa ulige Mening, nemlig at „ de Cimbrer vare nu vel **et ringe Folk**, men stor deres Ære, og at man havde endnu tilovers mange Kiendetegn, at det gamle Rygte om dem var sandt, „ nemlig de Leiere og Rum, som man saae efter dem **ved begge Aabredde**, og „ hvoraf man kunde kiende hvor stort og talrigt et Folk de havde været, samt „ skionne hvor vidt det stod til troende, at de havde fort saa stor en Krigshær i „ Marken „, denne Omstændighed, siger jeg, kunde synes allerbest at passe sig paa Elben, saa at ved utraqve ripa maatte forstaaes dens Bredde, og at de Cimbrer hos den havde opslaaet deres Leyer, da deres store Udvandring skede. Men jeg tør, dog andres Meening i al tilbørlig Ære, hvilke kan forstaae Tingen bedre end jeg, her paastaae, at naar man vil tage Tacitum selv til Raads med sig herudi, kan ved Ripa paa dette Sted ey andet forstaaes, end det, som Tacitus paa mange andre Steder derved meener, nemlig *Ripa Rheni*, saaledes som han selv udtrykker sig, naar han siger (t): *Aſciburgium in ripa Rheni ſitum*, men bruger ellers som oftest Ordet *Ripa* allene, som paa følgende Steder: Pro„ximi *ripæ* negligenter. ulteriores exquisitius (u); Proximi *ripæ* & vi„ num mercantur (v); Batavi non multum *ex ripa*, sed insulam Rheni am„ nis incolunt (x); Hermundurorum civitas, fida Romanis, eoqve solis Germanorum non *in ripa* commercium, sed penitus, atqve in splendidis-

(s) Dette gior ogsaa, at den Indvending ey kan holde Stik, at der for de Cimbrer er ingen Plads Sønden for Elben at boe i, hvis man der vil sætte dem, eftersom de Chaucer efter Taciti Ord: Tam immenſum terrarum ſpatium non tenent tantum, ſed & implent, havde den hele Strækning inde: thi om man end vil sætte, at *Taciti* ſpatium bør udstrækkes saa vidt, hvortil jeg dog ingen Fornødenhed seer, saa er det alligevel en vis Sag, at de Cimbrer have i Strabonis Tider boet tillige med de Chaucer og flere Folk Sønden for Elben. Kunde de i Strabonis Tid have Rum der, hvorfor ikke i Taciti?

(t) See hans Germania ey langt fra Begyndelsen.

(u) Ogsaa i hans Germania, hvor han taler om de gamle Tydskes Klædedragt af Skind, hvori de holdte sig nettest som boede langt fra Rhinen, eftersom de ey kunde handle sig andre Klæder til, hvilket de kunde, som boede Rhinen nærmest.

(v) Dette staaer ligeledes i hans Germania, og maa nødvendig forstaaes om Rhinen.

(x) Ogsaa dette paa bemeldte Sted, hvor Skribenten kort forau tvende Gange nævner ripam Rheni.

sima Rhætiæ provinciæ colonia (y). Paa hvilke Steder der overalt ufeylbarligen menes *Ripa Rheni* eller Aabredden af Rhin-Strømmen, hvis Sondre og Vestre Side, som de Romere holdte besat, Tacitus og kalder *Ripam noſtram* (z); Saa det derover vel maa blive en rigtig Sag, at ved foranførte *Ripa utraqve* maa forstaaes Ripa Rheni, og dens begge Aabredde, og at de Cimbrers *ſpatia* og *caſtra*, som Tacitus omtaler, der og ingen andensteds maa søges; Allerhelst da det er en bekiendt Sag, at de Cimbrer paa deres Udvandring har giort et Tog over Rhinen ind i Gallien, og man, hvilket endnu er mere, hos J. Cæsarem finder tydeligt Beviis for, at de Cimbrer, da de toge Veyen til Italien, har hos Rhinen efterladt sig deres Trods, og til dens Forsvar 6000 Mænd; naar det saa heder (a) „ De selv (de Attuatici) nedstammede fra de Cimbrer og Teutoner, som da de vilde tage Veyen over til vor Province og Italien, lode deres Trods, som de ey kunde bringe afsted med sig, tilbage paa denne Side af Rhinen, og til sammes Forsvar 6000 Mænd af deres Folk „, hvilke formodentlig maa have staaet i en forskandset eller befæstet Leyr, da de vare i et fiendtligt Land.

§. 10.

Fra de Nordlige, oven for Rhinen mod Vesten boende Folk, gaaer Tacitus til dem, som boede mod Osten og Norden for Elben, strækkende sig hen til de Steder i Germanien, som vare de Romere mest ubekiendte (b), hvilke Folk han allesammen indbefatter under det Navn af Svever, hvorefter han og kalder Øster-Soen det **Sveviſke Hav**. Fra dem kommer han til de oven og Norden for Donau boende Folk, og først de Sydligste og mest bekiendte blant dem, de Hermundurer (c), hos hvilke Elben en Flod, som tilforn var meget berømt,

(y) See og oftanførte Sted, hvor Taciti Mening er, at det var de Hermundurer tilladt at komme med deres Varer ind i de Romeres Lande, da det derimod ey var de øvrige Tydske tilladt at drive Handel uden hos Bredden af Rhinen.

(z) See hans Vita Agricolæ, hvor han og taler om den Handel, som de Romere hos Aabredden af Rhinstrømmen førte med de Tydske.

(a) See *J. Cæſaris* Commentariorum Lib. 2. Cap. 29.

(b) Hæc qvidem pars Svevorum in *Secretiora Germaniæ* porrigitur, siger han in Germania.

(c) Det er mærkeligt hvad Tacitus beretter om dette Folk, at de vare de Romere saa særdeles tro, og at de Romere havde fortrolig Omgang med dem, frem for med andre Folk. Hvilket viser en lang Bekiendtskab paa begge Sider, og gior det heelrimeligt,

berømt og bekiendt, men man nu allene hørte nævne, (d) havde sit Udspring, samt de jævnsides hos dem og videre hen mod Donau boende Nariscer, Marcomaner og Qvader, hvor den yderste Kant af Germanien var paa den Side (e), og endeel flere, hvilke alle havde deres Boepæle Sønden for den lange Bierg-Strækning, som skar Svevien igiennem (f), og for den største Deel, som vor Skribent udtrykkelig bevidner, ved og paa samme, eftersom han sætter dem imod de paa hin Side af bemeldte Bierge, mod Norden nemlig, boende Folke-Slag, først de Lygier, hvilke blant de næstgrændsende indtoge den vidtloftigste Strækning, derpaa videre mod Norden de Gothoner, og endelig tet hos Havet de Rugier og Lemovier, men i det store Hav selv de Svioner, Vesten for hvilke ligesom de Sithones, eller rettere Gythones, havde deres Boepæle, og med dem Svevine Ende, saa boede Osten for dem de Æstyer. Men de videre der Osten for, mod Sønden og Norden, boende Peuciæer, Veneder og Fenner, bevidner Tacitus sig ey at vide, enten han skal giøre til Germaner eller Sarmater, og slutter endelig med endeel Fabuløse Folk, der skulde boe mod Norden, saasom de Helluſier og Orioner, hvilke man foregav at have Menneske-Ansigter, men deres øvrige Lemmer at ligne vilde Dyrs. Hvilket han, som noget, man ey havde den behørige Underretning om, overlader andre at domme udi.

§. II.

Dette er det fornemste Indhold af Taciti Germania, saa vidt vor Sag er angaaende, og saa vidt jeg kan skionne, den rette Sammenhæng af hans Be-

 skrivelse

rimeligt, at de Hermundurer har været de samme som de ellers saa kaldte Herminones, og at de Romere efter disse har givet alle Tydske Navn af Germani; af hvilken Mening og Leibnitz er i Fortalen til hans Scriptores Rerum Brunvicens:.

(d) Albim in Hermunduris oriri, non recte Tacitus. Fons Egræ pro Albis: Siger Leibnitz paa nys bemeldte Sted. Efter de sneyre Grændser at domme, inden hvilke de Hermundurer i Taciti Tid vare indsluttede, kan denne store Mand vel have Ret heri; Men uden al Tvil har dog de Hermundurer engang tilforn strakt sig saa vidt Nord og Øster paa, at de, eller en Folkefærd af dem, har boet ved Elbens Udspring: Thi fra et saa bekiendt Folk, som de Hermundurer vare for de Romere, maatte disse dog vel have de beste og sikkerste Efterretninger.

(e) Eaque velut *Germaniæ Frons* est, qvatenus Danubio pergitur: siger Tacitus.

(f) Her have vi Plinii overmaade stor Fieldstrækning, *Sevo* kaldet, og et tydeligt Beviis for, at de Gamle have anseet Germanien, i sær dens nordlige Dele, for at have været igiennemskaaret af en sammenhængende lang Field-Ryg. Saa man altsaa for den Skyld ey behøver at søge efter *Sevo*-Bierget paa noget andet Sted.

skrivelse derover, hvoraf jeg til videre Oplysning endnu vil udtrække følgende Poster, som man i det foregaaende har maattet gaae forbi, for ey at afbryde for meget Materien, nemlig (1) at Taciti Inddeling af alle Germaniens Folke-Slag i tre Hoved-Nationer, er uden al Tvil rigtigere end Plinii (g), som gior disse til fem, og at de Peuciæer og Bastarner paa den ene og Vindiler paa den anden Side, har enten været Grene af en Hoved-Nation, eller rettere en Blanding af Germaniske og andre Folk. (2det) At deres Mening er uden al Tvivl rigtig, som anser det Sveviske Navn for almindeligt (h), og at være brugt til at betegne alle Nordiske Folk i Germanien, ligesom det Germaniske synes i Begyndelsen kun at have været almindeligt for de Sydlige Tydske: Thi derfor har Øster-Soen heller faaet Navn af Mare Svevicum, end Germanicum, og deraf kan man begribe, hvilke Svever det maa have været, som efter Taciti Beretning (i), opsnappede til Søes de af de Romeres Krigs-Tieneste forløbne Usipier, hvilke vare gangne om Bord paa nogle Skibe, for at komme deres Vey, nemlig enten de Svioner og Gythoner, til hvilke man seer at Tacitus har udstrakt det Sveviske Navn, eller rettere Norske Soe-Rovere, eftersom Tingen tildrog sig Norden omkring ved Britannien, hvilke man, som ubekiendte, og som man intet Navn vidste paa, har derfor givet Navn af Svever. Men i det øvrige gaae de (3die) visselig alt for vidt, som ville mene, at det Sveviske Navn har strakt sig lige til Nord-Cap, da saadant er gandske ubevisligt, og grunder sig allene paa foromtalte vrange Forklaring over Taciti Sithones, men for Resten skal man ey kunne godtgiøre mig, at enten det Germaniske eller Sveviske Navn

(g) See herom noget mere i den foregaaende 8de §. not. (l) i dette Cap.

(h) Blant disse maa jeg her i Særdeleshed nævne vor bersømmelige Salig Etatsraad Gram i Fortalen til *Molleri* Cimb. lit. og Hr. Justitsraad samt Professor Ancherssen i hans Origin. Dan. 1 Part. 4 Cap. p. 75.

(i) See hans Vita Agricolæ. Mig synes ogsaa heraf temmelig vel at kunne forklares hvad Pompon. Mela, til Beviis, at de Nordlige Kanter af Asien kunde omkringseiles lige indtil Indien, anfører efter Cornelii Nepotis Fortælling om endeel Indianer, som ved Storm skulde være fordrevne fra Indien, lige til Kysterne af Germanien, og siden af de Svevers Konge forærede Q. Metello Celeri den Romerske Proconsul i Gallien. Hvor Vossius i Steden for Rege *Svevorum* vil at den skal læses: *Rege Bætorum*, og Bæti at være de samme som Batavi. Men som mig synes uden nogen ret tilstrækkelig Grund, da der overalt hos Plinium, som og anfører samme Historie, læses Rex *Svevorum*, men hverken Rex Bætorum eller Rex Bojorum, eller Rex Lydorum, som endeel hos Melam har villet læse. See *Pomp. Mela* de Situ Orbis. Lib. 3. Cap. 5. lin. 75.

Navn har strakt sig engang til Norge, end sige til Nord-Cap (k). Ligesom man og (4de,) naar man noye betragter Taciti Germania, skal tydelig finde Rigtigheden af hvad vi tilforn har erindret (l), nemlig at han har nogenledes kiendt de Østlige Dele af vor Halv-Øe, og faaet den Kundskab fra de Østlige Kanter af Germanien, men derimod intet vidst om den vestlige Deel af bemeldte Halv-Øe: Thi i Steden for at Tacitus veed at opgive et hvert Folkes Boepæl, det ene efter det andet, hvilket har boet ved og paa Biergene, hvilke ved Soen, og hvilke paa Øerne i Havet, naar han taler om de østlige Kanter af Germanien, hvilket han ligeledes gior i at opregne Folkene i den Vestlige Deel af bemeldte Land; Saa finder man derimod ey den mindste Tvivl hos ham om alt saadant, hvor han taler om de Svever og hvad som laae Norden for Elben (m), men han anforer kun Folkenes Navne tillige med nogle andre Omstændigheder om endeel af dem, uden at bestemme deres Beliggenhed mod hinanden, og uden at melde det mindste, angaaende hvilke af dem boede ved Soen, hvilke længere op i Landet, og hvilke ved Bierge og Floder, til Tegn og Beviis, at han har vidst langt mindre om dem, end om forstbemeldte, at han har havt sin Aarsag, hvorfor han kalder de Steder Secretiora Germaniæ, og at man med Billighed kan mistænke ham for at have, som jeg tilforn har beskyldt ham for, slet intet vidst, eller rettere de Romere i hans Tider, enten om den Cimbriske, eller om den Vestlige og Nordlige Part af vor Scandinaviske Halv-Øe.

§. 12.

At Tacitus (5te) først taler om de Sviones, og om det store Hav Norden for dem, siden om de Æstier, og endelig om de Gythones, hvorved han synes

(k) Tacitus siger selv udtrykkelig, naar han har beskrevet de Svioners og Githoners Folk: Hic Sveviæ finis, endskiønt han har udstrakt Navnet Svevien langt længer Nord paa, end nogen for ham havde giort.

(l) See den nærstforegaaende §. 3.

(m) At der har været en meget stor Forskiel imellem Taciti Kundskab om de øvrige Deele af Tydskland, og den, som han havde om de omkring Elben, men i sær Norden for dens Udløb beliggende Lande, kan foruden af det her anforte, ogsaa sluttes deraf, at i Steden for han, som og tilforn er erindret, beskriver i sin Germania de Sydlige, Vestlige og Østlige Kanter af Germanien efter Folkenes Boepæle og Landenes Beliggenhed mod hinanden, samt efter de 2de Floder Rhin og Donau, saa har han derimod ey en Tvivl om Elben, eller angaaende hvilke Folk boede ved og omkring den, naar man undtager et eeneste Sted hos ham, hvor han i Anledning af at tale om de Hermundurer, nævner den, og det paa en Maade, som viser, at man den Tiid hverken om den, ey heller om de Folk, som boede ved den i sær paa de Nordlige

nes at giore et ham usædvanligt Spring, det kommer efter mine Tanker af ingen anden Aarsag, end at han har anseet de Sviones at boe lige Norden for de Rugier og Lemovier, hvorfor han maatte strax efter disse tage hine med, for ey at afbryde sin Tur; Af hvilken Aarsag han og taler om Nord-Havet, førend han kommer til de Æstier, men ender med de Gythones, fordi de ware de sidste paa den Kant, som man da kiendte. Hic Sveviæ finis. De Helluſier og Oxioner, som han til Slutning rører ved, ere efter hvad i foregaaende Capitler er anført, let at kiende igien, nemlig de sidste at være Melæ og Plinii Oœones, og de første de af nys bemeldte omtalte Hilleviones, hvilket sidste Navn er uden Tvivl sammensmiddet af de 2de Helluſii og Oœones, hvorom noget meere i det efterfølgende.

lige Kanter mod Vesten, havde nogen ret Kundskab, ved det han siger, at den Flod var inclytum & *notum olim*, nunc tantum auditu. Hvorved Tacitus selv tydelig tilstaaer sin Uvidenhed om den Flod, hvilken desuden og skiønnes deraf, at han ey følger den i at beskrive de Nordlige Kanter af Germanien, hvilket han dog efter sin antagen Plan burde have giort, ligesaavel som han har giort det, i Hensende til Rhin- og Donau-Strømmen, da Elben var i Germanien ey af mindre Betydenhed end som nogen af dem. Hvortil endnu kommer, at man ey med nogen, jeg vil ey sige Vished, men god og antagelig Rimelighed, skal kunne vise mig, at Tacitus har nævnt noget Folk eller Sted Norden for Elben hen imod Vester-Havet, hvor han ender sin Beskrivelse med de Cimbrer, et Folk, som baade efter Taciti egen Beretning, og hvad derom tilforn er bevist, nødvendig maa have boet Sønden for Elben i Taciti, ligesaavel som de boede der i Strabonis Tid. Ligesom de og begge har ikke en Tøddel enten om den Cimbriske Halv-Øe, eller om de Teutones, som Norden for Elben bønde, eller om Sinu Codano, eller om Scandia og Scandinavia, eller om Nerigon o. s. v. til Tegn, at de begge har været lige uvidende derom, og at den samme Bekiendelse, som Strabo giør, nemlig at man i hans Tid slet intet vidste om de Steder Norden for Elben, maa ogsaa gielde om Tacito og hans Tider.

V. Cap.

V. Capitel.

Om de gamle Grækers og Romeres Begreeb og Kundskab om de Nordiske Lande efter Christi Tider, i Følge af Ptolemæi Beretning.

§. 1.

De Efterretninger, som den Græske Jord-Beskriver Ptolemæus, der levede omtrent midt i det 2det Hundrede Aar efter Christi Fødsel (a), og skrev i Alexandria i Ægypten, har efterladt os, vor Norden egentlig angaaende, ere vel faa, men dog i adskillige Henseender vel værde at tages under noye Betragtning. Ham gives gemeenligen, end og af de Gamle (b), den Berømmelse, at han har været en ypperlig Mand i sin Videnskab, som har afhandlet den efter Kunsten, og søgt at rette de Feyl, som de ældre derudi havde begaaet. At dette har været hans Øyemærke, kan man nok see af hans Jord-Beskrivelse (c); men at han ey tilfulde har opnaaet det, kan maaskee mere tilskrives de da værende Tiders Omstændigheder, og fremmede Feil, som efterhaanden har indsneget sig i hans Skrift, end ham selv. Vil man for Resten sporge, hvad man skal domme om hans Jord-Beskrivelse og Efterretninger i Almindelighed; saa synes mig, at alle Omstændigheder vise, at de, i det mindste de fleste af dem, bør henføres til ældre Tider, end Ptolemæi egne: thi man behage kun at betænke, at det har været Ptolemæi Forsæt, ey at skrive nogen nye

(a) *Dodwell* beviser i hans Dissert. de Agathemero pag. 142. Tom. 2. Geograph. Græc. Minor. per *Hudson*. at han kan ey have skrevet sin Geographie førend mod Slutningen af Antonini Pii Regiering, hvormed og Jo. Alb. Fabricius stemmer i hans Bibliothecæ Græcæ Lib. 4 Cap. 14. Geographus Ravennas forbytter ham med de Ægyptiske Konger af det Navn Ptolemæi, i hvilken Vildfarelse og endeel andre har været.

(b) Marcianus Heracleota kalder ham in Periplo Maris externi p. 2. diviniſſimum, Agathemerus titulerer ham for en stor Mester i Geographien pag. 17. Og begge anse de ham for derudi at overgaae Artemidorum, en meget berømt Mand blant de Gamle. See og herom Dodwels Dissert. de Agathemero pag. 143.

(c) Det var nesten overalt giengs i de Tider at tractere Jord-Beskrivelsen paa den Maade, at de nyere Jord-Beskrivere igiennemgik og rettede de ældres Feil, hvilket ogsaa Strabo, Polybius og flere har giort.

nye Geographie, men kun at sammenligne de ældres Beretninger, at bringe dem ret i Orden, og at udvælge deraf hvad ham syntes at være det retteste (d); at han til den Ende har lagt til Plan for sin Jord-Beskrivelse, ey nye Efterretninger, men en ældre Skribent Marinum (e), hvilken han for Resten følger, men allene retter hans Feyl (f); og at han, i dette at udføre, beraaber sig, ey paa nye Skribenter, som han ingensteds nævner, men paa dem, som ere langt ældere, end han selv, nemlig Eratosthenes i sær og Hipparchus (g), hvilke han har anseet for de kyndigste og paalideligste blant alle hans Formænd (h), og hvis Maade i at behandle den Geographiske Videnskab og Jord-Beskrivelsen han derfor ogsaa har betient sig af (i); legger man hertil, at Ptolemæus skrev i Alex-

(d) Saadan var de gamle Jord-Beskriveres egentlige Methode at tractere Videnskaberne paa. Hvori ogsaa Strabo i sær kan tiene til Exempel.

(e) Med Tilnavn Tyrium, hvilken *Jo. Ant. Maginus* in Comment. & Annot. ad Ptolemæum mener at have levet 60 Aar efter Christi Tider; men Dodwel sætter ham nærmere Ptolomæi Tider in Dissert. de Agatharchide. pag. 88. 90.

(f) Dette giver Ptolemæus selv at forstaae, naar han siger Geograph. Lib. 1. c. 6. At Marinus Tyrius var i hans Tider den nyeste blant dem, som havde lagt megen Vind paa Jord-Beskrivelsen. Hvis Skrifter og Tabeller han kunde have fulgt, i at beskrive Verdens Kreds, uden noget videre Arbeyde, hvis han ikke tydelig havde seet, at han ey ret havde forstaaet endeel Ting, ey ret beskrevet andre, og ey brugt den tilbørlige Flid i sin Afmaaling. Hvorover han havde paataget sig at forbedre det af hin begyndte Arbeide.

(g) Ptolemæus deceſſorum ſuorum omnium peritiſſimos Eratoſthenem credidit & Hipparchum siger *Dodwel* in Diſſert. de Agathemero. p. 136.

(h) Eratosthenes var Opsynsmand over det Alexandrinske Bibliothek i Ptolemæi Euergetis Tid, efter hvis Befaling han har skrevet de gamle Thebanske Kongers Historie, og skal være død omtrent 196 Aar for Christi Fødsel. See Forfatternes Fortale til Algem. W. Historie. p. 69. Han kaldtes den anden Plato, og hans største Dadlere maatte tilstaae ham, at han var en ypperlig lærd Mand. See Ch. W. Bayers Grundsætze der Egyptischen Zeitrechnung i Tilsætze zur Algem. W. Historie Tom. 1. p. 7. Man seer af Strabonis Beretning, at han meget har betient sig af Pytheæ Fortællinger om vor Norden, og følgelig kan anses hvad Ptolemæus og ældre Græske Skribenter fortælle om den, at være fra ham. Ligesom og bemeldte Strabo, der ellers paa mange Steder dadler Eratosthenem, dog tilsidst maa give ham det Skudsmaal, at han var in poëſi & grammatica, philoſophia & mathematicis excellens, ut qvisqvam alius. See *Strabonis* Geograph. pag. 1195- edit. *Caſauboni*.

(i) In Geographia climata primum inveniſſe Eratoſthenem, ait Scymnus Chius; & *Schemata*, qvæ erant figuræ rerum artificiales vel naturales, qvibus limites deſignabantur Hipparchus lineis Aſtronomicis ſitus locorum circumſcripſit. See *Dodwels* Diſſert. de Scymno Chio. pag. 99.

i Alexandria, og at han følgelig maatte efter al Rimelighed betiene sig af saa berømte Jord-Beskrivere, som Timosthenes, Eratosthenes (k), Heraclides, Agatharchides, Artemidorus og andre saadanne Navne, hvilke selv havde levet paa bemeldte Sted (l), da det derimod er heel uvist, om og hvorvidt han har betient sig af andre; at vor Skribent ofte nævner Byer og Stæder med deres gamle Navne, og saadanne, som for længe siden vare i hans Tid gangne af Brug, talende derom, ligesom de endnu i hans Tiid vare til (m); til et stort Tegn og Beviis, hvorvidt han har gaaet i at betiene sig af de Gamle; og at endelig Agathemerus selv udtrykkelig bevidner: " At Ptolemæus, den store „ Kunstner i Geographien, har tydelig forklaret den, ikke efter sin egen „ Kundskab eller Mening, men rettende sig derudi efter de Gamles Beret„ninger " (n). Saa synes mig, i Betragtning af alt dette, at min foranførte Sætning, angaaende Ptolemæi Jord-Beskrivelse, og dens Beretningers Ælde, bliver saa beviislig, at jeg ey seer, hvad man med Føye kan have derimod at indvende.

§. 2.

Henvende vi nu dette, som hidindtil er sagt, paa Ptolemæi Beretninger om vor Norden i sær, og tillige forestille os hvad som tilforn er blevet erindret om den saa meget større Kundskab, som Herodotus (o) har havt paa den ene

(k) Til dette, som ham angaaende tilforn er anført, kan endnu dette legges: At *Marcianus Heracleota* in Perip. Mar. Externi p. 63. bevidner at han blev kaldet Beta.

(l) Agathemerus og Marcianus sætte derfor Ptolemæum i Ligning med den blant de Gamle meget berømte Artemidoro, og tildømmer hin Prisen frem for denne. See *Dodwels* Dissert. de Agathemero. p. 148.

(m) See *Dodwels* Dissert. de Auctore Peripli Maris Erythræi p. 101. in Tom. 1. Geograph. Græc. Min. *Hudsonis*.

(n) See *Agathemeri* Compendiar. Geograph. Expos. pag. 17. Tom. 2. Geograph. Græc. Minor.

(o) See det 1ste Capitel i denne Afhandling. §. 2. Til et uomstødeligt Beviis for de Skribenters Ælde, som Ptolemæus har betient sig af, og til at vise, hvor gamle hans Efterretninger bør ansees for at være, kan ogsaa dette tiene, at han stemmer overeens med de ældste Græske Skribenter Herodoto og Aristotele, i Henseende til det Caspiske Hav, og viger derimod i saa betydelig en Sag fra alle de øvrige Græske nyere Jord-Beskrivere. Hvortil vel ingen anden rimelig Aarsag kan gives, end at Ptolemæus har heller fulgt de ældre eller ældste Græske Skribenter end de nyere.

Side om de Nordlige Lande mod Osten, og om dem mod Vesten paa den anden Pytheas og hans tro Efterfølger Eratosthenes, hvilken just er een af Ptolemæi Hoved-Skribenter, fremfor de seenere Græske Jord-Beskrivere; saa kan man ey andet end falde paa de Tanker, at forommeldte Ptolemæi Beretninger bør ansees med andre Øyne, end hvormed de hidindtil ere anseete, nemlig ey som nyere, men langt ældre end baade Strabonis, Melæ, Plinii og Taciti Beretninger, uden for saavidt disse kan være tagne af ældre Skribenter. Hvilken Sats, i hvor dristig den end kan synes at være, dog forekommer mig heel rimelig, naar jeg, foruden foranførte, end videre betænker, at oftomtalte Ptolemæi Beretninger ere endogsaa i sig selv saaledes beskafne, at de ey vel kan henføres til andre, end saa gamle Tider. Thi (1ste) kan man med ingen Slags Rimelighed slutte, at de ere fra Strabonis og de øvrige nylig opregnede Skribenters Tider, da de næsten i ingen Ting komme overeens med deres Fortællinger. Endnu mindre Rimelighed har det (2det), at de henhøre til en yngre og Ptolemæi egen Tid; da deraf maatte følge, at de Romere, fra hvilke denne Kundskab maatte være kommen til de Græker og Ptolemæum i sær, havde efter Taciti Tid indhentet en anden og en større Kundskab om vor Norden, end de derom havde, da Tacitus skrev sin Germania. Men dette kan saa meget mindre have Sted, som man veed, at de Romeres Magt i Germanien, og følgelig med den ogsaa deres Kundskab om dette og de længere mod Norden beliggende Lande, havde allerede ved Taciti Tider begyndt at aftage, og efterhaanden saa reent ophørte, at de havde Møye ved at forsvare sig paa hin Side af Rhin-Strømmen (p). Ligesom man og finder, at alle de Jord-Beskrivere, som har levet Taciti og Ptolemæi Tider nærmest, har ey engang vidst at betiene sig af Taciti Beretninger om vor Norden, og endnu mindre at give os derom noget nyt og forskielligt fra de ældres, men har alle troelig fulgt Ptolemæum, eller hvad Plinius har af ældre Skribenter samlet (q). Hvilket da nokſom viser, hvor ubekiendte saadanne Efterretninger om vor Norden, som skulde være nyere end Taciti, har været, end og for de Romere selv, og hvor liden

(p) Jeg siger her: paa hin Side, i Betragtning af os, og meener den Side af Rhin-Strømmen, som vendte til de Romeres Land, og af dem holdtes besat. Fra Keyser Tiberii Død og indtil Marci Aurelii Tider var det temmelig stille i Germanien mellem de Romere og de Tydske, naar man undtager et og andet Tog, som de Romere giorde did ind, mere for at skrække de Tydske, og holde dem fra Grændserne, end for at giøre nye Erobringer. Ligesom og de Vestlige Tydske allerede i de Tider begyndte at reyse Hovedet i Veiret, og de Bataver i sær, under deres Konge Civili, skaffede de Romere nok at bestille, og vare nær ved at drive dem ud igien af de Lande, som de paa den Kant besade.

(q) Saadanne som Solinus, Marcianus Capella, og flere.

liden Foye man altsaa har til at tænke, at en Skribent, som Ptolemæus, der lovede saa langt borte fra vore Lande, har faaet om disse andre og bedre Efterretninger, end dem han kunde hente af de ældre Jord-Beskrivere; allerhelst da de sidste Fortællinger vare, som tilforn er viist og erindret (r), langt fuldstændigere, end de nyere, om man nu end vil sætte, at nogle af disse vare komne ham for Øyne, hvilket man dog neppe skal kunne godtgiøre.

§. 3.

Dette, som hidindtil er sagt, maa dog ey udstrækkes videre, end til vor Norden, hvorom jeg allene og fornemmelig vil have det forstaaet: thi at Ptolemæus selv til deels, og til deels hans Hoved-Skribent Marinus, om endeel andre Lande, end og Germanien selv, i sær dem, som de Romere, enten i forrige eller seenere Tider havde giort sig bekiendte ved deres Vaaben (s), eller man ved nye Seylatser og Handel havde opdaget (t), har havt nyere Beretninger, i hvor de end har faaet dem fra, det er af adskillige Omstændigheder let at see, saasom af Ptolemæi egen Udsagn, naar han lover (u): " At hvad Marinus „ ey til gavns havde forklaret, det vilde han bedre udarbeyde, ved Hielp af „ den nyere Historie, og ved at indrette rigtigere Karter "; af dobbelte Navne, som han ofte giver een og samme Stad, et gammelt og et nyt, hvorved af een ofte giores 2de Stæder (v); af endeel gandske nye Ting og Navne, som han veed at opgive, som f. e. Trophæa Drusi i Germanien, Ælia for Hieruſalem; og endelig deraf, at han veed at navngive de Stæder, end og i Ger-

(r) See det 1ste Capitel i denne Afhandling. §. 17. 28.

(s) Saaledes beraaber Ptolemæus i sin Geograph. Lib. 1 Cap. 8. sig paa Septimii Flacci Krigstog i Lybien og Jul. Materni Tog til Æthiopien, efter Marini Udsigende.

(t) Efter nysbemeldte Marini Vidnesbyrd des angaaende taler ogsaa Ptolemæus loc. cit. Cap. 9. om en Diogenes, som havde seilet til Indien, om en Theophilus, som med flere var vant at seile til Azaram, og om en Philemon, hvis Udsagn, at Hibernien allene var 20 Dage (20 Dages Seilats) lang fra Østen mod Vesten, Marinus ey vilde anse for at være rigtig, eftersom ham syntes, at Philemon maatte have faaet dette af Kiøbmænd at vide, hvilke havde saa meget med deres Handel at bestille, at de ey saa nøye kunde udforske Sandheden. loc. cit. Cap. 11.

(u) See hans Geographiæ Lib. 1. Cap. 19. strax i Begyndelsen.

(v) See *Salmaſii* Excercitat. ad Solinum, cit. à *J. Al. Fabricio* in Bibliothec. Græcæ. Tom. 3. p. 415. der herom iblant andet saa siger: „ Sæpe vetus & recens ejusdem „ oppidi vocabulum velut urbium diverſarum poſuit. Interdum urbes jampridem „ exſtinctas & everſas cum novis commemorat, qvæ in earum locum ſucceſſere &c. „

manien, hvor de Romerske Legioner havde deres Stand-Quarterer, og hvilke Stæder vare Romerske Colonier, til Bevis, at han har havt temmelig god Kundskab om dette og andet mere, ja større, end han kunde hente af Mela, Plinio og Tacito, eller andre saadanne Skribenter. Hvortil endnu dette kommer, at han har vidst at fastsætte et hvert Steds Længde og Brede, endogsaa de længst fraliggende, en Ting, som naar den noget nøyere eftertænkes, maa billig give en Anledning, med den lærde Christ. Cellario at falde i Forundring over (x): "Hvorfra en, som boede i Ægypten, vel har faaet saa vis en Kund„ skab, som han foregiver, om de længst bortliggende Ting. Da han er lige„ saa vidtløftig og sikker i de Stæders Beskrivelse, som laae længst borte, hvor„ hen neppe noget Menneske var kommen, som i de nær bosliggendes og meest „ bekiendtes ".

§. 4.

Man kan derfor med største Foye have Aarsag til at spørge: Hvor Ptolemæus eller Marinus for ham, har faaet de Beretninger fra, paa hvilke de har bygget saa stort et Arbeyde, større end nogen for dem synes at have vovet? af hvem de har lært at opnævne saa mange Stæder? og det, som mere er, hvorefter de har fastsat sammes Beliggenhed, Høyde og Længde? Hvilke Spørsmaale jeg vel heller ønskede at see opløste af en anden, end selv at svare derpaa. Men at jeg dog kortelig skal sige min Mening herom; saa synes mig intet at være vissere og rimeligere, end at Ptolemæus, der levede i en Stad, som Alexandria, hvilken paa de Tider var Lærdoms og Videnskabers Sæde; som havde frembragt saa mange store Jord-Beskrivere (y), hvilke til Geographiens Forbedring havde paa den eene Side betient sig af de Underretninger om de østlige

(x) See *Fabricii* Bibliothec. loc. cit. p. 414, hvor dette af Cellario anføres.

(y) Alexandri M. store Krigstog til Asien udbredde meget de Grækers Kundskab om mangfoldige Folk og Lande, som de ey tilforn kiendte, hvilken siden mærkelig blev forøget, ved adskillige lærde Mænds Flid, fornemmelig i Ægypten, i Anledning af det Alexandrinske Bibliotheks Indretning, samt de Ægyptiske Kongers store Lyst til at see den Geographiske og Historiske Videnskab forfremmet; og ligeledes i lille Asien, hvor de Pergameniske Konger ogsaa anlagde et stort Bibliothek, og adskillige lærde Mænd ved den Leilighed begyndte at arbeyde i Geographien. Hvorved der reiste sig ligesom 2de stridige Partier, der søgte at giøre hinanden Fortrinnet i den Geographiske Videnskab disputeerligt, ved at mestre hinandens Skrifter. Paa hvilket vor Ptolemæus kan tiene til Exempel, i Henseende til Marinum, og Strabo i Henseende til Eratosthenes; Ey at tale om flere.

lige Lande, der vare samlede i Anledning af Alexandri M. store Krigstog, og paa den anden, hvad de Vestlige og Nordlige Lande i Europa angik, af hvad man derom ved Phoeniciernes Seilatser havde faaet at vide; hvor man havde et saa stort og udvalgt Bibliothek at betiene sig af; hvis Konger havde været saa store Befordrere af den Geographiske Videnskab i sær, og selv til deels arbeydet derudi; og hvorhen saa stort et Tillob var fra alle Kanter, ligesom ogsaa Rom i sær fik derfra i sær sine fleste lærde, at han, siger jeg, i Henseende til bemeldte Lande, og hvad den ældre Jord-Beskrivelse angaaer, har overalt troeligt fulgt, som tilforn er erindret, de Gamle, i sær Eratosthenem og Hipparchum, hvilke og først har opfundet eller i det mindste vidst den Maade at inddele Jordens Kreds i visse Climata (z), Meridianen i visse Grader (a), og ved Astronomiske Linier at betegne Stedernes Beliggenhed (b), som Ptolemæus derfor og har betient sig af, og i visse Maader forbedret (c). Ligesom han og selv bevidner, at forbemeldte Hipparchus havde allerede for ham fastsat nogle faa Steders nordlig Brede, samt endeel Steders Beliggenhed under samme Parallel, og saa videre (d); men nogle andre antegnet visse Steder, som laae lige mod hinanden, ikke just lige langt fra Jevndøgns Linien, men kun under samme Meridian (e).

§. 5.

Det har altsaa ey kundet mangle Marino og Ptolemæo paa gamle Efterretninger. Men da de ogsaa har betient sig af nye, hvilket er at see baade af foran-

(z) See *Dodwels* Dissertationes de Scymno Chio & Agathemero p. 99. & 148. Tom. 2. Geographos. Græc. Minorum per *Hudson.*

(a) I Eratosthenis og Hipparchi Tid var Meridianen inddeelt kun i 83 Grader, ikke som siden, i 360. See *Dodwels* Dissert. de Agathemero. loc. cit. p. 140.

(b) Dette skal i sær være Hipparchi Paafund. See den næstforegaaende §. 1. i dette Capitel. not. (i).

(c) Geographiam ante Ptolemæum juxta artem excoluit Hipparchus. Invento novarum linearum meridian: Sphæricarum ornavit Ptolemæus. *Dodwel* Dissert. de Agathem. p. 143.

(d) Solus Hipparchus nobis paucarum civitatum elevationes poli borealis tradidit, easque eidem subjectas parallelo. Geographiæ. Lib. 1. Cap. 4.

(e) Dette ogsaa paa nylig anførte Sted.

foranførte Omstændigheder, som og deraf, at Ptolemæus udtrykkelig bevidner, (f) " at Marinus, som næst for ham havde anvendt stor Flid paa Geogra-
" phiens Forbedring, havde til den Ende igiennemlæst mange Historier foruden
" dem, som i forrige Tider vare bekiendte "; Saa bliver det fornemste Spørsmaal, som herved er at afgiøre, dette: hvor de har faaet samme fra? At Ptolemæus efter pure Gietninger, Formodninger og til deels uvisse Rygter har nævnet og fastsat mange, om ey de fleste Steders Beliggenhed, er noget, som mange, end og de kyndigste Mænd, har tillagt ham (g), og synes saa meget mere at have Sted, som han skal end og have ey lidet forseet sig i at bestemme Alexandriens egen Beliggenhed (h). Men ihvordan det end hermed er beskaffent, saa maa han dog have havt noget at gaae efter i at opnævne Stederne. Og deri mener jeg, at han, foruden hvad han i seenere og sin egen Tid havde selv erfaret, ved de Romeres nyeste Krigstoge, samt ved nye Seylatser og Reyser (i), eller andet saadant, har fornemmelig havt Hielp af de saa kaldede Romerske Itinerariis, hvoraf vi endnu have en heel og holden tilovers, under Navn af Itinerarium Antonini, og en Stump af en anden, gemeenligen kaldet Tabula Peutingeriana: Thi at Ptolemæus har kundet betiene, og virkelig har betient sig af disse, det er saa meget mere at formode, som i dem Stedernes Beliggenhed fra hinanden er nøye affat, en Ting, der frem for andre kunde være Ptolemæo til Hielp og Underretning i hans Arbeide; Som saadanne itineraria vare i hver Krigs-Anførers og nesten hver Mands Hænder, saa de kunde være let at komme over, hvorom der findes et mærkværdigt

(f) See hans Geographiæ Libr. 1. Cap. 6.

(g) Som f. E. Leibnitz i hans Excerptis af gamle Skribenter i Fortalen til Scriptores Rerum Brunsvicensium. pag. 15. Paul. Merula i Fortalen til sin Geographie. Ligesom og Ortelius, Gerh. Mercator, Phil. Cluverus og andre har viist adskillige Feyl hos Ptolemæum, hvoraf dog en stor Deel vel bør ansees for Læse- og Skrive-Feil. See Bertii Fortale til Ptolemæum p. 9. heller end for Skribentens egne.

(h) Hvilket den Astronomus *Chazelius* skal have anmerket, som Jo. Alb. Fabricius beretter Bibliothec. Græc. Tom. 3. p. 414 sig at have fornummet af *Bern. Lamii* Apparatu Geograph. in Harmoniam Evangel. p. 273 seq.

(i) Keyser Adrianus, der levede ved og i Ptolemæi Tider, var en meget lærd og nysgierrig Herre, som sees af *Arriani* Periplo Maris Euxini, hvilken selv igiennemreiste det hele Romerske Herredomme, og søgte at samle de beste Efterretninger, som kunde faaes. Det er altsaa rimeligt, at i hans Tid ere mange nye Ting til Geographiens Forbedring opdagede, og de Romerske *Itineraria* i sær derved bleve forøgede og forbedrede.

digt Sted hos Vegetium (k), der udfordrer af enhver retskaffen Krigs-Anforer, „ At de skulde have Veyen og Reyse-Turen igiennem de Provincer, hvor no„ get for dem var at udrette, ey allene opskrevne og annoterede, men ogsaa „ afridsede og afmalede, for derefter baade med Sindet og Øynene at kunne „ skionne, hvilken Vey man helst burde tage „. Og som jeg ved Sammenligning har fornummet, at mange Stæders Navne, som ellers ey findes hos andre, har Itinerarium Antonini og Ptolemæus til fælles, ja ofte i samme Orden, som f. E. naar paa første Sted staaer i Britannien assat: Jsurium. Eburacum Leg. VI. Victrix (l), men noget derefter: Devæ Leg. XX. Victrix (m); og hos den anden Iturium, derpaa Eboracum. Et Legio sexta Nicephorica, og kort derefter: Deuana & Legio vicesima Nicephorica (n). Ey at tale om flere.

§. 6.

Vel er det saa, at man mod bemeldte Itineraria kunde indvende dette, at deres Alder synes ey at stige saa høyt op i Tiden, at Ptolemæus vel kan have betient sig deraf, eftersom Constantinopolis, Diocletianopolis, Maximianopolis deri findes nævnede (o); men ligesom det første Navn ey forekommer i endeel gode

(k) See *Vegetium* de Re Militari, Lib. 3. Cap. 6. int. Scriptores de Re Militari, edit. Vesal. 1670. 8. pag. 67.

(l) See Itinerarium Antonini. edit. *Wesselingii*, pag. 465 & 466.

(m) See nysanførte Sted paa den 469 Side.

(n) See *Ptolemæi* Geographiæ Libr. 2. Cap. 3. Hvorhos jeg ogsaa har anmærket dette, at Itineraria og Ptolemæus ofte følges ad, sed ordine inverso, saa at det Sted, som staaer foran i Itinerariis, staaer bag efter hos Ptolemæum. Som for Exempel: I Itineraria staaer loc. cit. pag. Mussa, Cibalos; men hos Ptolemæum: Kibalis, Mursella. I hine: Gaza, Raphia, men hos denne: Raphia, Gaza. o. s. v. Hvilken Forskiel reiser sig blot af den forskiellige Tur, som de gaae frem efter, paa et eller andet Sted. Ligeledes er at mærke, at Ptolemæus kommer overeens paa mange Steder ey allene med Itinerario Antonini, men ogsaa med den saa kaldte Tabula Peutingeriana. Som f. E. I denne staaer pag. 204. See *Wesselingii* Itineraria Romanorum: Siva. Campe. Mazada, just ligedan hos Ptolemæum. pag. 242. staaer i hin: Aciminium in Pannonia; hos denne ogsaa. I hin pag. 243. Cornacum. Teutoburgum; hos denne paa samme Maade.

(o) See Wessellings Fortale til de af ham udgivne Vetera Romanorum Itineraria.

gode Mseter (p), til Tegn, at det i senere Tider er tilsat, saa kan det samme og være skeet med de øvrige, og Ptolemæus altsaa vel ey have betient sig af bemeldte Itinerariis, saadant som Antonini Itinerarium er, som vi endnu har tilovers, men dog af ældre: Thi at saadanne i hans Tid har været til, som siden efterhaanden ved nyere Tillæg ere blevne forøgede, er vel den rigtigste Meening, og saa meget mere troværdig, som endeel gamle Codices af Antonini Itinerarium føre Titel af Itinerarium Julii Cæsaris (q); som bemeldte Itinerarium af endeel gamle tillegges nysnævnte J. Cæsari eller hans Collegæ M. Antonio (r); som Æthicus i Fortalen til sin Cosmographie bevidner: „ At efter „ det Romerske Raads Beslutning satte Julius Cæsar sig for at opmaale hele Jor„ dens Kreds (s) ved kyndige Mænd; Og begyndte man derfor med denne Op„ maaling da Julius Cæsar og M. Antonius vare Borgemestere, fra hvilken „ Tid, indtil Augusti 3die (t) og Crassi Borgemesterskab, Zenodoxus, op„ maalede hele Osten, i 21 (u) Aar, 5 Maaneder og 9 Dage; Fra bemeldte „ Tid indtil Augusti 10de Borgemesterskab Theodotus den Nordlige Deel af „ Verden, i 29 (v) Aar, otte Maaneder, og 10 Dage; og endelig fra sam„ me Begyndelse indtil Saturni og Cinnæ Borgemesterskab Polyclitus den syd„ lige Jordens Deel i 32 Aar (x), 1 Maaned og 10 Dage „; Og som M. Agrippa, Keyser Augusti egen Svoger, i sin Tid saae sig i Stand til at forfatte et nyt Kart over Verden, hvilket i at fastsætte Stedernes Mellemrum fra hinanden, ofte viger fra andre Jord-Beskriveres Meening, og Plinius, som tiest beraaber sig paa, i sær paa det Sted, hvor han siger (y): „ At det ey vel „ var troligt, at M. Agrippa, saa flittig en Mand som han var, og der havde „ anvendt saa stor Umage paa det Verk, skulde have faret vild, da han vilde „ fremstille Jordens Kreds for Byens (Roms) (z) Øyne, og med ham Keyser Augu-

(p) See Antonini Itinerar. p. 139 og. p. 140.

(q) See herom bemeldte Wesselings Fortale p. 1.

(r) Dette bevidnes ogsaa og vises paa nysbemeldte Sted p. 5.

(s) Nemlig for saa vidt at det Romerske Herredomme strakte sig, hvilket her, som og paa endeel andre Steder, i Hensende til sin store Vidtløftighed, betegnes under Navn af Jordens Kreds.

(t) Wesseling vil mene i forbemeldte Fortale, at Æthicus her har skrevet, det 4de.

(u) Her vil atter Wesseling, at der bør staae, i Steden for 21, 14 Aar. p. 6.

(v) Her skulde ligeledes, efter bemeldte Mands Meening, staae 20 i Steden for 29.

(x) Ligeledes skal her, som han paastaaer, læses i Steden for 32, 25 Aar.

(y) See hans Histor. Natural. Lib. 3. Cap. 2. pag. 298. Tom. 1.

(z) Endeel har i Steden for: Urbi, læst Orbi; Hvorefter det skulde blive: For hele Verdens Øyne.

„ Augustus selv, som fuldforte hans Arbeyde „. Hvilket altsammen nokſom viser, hvor rimeligt det er, at bemeldte Itineraria har deres Oprindelse fra J. Cæsaris og Augusti Tider, at under dennes Regiering virkelig er skeet en Opmaaling og Beskrivelse over den hele da bekiendte Verden, saa vidt det Romerske Herredomme strakte sig (a), og at foranførte Æthici Vidnesbyrd om de tre udsendte Land-Maalere, og deres Arbeide ingenlunde bør forkastes, fordi han ene beretter det; allerhelst da Plinius dog selv bevidner (b) at Augustus lod giøre en nye Beskrivelse og Inddeling af Italien, og Priscianus beretter (c): at J. Cæsar lod maale hvor store og dybe Havnene vare, ved visse, som han til den Ende udsendte, hvilke da befandt, at deres Dybhed var 15 Stadier, hvilket Maal og Plinius af Fabiano sætter for Havets største Dybhed (d).

§. 7.

Men om man nu end vil sætte, at Ptolemæus har betient sig af forbemeldte til at fuldføre sit Arbeide, som han uden Tvil har; Saa bliver her endnu Spørsmaal: Om han derfra kan have hentet de Efterretninger, som han giver os om vor Norden? Jeg mener Ney: Thi foromtalte Itineraria strække sig ey videre, end til det Romerske Herredømmes Grændser, og hvor vidt Agrippæ Kart har kundet givet Oplysning om vor Norden, det kan man nok see af Melæ, Plinii og andres Beretninger derom, som beløbe sig ey til stort mere, end hvad de har fundet hos ældre Skribenter, som tilforn er viist. Men hvor har da Ptolemæus det fra, maatte man sige, som han beretter om vor Norden? Jeg kan visselig ey begribe det rettere, end at han har taget det meste af ældre Skribenter, og har han faaet noget nyt derom at vide, saa maa det være kommet til ham fra Britannien, hvilken Øe de Romere under Domitiani Regiering havde næsten gandske igiennemstreifset (e), og under Adriani end videre sat sig fast udi. Ligesom det og er mærkeligt, at Ptolemæi Beskrivelse over Skotland er rigtig nok, naar man kun undtager dette, at endeel Steder ere ey satte saa høyt op mod Norden, som de burde (f), (hvilket viser, at han om

(a) See ogsaa herom Bertii Fortale til Ptolemæum p. 5.

(b) See hans Histor. Natural. Lib. 3. Cap. 6. §. 6. pag. 317. Tom. 1.

(c) See Harduini Anmærkninger til Plinium Tom. 1. pag. 248. not. 4.

(d) See det sidst anførte Sted.

(e) See hvad Wesseling herom videre anfører i ostbemeldte hans Fortale.

(f) Som Guil. Nicolson har anmærket in Bibl. Scot. efter Jo. Alb. Fabricii Beretning i hans Biblioth. Græc. Tom. 3. p. 415. at Ptolemæus har affat Stæderne længere Øer

dette Land maa have faaet en temmelig nøyagtig Kundskab) og at Ptolemæus berette (g), hvorledes Marinus ey har villet antage Philemons Udsigende for „ rigtigt. „ At Hiberniens **Længde fra Østen til Vesten** var 20 Dages „ (Seilats), foregivende, at han og andre havde saadanne Beretninger af „ **Kiøbmænd**, hvilke man i deslige Ting ey kunde fæste nogen Troe til „ (h).

§. 8.

Men det er endelig Tid at vi tage Ptolemæi Beretninger om vor Norden i sær i Betragtning, for at undersøge, og saa vidt os mueligt er, at udfinde, hvor vidt vore foranførte Betænkninger dermed stemme overeens, og hvad Begreb han, eller de Skribenter, som han har fulgt, har giort sig om vore Nordiske Lande. Vi merke da i Forveyen, at han kalder det Nordlige Hav, ogsaa den Deel deraf, som omringer den Nordlige Kant af Hibernien, det **Hyperboreiske**, det **Sammenfrosne**, det Saturniske, og det **døde Hav** (i); At oven, (eller Norden) for Hibernien siger han de **Ebudiske Øer** at ligge, 5 i Tallet, som han navngiver, alle under den 62 gr. Nordlig Brede (k), saa de

Søer paa, end de virkelig ere beliggende, det er en Følge af de Gamles overalt antagne Mening, at Britannien strakt sig saa langt hen mod Østen, som tilforn er erindret, og for saa vidt ingen Vildfarelse af Ptolemæo, hos hvilken jeg troer at og mangfoldige andre Feyl reyse sig af samme Aarsag, og bør derfor dømmes, ey efter Tingenes nu værende Beskaffenhed, men de Gamles egen Mening; Hvilket ikke er nøyagtig nok af de fleste iagttaget.

(g) See hans Geographiæ Lib. 1. Cap. 10.

(h) Har den Philemon, som her nævnes, været den samme, som Plinius anfører, Histor. Natural. Lib. 4. Cap. 13. p. 474. blant de Skribenter, der har meldet noget om vor Norden, hvilket uden Tvil er en i sig selv rigtig Sag; Saa bør han regnes blant de gamle Skribenter, som baade Marinus og flere har taget deres Beretninger af, skiønt man ey ved paa hvad Tid han egentlig har levet, og vel mueligt, at Marinus og Ptolemæus har fra ham det meste, som de anføre om Hibernien i sær, i det mindste kan de ey have faaet den Kundskab, som de har derom fra de senere Tider, da hverken de Romere, som aldrig fæstede Fod paa Hibernien, eller andre kunde berette dem noget nyt derfra.

(i) See hans Geographiæ Lib. 2. Cap. 2. Havet strax Norden omkring Albion kalder han ellers det Deucaledoniske. Lib. 2. Cap. 3.

(k) See *Ptolemæi* Geographiæ Lib. 2. Cap. 2. pag. 34. edit. *Bertii*.

de altsaa, efter hans Meening, laae i en Strækning fra Vesten til Osten (l); At Havet Norden for Britannien kalder han allene, eller de som folge ham, det Deucaledoniske Hav; At paa den Vestlige Kant af Britannien, under den 53 gr. sætter han et *Herculis* Forbierg (m); At hos ham kommer Forbierget Orcas til at ligge paa den Østlige Odde af bemeldte Land, som vendte mod Germanien, under den 60 gr. omtrent, folgelig et par Grader længer Soer paa, end de Ebudiske Oer (n). At ved Den Albion (o), eller Britannien, hos sidstbemeldte Forbierg, siger han Den Dumna at ligge under den 61 gr. (p), noget mere Vestligt, end det (q), men oven for sidst bemeldte De de Orcadiske Oer, 30 omtrent i Tallet, hvis Middelpunct laae under den 61 gr. (r), og en-

(l) Dette er imod deres rette Beliggenhed, som gaaer fra Sønden Nord paa, og grunder sig paa ostommeldte de Gamles Meening og Strækninger af Britannien mellem Øst og Vest, eller mellem Vest og Nord, hvis Rigtighed altsaa af dette Sted end videre stadfæstes.

(m) See hans Geographiæ Lib. 2. Cap. 3. pag. 35.

(n) Dette staaer ogsaa paa sidst anførte Sted.

(o) Navnet Albion synes at være ældre end Navnet Britannien, i det mindste naar sidst bemeldte bruges i sær for nu værende Engelland og Skotland allene, som kan skiønnes af disse *Plinii* Ord, Histor. Natural. T. 1. Lib. 4. p. 480. *Albion* ipsi (Britanniæ) *nomen fuit*, cum Britanniæ vocarentur omnes. Altsaa sees heraf, at Ptolemæus i at beskrive Britannien og de Steder deromkring har fornemmelig fulgt de Gamle. Eftersom Alp eller Alb i det Celtiske betyder høy, og Skotland i sær er et meget Bierg-rigt Land frem for det øvrige af Britannien, saa er det rimeligt, at bemeldte Land, hvis Indbyggere kalde sig selv *Albinich*, og deres Land *Albin*, see *Buchanani*, Hist. Scot. p. 11. 12. er først kaldet Albion, men den søndre og Vestre Deel af den Britanniske Ø, hvilken vore gamle Forfædre have kaldet Bretland, i sær Britannien, hvilket sidste Navn synes just af den Aarsag at være blevet saa almindeligt, fordi Stedet, som førte samme, laae de fremmede nærmest.

(p) See *Ptolemæi* Geogr. Lib. 2. Cap. 3. p 37. Herved er at mærke, at fra de Ebudiske Oer til denne Dumna ere hos Ptolemæum 12 Grader, som er just det Mellemrum, der er imellem bemeldte Oer og de Vestlige Kyster af Norge.

(q) Conf. pag. 35. lin. 3.

(r) I Bertii Oplag af Ptolemæi Geographie ere i sær mange Feil, som Jo. Gravius har merket ved at holde den mod et Msst. See J. *A. Fabricii* Biblioth. Græc. Tom. 3. p. 414. Hvorover jeg har betient mig af Jo. Ant. Magini Latinske Oversættelse af Ptolemæi Geographie udgiven 1617. 4. som synes at være temmelig rigtig, hvad Tallene angaaer, allerhelst da de næsten overalt stemme noye overeens med det Stykke af Ptolemæo, som Gale har indført in Append. Antiqv. Brit. til hans Scriptor. Hist. Angl. & Britan. Vol. 1.

delig oven for disse igien Den Thule, under samme Længde med dem og Den Dumna, men under 63 gr. Brede (s); At efter hans Sætning skal Elbens Udløb være at finde under den 56 gr. kun en Grad østligere end Thule, Dumna og de Orcadiske Øer (t); den første Strækning af den den Cimbriske *Chersonesus* at gaae en Grad længere, den anden tre, den 3die imod 4re, og den Nordligste samt den Østlige gaae endnu henved 2de, det er omtrent 10 Grader længere mod Østen, og strække sig til den 59 og en halv gr. Nordlige Brede; men efter førstbemeldte Strækning Strækningen (gaae tilbage) mod Vesten, først 1 og siden 2de Grader, med en Bøyning mod Østen paa andre to Grader, det er, overalt 5 gr. tilbage mod Vesten.

§. 9.

Endnu videre beretter han, at blant de Bierge, som omringede Germanien (u) vare ogsaa de egentlig saa kaldte Sarmatiske de mest bekiendte; At Chauci Majores boede lige indtil Elben, men derneest paa Nakken af den Cimbriske Halv-Øe de Saxones, i bemeldte Halv-Øe selv oven (eller Norden) for de Saxoner mod Vesten de *Sigulones*, næst dem de *Sabalingi*, videre de *Cobandi*, oven for disse de *Chali*, oven for disse igien endnu mere mod Vesten de Phunduſier, men længer mod Østen de Charuder, og endelig de Cimbrer, som boede længst mod Norden. At mellem de Saxoner og Svever boede de Teutonarii, men mellem de Svever og Pharadener de Teutones; At hos Germanien ved Elbens Udløb laae tre Øer kaldte de Saxoners, lige i Nord fra bemeldte Udløb og noget mere end 1 Grad Nordligere end samme (v), under den 57 gr. Nordlig Brede; At oven for den Cimbriske Halv-Øe fandtes tre andre Øer, kaldte de Alociske, ogsaa beliggende 6 Grader længere hen mod Østen, end nysbemeldte de Saxoners Øer, dog ey saa langt didhen, som den Cimbriske Halv-Øe, skiønt under samme Høyde, som det Nordeste af denne, nemlig 59 gr.; At ved den østlige Kant af sidstomtalte Halv-Øe laae de 4re saa kaldte Scandiske Øer, nemlig tre smaae, af hvilke

(s) *Ptolemæi* longitudines & latitudines Urbium ex *Theonis* Codice in Biblioth. Bodleyana, som staaer in Tomo tertio Scriptorum Geographiæ veteris, hvilke Hudson har udgivet, har jeg ey endnu faaet at see, saa jeg ey kan vide, om noget i de her anførte Tal kan rettes eller ikke.

(t) See *Ptolemæi* Geographie Lib. 2. Cap. 11.

(u) Og som giorde den store Bugt, hvilken Plinius omtaler.

(v) At saa er, det sees naar man sammenligner Begyndelsen af det XI. Cap. hvor Beliggenheden af Elbens Udløb fastsættes, med det Sted, hvor de Saxoners Øer nævnes.

hvilke den mellemste var beliggende 4 og en halv gr. længere hen mod Osten, end de Alociske Oer, men kun 1 og en fierdedeel gr. længere didhen, end den Cimbriske Halv-Oes østlige Kant (x), men den ene af dem, som og var den storste, og den Østligste, laae ved Mundingen af Veixel-Floden, 2 og en halv gr. Osten for de andre, hvad dens vestlige Kant angik, men med den Østlige 5 og en halv gr. derfra under en Høyde af 58 eller 58 og en halv gr. undtagen dens Sydlige Deel, som laae under den 57 og en halv gr.; Og at endelig denne Oe blev egentlig kaldet Scandia eller den Scandiske, i hvis Vestlige Kanter de Chœdini boede, i de Østlige de Phavonæ og Phiresii, men i de Sydlige de Gutæ og Dauciones, og midt paa Oen de Levoni.

§. 10.

Naar man nu foyer hertil, hvad Ptolemæus har om endeel Steder i det Europæiske Sarmatien, som han siger at omgrændses paa den Side mod Norden, hos den Venediske Havbugt af det Sarmatiske Hav tilligemed en Deel af de ubekiendte Lande mod Nord, og paa den Vestlige Kant af Veixel-Floden (y), nemlig at sidst nævnte Flods Udløb var at finde under den 56 Grads Høyde, ikke fuldt 5 Grader Osten for den østlige Kant af den Cimbriske Halv-Oe, at Strandkanten af de bekiendte Lande ey gik længere Nord paa, end den Nordlige Deel af Thyle, at de Veneder beboede den hele Venediske Havbugt i Sarmatien, men hos Veixel-Strommen nogle mindre Folke-Slag, saasom under de Veneder Gythones, efter dem Phinni, næst dem Bulanes, under dem Phrungundiones, derefter Avarini hos Veixelens Udspring, at den øvrige Deel af den Venediske Havbugt blev beboet hos Havet af de Veltæ, oven for dem af de Hosii, siden af de Carbones, som boede længst Nord paa, og at endelig vor Skribent endnu paa et andet Sted beretter, at paa Thule, som laae 2 Timer (z) vestligere end Alexandria, var den længste Dag 20 (zz) Jævndøgns

(x) Dette udfindes ogsaa, naar man sammenligner med hinanden den 56. 60 og 61 Side edit. *Bertii.*

(y) See *Ptolomæi* Geograph. Lib. 3. cap. 5. p. 80. edit. Bertii.

(z) See nysanførte Sted Lib. 8. cap. 2. pag. 223.

(zz) Derefter har uden Tvivl Stephanus Byzantinus indrettet sig Beskrivelse over Thule: at den var en stor Oe i det store Hav henimod de Hiperboreiske Kanter, at Dagen om Sommeren der bestod af 20 lige Timer, men Natten af 4, og at om Vinteren forholdt det sig tvertimod. *Stephanus* de urbibus.

dogns Timer, i Hibernien, beliggende fra bemeldte Stad 3 og en Fierdedeel Time, 18 Timer, paa Dumna, hvis Beliggenhed var derfra 2 Timer, den længste Dag 19 en Siettedeel Hor., og paa Øen Scandia, som laae en Time længere mod Vesten end Alexandria, den længste Dag 18 Timer; Saa har vi her det fornemste Indhold af hvad Ptolemæus veed at fortælle os, vor Norden angaaende, hvilket jeg har søgt at fremsætte saa tydelig, som meest mueligt har været, ved at anmærke et hvert Steds Længde og Brede, samt Beliggenhed mod andre, efter de af Skribenten selv opgivne Grader, hvorefter vi nu ville søge at udfinde Fortællingens rette Mening og Sammenhæng.

§. II.

Vi mærke da 1ste) at Ptolemæus sætter Øen Dumna, de Orcadiske Øer og Thule under samme Længde, næsten halvanden Grad Vesten for Forbierget Orcas, eller den Nordligste og tillige Østligste Odde af Britannien (a). Hvilket synes tydelig at tilkiendegive, at Ptolemæi Thule ey kan være Norge, eller den vestlige Kant af vor Scandimaviske Halv-Øe, som ligger nogle Grader Østen for bemeldte Forbierg og de Orcadiske Øer. Dette er en Hoved-Knude i Henseende til Øen Thules rette Beliggenhed at udfinde, og en Sætning, som uden Tvivl har forledet ey allene endeel gamle, men ogsaa de nyere Skribenter, til at søge og finde bemeldte Øe andensteds, end de burde. Men betragter man Sagen ret, og tager de Gamles Mening om Britanniens Beliggenhed og Strekning, som Ptolemæus ogsaa følger, i Raad med sig, saa skal man befinde, at denne Knude er ingenlunde uopløselig, men kand meget vel foreenes med hvad vi tilforn har fastsat, Øen Thule angaaende: thi Agathemerus, som er lidt yngre end Ptolemæus (b), som har seet og betient sig af dennes Arbeyde (c), og roser ham for en stor Mester i sin Kunst (d), bevidner ey allene, " at Øen „ Albion, som var meget stor og lang, strakte sig mod Østen næsten til det „ mid-

(a) See Ptolemæi Geograph. Lib. 2. cap. 3. pag 35.

(b) See Dodwels Dissertat. de Agathemero pag. 144. og 145. Tom. 2. Scriptor. Geographiæ Veter. per *Hudson.*

(c) See Dodwel paa anførte Sted pag. 141.

(d) See *Agathemeri* Compendiarias Geographiæ Expositiones ad Philon. pag. 17. Tom 2. Auctor. Geographiæ Veter. edit. ab *Hudson.* Samme siger og pag. 39. " At i det „ yderste Hav laae de 2de Britanniske Øer, Hibernia og Albion, af hvilke hiin „ strakte sig hen mod Vesten, og laae til deels lige for Hispanien ".

„ middelste af Germanien "; men Ptolemæus selv sætter og bemeldte Forbiærg Orcas næsten en halv Grad længere mod Osten end Elbens Udløb (e). Da nu den Vestlige Kant af Norge ligger mere Vestlig end Elbens Udløb; og Ptolemæus sætter Forbierget Orcas end og Østligere end nys bemeldte Udløb; Saa maatte det, efter hans Mening, og som han foreſtillede sig bemeldte Landes Strækning, blive en rigtig Sætning, at Norge ellee Thule maatte komme til at ligge Vestligere end oftomtalte Forbierg, nemlig Norden for og omtrent under samme Længde med de Orcadiske Øer, som laae hos samme Forbierg. Hvilket ogsaa bestyrker mig i den paa et andet Sted fremsatte Mening, at Dumna har været en af de Norske Øer; thi efter Ptolemæi Regning skulde der mellem bemeldte Øe og de Ebudiske være et Mellemrum af 12 og en halv Gr. (f) i det mindste, hvilket er dobbelt mere, end det virkelig er i sig selv, om Dumna skulde have ligget ved Skotland; men mellem de Hæbudiske Øer og Norge er just Distancen saa stor. Saa at ligesom Ptolemæus har rykket saa langt frem mod Osten med den yderste Odde af Britannien, at Norge eller Thule er kommen til at ligge ligesaa Vestlig eller under samme Længde, som de Orcadiske Øer, saa har og Dumna derover faaet Plads hos bemeldte Øer, skiønt den laae ligesaa langt derfra som Thule. Men om Dumna er derfor just den tilforn af mig opnævnte Øe Dunnöen i Nordlandene, det er noget, som baade kan være og ikke være (g).

§. 12.

(e) See hans Geograph. Lib. 2. caq. 3. og 11. pag. 35. og 56. Endskiønt disse og flere, tilforn anførte Beviser ere tilstrækkelige nok til at stadfæste vor Mening, angaaende de Gamles Begreb om Strækningen af Britannien; saa ville vi dog til Overflod endnu fremføre et, som sætter Tingen uden for al Tvivl, nemlig den Omstændighed, som *Wil. Stuckeley* fortæller i hans Itinerario Curioso. pag. 6. seqv. og pag. 87. nemlig: at da de Romere, formodentlig i Keyser Neronis og følgende Tider havde foretaget sig at anlegge en saa kaldet *Viam militarem*, som fra Staden Londinum af skulde strække sig hele Britannien igiennem fra Sør til Nord, saa har de efter det falske Begreb, som de giorde sig om Landets Strækning mod Osten, gaaet saa langt Øster paa med bemeldte Vey, at de, paa det den ey skulde løbe lige ud i Havet paa den Kant, maatte ved Lincoln dreye tverts af med den mod Vesten, for at komme paa den rette Tur igien, hvilken de ved saadan deres Vildfarelse havde taget feyl af; Hvorom end videre kan eftersees foranførte Stuckeleys Kart over bemeldte Via militaris.

(f) Dette skiønnes at være rigtigt, naar man hos Ptolemæum eftersee de Grader, under hvilke disse Steder af ham ere blevne assatte.

(g) Gale meener in Notis & Emendationibus ad Ptolemæum, som staae in Appendice Antiqvitat. Britann. føyet til hans Scriptor. Historiæ Angl. & Britann. Vol. I. pag. 788. at

§. 12.

Vi see altsaa tydelig heraf, hvorledes Ptolemæus har forestillet sig Beliggenheden af de Vestlige Kanter i vor Norden, nemlig den yderste Odde af Britannien at strække sig forbi Elbens Udløb mod Østen, men Dumna, de Orcadiske Øer og Thule at ligge der Norden for, i en Linie efter hinanden, hvor Norge egentlig er beliggende, som da maa blive Ptolemæi Thule. Men gaae vi nu videre efter Ordenen til de Sydlige Deele af vore Nordiske Lande, saa bliver Vanskeligheden endnu større, i at udfinde vor Skribents rette Mening derom, og foreene hans Beretninger med andres, fornemmelig hvad hans Cimbriske Halv-Øe angaaer, om hvilken vi til Sagens desto bedre Oplysning, maa i Forveyen erindre dette, at ingen af alle de Romerske Skribenter, som have levet for Ptolemæi Tider, ey engang Mela, Plinius, Tacitus og andre, hvis Øyemærke det dog har været at beskrive de Nordiske Lande, har vidst at nævne den Cimbriske Halv-Øe. Strabo nævner den vel eengang, men kun saa løselig hen, og blot efter ældre Skribenters Udsagn, i Anledning af at tale om de Cimbrers store Udvandring (h), nemlig efter en ældre Skribent Posidonius, som selv igien har taget det af en endnu ældre, hvis Vidnesbyrd om dette og andet mere, de Cimbrer angaaende, han anseer for lidt troeværdige (i), og med ham Strabo, som for Resten udtrykkelig bevidner sig intet at vide om det, som laae Norden for Elben. Hvilket, ligesom det paa den eene Side lærer os at indsee, hvor høyt de Cimbrers Udvandring stiger op i de gamle Tider, saa viser det ogsaa tydelig, at man vel engang har vidst at tale om den Cimbriske Halv-

at Dumna er, som den lærde Cambden og holder for, den Øe Faire, paa hvilken den eeneste Bye, som der findes. heder Dumo, og synes at have givet den hele Øe Navn. Men da dette grunder sig allene paa en Overeensstemmelse mellem de Navne Dumna og Dumo, saa afgiør det ikke Sagen. Imidlertiid kan dog denne Sætning vel derfor i sig selv være rigtig nok, hvilket kommer mig meget rimeligt for, naar jeg holder denne Øes Beliggenhed og Ptolemæi Beskrivelse sammen med hinanden, da denne synes mig endelig best at svare til hin, saa at Dumo derfor heller kand ansees for Ptolemæi Dumna, end bemeldte Dunnøen, allerhelst da denne ligger saa langt mod Norden, at den ey paa nogen Maade kan komme til at ligge Sønden for de Orcadiske Øer, saaledes som Ptolemæus sætter Dumna, hvilket dog gaaer an med Dumo, naar man taer de Gamles Mening om de Steders Strækning mod Østen, til Hielp, som her maa og bør giøres.

(h) See Strabonis Geographiæ Lib. 7. pag. 449. edit. Casauboni.

(i) See herom nys anførte Sted pag. 450.

Halv-Øe, men at det Navn var i de seenere Tider kommet gandske og aldeles af Brug. Hvoraf videre følger, at hvad Ptolemæus veed at berette os om bemeldte Halv-Øe, det er altsammen taget af ældre Skribenter, som har levet for Christi Tider, eller at han i det mindste, om man end vil sætte, at han har faaet noget nyt derom at vide, hvilket man dog har liden Grund for sig til at kunne troe, mindre til at bevise, har mænget nyt og gammelt sammen, og fremstillet Tingen mere efter den Skikkelse, som den havde i de ældre, end som den var i hans egne Tider.

§. 13.

Man kunde vel herimod have dette at erindre, at Plinius dog mere end paa eet Sted taler om de Cimbrers Forbierg, naar han nemlig melder (k): "At „ under Augusti Regiering har de Romeres Flode seylet omkring Germanien „ indtil de Cimbrers Forbierg "; At den Codaniske Havbugt strakte sig didhen, som vi tilforn har handlet om (l); Og at de Cimbrers Forbierg strakte sig langt ud i Havet, og giorde en Halv-Øe, Cartris kaldet (m). Men dette beviser ey videre, end at Plinius, som har taget af ældre og Græske Skribenter næsten alt hvad han beretter om vor Norden, har hos dem fundet noget om en Halv-Øe, som strakte sig ud i Havet fra det faste Land; ikke at de Romere selv vidste noget derom: thi saa maatte Mela, men i sær Tacitus, have nævnt den. Hvilket da, foruden hvad derom tilforn er erindret (n), bliver at svare paa de 2de her sidst anførte Steder. Og hvad det første angaaer; saa er det heller for, end imod vor Mening: thi hvor er det Cimbriske Forbierg, som den Romerske Flode i Augusti Tider omkringseilede, eller kom hen til? Skagen i Jylland? Efter det Begreeb, som vi gemeenlig giøre os derom, er dette den letteste og naturligste Mening at falde paa den, men bliver neppe Plinii, og er endnu mindre i sig selv rigtig: thi Strabo, som levede selv i de Tider, da dette skal være skeet, bevidner udtrykkelig, at de Romere ey vare komne paa hin Side af Elben, ey heller nogen anden didhen enten til Lands eller Vands (o), og Vellejus Paterculus, der levede de Tider saa nær, at han vel maatte vide, hvad

(k) See hans Histor. Natur. Tom. 1. Cap. 67. lib. 2. pag. 220. edit. *Harduini.*

(l) See det 3die Capitel i denne Afhandling. §. 18.

(m) See Plinii Histor. Natur. lib. 4. pag. 476. Tom. 1.

(n) See det 3die Capitel i denne Afhandling. §. 18.

(o) See *Strabonis* Geographiæ lib. 7. pag. 451. e.

da var gaaet for sig, i sær en saa vigtig Ting (p), gior saa meget Væsen af de Romeres Seilats i det store Hav, dog ey længere end omkring til Elben, naar han taler (q) om Tiberii Bedrifter i Germanien, og iblant andet siger: „ At de Longobarder bleve overvundne, et Folk, som var grummere, end de „ grumme Germanier selv, og at endelig den Romerske Krigshær, hvilket al„ drig tilforn var formodet at kunne skee, end sige nogensinde sat i Værk, og „ forsøgt, blev fra Rhin-Strommen fort lige til Elben, som løber forbi de „ Senoners og Hermundurers Grændser, hvorhen ogsaa de Romeres Flode, „ efterat den havde seylet uden omkring det store Havs Bugter, kom op efter „ Elb-Strommen, fra et Hav, som man tilforn ey havde hørt eller kiendt, „ med en forunderlig Lykke og Vindskibelighed af dens Anforer, samt ved „ noye at passe paa de rette Tider (r), og foreenede sig med Krigshæren til „ Lands, " at man ey har mindste Foye eller Grund for sig til at tænke eller paastaae, at de Romeres Flode allerede i Augusti Tider var kommen saa meget længere Nord, som til den yderste Pynt af det nu værende Jylland eller Skagen; men maa heller efter Rimelighed slutte, at det de Cimbrers Forbierg, som den Romerske Flode da opnaaede, har ey været andet, end den Nordeste Odde af det nu værende Bremiske, hvor Strabo og sætter de Cimbrers Boepæl (s).

§. 14.

At dette har været fra de ældste Tider af de Cimbrers rette Fæderneland, og denne Odde af Germanien de Gamles egentlige Cimbriske Halv-Øe, som i gamle Dage, forend de store Oversvømmelser skeede, som nødde de Cimbrer til at forlade deres Land, kan have været langt større, end den nu er, og strakt sig langt videre ud i Vester-Havet, af hvilket saa mange store Landstrækninger ere bortskyllede, det har man saa vel af foranforte store Formodninger til at troe, som og deraf, at Strabo udtrykkelig bevidner, at de Cimbrer endnu i hans Tid besadde deres gamle Boepæle (t). Jeg seer ey heller paa hvad Grund man vil negte,

(p) Han skrev omtrent Aar Christi 30. ved Tiberii 18de Regierings Aar.

(q) See *Velleji Paterculi* Historiarum Lib. 2.

(r) Han mener her Ebbe og Flod, som giorde de Romere ofte meget forlegne i deres Seylatser ved de Vestlige Kyster af Germanien.

(s) Der maa de og efter Melæ og Taciti Beretninger sættes.

(t) See hans Geographiæ Lib. 7. pag. 451. Man kan med ingen Rimelighed tvivle om dette hans Udsigendes Rigtighed, da han levede paa de Tider, i hvilke de Cimbrer hav-

negte, at dette jo virkelig ogsaa har tildeels saaledes forholdet sig. Men Ptolemæi samt hans Efterfølgeres Vidnesbyrd allene, og den Beliggenhed, som han giver den Cimbriske Halv-Øe, kan paa ingen Maade rime sig sammen dermed. Hvorfor vi nu maa tage samme under nøyere Betragtning. At Ptolemæus sætter bemeldte Halv-Øe Norden for Elben, det er tydeligt nok. Vi see og af foranførte hans Antegnelse over dens Længde og Brede, at han har trækket dens østlige Kant saa langt mod Østen, at sammes østlige Odde kommer til at staae henimod 10 Gr. østligere end Elbens Udløb, det er, naar man sammenligner det med den nye Geographie, omtrent lige i Nord fra Rygen, men ey mere end lidt over 3 Gr. omtrent Nordligere end bemeldte Udløb, hvorfra Strandkanten, efter vor Skribents Udregning, har dreyet først af 1 Gr. mod Vesten og ligesaa meget mod Sønden, atter i samme Proportion mod bemeldte begge Verdens Kanter, og endelig 2 Gr. mod Vesten, men kun 1 mod Sønden, indtil den med en Bøyning mod Østen (nærmest hos Elben) kom under samme Høyde med bemeldte Flods Udløb (u). Saaledes mener jeg, at Ptolemæi dupplex Extensio Cherſoneſi Cimbricæ bør forklares, nemlig om Strækningen af dens begge Strandkanter, først mod Østen og Norden, men siden derfra mod Vesten og Sønden (v), og derefter maa man da udfinde, hvad Begreb han egentlig har giort sig om den Cimbriske Halv-Øe. Den Brede, som han giver den, fra Elbens Udløb mod Norden, af 3 Grader treffer temmelig nær ind med Distancen fra bemeldte Udløb til den yderste Odde af Jylland (x). Men eftersom Ptolemæus havde sat den Nordligste Odde af Bri-

havde selv skikket Gesandter til Rom, fra hvilke det er troeligt, at de Romere har faaet bemeldte at vide. Hvoraf videre kan sluttes, at enten var allerede den Tiid de Cimbrers store Udvandring skeet for saa længe siden, at deres da værende Efterkommere havde glemt deres forrige Boepæle, hvilket jeg helst vil troe, eller og har de Cimbrer kun meent deres gamle Boepæle paa den Søndre, men ey dem paa den Nordre Side af Elben.

(u) See herom Ptolemæi Geographiæ Lib. 2. Cap. XI. ved Begyndelsen og med Slutningen.

(v) Jeg seer ey heller paa hvilken Maade man ellers kan forklare bemeldte hans 2de Extensiones, allerhelst da man seer, at den første Extensio gaaer hos ham immer fra Vesten og Sønden Øster og Nord paa, men den anden tvertimod fra Østen og Norden Vester og Syer paa.

(x) Hvorhos man ogsaa her maa iagttage dette, at Ptolemæus, som siden skal vises, har ey regnet den yderste Deel af Jylland, hvilken man nu kalder Vendsyssel, med til den Cimbriske Halv-Øe.

tannien saa langt henne mod Osten, som tilforn er viist (y), og han i Almindelighed beskriver Landenes Længde mellem Vesten og Osten for langt større end den virkelig er i sig selv, saa at Strekningen fra Elbens Udløb til Veixelen alene er bleven en 3die Deel større end den burde være (z); saa maatte samme ogsaa nødvendig skee med den Cimbriske Halv-Øe, og dens Strekning sættes fra Vesten mod Osten. Men dermed komme vi endnu ikke ud i vor Regning, da man, om Strækningen af Landet fra Elben til Skagen end sættes en 3die Deel længer end det virkelig er, ja og engang til saa stor, dog langt fra ey faaer den Strækning ud, som Ptolemæus giver den Cimbriske Halv-Øe fra Elbens Udløb mod Osten af henimod 10 Grader. Hvorover det forekommer mig heel rimeligt, at den Deel af Holsteen, som man nu kalder Vagrien har enten i gamle Tider strakt sig langt længere ud i Oster-Søen, end den nu gior, over Femern (a), og de mindre nu værende Danske Øer, eller Ptolemæus, efter de Beretninger, som han har fundet for sig, forestillet sig det saaledes, og deraf taget Anledning til at give den Cimbriske Halv-Øe saa stor en Strækning og Længde mod Osten.

§. 15.

Har nu dette sin Rigtighed, saa bliver det ey vanskeligt at finde den store Havbugt igien, og føre den til sit rette Sted, som Marcianus Heracleota, en Skribent, der har levet ey længe efter Ptolemæi Tid (b), og betient sig af hans samt endeel andres Arbeyde til at forfatte sit Periplum Maris Externi (c), omtaler, sigende: " At den Cimbriske Halv-Øe strakte sig langt ud i det store „ Hav, men bøyede sig hen mod det faste Land, der løb Oster paa, saa den „ giorde

(y) See den foregaaende 11te §. i dette Capitel.

(z) Dette sees, naar man sammenligner hans Geographiæ Lib. 3. Cap. XI. pag. 56. med de nyere Land-Karter.

(a) Dette har man saa meget større Anledning til at troe, som der virkelig 1100 Aar omtrent for Christi Fødsel skal være indfalden en meget stor Vandflod, som har paa de Kanter borttaget et stort Stykke Land, strækkende sig fra Dartz i Pomeren indtil Femern; som Frank beretter i hans Alt- und Neues Mecklenburg. pag. 65. Det kan hende, at en endnu meget større Vandflod her i ældre Tider borttaget et større Stykke Land, og derved givet de Teutoner, som boede paa de Kanter mod Oster Søen, Anledning til at giøre de Cimbrer Selskab paa deres store Udvandring fra Norden.

(b) See *Dodwels* Dissert. de Marciano Heracleota. pag 157

(c) Dette hans Skrift staaer i *Hudsons* Scriptor. Geographiæ Vet. Tom. I.

„ giorde en meget stor Havbugt hos Floden Svevus, som skar sig ogsaa dybt „ ind i Landet selv “. Hvorved da maa være meent det Stykke af Øster-Søen, som støder til Meklenborg, Vagrien og endeel af Pommern. Man bliver ey heller forlegen med de 3 Saxoners Øer, som Ptolemæus sætter lige i Nord fra Elbens Udløb, og den middelste blant dem at have ligget noget mere end halvanden Gr. derfra: Thi disse kan nu bequemmelig faae Rum, hvor de Schlesvigske Øer nu ligge (d). Derimod er det ey saa let en Sag at fastsætte, hvilken Plads man skal give de 3 Alociske Øer, som efter Ptolemæi Regning komme til at ligge 6 Gr. Østen for Elbens Udløb, næsten under eens Høyde med den østlige Kant eller Odde af den Cimbriske Halv-Øe, dog 3 Grader længere mod Vesten end bemeldte Odde, under samme Længde, som Ptolemæus giver den 2den Strækning af nys omtalte Halv-Øes vestre Strandkant (e). At mene det ved de Alociske Øer skulde være sigtet paa Øen Als, som vore egne gamle Skribenter har kaldet Halsøyar, kan vel en Slags Lighed imellem Navnene komme en til at falde paa; men ey at tale om, at man her ey faaer det fastsatte Tal af 3 Øer ud, og at bemeldte Øe for sig allene synes at være alt for liden og ubetydelig dertil, at den i saa gamle Tider skulde være kommen i nogen særdeles Betragtning, sag kan hverken den Omstændighed, at de Alociske Øer laae oven eller Norden for den Cimbriske Halv-Øe, ey heller de øvrige tilforn opregnede Kiendemærker paa disse Øers Beliggenhed, dermed passe sig sammen. Hvorover, om jeg skal sige min Mening derom, intet synes mig rimeligere, end at ved de Alociske Øer, om de ellers nogensteds skal være at finde igien, bør forstaaes Øen Mors, samt Thye og Vendsyssel, hvilke 2de sidste ere nu vel landfaste, men synes i gamle Dage at have været Øer, da alle foranførte Omstændigheder (f) allerbest passe sig paa dem, og de ere desuden beliggende i eller hos Limfiorden, ved Indløbet til hvilken det Sted Hals ogsaa i meget gamle Tider har været bekiendt, og kan have givet Anledning til Navnet Alociæ.

§. 16.

(d) Danckwerth mener i hans Beskrivelse over Schleswig og Holsteen pag. 147., at ved de 3 Saxoners Øer hos Ptolemæum forstaaes Eyderstædt, Everschop og Utholm, som tilforn har været 3de temmelig store Øer.

(e) See Ptolemæi Geographiæ Lib. 2. Cap. XI. pag. 56. og 60. hvilke Steder maa sammenlignes med hvad i foregaaende §. 14. er anført.

(f) Til de øvrige Omstændigheder, som giøre dette troeværdigt, kan denne endnu legges, at Ptolemæus sætter de Cimbrer paa den yderste Odde af den Cimbriske Halv-Øe, hvilket, naar man ey regner Vendsyssel til Jylland, treffer i alle Maader overeens med det nu værende Himmer-Syssel, som ligger Nordest paa bemeldte Land ved Limfiorden.

§. 16.

Vi have nu saa længe talet om den Cimbriske Halv-Ø, at det endelig skulde være Tid at gaae videre; men førend vi slippe den, vil det dog være fornodent, at vi ogsaa kaste et Øye til de Folkeslag, som Ptolemæus sætter i bemeldte Halv-Ø, om hvilke dette er først og fornemmelig at mærke, at ingen Skribent for ham nævner noget af dem, de Cimbrer allene undtagne (g), som han sætter Nordest i den Cimbriske Halv-Ø, men Strabo længst op mod Norden blant de Germaniske Folk, som boede paa den Søndre Side af Elben. De Saxoner nævner ingen uden han og hans Efterfølgere. Derimod nævner han ey Melæ Codanonia, ikke den Codaniske Havbugt, ikke Nerigon, ikke Scandinavia, ikke Suiones, ikke Taciti Fosos, ikke de Hermiones, Istævones, eller Ingævones, og ikke de Æstiet, med flere, da dog de Sviones nødvendig maae i hans Tid have boet her i Norden, og de Æstier ved Øster-Søen, da de allerede boede der i Taciti Tid. Dette er vel værdt at legge Mærke til, naar der spørges: Om bemeldte Folkeslag, som Ptolemæus sætter i den Cimbriske Halv-Ø, har boet der fra' gamle Tider af, eller de først ere komne did ind nylig for eller i Ptolemæi Tid? Jeg troer, den første Sætning at være den rigtigste, og at de har boet der længe for hans Tid, lad end være, at ingen nævner dem for ham: Thi vi har tilforn viist, hvor rimeligt det er, at hvad Ptolemæus beretter om vor Norden, det har han taget af ældre Skribenter; Og ligesaa lidt, som man kan giøre den Slutning, at fordi Ptolemæus ey nævner de forepregnede Folk og Steder her i Norden, derfor har de endnu i hans Tid ey boet der eller været der at finde, hvilken man tydelig kan see at være falsk, da man har andre Skribenters Vidnesbyrd derom for sig; saa liden Føye har man og til at paastaae eller anse det for en rigtig Sag, at hvad Ptolemæus allene og ingen anden for ham taler om, det har ey heller for hans Tid været til. Hvoroper jeg ogsaa anseer det for den rimeligste Slutning, som man kan giøre sig af alt dette, at de Saxoner har virkelig fra meget gamle Tider af beboet de Steder, som Ptolemæus giver dem til Boepæle, uden Tvil fra den Tid, om man skal fastsætte nogen, da de Cimbrers store Udvandring skede, til hvilke at fordrive, eller de af dem forladte Boepæle at indtage, de Saxoner synes at have været blant de første og fornemste, og derfor faaet deres Boepæl strax Norden for Elben, men for Resten staaet i Forbund eller nær Forvandtskab med de øvrige Folkeslag, som Ptolemæus sætter i den Cimbriske Halv-Ø, og som uden Tvivl

(g) Dem gives dog af de Skribenter, hvilke have levet for Ptolemæi Tider, langt andre Boepæle, end de han giver dem, som i det foregaaende er viist.

Dvil har havt deres Herkomst fra vor Nordens ældste Indbyggere de Gother, følgelig været Stamme-Fædre for de Landes nu værende Beboere, da de Cimbrer derimod maa have været et Tydsk eller Celtisk Folk, eller maaskee rettere en Blanding af begge. Vel synes den Omstændighed at være foranførte min Mening imod, at Ptolemæus sætter de Cimbrer yderst mod Norden i den efter dem kaldte Halv-Øe, da de tvertimod burde have boet Sønden for den, om Sagen havde havt den Gang, som jeg har fremsat den udi: men til denne Ptolemæi Sætning kand man give 3de Aarsager, enten at han her taler om Tingen, som den var for de Cimbrers store Udvandring, da de indehavde det hele Vestlige Strog af bemeldte Halv-Øe tillige med den yderste Odde deraf, eller at der virkelig er bleven en liden Sværm tilbage i Landet af de Cimbrer, da deres øvrige Landsmænd udvandrede, hvilken har taget sin Tilflugt til den yderste Kant af Landet, og siden blandet sig med de nyere Indbyggere, eller og maa Ptolemæus have hørt fortælle om de Cimbrer, som boede paa den Odde, der stikker ud i Havet fra det nu værende Bremiske, hvilke Strabo omtaler, og deraf taget Anledning til at sætte dem yderst i sin Cimbriske Halv-Øe, hvor det synes ham at de egentlig burde staae. Ligesom jeg ogsaa her til Slutning maa anmærke dette, som noget merkværdigt, at Ptolemæus sætter alle de Folkeslag, som han opregner at have boet i oftomtalte Halvøe, Vestligere end de Saxones (h), de Phrundusier allene undtagne. Hvilket giver stor Formodning, at disse Folk ere komne didind igiennem den Vestlige Kant af Landet, som de Cimbrer havde beboet, og maaskee fra Vester-Havet, hvor de Saxoner og havde nedsat sig paa Øerne.

§. 17.

Af dette, som hidindtil er sagt, mener jeg, at man nu paa en let Maade kan foreene Ptolemæi Beretninger om den Cimbriske Halv-Øe med Plinii Taciti og andres Fortællinger om de Cimbrer og det Cimbriske Forbierg, nemlig saaledes, at hin taler om bemeldte Sted, som det var i de ældre Tider, men disse derimod, som levede paa en Tid, da den Cimbriske Halv-Øes Navn var gandske gaaet af Brug, og man intet vidste om de Lande, som laae Norden for Elbens Udløb, men hørte berette, at der boede Cimbrer ved en Odde eller et Forbierg, som skar sig ud i Havet strax Sønden for Elben, har anseet dette Sted for de gamle Cimbrers rette Boepæl, bemeldte store Jord-Tunge for den Cimbriske Halv-Øe, ogden yderste Odde deraf for de Cimbrers Forbierg. Hvormed det om de Cim-

(h) See hans Geographiæ Lib. 2. Cap. XI. pag. 56. og pag. 61.

brer og den Cimbriske Halv-Øe maa for nærværende Tid være nok talt, og Turen nu at komme til de Scandiske Øer, om hvilke Ptolemæus beretter, at de laae Østen for nys omtalte Halv-Øe, 4 i Tallet, 3 smaa og een stor, saaledes, at den middelste af de første laae 1 og en fierdedeel Gr. østligere end den østligste Kant af den Cimbriske Halv-Øe, men halvanden Gr. (i) Sydligere; men den store med sin vestlige Kant 2 og trefierdedeel Gr., og med den østlige næsten 6 Grader mod Østen fra omtalte Sted, samt med sin Nordlige Side 1 og med den Sydlige lidt over 2 Grader længer mod Sønden (k), strækkende sig med den østlige Odde 1 heel Grad Østen for Veixelens Udløb, hvorfra den laae kun lidt over halvanden Grad mod Norden. Hvoraf man kan see disse Øers Beliggenhed mod hinanden, samt mod den Cimbriske Halv-Øe og Veixelen, og derefter skionne hvilke Lande dermed maa være meente, nemlig ved de 3 mindre Scandiske Øer, Fyen, Siæland og Skaane, blant hvilke den mellemste skiær sig virkelig længst ud i Havet mod Sønden, som Ptolemæus sætter, men ved den store, Halland (l), Bleking, det nu værende Vester- og Øster-Gotland, den Sydlige og Østlige Deel af det egentlig saa kaldte Sverrig, tillige med Øerne Øland og Gulland, hvilke Lande Ptolemæus har flottet tillige med hele Resten saa langt Øster paa, at ligesom den yderste Odde af Britannien er kommen til at staae, som tilforn er viist, hvor Norge er, saa har og den østlige Kant af den store Scandiske Øe, efter Ptolemæi Sætning, stødet sammen med de nu værende Curlandske Kuster og Liflandske Øer, eftersom den skulde, som tilforn er erindret, strække sig en heel Grad Øster ud forbi Veixelens Udløb. Hvilken Omstændighed vel bør legges Mærke til, og skal tiene os til Oplysning i at udfinde, hvilke de Folke-Slag ere, som Ptolemæus sætter paa den store Scandiske-Øe.

§. 18.

(i) I foranførte Latinske Oversættelse af Ptolemæi Geographie, udgiven med *Jo. Anton. Magini* Notis & Commentariis, staaer den middelstes af disse 3 Scandiske Øer dens Høyde assat med de Tal: 58. o. men i *Bertii* Ptolemæo derimod: 56. o. Det første Tal kan allene være rigtigt, da bemeldte Øe, efter det sidste, skulde ellers komme til at ligge under en Høyde med Elvens Udløb, hvilket nødvendig maa være urigtigt.

(k) See Ptolemæi Geographiæ Lib. 2. Cap. XI. pag. 61.

(l) Dette Land ligger vel Vesten for Skaane, og synes altsaa ey at kunne henregnes til Ptolemæi store Scandia, som han sætter 3 Grader omtrent Østen for de smaa Scandiske Øer, til hvilke vi her har henregnet Skaane. Men herved er at mærke, at ligesom den Nordeste Odde af den Cimbriske Halv-Øe blev af de Gamle flottet saa meget længere hen mod Østen, end dens rette Beliggenhed er, som tilforn er viist, saa maat-

§. 18.

At de Chædiners Navn, hvilke hos ham ere de Vestlige Indbyggere af den store Scandia, skulde findes igien i de Norske Provincers Navne, Hedemark, Hadeland, Hadingdal, Jæderen, Hardanger (m), det kan jeg neppe komme mig til at troe, da det paa ingen Maade kan rime sig sammen med Ptolemæi Sætninger og den Beliggenhed, som han derefter giver sin Scandia. En Slags Lighed i Navnene, som desuden er her meget ringe, gior nesten intet til Sagen, naar intet mere kommer dertil. Efter Beliggenhed og den Strækning, som Scandia faaer hos vor Skribent, synes det rimeligst at ved de Chædiner maae være meente Indbyggerne i det nu værende Bahus-Lehn eller de Steder deromkring. Længere Nord kan man ey komme med dem, naar man skal gaae efter Ptolemæi egen Beretning. Men hvor han for Resten har faaet det Navn Chædini fra, det maa jeg overlade til andre at domme, som ere mere drevne i det Etymologiske. At de Gutæ og Dauciones eller Danciones, som Ptolemæus sætter i den Sydlige Kant af sin store Scandia, ere de endnu paa de Kanter boende Gother, eller som vore gamle Forfædre kaldte dem, Gauter, og vore Danske, hvilke i forrige Tider og hedte Daunir (n) eller Daunskir, det er noget, som baade Navnenes utvungne Overeensstemmelse, og Stedernes Beliggenhed tillige med andre Omstændigheder, kan nokſom overtyde os om. Vel synes den Omstændighed at være herimod, hvilken og uden Tvil har afskrækket vor lærde Bartholin (o) og andre fra at anſee Ptolemæi Dauciones for Danske, at de derved ey komme til at staae paa deres rette Sted, nemlig de nu værende Danske Øer. Men mon Ptolemæus vel negter at de Danske har boet paa bemeldte Øer, hvis Indbyggere han ey nævner, fordi han sætter dem paa Øen Scandia? Og hvo veed ikke, at Skaane og Hal-

maatte ogsaa de lige i Øster fra samme beliggende Steder derefter flottes langt længere hen mod Østen, end de virkelig ligge, Norden omkring de mere mod Sønden beliggende, hvilke man ey behøvede at rykke saa langt frem.

(m) Dette er den lærde Svenske Antiqvarii *S. Brings* Meening i hans Dissert. de Blekingia p. 3.

(n) Saaledes kaldes de paa adskillige Steder i vore gamle Sager eller Historier, og det venteligt efter Navnets ældste Udtale, af hvilken de Græker synes at have giort Navnet Dauncion, in plurali Daunciones, eller Danciones, ligesom de af Navnet Noreg har giort Nerigon, af Albin Albion, o. s. v.

(o) See hans Dissertat. de Regni Danici nomine.

land, i hvilket sidstbemeldte Land Ptolemæi Dauciones fornemmelig maa sættes, har fra ældgamle Tider været beboede af de Danske, og hørt dem til? Ligesom det ogsaa for Resten synes at være heel rimeligt, og en uden al Tvil i sig selv rigtig Sag, at nys bemeldte Lande har været de Danskes første og ældste Boepæl, hvorfra de har udbredet sig over de nu værende Danske Øer og til Jylland. Hvilket dog, efter vort Øyemærke, det ey bliver Sted her noyere at undersøge og fastsætte.

§. 19.

For nærværende Tid bliver det heller vor Sag at komme til vor Scandia igien, for at eftersee, hvilke Karle de Levoner, Phavoner og Phiræser har været, som Ptolemæus sætter i den østlige Kant og midt paa bemeldte Øe. At ville finde disse Navne igien paa vor nu værende Scandinaviske Halv-Øe, bliver gandske vist et forgieves Arbeide: Thi der har vel aldrig boet Folk, der har ført saadanne Navne, men samme er uden al Tvil af visse Græske Skribenter, efter deres sædvanlige Maade, sammensmidte i Anledning af den Skikkelse og Levemaade, som de havde hørt at disse Folk havde og førte, ved det de intet egentligt Navn vidste paa dem (p). Dersom jeg derfor ey farer alt for meget vild, som jeg sikkert troer at jeg ey gior, saa bliver disse Ptolemæi Karle ey andre, end Melæ *Oœones* og *Panoti*, samt Plinii *Hilleviones* og *Faneſii*, nemlig den førstes Levoni det samme som disses Oœones og Hilleviones (pp), hines Phavonæ de sidstes Panoti, og Phiræsi det samme som Faneſii. Hvilket bliver saa meget mere rimeligt, som ey allene Navnene stemme saa noye overeens med hinanden, som mest venteligt kan være, i Hensende til den sædvanlige store Ulighed mellem samme Navne hos de gamle Skribenter, men ogsaa Beliggenheden af den østlige Kant af Ptolemæi Scandia, som har strakt sig forbi Veixel-Flodens Udløb, og følgelig ligget Norden for Sarmatien, passer saa vel sammen med de Øer hos Mela, paa hvilke hans Oœones og Panoti har boet, og som han ligeledes sætter Norden for Sarmatien. Ptolemæi Le-

(p) See hvad herom tilforn er erindret i det foregaaende 3die Cap. i denne Afhandling §. 17. not. (f).

(pp) Jeg kan derfor neppe troe, at *Plinii* Hilleviones har egentlig boet i Blekingia. See *Brings* Diſſertat. de Blekingia. §. 3, endnu mindre at saadant deraf kan beviſes, at i Blekingen findes Fiskeleyet Hellevik: Thi paa samme Grund kunde man og paastaae, at de Hilleviones har boet i Nordlandene i Norge, hvor man og har Helleværr, Helleſund, Hellesöy, Helleſeggen, Hillienes, ja ogsaa en Hellevik, ey at tale om den store Strækning Land, som der fører Navn af Helleland.

Levoni, Melæ Oæones, og Plinii Hilleviones anseer jeg altsaa for eet og det samme, og Forskiellen imellem disse Navne allene at bestaae deels i en Fordreyelse og deels Forkortelse deraf: Thi ligesom af Panoti hos Mela er først giort Plinii Fanesii, og siden Ptolemæi Phiræsi; saa har uden al Tvil det Navn, hvormed de Folk her i Norden ere kaldte, der efter Melæ Beretning levede af Havre og Fuglenes Æg, ogsaa fra Begyndelsen af været ἐλαιώονες eller med Partiklen hos οἱ ἐλαιώονες (q), hvoraf enhver seer hvor læt man kan faae Hilleones eller Hilleviones, samt ved at udelade det første af Ordet Levones og Oones. Saa at ved disse Folk maae altsaa være meente de, som boede ved de østlige Kanter af det nu værende Sverrige, samt paa Øerne i Øster-Søen, Øland og Gulland, ja vel mueligt ogsaa tildeels Indbyggerne paa de Vestlige Kuster af Curland og Liefland eller paa de derhos liggende Øer, hvorhen Ptolemæus har virkelig udstrakt den Østlige Kant af sin Scandia, og efter al Formodning, som tilforn er erindret (r), Plinius sin Scandinavia, saa at dennes Epigia derover, som han sætter der Østen for, vel ey kan blive andet end det samme som Hippigia eller Hippogea, det er, de Hippopoders Land, hvilke Mela sætter sammen med de Panoter og Ooner, og har følgelig boet i een Strækning med disse.

§. 20.

Hvad Ptolemæus for Resten har, vor Norden just ikke egentlig angaaende, men som kan dog i visse Maader høre didhen, bestaaer i Følgende: (1) At den Deel af Øster-Søen, som nu støder til Preussen, Curland og Liefland, af ham kaldes den Venediske Havbugt, efter de næst hos Havet boede Veneder (s), hvilken Bugt Marcianus Heracleota udtrykkelig siger (t) at begynde fra

(q) Man kan saa meget mere anseе dette for at være rigtigt, som selv samme Navn, kun med en ringe Forandring, hvorved det endnu mere i Ligheden nærmer sig til vore Helveones eller Helleviones, findes hos Ptolemæum selv, som i sin Geographie Lib. 2. Cap. 11. nævner et Folk Ἀιλαιῶνες eller *Ælueones* kaldet, skiønt han for Resten sætter dem paa det faste Land i Germanien mod Øster-Søen imellem de Ruticleer og Buganter, saa at disse Hellevoner derover vel ey kan blive eet og det samme Folk, som *Ptolemæi* Levones paa Scandia, samt *Plinii* Hillevioner paa Scandinavia, men dog alligevel saadant felleds Navn dem begge givet efter felles Levemaade, vel mueligt ogsaa, fordi de har havt fælleds Oprindelse, eller de Hellevoner paa det faste Land været en Green af de talrige Hillevioner, som boede paa Øen Scandinavia.

(r) See det foregaaende 3die Cap. i denne Afhandling §. 17.

(s) See hans Geographiæ Lib 3. Cap. 5. pag. 80 og 81.

(t) See hans Periplum Maris Externi i *Hudsons* Scriptor. Geograph. Vet. Tom. I. pag 55.

Veixel-Floden, og strække sig derfra overmaade vidt; At Germanien var omringet af de Sarmatiske og andre Field-Strækninger (u), hvilket tiener til Oplysning i Plinii Udsagn om den store Bugt i Germanien, som Sevo-Bierget giorde, og til at stadfæste den derover af os tilforn fremsatte Forklaring; At Sonden for de Veneder, hvilke uden Tvivl er Stamme-Fædre for de i seenere Tider saa meget bekiendte Vender, har hos Veixelen de Gother boet, og strax Sonden for disse igien de Phinni, hvilket viser, hvorvidt sidst bemeldte Folk ere komne mod Vesten, og at deres ældste Boepæle har heller været i de Sonden og Osten for Oster-Soen beliggende Lande, end i vor Norden; og at endelig de Hosii, som Ptolemæus og sætter hos den Venediske Havbugt (v), dog længer op mod Norden, og synes derfor ey at kunne være Osi hos Tacitum, blive maaskee Pytheæ Ostiæi, som ellers og kaldes Ostiones, Ostii og Ostini (x), eller de Æskhier, og de Norden for disse boende Carbones ey andre end de GamlesCurones eller Curer, eftersom Beliggenheden dermed treffer temmelig vel overeens. Skulde ellers nogen, hvilket jeg her tilsidst maa erindre, synes at en eller anden Forklaring, som jeg har giort over Ptolemæi Beretninger, vor Norden angaaende, ey stemmer overeens med de Karter, som ere foyede til hans Geographie; saa maa man vide, at jeg ey kan ansee bemeldte Karter for saa paalidelige, at man sikkert kan følge dem, da de ey ere forfattede af Ptolemæo selv, men længe efter hans Tid afregnede af en Alexandrinsk Mechanicus, ved Navn Agathodæmon, som skal have levet omtrent i det 4de Seculo (y), og derfor kan, ligesaa vel som andre, have feylet i at fremstille ethvert Steds Beliggenhed efter Ptolemæi egen Mening, saa man derover vel gior best, at man holder sig til Skribenten selv.

§. 21.

(u) See *Ptolemæi* Geographiæ Lib. 2. Cap. 11. pag. 57.

(v) See nysanførte Sted Lib. 3. Cap. 5. pag. 82. Hvorhos dette er at mærke, at naar man overveyer, hvor langt Soer paa Ptolemæus sætter de Phinner, og at disse har siden trukket sig saa høyt op mod Norden; Men at derimod de Gythones, som i Pytheæ eller de ældste Tider, som man har nogen Efterretning fra, boede ved Havet, og efter Ptolemæi Beretning endnu Norden for bemeldte Phinner, ere siden vandrede Soer paa; Saa kan man derefter giøre sig et temmelig tydeligt Begreb om Folke-Vandringens Beskaffenhed paa den Kant.

(x) See de Fragmenta som ere lagte til *Marciani Heracleotæ* Periplo i *Hudsons* Scriptor. Geograph. Vet. Tom. 1. pag. 87.

(y) See *Fabricii* Biblioth. Græcæ Tom. 3. pag. 412.

§. 21.

Derover maa jeg ogsaa, i Henseende til det her af mig hosfoyede Kart, have den Ære at erindre dette: At derom maa ey dommes efter den yderste Mathematiske Strænghed, da jeg vel veed, at deri kan let være feylet, enten i Inddelingerne eller paa anden Maade; men at samme er forfattet, deels for at give Læseren et desto tydeligere Begreb om mine foranforte Forklaringer over Ptolemæum, i sær over hans dupl. Extensionem Chersonesi Cimbricæ, som her paa Kartet med Tal et assat, deels for at fremvise paa een Tabel den hele Strækning af de Nordiske Lande og deres Beliggenhed mod hinanden, efter Ptolemæi Opgivende, i den Sted, at den kun paa adskilte Tabeller tilforn er assat, hvorved Tingen ey falder saa vel og kiendelig i Oynene. Man seer iblant andet heraf, hvor meget de Gamles Begreb om vor Norden har viget af fra Tingenes rette eller i det mindste nu værende Beskaffenhed, og hvor aldeles de folgelig maa tage feyl, som ville domme om de Gamles Mening i de Ting efter den Beliggenhed og Strækning, som Landene nu har. I Særdeleshed maa det komme en underligt for, at endeel af de Gamle, iblant dem Ptolemæus, har assat Britannien saa overmaade stor imod de ovrige Nordiske Lande, at han har giort den Cimbriske Halv-Ø baade langt længer og breder, end den virkelig nu er, og at han derimod indslutter Thule og Scandia saa store Lande, inden saa meget snevre Grændser. Vel mener Bertius, det Sagen, i Henseende til sidstbemeldte, kan hielpes paa den Maade, at Tallene ere blevne forkeert afskrevne, og at Ptolemæus har uden al Tvivl selv assat sidstbemeldte Øe større, da ellers alle de Folk, som af ham der opnævnes, ey kunde sammesteds faae Rum (z). Hvis det af rigtige Haandskrivter eller paalidelige Codices stod til at godtgiore, at bemeldte Tal just paa det Sted hos Ptolemæum vare blevne saa urigtig afskrevne, kunde dette meget vel lade sig høre. Nu derimod kan Sagen ingenlunde dermed afhielpes, men det bliver langt rimeligere, at de ældre Jord-Beskrivere, som Ptolemæus har fulgt, har vel vidst at opnævne de Folk, hvilke han sætter paa Scandia, som Indbyggere paa de Kanter, men af den hele Landstrækning ey kiendt eller aftegnet videre, end det Stykke omtrent, inden hvis Grændser Ptolemæus eller andre for ham har indslutter hele Scandia. Det samme, mener jeg, maa ogsaa gielde i Henseende til Thule, hvis Vestlige Odde eller et vist Stykke, som var bekiendt, de Gamle kun har assat, men udelukt Resten, som gemeenligen skeer i Tilfælde, naar lidt bekiendte Lande

skal

(z) See til hans Anmærkninger til Ptolemæi Geographie pag. 13.

skal aftegnes, hvis yderste Kant man kun har lært at kiende (zz). At de Gamle har giort den Cimbriske Halv-Øe saa stor, eller givet den en saa vidtloftig Strækning mod Norden og Osten, dertil har vel uden Tvil været tvende Aarsager paa Jord-Beskrivernes egen Side, nemlig deels denne, at de har sat Britannien, men i sær Germanien, (følgelig med denne ogsaa den Cimbriske Halv-Øe) høyere op mod Nord, end disse Landes rette Beliggenhed er, hvilket kan sees, naar man holder Ptolemæi Karter mod de nyere; deels ogsaa ostbemeldte deres Meening om de Nordiske Landes, eller disses nordlige Kanters vidtloftige Strækning mod Osten. Imidlertid har man dog, særdeles i Hensende til bemeldte Halv-Øes Brede, ogsaa store Formodninger, som giore det troligt, at den i de ældste Tider har virkelig i sig selv været langt større, end den nu er. Hvo veed ikke de Gamles eenstemmige Beretninger om en stor Vandflod, som den fornemste Aarsag til de Cimbrers store Udvandring af deres Halv-Øe? Og hvo vil vel ansee det for utroligt, at ostbemeldte Halv-Øe har i fordum Dage været langt større, og i sær langt bredere paa den vestre Kant, end den nu er, som eftertænker, hvilke store Stykker Land Vester-Havets idelige Overstrømmelser, end og i de senere Tider, har borttaget fornemmelig i det Slesvig-Holsteenske, og langs den hele Vestlige Kust af Tydskland (a) og Nederlandene? Vil man altsaa sætte, hvori visselig intet urimeligt er, at de ældste Græske Jord-Beskrivere har indhentet deres Kundskab om den Cimbriske Halv-Øe, nylig for eller ved de Tider, da bemeldte de Cimbrers store Udvandring skede, saa kan deres Beretning om dens Størrelse, hvilken fra dem er siden kommen til Ptolemæus, være i sig selv rigtig nok, og den derefter med samme foregaaende Forandring, hvilken synes at have været saa stor, sær paa dens sydlige Kant, at den er næsten gandske reven los fra det faste Land, have givet Anledning dertil, at de senere, endog de Romerske Skribenter selv, ey vidste af nogen saadan Cimbrisk Halv-Øe paa den Kant.

§. 22.

(zz) At det virkelig saaledes er gaaet til hos de Gamle, naar Lande skulde aftegnes, som de ey kiendte, sees tydelig af Plutarchi Vidnesbyrd herom, naar han siger i Begyndelsen af Theſei Levnets Beskrivelse: „At naar Historie-Skriverne ey kiendte i det „ Geographiske visse Steder, som blandt andre de Scythiske Bierge, eller det sammen„ frosne Hav, satte de dem af i Bredden eller den yderste Kant af deres Tabeller„. Thi deraf maatte nødvendig skee, at saadanne Steder bleve kun for en ringe Deel aftegnede, og Resten udelukt.

(a) *Plinius* fortæller i hans Histor. Natur. Lib. 16. Cap. 2. pag. 225. Tom. 3, at i hans Tid brekkede Havet i de Chaucers Land store Stykker Jord ud, med store høye Eege-Træer paa, hvilke siden svømmede omkring paa Soen, og skaffede ofte de Romeres Flo-

§. 22.

At ogsaa Britannien, efter den Strækning, som Ptolemæus og andre give den (b), skulde i de ældste Tider have været dobbelt saa stor omtrent i Længden, som den nu er, men ved bemeldte, eller en anden overmaade stor Vandflod mist en anseelig Deel, i sær det meste af den store Landstrækning, som hos Ptolemæum løber ud i Vester-Havet Øster paa mod den Cimbriske Halv-Øe, det er noget, som jeg ey tør give ud for nogen vis Sandhed, da Tingen, om den er skeet, stiger op i saa gamle Tider, at man derom slet intet Historisk Vidnesbyrd har tilovers. Imidlertid fattes os dog ikke paa endeel andre Vidnesbyrd og Omstændigheder, hvilke gisre denne Sag, der vel fortiente nøyere at undersøges, end her kan skee, baade troeværdig og rimelig: Thi at man her ey skal tale om den store Vandflod, hvorved den mægtige Øe Atlantica, som Plato fortæller, af det store Vester-Hav skal være opslugt, hvilket viser, at der af bemeldte Hav maa i de ældste Tider store Oversvømmelser været skeete, hvad man end for Resten vil gisre af Fortællingen i sig selv; saa kan man (1.) neppe forestille sig, at saa stor en Vandflod, som de Gamle omtale, kan have overgaaet den Cimbriske Halv-Øe, med mindre den og har rammet de Østlige Kyster af Britannien, allerhelst da man (2.) finder de Kanter af Britannien at have i gamle Dage været af samme Beskaffenhed, som Ditmarsken tilforn var, hvilket er tydeligt nok at see af Herodiani Vidnesbyrd (c), som fortæller: „At de fleste Steder i Britannien vare, formedelst Havets idelige Oversvømmelser, „ lutter Kær og Moradser, over hvilke Indbyggerne svømmede og hoppede, „ da Vandet eller Skarnet gik dem op til Belte-Stedet, hvilket de, som for „ den storste Deel nogne, ey kærte sig efter „. Ligesom man og (3die) paa bemeldte Kanter finder mange og kiendelige Spor efter saadanne Oversvømmelser, nemlig en uendelig Mængde Træer under Jorden, fornemmelig Fyr- og Eege-Træer, samt ligeledes under Jorden Baade eller Kaner, udhulede af store Træers Stammer (d), saadanne, som Plinius fortæller (e) at endeel Søerøvere i Ger-

Flode nok at bestille, saa at de undertiden maatte holde ligesom Søe-Slag med disse svømmende Øer.

(b) See *Ptolemæi* Geographiæ Lib. 2. Cap. 3. og *Marciani Heracleotæ* Periplus Maris Externi in *Hudsoni* Scriptor. Geograph. Vet. Tom. 1. pag. 57.

(c) See hans Historiar. Lib 3, hvor han taler om Keyser Severi Tog paa Britannien.

(d) See herom W. *Stuckeleys* Itinerarium Curiosum pag. 14.

i Germanien betiente sig af, saa store til deels, at nogle af dem kunde romme 30 Mennisker, hvilke derfor enten ved en stor Vandflod maae være førte over fra de Germaniske til de Britanniske Kyster, eller skiønt i meget gamle Tider, brugte i Britannien, hvor Plinius og Solinus berette, at de ellers brugte Vidie-Skibe, og den første (f) endogsaa giver at forstaae, at de endnu i hans Tid vare i Brug.

§. 23.

Det er derfor heel vel troligt, at dersom den store Vandflod, hvilken har overgaaet den Cimbriske Halv-Øe, har brekket ind under en stærk og overmaade gruelig Storm af Nord-Vest, saaledes som adskillige Omstændigheder give tilkiende at det maa være skeet, og dersom de gamle Jord-Beskrivere har havt nogen Grund for sig, hvorefter de har giort Britannien saa stor (ff), og i sær givet den saa stor en Strækning mod Østen, som den visselig maa have havt; Saa maa bemeldte Strækning først og fornemmelig have følet Virkningen af Havets Grumhed, da den laae aaben for det brusende Hav, hvilket maae først have skollet den bort, førend det med al sin Magt kunde brekke løs paa de der inden for beliggende vestlige Kyster af den Cimbriske Halv-Øe og Germanien, som derover vel lede meget, men komme dog med mindre Tab derfra, end bemeldte uden for beliggende Strekning. De mange Banker, Grunde og Riv, som findes overalt i Vester-Havet mellem Jylland og den Sydlige Odde af Norge paa den eene, samt Engelland og Skotland paa den anden Side, vise nokſom Rimeligheden heraf, hvilken og meget bestyrkes af den store Ulighed, der er imellem Størrelsen af Britannien hos de ældste Jord-Beskrivere, og den, som de nyere Græske og Romerske Skribenter har givet den. Hvor stor Forskiel er der ikke mellem Pytheæ Beregning herover og M. Agrippæ? (g). Ptolemæi Britannia er tredobbelt saa stor som Hibernia; derimod siger Mela, at denne er næsten ligesaa stor som hin (h), hvori han ventelig har efter Sædvane fulgt

(e) See hans Histor. Natural. Lib. 16. Cap. 40. Tom. 3. pag. 297.

(f) See nys anførte Sted. Lib. 7. pag. 104. Tom. 2.

(ff) Hvor vidt man heri har gaaet, kan foruden det, som strax herefter anføres, ogsaa sees deraf, at Plutarchus bevidner in C. Cæsare, det ingen (ved de Tider, da denne foretog sig det bekiendte Tog til Britannien) vilde formedelst dens Størrelse troe at den var en Øe; eller som hans Ord og synes at kunne forklares, troe at den var til, fordi man giorde den saa overmaade stor.

(g) See *Plinii* Histor. Natural. Lib. 4. Cap. 16. pag. 480. Tom. 1.

(h) See hans Lib. 3 de Situ Orbis. Cap. 6.

fulgt endeel nyere Græske Skribenter, da han af J Cæsaris Commentariis havde kundet hente en rettere Kundskab herom, og som best kommer overeens med de Landes nu værende Størrelse mod hinanden (i). Og i Steden for at Marcianus Heracleota, som har taget sine Beretninger ey allene af Ptolemæo, men og af Artemidoro, en af de ældste Græske Jord-Beskrivere (k) og andre saadanne, beretter: „ At Den Albion laae ligesom adskilt og adspredt i en lang „ Strækning over den største Deel af det Nordlige Hav, og havde fornemme„ lig tvende smale Rakker, ligesom Fodder „ (l). Saa siger Strabo (m), at den længste Side af Britannien var ey længer end den lige derimod beliggende Kyst af Gallien, og at den var dannet som en Trekant, hvilken Skikkelse Mela og J. Cæsar ogsaa tillegge den.

§. 24.

Det kommer mig foruden alt dette, heel rimeligt for, at Ptolemæus har sammensat sine Beretninger om vor Norden af tvende temmelig adskilte Kilder, eller at han har fulgt to Skribenter i at forfatte samme, en ældre og en nyere, hvoraf den første kan have beskrevet vor Norden og de tilgrændsende Lande, tildeels saaledes som de vare for bemeldte store Vandflod, men den anden forestillet samme under den Skikkelse, som den havde efter oftomtalte Flod. Hvilken Hoved-Omstændighed da Ptolemæus intet har vidst af, saa har han kun søgt at forene disse adskilte Beretninger sammen, saaledes som det best kunde skikke sig, og derover kastet gammelt og nyt sammen om hinanden, som i det foregaaende er viist at han virkelig har giort. Alt dette synes mig at kunne giøres temmelig bevisligt, deels deraf, at man hos Ptolemæum ofte finder tvende adskildte Navne paa eet og samme Sted, som f. Ex. naar han beretter at Forbierget Orcas ogsaa blev kaldet Tarvedum, Forbierget Antivestæum ogsaa Belerium, og Forbierget Damnonium ogsaa Ocrinum (n); deels ogsaa deraf, at eet og samme Steds Navn undertiden forekommer hos ham affat paa adskilte Steder og un-

(i) See dennes Commentarior. Lib. 5. Cap. 12. hvor han siger, at, som berettedes, var Hibernia en halv Gang mindre end Britannia.

(k) See Marciani eget Vidnesbyrd herom i hans Periplo maris externi. pag. 1. in Tom. 1. Scriptor. Geograph. Vet. per *Hudson.*

(l) See *Marciani* Periplus paa nysanførte Sted, p. 57.

(m) See hans Geographiæ Lib. de Britannia, p. 304. c. edit. *Casauboni.*

(n) See hans Geographiæ Lib. 2. Cap. 3. de Albionis insulæ situ.

der forskiellig Høyde og Brede. Saaledes forekomme Alauni fl. ostia to Gange hos ham: først ansatte under 17. 40. ÷ 52 ÷ 40, siden under 21. 40. ÷ 58. 30. (o); Ligeledes Navnet Deuana først assat under 26 ÷ 15 ÷ 59. 45, siden under 18. 30. ÷ 55. 0. (p) Paa samme Maade staae Rheni fl. ostia paa et Sted under 28. og 26. 45 ÷ 53. 20 eller 10. (q) paa et andet under 28. ÷ 54. 0. (r). Videre Navnet Tulihurdum først under 32. 54. 0. men strax efter under 32. 40. ÷ 53. 20. (s). Og endelig Navnet Marionis tvende Gange assat tæt paa hinanden, først under 34. 30 ÷ 54. 50 og strax derpaa under 36. ÷ 55. 36. (t). Af dette og andet saadant slutter jeg derfor: at naar Navnet Teutonarii forekommer hos Ptolemæum paa et Sted, men strax derhos paa et andet Teutones, betyder det kun eet og samme Folk, men er taget af adskilte Skribenter; at Saxones, som paa et Sted hos ham sættes langt henne i Vester-Havet paa tre Øer, ere de samme som han et andet Sted sætter et langt Stykke derfra mod Osten paa det faste Land, og at Forskiellen imellem dem bestaaer kun derudi, at efter de ældste Skribenter har han fundet dem at boe paa bemeldte Øer, maaskee for bemeldte store Vandflod, men hos de nyere paa det faste Land, hvorfor han har sat dem paa begge Steder; At da han hos de ældre Skribenter fandt de Cimbrer at beboe den Cimbriske Halv-Øe, men derimod hos de nyere samme at være beboet ogsaa af adskillige andre Folk, saa har han for at skaffe dem allesammen Rum, puttet de Cimbrer ind i et lidet Hul yderst paa Halv-Øen, hvor han syntes de helst burde sættes, eftersom den hele Strækning forte Navn efter dem; Og at han endelig, da han hos de ældre Skribenter fandt berettet, at det yderste Forbierg af Britannien strakte sig langt ud mod Osten hen til Thule, men hos de nyere, at det yderste Forbierg af Britannien stak lige ud i Nord mod de Orcadiske Øer, saa har han, for at hielpe paa Sagen, sat sidstbemeldte Øer, Thule og det første Forbierg sammen, og for at faae et andet Forbierg mod Norden, flottet Forbierget Novantum, og Øen Man, som hos ham kaldes Monæda, tilligemed Hibernien, høyt op mod Nord, saaledes at han fik de Hebudiske Øer til at ligge nær ved det Nordlige Forbierg i Steden for de Orcadiske, som man andensteds

(o) See herom nysanførte Sted.

(p) Ogsaa dette er at see paa nysanførte Sted.

(q) See hans Geographiæ Lib. 2. Cap. 9. og Cap. 11.

(r) See nysanførte Sted Lib. 2. Cap. 11.

(s) See ogsaa nysanførte Cap. 11.

(t) Ogsaa dette er at see paa ostbemeldte Sted.

Facies
ORBIS SEPTENTRIONALIS
ad mentem Ptolemaei
expressa
à
G: Schöning
Nidros: Aº 1763.
ad pag. 316.
THULE
ORCADES
Dumna
Ocitis
ORCAS
Promont.
OCEANUS DEU=
=CALIDONIUS
Insulae Ebudae
Novantum
promont.
Monaeda
HIBERNIA
Edri
Limnos
Mona
CALEDONIA
Silva
Caledonia
ALBION
S.
BRITANIA
Heroulis
promont.
Dumnonium
promont.
Vectis
Caunos
Taliepis
Rheni
Ostia
Phrysii
Amasii
Ostia
Visurgis
Cauchi
Minores
Cauchi
Majores
Saxonum
Insulae
Ostia
Albis
Saxones
Sabalingii
Sigulones
Chali
Cobandi
Phindusii
Charudes
Alociae
Cimbri
CIMBRICA
CHERSONE=
=SUS
Scandiae
Parvae
Chaedini
Levones
Phavonari
Phiresi
Gutae
Danciones
SCANDIA
Maxima
Chatusi Ostia
Svevi Ostia
Teutonarii
Viruni Teu-
Pharodeni
tones
Sideni
Viadi Ostia
Vistulae Ostia
Chronis Ostia
Rubonis Ostia
Ruticlii
Æluaeones

densteds behovede. Hvilket altsammen mig synes at rime sig meget vel sammen, men vil for Resten, af Mangel paa saa tilstrækkelige Bevis, som vel giordes fornødne, overlade til bedre Kienderes Skionne og Rettelse.

VI. Capitel.

af

Afhandlingen

Om de gamle Grækers og Romeres Begreeb og Kundskab om de Nordiske Lande, indeholdende videre Betragtning over endeel Skribenter, eller visse Steder hos dem, som i de foregaaende Capitler ey ere anførte, eller og kan tiene til nærmere Oplysning: tilligemed et hosføyet kort Begreeb af denne Afhandlings Indhold.

§. 1.

De til de ældste og ældre Tider henhørende Skribenter, som have optegnet noget, vor Norden egentlig angaaende, kan ey ubilligen henføres til 4 Classer. Til den 1ste kan de Alexandrinske Jord-Beskrivere henføres, hvilke har uden Tvivl havt de ældste og bedste Beretninger om vor Norden, som de maa have indhentet af de i det Alexandrinske Bibliothek fra de Phoenicier, fra Pythea, som synes allerførst at have givet Grækerne næsten al den Kundskab om vor Norden, som de siden vidste at opgive, eller fra andre, vel mueligt og fra de Carthaginienser og Gaditaner, hvilke en Tid lang vare de Phoeniciers Eftertrædere i Handelen, indhentede eller opsamlede Efterretninger. Til den anden henhøre de Asiatiske Jord-Beskrivere, hvilke synes allerførst blant Grækerne at have for det første samlet sig en Slags Kundskab om de Nord-Østlige Lande af Europa, deels ved de Scythers Indfald i Asien, deels og fornem-

nemmelig ved Darii Hystaspis Tog mod bemeldte Scyther, men siden at have ret for Alvor begyndt at legge sig efter Geographien, i Anledning af Alexandri M. store Krigstog i de Asiatiske Lande, og de derved indkomne Efterretninger, hvilke dog, deels af et Slags forfængeligt Pralerie, deels af Vankundighed, heller har forværret og forvirret Kundskaben om bemeldte Nordlige Lande, end forbedret den. Ligesom ogsaa de til denne og efterfølgende Classe henhørende Jord-Beskrivere om de Nordlige Europæiske Lande og vor Norden i sær ey synes at have vidst stort mere, end de af først anførtes Efterretninger kunde indhente, hvoraf dog endeel af dem, i sær de, som levede i de seenere Tider (a), har anseet de fleste for Fabler, saasom indeholdende Ting, der vare dem selv ubekiendte. I den 3die Classe kan de, til det egentlig saa kaldte Grækerland henhørende Skribenter, og i den 4de de Romerske sættes, hvilke 2de sidste Slags Skribenter har enten vidst saa got som intet om bemeldte Nordiske Lande, eller taget al deres Kundskab derom af først anførte, naar man undtager hvad de derom i de senere Tider har kundet faae at vide, i Anledning af de Romeres i Germanien og Britannien førte Krige, hvilket dog for en saare ringe Ting har angaaet vor Norden i sær. Anderledes kan man om sidstbemeldte ey domme, naar man, foruden hvad til denne Sags Oplysning tilforn er anført (b), endnu overveyer dette: At Ovidius, som dog levede paa en Tid, da Germanien var bleven de Romere næsten allermest, i det mindste langt bedre, bekiendt end nogensinde tilforn, kalder dog bemeldte Land Orbem novum, Orbem ignotum (c), og Orbem Romanis modo cognitum (d); At Plinius paa samme Maade bevidner (e), det han vidste, at nogle overmaade store Øer vare, fra Germanien af, ey for længe siden, blevne bekiendte (f), og at Havet Norden for det Cimbriske Forbierg (g) havde de Romere kun seet, eller kiendte det kun

(a) Som for Exempler Polybius, Strabo og andre.

(b) See 1. og 28. §. i det 1ste Capitel i denne Afhandling. Hvortil endnu kan legges, hvad Plutarchus siger in C. Cæsare: " At (da denne foretog sig et Tog til Britan- " nien) var der Trette imellem mange af Skribenterne (om bemeldte Øe) ligesom den " var kun et blot Navn og en Fabel om et Land, som ingensteds var seet, og som " ey var til i Verden.

(c) See hans Elegia til Liviam, v. 314. og 456.

(d) Dette er ogsaa at finde paa nys anførte Sted v. 391.

(e) See hans Histor. Natural. Lib. 2. pag. 281. Cap. 108. Tom. 1.

(f) Han mener de Øer mellem Rhinen og Elben, som tilforn er viist i det 3die Capitel i denne Afhandling. §. 19.

(g) Hvorved hos ham ey menes Skagen i Jylland, men Odden Sønden for Elben.

kun af et blot Rygte (h): At denne samme Skribent, som levede paa en Tid, da de Romeres Kundskab om Germanien maatte være paa det høyeste, udtrykkelig beretter (i): " At Germanien blev ey de Romere ret bekiendt, forend „ mange Aar efter Agrippæ Død, og endda ey hele Germanien (k) ". Ligesom bemeldte Skribent desuden nokſom tilkiendegiver, med hvilke Øyne og hvor fremmet de Romere end og i hans Tiid maa have anseet hele vor Norden for at være, naar han kan sige om de Steder, hvor den saa kaldte Herba Britannica voxte, det er de Frisiers Land (l): " At Naturen selv der tabte „ sig, og at de Lande laae uden for Verden (m) "; og naar han kan kalde Havet mellem Germanien og Britannien eller sidst bemeldte Land selv: Inane naturæ (n).

§. 2.

At Homerus har vidst noget om vor Norden at sige, det har man ingen Aarsag til at troe, da han ey har kiendt, i det mindste ingensteds nævnet enten de Scyther eller Celter. Men at han dog ved et Slags Rygte kan have hørt noget om Tarteſſus, og deraf giort sit Tartarus, samt om Norden i Almindelighed, da han veed at nævne Nordstiernen, hvilket Strabo vil paastaae (o), følgelig ogsaa om de Phoenicieres Skibsfart didhen, hvilke først har betient sig af bemeldte Stierne, for derefter at indrette deres Seilatser, hvorover Ovidius siger i et af sine Vers (p):

„ Nec seqvar aut Helicen, aut *qva Tyrus utitur*, Arcton
„ Publica non curat sidera noſter amor,,.

Det

(h) See hans Hiſtor. Natur. Lib. 2. cap. 67. pag. 220.

(i) See nys bemeldte Sted. Lib. 4. Cap. 14. pag. 477.

(k) Men hvilken Deel af Germanien kunde vel i Plinii Tiid være de Romere ubekiendt, uden den, som ligger Norden for Elben? da man finder Spor efter og Beviser for, at de da maa have kiendt Resten.

(l) Som Plinius selv bevidner. Lib. 25. pag. 379. Tom. 4. conf. *Abrah. Muntingii* Tract. de vera herba Britannica.

(m) See Lib. 27. Cap. 1. p. 508. Tom. 4. In ipſo rerum naturæ defectu, siger han, ex inſulis extra terras poſitis.

(n) See Lib. 30. Cap. 1. pag. 728. Tom. 4.

(o) See hans Geographiæ Lib, 1. pag. 5. 6. edit. *Caſauboni*

(p) See hans Epiſt. XVIII. Leander Heroni. v. 149.

Det er noget, som jeg langt heller vil troe, end negte, allerhelst dersom de vidtloftige Reyser, hvilke han lader Ulysses giøre, ey har været indskrænkede inden for Middel-Havet allene; men heller, hvilket er mere rimeligt, strakt sig langt uden for samme, om ey just til det yderste af vor Norden, som vor lærde Jonas Ramus med klogtige Beviser har søgt at godtgiøre (q), saa dog langt uden for Herculis Stotter, som Strabo mener (r), og hvilket Eratosthenes blant de Gamle i sær har indseet (s). Hvilket altsammen er saa meget mere troligt, som man finder, at Homerus ey allene taler om de Phoenicier og deres Skibsfart, men har og kiendt de tvende blant de Gamle meget berømte Varer fra Norden, Tinnet (t) og Bernstenen (u), skiønt han ey nævner, ventelig ey heller har vidst de Steder, hvorfra de egentlig komme, men sluttelig har han, hvad Bernstenen i sær angaaer, holdt for, efter de ældste Skribenters fælles Meening, at den kom fra Floden Eridanus, hvilken han og nævner (v). Ligesom ey heller andet kan være mueligt, end at Bernstenen maa have været bekiendt i Homeri Tid, hvis man skal troe den Græske Poet Coiatus Smyrnæus, som beretter (x): „ At de Græker blant andre Sager kastede ind „ paa Ajacis Baal ogsaa **Bernsteen**, som var sammenløben hos Eridani Flod, og hvis Strabonis Beretning er rigtig, hvilket den uden al Tvil er: At de Phoe„ nicier allerede for Homeri Tid havde den beste Deel af Africa og Hispanien „ i deres Magt, samt at Homerus fra dem havde faaet noget at høre om Tar„ tessus, Ulysses Seilats o. s. v. „ (y).

§. 3.

(q) I en Afhandling, hvori han vil bevise, at Ulysses og Nordens Othin er den samme.

(r) See hans Geographiæ Lib. 3. pag. 237.

(s) See *Strabo* loc. cit. pag. 47. Lib. 1. edit. *Casauboni*.

(t) See hans Iliadis Lib. 18. hvor han taler om Achillis Skiold.

(u) See hans Odysseæ Lib. IV. hvor han beskriver Telemachi Ankomst til Menelaum. Som Bochart mener in Chanaan Lib. 1. Cap. 33. har Ulysses selv af de Phoenicier faaet adskilligt at vide, sær om Italien, som han har fortaalt sine Landsmænd, og Homerus siden indført i sine Vers, hvilket er ey urimeligt.

(v) See hans Batrachomyomachia.

(x) See hans Derelicta ab Homero. v. 623.

(y) See Strabonis Geographiæ Lib. 3. pag. 224. 6.

§. 3.

Dersom det Vers, som tillegges Hesiodo under Navn af Herculis Skiold, er hans ægte Foster, hvorpaa dog mange, end og blandt de Gamle selv, har villet tvivle (x), saa har han ogsaa vidst at tale om Tinnet og Bernstenen (a). I det mindste er det ey urimeligt, at han har kiendt bemeldte Vahre, da han har vidst at nævne Floden Eridanus, ja det som mere er, ogsaa Ister-Floden (b); hvorover det og vel kan være, at de Scythers Navn ey har været ham ubekiendt, hvilket Strabo vil bevise af et hans Vers hos Eratosthenes, hvori de Scyther nævnes (c), skiønt det ingensteds nu findes igien i de Skrivter, som vi have tilovers fra ham, og maa derfor enten være taget af hans bortkomne eller ham falskelig tillagte Skrivter, eller og i sig selv være urigtigt (d). Vist nok er det, at de Scythers Navn ey engang forekommer hos den saa meget yngre Pindarum, hvilken vel taler om de Phoenicier og deres Handel til Soes (e), men giver tillige at forstaae, at de Grækers, som boede i det egentlig saa kaldte Grækerland, deres Kundskab, om de Vestlige og Nordlige Lande af Europa, i hans Tid ey strakte sig uden for Herculis Stotter, naar han siger (f): " At „ hvad som laae der uden for, det kunde ingen komme hen til "; At Havet der uden for kunde ey nogen beseyle (g); At den Kant af Gades, som vendte mod Vesten, stod ey til at komme forbi (h); og at de havde opnaaet den største Ære, som vare komne til Herculis Stotter (i). Imidlertid finder man dog de Scyther at nævnes hos den fortreffelige Græske Poet Æschylus, som er omtrent

(x) See Fabricii Bibliothec. Græc. Tom. 1. pag. 374. Lib. 2. Cap. 8.

(a) See bemeldte hans Scutum Herculis. pag. v. 143. og 208.

(b) See hans Theogonia v. 238. og 239.

(c) See Strabonis Geographiæ lib. 7. pag. 460.

(d) Dette sidste mener Xylander i hans Anmærkninger til Strabo ved nys anførte Sted.

(e) See Pindari Pytheorum od. 2.

(f) See hans Olympior. Od. 3.

(g) See hans Nem. Od. 3.

(h) See ogsaa dette paa sidst anførte Sted. Od. 4.

(i) See hans Isthmic. Od. 10. conf. Olympior. Od. 3. Foruden hvilket her endnu maa mærkes, at Pindarus og nævner de Hyperboreer. Olymp. Od. 3. og i hans Pytheor. Od. X.

trent af samme Alder som Pindarus, om han ey er tildeels lidt ældre end denne. Bemeldte Æschylus var selv med i de store Slag ved Marathon og Salamis, og har mueligt, i Anledning af Xerxis Tog i Grækerland, faaet noget om de Scyther og andre Nordiske Folk at høre af de Græker fra lille Asien, som selv havde været med paa Darii store Felttog ind i Scythien: Herover taler han paa et Sted i sine Vers (k) om de Scyther, som vare Hyrder, og om de Arimaspers eensøyede Krigshær til Hest (l), samt paa et andet om de Scythiske Syendele og det Scythiske Jern (m). Ligesom han og desuden nævner Bierget Caucasus, og de yderste Kanter af det store Hav ved Europa (n), samt Floden Araxes, hos hvilken de Massageter boede (nn). Østbenævnte Scyther har ogsaa den gamle Græske Poet Euripides, der levede i, eller næst ved Æschyli Tider, vidst at tale om, med de mærkværdige Omstændigheder derhos, at de grændsede til Thracien (o), og at de ragede deres Hoveder (p). Hvilke Navne og Beretninger foranførte Poeter enten maa have faaet paa forbemeldte Maade at vide, eller taget af visse andre Skribenter, som man finder paa de Tider at have levet, saasom en Aristeas Proconnesius, der i 3 Bøger har beskrevet de Arimaspers Krig med Gripherne paa Vers (q), og foregivet, som Herodotus beretter (r): " At han var selv kommen hen til de Issedoner, oven for hvil„ ke boede de Arimasper, oven for disse Gripherne, som forvarede Guldet, „ men oven for disse igien de Hyperboreer, som naaede til Havet. Hvilke, „ de Hyperboreer allene undtagne, førte idelige Krige paa hinanden, ligesom „ Scytherne paa de Cimmerier ". Foruden hvilken ogsaa ved foranførte Poeters Tider har levet Hecatæus Milesius, som først skal i ubunden Stil have forfattet en Historie samt en Jord-Beskrivelse, og desuden, som endeel ville me-

(k) See hans Prometheus Vinctus. v. 682.

(l) See nys anførte Sted. v. 778.

(m) See hans Tragoedie, kaldet Septem ad Thebas. v. 685. og 756.

(n) See hvad J. A. Fabricius herom anfører i hans Bibliothec. Græcæ Tom. I. p. 597.

(nn) See Eustathii Commentar. in Dionysii Periegesin. p. 211. edit. Opporini.

(o) See Rhesi Ord om dem i hans Tragoedie, kaldet Rhesus. v. 426.

(p) Dette sees i hans Troades. v. 129.

(q) See herom Vossius de Histor. Græc. p. 6. og 433. Fabricius paa nys anførte Sted pag. 9. og Strabo Geograph. Lib. 13. pag. 881.

(r) See hans Histor. Lib. 4. cap. 13.

mene, skrevet om de Hyperboreer (s). Ey at tale om flere, saasom en Hellanicus, en Onomacritus, hvilken sidste man vil anse for Forfatter af de saa kaldte Orphei Argonautica, men uden tilstrækkelig Grund, som siden skal vises. Hvorover det af alle disse anførte Omstændigheder bliver rimeligt, at nys opregnede Poeter og Skribenter har giort sig bemeldte Folk og Navne bekiendte, enten i Anledning af de Persiske Kongers Cyri og i sær Darii Hystaspis store Krigstoge mod de Massageter og Scyther, eller om sidstbemeldte Navn i sær har været Grækerne bekiendt for den Tid, det da at være skeet ved Scythernes Indfald i Asien, hvilket mueligt og har givet Anledning til bemeldte Navn.

§. 4.

Men nu er det Tid, at vi komme til den ældste Græske Historie-Skriver, som vi endnu har tilovers, nemlig Herodotus; der har levet ey meget længe efter forbenævnte gamle Poeters Tider, og samlet sig en temmelig vidtloftig og udførlig Kundskab, saavel om endeel andre, som i sær om de Norden for det Sorte Hav beliggende Lande, hvilken dog i de seenere Tider igien er gaaen forloret, eller bleven forsømt og foragtet. Hos ham findes ogsaa endeel, i det mindste flere Navne, end andre for ham har vidst at opgive, paa adskillige Steder i de Vestlige Kanter af Europa, skiønt det lader sig tydelig see, at han derom har havt en meget mork og utilstrækkelig Kundskab. Saaledes veed han at tale om Ister-Floden, om de Umbrer, om en Flod Carpis, om en anden Alpis kaldet, hvorved rimeligst af ham er meent en Flod fra de Alpiske Bierge (t), om de Celter, som boede yderst i Europa mod Solens Nedgang, næst de Cyneter (u), hvilke han paa et andet Sted kalder Cynesier (v), om den Stad Pyrene,

(s) See om ham Vossius de Histor. Græcis pag. 6. 12. og 439. samt Harduini Register over de af Plinio anførte Skribenter.

(t) Uden al Tvivl Rhin-Strømmen, hvilket er tydelig at see, naar man holder dette Sted hos Herodotum sammen med følgende Dionysii Periegetis Beretning: At Rhin-Strømmen løb ned midt igiennem Bierget Alpis hen til det yderste Nord-Hav, og at Ister-Strømmen havde igien fra denne sit Udspring. See herom videre i følgende 17. og 18. §.

(u) See hans Melpomene eller Lib. IV. cap. 49. De Cyneter eller Cynesier, som her omtales, skal have boet omkring Floden Anas henne ved Havet, og som Justinus beretter, i de Tartessiers Skove. See If. Vossii Anmærkninger til Melam. pag. 784. edit. *Abrah. Gronovii.*

(v) Saa kalder han dem Histor. Lib. 2. cap. 33.

som skal være de Pyrenæiske Bierge, om Tarteſſus (x) og om de Caſſiteriſke Øer (y). I hvor ringe end denne Skribentens Kundskab er at anſee, saa har den dog uden al Tvivl været større end nogen blant Grækerne paa de Kanter, jeg mener i Grækerland selv, eller i lille Asien, for ham har havt, og er upaatvivlelig kommen til ham fra hans Landsmænd, de Phocæenſer i bemeldte Asien, hvilke paa deres Seilatser ere komne hen til Tarteſſum, som Skribenten selv fortæller (a), og ventelig har af Indbyggerne der faaet disse og andre saadanne Ting at vide. Længere synes Grækerne fra bemeldte Steder ey at være komne, og derfor enten af et Slags Pralerie eller Vankundighed at have udraabt eller anseet alt hvad som laae uden for det Herculiske Sund at være af den Beskaffenhed, at intet Menneske kunde befare eller beseile de Steder; hvilket det var Phoeniciernes og de Gaditaners Fordeel ogsaa at binde dem paa Ermene, som tilforn er viist, ja vel ogsaa med Magt at holde dem fra, om de eller andre Fremmede vilde forsøge derpaa, at komme uden for bemeldte Grændser, hvori man finder, at Phoeniciernes Eftertrædere i Handelen, de Carthagenienſer, har troelig fulgt hines Fodspor, ved at dræbe og drukne alle dem, hvilke understode sig at seile hen til Sardinien eller til Herculis Stotter, som Strabo fortæller (b). Hvilket altsaa, foruden andet, har vel meget hiulpet dertil, at disse Europæ yderste Kanter bleve endnu mere ubekiendte, end de havde været tilforn.

§. 5.

I Besynderlighed er det ey at undre over, at den Kundskab, som Herodotus paa forbemeldte Maade har kundet samle i sit Fæderneland, og de fra foromtalte Phocæenſer overblevne Beretninger, angaaende de yderste Kanter af Europa mod Vesten, ere blevne baade saa faa, og til deels saa urigtige, da der fra Phocæenſernes første Reyse til Iberien og til den Tid, paa hvilken Herodo-

(x) See hans Clio eller Lib. 1. Cap. 163. Steſichorus, en ældre Poet end Pindarus og de andre foranførte, taler og om de Tarteſſier eller Tarteſſus, samt om dens store Overflødighed paa Sølv, og om Erythia. Om Muræna Tarteſſia melder Ariſtophanes i sin Comoedie, kaldet Ranæ, Act 2. Scen. 1. men denne er nyere end nogen af forbenævnte.

(y) See hans Thalia eller Lib. 3. Cap 115. Herodotus er den første, som taler om disse Øer, hvilke han saaledes har kaldet efter de Vahre, som komme derfra, da han intet egentlig Navn vidste at give paa dem.

(a) See hans Clio eller Lib. 1. Cap. 163.

(b) See hans Geographiæ Lib. 17. pag. 1154. edit. Caſaubonii.

rodotus skrev sin Historie, maa i det mindste 150 Aar være forløbne(*), i hvilken Tid meget af bemeldte Beretninger kan være glemt, meget ogsaa forandret. Men ligesom bemeldte Phocæenser har givet Anledning til den første Kundskab om benævnte Kanter af Europa, naar her maaskee undtages, hvad man i Homeri Tider fra Phoenicierne selv kan derom have hørt; eller fra Colæus Samius, som efter Herodoti Beretning. Lib. 4. Cap. 152. af en Storm blev dreven hen til Gades, og kom derfra med en overmaade riig Ladning, 600 Aar omtrent for Christi Fødsel, efter Bocharti Regning i Chanaan. Lib. 1. Cap. 34. og 400 efter Homeri Tider. Saa har man ogsaa uden al Tvil deres Efterkommere eller Colonister, jeg mener de Massilienser, at takke for hvad videre og nøyere Kundskab de Græker har siden faaet ey allene om de Kanter, men og om vor Norden: Thi der er herved at merke, at bemeldte Massilienser har ey allene i de ældste Tider været meget mægtige til Soes, paa Skibe og dertil hørende Udrustninger (**), men at de ogsaa har stiftet mange Colonier, end og i Hispanien, henne ved Gades selv (***). Hvilket tydelig viser, at de har været meget formuende paa de Kanter, at de har deelt Landet eller Kysterne der med de Phoenicier, om ey trængt disse ud af deres Besiddelser, og at de følgelig vel ogsaa har forsøgt at faae Deel med dem i Handelen, fornemmelig i den meget fordeelagtige Tin- og Bernsteens-Handel. Herover forekommer det mig heel rimeligt, at de enten paa egen Haand har foretaget en Seilats til Norden, hvilken ved et eller andet Tilfælde ey har gaaet af efter Ønske, eller at endeel af deres Landsmænd i det mindste har paa de Phoeniciers, Gaditaners eller Chartaginienseres Skibe tient for Soefolk, hvortil man veed, at de Phoenicier i sær antoge alle Slags Folk. Ved hvilken eller anden saadan Leylighed det da ogsaa er uden al Tvil skeet, at en af bemeldte Massilienseres Landsmænd, jeg mener den blandt de Gamle meget berømte Pytheas Massilienses er kommen hid til Norden, og har derfra bragt med sig de Efterretninger, paa hvilke de Græske Skribenter har siden grundet al den Kundskab, de har havt om vor Norden, og alt hvad de derom har vidst at berette, som ved en nøye Undersøgning kan erfares, og i det Efterfølgende videre skal vises, hvor man og om Pytheæ Person skal give en nærmere Under-

(*) Thi Eusebius beretter, at Marseille er bygt Olympiad. 45. og Scymnus Chius, at det er skeet 120 Aar for det Salaminske Slag. See dennes Periegesis p. 13. og *Salmasii* Exercit. Plinianæ p. 114. a. E.; Men for Olymp. 83. har Herodotus ey skrevet. See *Vossius* de Histor. Græc. pag. 14.

(**) See *Strabonis* Geographia Lib. 4. p. 272. a.

(***) See *Scylacis* Periplus p. 1. og *Scymni Chii* Periegesis p. 9.

retning (*). Paa hvad Tid bemeldte Pytheæ Seilats hid til Norden, og hans derpaa fulgte Reyse fra Gades lige hen til Tanais, har gaaet for sig, det er vanskeligt at fastsætte. Dog vil jeg heller troe at det er skeet enten i Herodoti Tid eller og kort derefter, end at Pytheas har levet efter Alexandri M. Tid, som siden skal vises, men at hans Efterretninger, formedelst det temmelig store Mellemrum, ey ere blevne Grækerne i lille Asien og Grækerland selv bekiendte, forend nylig for eller ved Alexandri Tider omtrent.

§. 6.

Plato har derfor endnu til sin Tid saa lidet vidst af de Nordlige Lande at sige, at efter hans Mening var Verden ey længere mod Vesten beboet, end til foromtalte Herculis Stotter, og mod Osten ey videre end til Floden Phasis (c). Men hans Discipel Aristoteles derimod, i hvis Tid baade Alexandri M. store Tog til Asien indfaldt, og adskillige ved den Leylighed begyndte at legge større Vind, end tilforn var skeet, paa Geographien, eftersom bemeldte Konge havde selv stor Lyst til nye Ting at opdage, og forte til den Ende adskillige lærde Mænd (d), blandt dem ogsaa nogle af Aristotelis Disciple med sig paa Toget (e), havde derover samt ved Hielp af foromtalte Pytheæ Beretninger, fra hvilke man da havde faaet et og andet at vide, bedre Leylighed til at erhverve sig en større Kundskab om de Nordiske Lande, hvilken derfor ogsaa har strakt sig videre, end hans Formænds, ey allene til de yderste Kanter af Europa mod Vesten (f), hvorom tilforn er handlet (g), og til de Steder Norden og Osten for det

(*) See den efterfolgende 12 §. Det er merkeligt, at han har anseet Maanens Af- og Tiltagelse for Aarsag til Ebbe og Flod, som Plutarchus bevidner. De Placitis Philosoph. Lib. 4.

(c) See Casauboni Anmærkninger til *Strabonis* Geograph. Lib. 1. p. 80. not. 4.

(d) Som Dionysium, Hecatæum Abderitam, Callisthenem, Clitarchum, Onesicritum &c.

(e) Eratosthenes hos Strabo Lib. 1. p. 26. bevidner, at meget blev opdaget paa Alexandri M. Tog, om hvis Nysgierighed mere kan eftersees paa nysbemeldte Sted p. 120.

(f) Clitarchus bevidner, at de Celter sendte Gesandtere til Alexander M. af hvis Beretning man om de Steder har kunnet faae et og andet at vide. See *Plinii* Hist. Natur. Lib. 3. p. 324. blant andre Ting ogsaa den merkelige Omstændighed, at der ved de Kanter var Ebbe og Flod, hvilket har været Aristoteli bekiendt. See *Strabonis* Geograph. Lib. 3. p. 229.

(g) See det 1ste Cap. i denne Afhandling §. 2.

det Sorte-Hav, hvorom de Græker paa bemeldte Tog havde faaet noget mere at høre, end de tilforn vidste, skiønt tildeels mænget med Fabler, hvilket Aristoles selv tilstaaer i Henseende til de Rhipæiske Bierge (h), hvilke han uden Tvil er den første der nævner, men ogsaa til endeel af vor Norden, hvorom videre siden. Hvor slet det for Resten har været bestilt med hans øvrige Kundskab om sidstbemeldte Steder, kan nokſom sees, naar han siger (i), At fra „ det store Bierg Parnassus i Asien (skal være Paropamisus) fra hvis Top „ man kunde see det yttere Hav (k) udløbe de Floder Bactrus, Coaspes, In„ dus og *Araxes*, af hvilken sidste *Tanais* var en Arm, som løb ud i det Mæ„ otiske Kiær; at fra Bierget Caucasus udløbe og mange store Floder, iblant „ dem Phasis, og at ved Foden af dette Bierg var en Soe, som de omkring„ boendede kaldte et Hav, der intet til Syne værende Udløb havde o. s. v. „ Hvoraf man kan skiønne, hvor aldeles forkeert Begreb de Græker i den Tid have giort sig om de Steder, i sær om Floden Tanais, og hvor langt ind i Asien mod Sonden, de have foreſtillet sig, at det Nordlige Hav løb op ligesom dette kan ogsaa tiene til at oplyse hvad tilforn (l) er sagt om Floden Paropamisus.

§. 7.

Hvad ellers forbemeldte hans Kundskab om vor Norden, eller i det mindste om en Deel deraf, til sidst angaaer; saa er det ey allene af hvad han melder om det Pyrenæiske Bierg, om den Arcyniske Skov og om de Ripæiske Bierge, tydelig at see, at han har faaet noget mere om de Nordlige Lande at høre, end Herodotus og andre for ham har vidst. Men dersom det Skrivt De Mundo, som ham gemeeniigen tillegges, er hans ægte Foster, hvilket den lærde Fabricius paastaaer tillige med endeel andre (†), og det, som mig synes, med saa god Foye, at man gierne deri kan være enig med dem, saa har hans Kundskab udstrakt

(h) See hans Meteorolog. Lib. Cap. 13.

(i) See nysanførte Sted.

(k) ἡ ἔξω θάλαττα det er Nord-Havet, hvilket Plinius kalder Mare exterum. Ellers maa her erindres, at Dionysius Periegetes ogsaa kalder det Bierg, ved hvis Fod de Bactrier boede, Parnassus, i Steden for hvilket Navn Eustathius i sine Comment. til Dionys. bevidner, at i mange Exemplarier læses Prapamisſus

(l) See det 3die Cap. i denne Afhandl. §. 7.

(†) See *Fabricii* Biblioth. Græc. Tom. 2. pag. 127. Lib. 3. p. 6.

strakt sig end og til de Britanniske Øer og til de Steder mod vor Norden, som havde været alle hans Formænd, saavidt man i det mindste af deres efterladte Skrifter kan spore, gandske ubekiendte; ja saa bliver han blant de Gamle end og den allerførste, der nævner sidst bemeldte Øer med deres egentlige Navn kaldende dem de Britanniske, samt Albion og Jerne, med mindre man vil anseе de saa kaldte Orphei Argonautica, for at være ſrevne for Aristotelis Tider, hvilket de visselig vel ikke ere. Det, som Aristoteles i benævnte hans Skrift de Mundo veed om de Nordiske Steder at berette os, gaaer ellers fornemmelig ud derpaa: „At det Østlige Hav, efter at det paa den ene Kant har dannet den Indiske og Persiske Bugt, strakte sig hen til den anden med en „trang og meget lang Hals, hvorpaa det igien udvidede sig grændsende op til Hyr„canien og Caspien (†). Men Havet oven for denne (Caspien) indtog det „store Dyb (eller mægtige store Rum) oven for den Mæotiske Søe; At Havet „oven for de Scyther og Celtica lidt efter lidt kneb sammen de der beboede Lande, indtil den Galatiske Bugt og forømtalte Herculis Støtter, uden for „hvilke det store Hav løb omkring Jorden; At i dette Hav laae tvende de „største Øer, kaldte de Bretaniske, Albion og Jerne, større end alle forom„talte, og liggende oven for de Celter, dog var Øen Taprobane ey mindre „end de, ey heller en anden Phebol kaldet; Og at omkring bemeldte Breta„niske Øer og Iberien laae mange andre smaae Øer, der ligesom med en Kro„ne omringede denne Verden, som han tilforn havde kaldet en Ø e „ (††). Hvoraf sees, at Aristoteles i dette Skrift har villet forandre eller i visse Maader forbedre sin forrige Mening om det Caspiske Hav, at det intet Udløb havde (*), hvilket man seer at han har været forlegen for at finde, ved end og at søge det under Jorden, saa han derover desto villigere har antaget den Beretning fra dem, som fulgte Alexander M. paa hans Krigstog, at bemeldte Hav hang ved en lang og smal Arm sammen med Nord-Havet, for at være rigtig. Man merker og af ovenanførte, at i dette Skrift kaldes alle Nordlige Folk Scyther og Celter, at Spanien faaer Navn af Iberia, at de Britanniske Øer ansees for de største i hele Verden (hvilket altsammen viser Skriftets høye Alder) og at Aristo-

(†) Af alle Omstændigheder seer man, at herved maa være meent det Caspiske Hav, til hvilket han her vil udfinde en anden Aabning, end den, som han paa et andet Sted giver det, nemlig en Gang under Jorden til det Pontiske Hav. See hans Meteorolog. Lib. 1. Cap. 13. mod Slutningen; men beretter ellers, at det blev rundt omkring beboet. See nys anførte Sted. Lib. 2. Cap. 1.

(††) Herved menes hele Verdens Kreds, ey den Britanniske Verden alene, som sees af det Efterfølgende.

(*) See foranførte hans Meteorolog. Lib. 1. Cap. 13.

Aristoteles har vidst, at omkring Britannien laae mange mindre Øer, men ey Navn paa dem, ligesom han og har hørt om de Celter, som med bevæbnet Haand vilde giøre Havet Modstand (*). Hvoraf jeg endelig slutter, at endeel af forømtalte Pytheæ Beretninger om vor Norden ere komme ham for Øren, men ey alle, ey heller i deres Sammenhæng, saa det maae være skeet først efter hans Tid, at man har faaet dem ret frem for Dagen.

§. 8.

Herover har og den gamle Græske Historie-Skriver Ephorus, hvis Skrivter ere forlorne, havt en endnu mindre Kundskab om de Nordiske Lande, end Aristoteles, efterdi han har skrevet for dennes Tider, hvilken hans mindre Kundskab man og saa kan erfare deraf, at han har anseet hele Iberien (Spanien) for at være en eeneste Stad, hvoraf Josephus (m) slutter, at de Græker har meget silde lært at kiende de Lande mod Vesten (n). Men Aarsagen, hvorfor vi her blant andre anføre ham, er fornemmelig denne Strabonis Beretning om ham, " at han i sine Skrivter fremsætter de Gamles Mening om Æthio-„ pien, tilkiendegivende, at alt hvad som laae mod Østen blev beboet af de In-„ dianer, alle Lande mod Sønden af de Æthiopier, alle **mod Vesten** af de **Cel-„ ter**, og alle **mod Norden** af de **Scyther**; men at Æthiopien var større end „ Scythien " (o). Thi at dette Ephori Udsigende om de Celter og Scyther har givet de seenere Græske Skribenter Anledning til at giøre det Celtiske og Scythiske Navn saa almindeligt, det kan man ey andet end komme sig til at troe, naar man seer, at ingen før ham har udstrakt disse Navne saavidt. Desuden er det ogsaa mærkeligt, at Cimbrernes Navn var allerede i hans Tid blevet bekiendt endog for Grækerne i lille Asien (p), og at adskillige Omstændigheder vise, det saavel de Cimbrers Udvandring fra Norden, som Aarsagen til den, nemlig en stor Vandflod, maa være skeet temmelig længe før Ephori Tider:

(*) See hans Eudemiorum Lib. 3. Cap. 1.

(m) Lib. 1. contra Apion.

(n) See *J. Vossius* de Historicis Græc. Lib. 1. c. 7. p. 37.

(o) See *Strabonis* Geographiæ Lib. 1. pag. 59. edit. Casaub.

(p) Thi Ephorus var fra Øen Samus, og tillige med den gamle Historie-Skriver Theopompus, en Discipel af Isocrates.

der: Thi som Strabo beretter (q), skal denne Skribent have optegnet: " At de „ Cimbrer har grebet til Vaaben for at sætte sig imod Oversvømmelsen (r), og „ at de Celter, som vante sig til ey at blive bange, lod Vandet overskolle deres „ Huse, og bygde dem atter op igien, saa at flere af dem derover omkomme i „ Vandet, end i Krigen ". Ligesom det ogsaa ey synes urimeligt, at hvad Strabo videre beretter om de Cimbrer efter ældre Skribenter, skiønt han selv anseer det tillige med foranførte at være lutter Fabler, nemlig: " At de ved en „ stor Vandflod vare drevne ud af deres Halv-Øe, saa de derover bleve nødte „ til at vandre omkring og nære sig ved Roverier ", at det, siger jeg, er ogsaa taget af Ephoro eller andre saadanne, omtrent med ham jevngamle Skribenter, saasom af en Clitarcho (s), der i sine Skrivter har optegnet (t): " At „ visse Ryttere, som saae paa (bemeldte) Oversvømmelse og Havets Tillob, va„ re neppe i fuld Rend mægtige til at undflye den, saa de næsten af Floden va„ re blevne overskollede ". Hvoraf saavelsom af foranførte man kan giøre sig et temmelig tydeligt Begreb om denne mærkværdige Vandflods Beskaffenhed, nemlig: at den har brækket ind med en forfærdelig Magt og Hastighed, at den har været usædvanlig stor, eftersom man tænkte ved Folke Magt at ville standse den, hvilket var en umenneskelig Daarlighed, dersom saadanne Vandflode havde tilforn været giængse, og at den har brækket ind meere end eengang, eftersom her siges, at de Celter, til Tegn paa deres Dumdristighed, lode deres Huse oversvømmes af Vandet, og bygde dem atter op igien.

§. 9.

Det er ellers besynderligt, at i den Sted disse Tiders Skribenter vidste endda noget at berette om de længst bortliggende Kanter af Europa, vidste de neppe Navn paa de Romere, som dog boede dem saa meget nærmere, saa at den Græske Historie-Skriver Theopompus, der levede paa samme Tid, som Epho-

(q) See hans Geographiæ Lib. 7. pag. 450. hvilket maa holdes mod det, som han paa næst foregaaende Side siger strax i Begyndelsen af hans Beretning om de Cimbrer, da man skal finde, at det her af os anførte maa efter al Rimelighed være taget af Ephoro, skiønt Strabo er paa dette Sted meget uforstaaelig.

(r) Dette fortæller ogsaa Aristoteles, som tilforn er viist, Nicolaus Damascenus og Ælianus om de Celter. See Casauboni Not. ad Strabon. loc. cit.

(s) Denne Clitarchus levede i Alexandri M. Tid, og var med paa hans store Krigstog til Asien.

(t) See Strabonis Geographiæ Lib. 7. p. 450.

Ephorus, er efter Plinii Vidnesbyrd (u) den allerførste af Fremmede, som nævner dem, og næst efter ham Clitarchus, der beretter, at de har sendt et Gesandtskab til Alexander den Store (uu). Theophrastus, en Discipel af Aristoteles, har først skrevet noget udførligt om dem, ligesom han ogsaa vel er den første, der tilligemed Dicæarchus har i Grækerland selv begyndt ret for Alvor at legge Vind paa Geographien og Geographiske Karter at udarbeyde. De har dem tildeels arbeydet med fælleds Flid. Det Skrivt, som falskeligen er blevet Aristoteli tillagt, under Navn af Mirabiles Auscultationes, er uden Tvivl et Foster af een af dem, i det mindste forfattet ey længe efter Aristotelis Tider (v); hvoraf vi ville her anmærke følgende Ting, som henhørende til vort Øyemærke. 1.) At Skribenten taler om det Celtiske Tin med de hosføyede Omstændigheder, at det smeltede snarere end Blye, at det opløstes i Vand, og farvede hvad det rørte ved; At han 2.) ved Anledning af at anføre de Gamles Beretning om de Electriske Øer hos Floden Eridanum i den Adriatiske Bugt, bevidner at Indbyggerne der samlede Bernstenen, og at den derfra førtes til Grækerland (x), hvoraf man maa slutte, at Bernsteens Handelen endnu i hans Tid var i Gang, og blev drevet paa Po-Floden igiennem Italien til Grækerland og saa videre (y); At han 3.) beretter, hvorledes de Carthaginienser havde uden for Herculis Støtter fundet en meget frugtbar men øde Ø, mange Dages Reyser borte fra det faste Land, hvis Opfindere Raadet i Carthago lod skaffe af Veyen, paa det Stedet skulde blive ubekiendt, og forbød under Livs Straf at seyle didhen, hvilket viser, at de Carthaginienser vare den Tid

(u) See hans Histor. Natural. Lib. 3. pag. 324. Tom. 1.

(uu) Som Plutarchus bevidner in Camillo, har Aristoteles og faaet høre, det Staden (Rom) af de Gallier var indtagen; Og Heraclides Ponticus (som levede omtrent ved Aristotelis Tider) vidst at berette: " Hvorledes et Budskab var kommen fra Westen, " at en Krigshær, kommen fra de Hyperboreer, havde erobret den Græske Stad " Rom, som laae paa de Kanter hos det Store Hav ".

(v) Den lærde Dodwel. tillegger det Theophrasto. See hans Dissertat. de Hannonis Periplo, in Tom. 1. Scriptor Geographiæ Veteris per Hudson pag. 33.

(x) Skribenten taler blant andet om en Vey, som laae fra Italien til Celtien, de Celtoligyer og Iberer, kaldet Herculis Vey, paa hvilken alle Reysende enten de vare Grækere eller Indenlandske, paa det nøyeste af Indbyggerne bleve beskyttede mod al Slags Overlast. At dette er skeet for Handelens Skyld er let at slutte.

(y) Uden saa skulde være, at Skribenten har heri kun fulgt de ældres Beretning om Bernstenen, hvilket lader sig heel vel troe, da man finder, at seenere Skribenter, end og de, som har levet efter Christi Fødsel, tale derom paa samme Maade, som de allerældste.

Mestere af Seen uden for Herculis Stotter, og havde for en stor Deel sat sig i Besiddelse af de Phoeniciers Handel; og at han 4.) har holdt for, det Ister-Strommen havde sit Udløb fra den Hercyniske Skov, men deelte sig i tvende Arme, hvoraf den eene løb ud i det Sorte, og den anden i det Adriatiske Hav (z), hvilket sidste kunde giøres bevisligt deraf, at man paa de Steder kunde opvise endeel Altere, som Jason der havde ladet bygge.

§. 10.

Denne Mening, nemlig at Ister-Strommen paa bemeldte Maade ogsaa løb ud i det Adriatiske Hav, har været meget gammel blant de Græker, da baade Theopompus, som Strabo beretter (a), og Aristoteles, hvilket man kan see af hans Skrivt om Dyrene (b), ey at tale om yngrere Skribenter, har været indtagne af den Mening, hvilken uden Tvivl har sin Oprindelse deraf, at de Græker havde fornummet, hvorledes der længst inde i den Adriatiske Bugt boede visse Folk, Istri kaldede, efter Formodning af Ister-Strommen, som man kan see af foranførte Sted hos Strabo (c), og af Trogo eller Justino, der beretter (d): " At efter et gammelt Rogte skal de Istrier nedstamme fra de Col-„ cher, hvilke af Kong Aëta vare udsendte for at forfølge de Argonauter, og til „ den Ende, ligesom de fornumme at disse havde giort, ginge op efter Ister-„ Strommen, af denne ind i Floden Sabus, og derfra videre til den Adriati-„ ske Bugt, bærende deres Skibe paa Skuldrene ligesom de hørte, at de Argo-„ nauter for dem havde giort med Skibet Argo ". Dette bekræfter ogsaa Plinius (e), som desuden siger, at sidstbemeldte Skib var virkelig kommet ned i det Adriatiske Hav paa en Flod, men paa hvilken vidste man ikke. Saa man deraf seer, at det har været et gammelt og almindeligt Rogte, at Skibet Argo var kommet ned i bemeldte Hav, samt over samme og Middel-Havet tilbage

(z) Eustathius i sine Commentarier over Dionysium tillegger og Aristoteli denne Meening. pag. 100. hvilken dennes Histor. Animal. Lib. 8. Cap. 13. og viser, at han har havt.

(a) See hans Geograph. Lib. 8. pag. 488.

(b) See foranførte hans Histor. Animal. Lib. 8. Cap. 13.

(c) See hans Geographiæ Lib. 7. pag. 488. hvor han just taler om denne de Gamles Meening i Anledning af de Istrier. Conf. Lib. 1. pag. 79.

(d) See hans Historiar. Lib. 32. Cap. 3.

(e) See hans Hist. Natural. Lib. 3. Cap. 18. pag. 375. Tom. 1.

bage til Grækerland. Ligesom det og kan meget vel være, at Tingen i sig selv er virkelig saaledes skeet. Da man nu foruden Valerii Flacci Argonautica paa Latin, som kun er en Stumpe, har endnu tilovers tvende Beretninger om de Argonauters Tog paa Græsk, hvoraf den eene fører dem igiennem forommeldte Vey tilbage til Grækerland, en Tur, som efter foranførte er baade overeensstemmende med de ældste Græske Skribenters Mening, og kan desuden i sig selv være gandske rigtig, allerhelst da man har troeværdige Skribenters Vidnesbyrd derfor; men den anden fører dem fra det Pontiske Hav op efter Tanais-Floden, ind i det store Nordlige Hav, forbi den hele Strækning af de Vestlige og Nordlige Kyster af Europa, igiennem det Gaditanske Sund og over Middel-Havet hiem igien, en Reyse, som man ey med Vished finder at nogen Skribent, ældre end Alexandri M. Tid har meldet noget om, som det er utroeligt, naar man betragter alle Omstændigheder, i saa gamle Tider at kunne være skeet, og som man sikkert maa have i eller strax efter Alexandri M. Tid smedet sammen deels af Homeri Beretning, at Jason kom hen til Oceani Strandbred (f), hvoraf Mimnermus, Demetrius Scepsius og andre blant de ældste Græske Skribenter, der gemeenligen fulgte Homeri Udsagn, som et Orakel, har giort sig den Tanke, at Aëtas boede ved det yttere store Havs Strandbred mod Osten (g), hos Verdens Ende (h), deels af den Indbildning, i hvilken man var kommen, at det Mæotiske Kiær var en Bugt af det store Nordre Hav, eller hængte sammen med det Caspiske Hav (i), der var en Arm af sidst benævnte, hvilken Indbildning man sikkert maa tilskrive enten en Patrocles, der levede i, eller strax efter Alexandri Tid, og foregav, at man fra bemeldte Steder kunde seyle uden omkring lige indtil Indien (k), eller andre, der vare med paa Alexandri Tog (kk), da man herom slet intet finder hos ældre Skribenter,

(f) See hans Odyssea, efter Strabonis Geographiæ Lib. 1. pag. 79. 80.

(g) Dette bevidner Strabo paa nys anførte Sted. See og *Casauboni* Anmærkninger dertil pag. 80. not. 14. Hvortil kan føyes, at *Æschylus* in Prometheo vincto kalder Colchis den yderste Kant af Jorden.

(h) Thi de ældste Græker ansaae til deels Floden Phasis for at være ved Verdens Ende.

(i) See *Plinii* Beretning herom Histor. Natur. Lib. 2 pag 120. Tom. 1. See og *Arriani* Periplus Maris Erythræi pag. 37. Tom. 1. Scriptor. Geograph. Vet.

(k) See Strabonis Geograph. Lib. 7. pag. 127.

(kk) Efter Plutarchi Beretning in Alexandro maa denne have været selv Ophavsmand for denne Mening, da der siges: " At han (om det Caspiske Hav) ey skal have faaet

" noget

deels og af en Forbyttelse, af de 2de Floder Tanais og Danubius eller Ister, hvilket er tydeligt at see af den gamle Græske Skribent Schymno Chio, som beretter (l): " At Argonauterne komme igiennem Floden Tanais ned i det Mid„ dellandske og Adriatiske Hav ", og endelig af de seenere Tiders Erfarenhed, at der ey løb nogen Arm af Ister-Floden ned i det Adriatiske Hav, hvorover man for at hielpe paa Sagen, og for tillige at giore Tingen desto større og forunderligere, hvilket var en Hoved-Syge i de næste Tider efter Alexandri M. Tog (m), har ladet de Argonauter giore saa lang en Tur uden omkring hele Europa, og komme tilbage over Middel-Havet, igiennem hvilken Vey, jeg mener bemeldte Hav, man af et gammelt Rygte og de ældres Skrivter havde Underretning om at de vare komne tilbage til Grækerland.

§. II.

Da dette, siger jeg, nu har sig saaledes, som hidindtil er viist, saa kan jeg ey vel troe, at Auctor til de saa kaldte Orphei Argonautica skulde være saa gammel, som man gemenligen vil anse ham for at være, eller at Onomacritus, der levede ved Æschyli Tider omtrent, og er altsaa noget ældre end Herodotus selv, skulde under Orphei Navn have forfattet dette Skrivt (n), hvilket

„ noget viist at høre, men selv holdt det for rimeligst, at det var en Bugt af den „ Mæotiske Søe. Dog havde det sande og rigtige heri ey været Physicis ubekiendt, „ som mange Aar for Alexandri Tog havde skrevet, at blant de 4re Bugte, som „ skare sig ind af det store Hav, var denne (den Caspiske Søe) den Nordeste '. At sidst anforte Mening om det Caspiske Hav har været bekiendt for Alexandri M. Tid, som Plutarchus her beretter, det har man, i Hensende til Herodoti og Aristotelis Vidnesbyrd om bemeldte Hav, stor Aarsag at tvivle om. Dog kan det vel have været en Gietning af een eller anden, som siden i Alexandri M. Tid er bleven almindelig bekiendt og vedtagen.

(l) Som Apollonii Rhodii Scholiast. beretter. See Harduini Anmærkninger til Plinii Hist. Natur. Lib 3. Cap. 18. p. 373. not. 10. 11. Bemeldte Scoliast er yngere end Marcianus Heracleota. See Dodwells Dissert. de Marc. Heracleota. p. 157.

(m) Da der ogsaa vare saa mange Rerum Mirabilium Collectores, som f. E. Theophrastus, Antigonus Carystius, Callimachus og flere. See Dodwells Dissert. de Scylace. Tom. 1. Scriptorum Geograph. Vet. per *Hudson* pag. 44.

(n) Man synes at være falden paa den Tanke, at Onomacritus var Fader for dette Skrivt, meest af den Aarsag, at Herodotus beretter, hvorledes han blev dreven ud af Athenen, som en Falskner, fordi han havde sammensmiddet endeel Orakler under Musæi Navn, hvilket samme han og skal have giort under Orphei Navn. See *Fabricii* Biblioth. Græc. Tom. 1. p. 102.

ket alle foranførte Omstændigheder vise at være heller sammensat efter Alexandri M, Tid, og at om dets Forfatter ey er yngere end Apollonius Rhodius, saa er det dog rimeligt, at denne har taget Materien til sit Skrivt om de Argonauters Tog af de ældste Skribenters Beretninger, da hin derimod har fulgt de nyeres. Hvorover jeg da finder mig nokſom beføyet til at tage fat paa bemeldte Apollonii Argonautica, førend jeg kommer til Orphei. Bemeldte Apollonius var en Alexandriner, og i Ptolemæi Euergetis eller Philopatoris Tid (o) Forstander for det berømte Alexandrinske Bibliothek, næst efter Erathosthenes, hvilken ypperlige Mands Beretninger han synes meget at have betient sig af i benævnte sit Skrivt at sammensætte, da man finder, at Eratosthenes og har havt den Mening om Ister-Floden, at dens eene Arm løb ud i det Adriatiske Hav (p). For Resten gaae hans Beretninger, saavidt de henhøre til vort Øyemærke, fornemmelig ud derpaa: " At Ister-Strømmens Kilder udvælde„ de langt borte, oven for Norden-Vinden (q) paa de Riphæiske Bierge, men „ deelte sig, naar den kom til Grændserne mellem de Thracer og Scyther, i „ tvende Arme, hvoraf den ene løb ud i det Joniske Hav, men den anden i en „ dyb Havbugt (r); At de Argonauter igiennem Ister-Strømmen komme til „ den Electriske Øe nær ved Eridanus (s); at de Colcher satte sig for at lede ef„ ter dem over det hele Croniske Hav (t); At de Celter har udbragt Rygtet om „ Bernstenen hos Eridanum (u); At de Argonauter komme igiennem Floden „ Rhodanus, som løb ind i Eridanus, ned til det Middellandske Hav (v); og „ at Juno raabte af det Hercyniske Bierg (x) ". Hvoraf man seer, at Apollonius

(o) See Vossius de Historicis Græc. pag. 101. 102.

(p) See Strabonis Geograph. Lib. 7. pag. 488. Det er bekiendt, hvor meget denne har fulgt Pytheam, sem ventelig derfor har været af samme Mening.

(q) Dens Sæde eller Boelig, var hos de Gamle Thracien, ligesom og vor Skribent Lib. 1. v. 1300. taler om Boreæ Thracensis filiis. De som boede oven eller Norden for Thracien, bleve derover kaldte Hyperborei i de ældste Tider.

(r) See Lib. 4. v. 235.

(s) See nys anførte Sted. v. 507.

(t) See og dette paa samme Sted. v. 510. 548.

(u) Herom ogsaa sammesteds. v. 610.

(v) Ogsaa herom sammesteds v. 627.

(x) Paa ofbemeldte Sted. v. 640.

lonius gior Tanais og Danubius eller Jster til en Flod, og kalder, hvilket Eustathius ogsaa har anmærket (y) det Joniske eller det Adriatiske Hav, Mare Cronium eller Saturnium; hvilke Beretninger hos ældre Skribenter, af hvilke Apollonius har uden Tvivl taget dem, har ufeylbarlig bestyrket de seenere i den Indbildning, at de Argonauter vare komne igiennem Floden Tanais til Nord-Havet, hvilket de ogsaa rimeligen har kaldet det Croniske og Saturniske Hav, fordi de fandt hos ældre Skribenter, at det Hav, hvortil de Argonauter komme, fra Jster-Floden eller Tanais af, havde det Navn: thi at Apollonius har for den største Deel fulgt de ældste Skribenters Beretninger, i Henseende til de Steder, som han omtaler, det viser, foruden hvad herom tilforn er erindret, hans Overeensstemmelse med Herodoto, i Henseende til Jster-Strommen, som Grændse mellem Scythien og Thracien, samt med Æschylo, i Henseende til Po- og Rhone-Floden, som løbende i hinanden.

§. 12.

Fra Apollonio komme vi nu til de saa kaldte Orphei Argonautica, hvori om de Argonauters Tilbagereyse fra det Pontiske Hav blant andet berettes: at da de droge fra det Mæotiske Kiær, foer deres Skib immer fort igiennem en trang Giennemfart, hen op mod det store Hav, i 9 Nætter og lige saa mange Dage (z); men efterat de vare komne forbi de Caspiske trange Sund (Lukkelser), de Scyther, Hyperboreer og Nomader, naaede de paa den 10de Dag de Riphæiske Bierge, og begave sig derpaa videre med deres Skib, efterat det var kommet ud igiennem Havets snevre Strandbredde, ind i det store Hav, kaldet det **Døde Hav**, og det **Saturniske** (a), komme siden paa den 6te Dag hen til de Macrobier, og videre til de Cimmeriers Strandbred, hvilke heele Aaret igiennem maatte leve uden at see Solen, eftersom det Riphæiske Bierg og dets Top Calpe betog dem Solens Skin (c). Derfra ginge de til Fods til en Klippe, hvorfra den **dybe Acheron** løb med sine dybe Virbler langs de kolde Ky-

(y) See hans Commentarier til Dionysium pag. 27. edit. Oporini.

(z) See Orphei Argonautica. v. 1065.

(a) See nys anførte Sted. v. 1077.

(b) Ogsaa dette sammesteds. v. 1105.

(c) Dette er og at finde paa samme Sted. v. 1118. og 1120.

Kyster (d), finge videre Øen Jernis at see (e), samt langt borte Øen Peuceesta, som var rigelig forsynet med Cereris Gaver, men omringet af en stor Skye, som af en Krone, og komme endelig til Herculis Stotter o. s. v. (f). Af dette som en Prove, og fornemmelig til vor Hensigt henhørende, mener jeg at enhver skal kunne see, hvor meget Forfatteren til dette Skrivt viger fra de ældste Skribenters Meninger, og derimod holder sig til de nyeres, ved at sætte de Scythers saa langt op mod Nord, ved at udgive det Mæotiske Kiær og det Caspiske Hav ved trange Sunde at være foreenet med det store Nord-Hav, ved at sætte de Cimmerier længst op i Nord hos den yderste Kant af bemeldte Hav, skiønt Ephorus, der levede nær ved ellers til deels i Alexandri M. Tid, ey at tale om ældre Skribenter, endnu sætter dem i Italien (g), og ved at kalde det store Norder-Hav det Døde og det Saturniske, hvilket Navn denne Skribent, hvis man vil sætte at han har levet kort efter Alexandri M. Død, som er ey urimeligt, er den første næst Aristoteles, der giver bemeldte Hav (h), ligesom han da ogsaa bliver den første, som nævner Hibernien, kaldende den Jernis, uden at nævne tillige Britannien eller Albion, hvilket er mærkeligt nok, og tiener til at stadfæste hvad af os tilforn er sagt om de Gamles Seilats til Thule forbi Hibernien: thi at ved Øen Peuceesta ingen anden end Thule er meent, det giver Navnet selv nokſom tilkiende, som bemærker en Øe, fuld af Grane- eller Fyrre-Træer, samt de øvrige Kiendetegn, nemlig dens Overflødighed paa Cereris Gaver, som svarer til Solini Larga & diutina Pomona, og at den var omringet af en idelig Taage eller tyk Skye, som sigter til de Gamles idelige Nat og Mørke, i hvilket Thule svævede (i). Men at Skribenten har sat Øen Peu-

(d) See herom ogsaa sammesteds. v. 1128.

(e) Denne omtales v. 1179.

(f) See endelig om dette v. 1188. og v. 1240.

(g) See Strabonis Geographiæ Lib. 3. pag. 375.

(h) Nemlig blant dem, hvis Skrivter vi endnu har tilovers: Thi for Resten troer jeg gandske vist, at Pytheas baade for Aristotelis og nærværende Skribents Tid har vidst at nævne den, og at Navnet fra ham er kommet til hine.

(i) At denne Skribent har vidst af Thule at sige, viser efter min Mening tydelig nok, at at han ey kan være Onomacritus, eller nogen, der har levet for Alexandri M. Tiid, da det er vist, at man ey finder den nævnt hos nogen ældere, end Pytheas, eller at nogen har vidst det mindste om den, førend han gjorde den bekiendt.

Peuceesſa efter Jernis, hvilket synes at være imod anførte vor Forklaring, det kommer allene deraf, at han havde hørt fortælle, eller fundet hos andre Skribenter, det man seilede fra Jernis til bemeldte Øe, hvorfor han har ladet sine vandrende Riddere tage samme Tur, enten af Uvidenhed eller af Ueftertænksomhed, som det ofte hænder dem, der skal smidde Fabler sammen, og til den Ende kaste Tingene om hinanden, eller flotte dem fra deres rette Sted, saaledes som man seer, at Skribenten har giort med hans Cimmerier, med hans gyldne Acheron, hvilken han meente med de Cimmerier ogsaa at maatte flotte fra Italien til Nord-Havet, med at lade sine Helte gaae til Fods og bære deres Skib, efterat de vare komne ud i det store aabne Nord-Hav, jeg kan tænke, fordi han fandt, at de Argonauter paa deres Tilbagereyse havde baaret deres Skib et Stokke Veys, med de Riphæiske Bierge og Bierget Calpe i Spanien, hvilke han, som en anden Titan, har sat oven paa hinanden, for at faae en Høyde ud, som kunde betage de Cimmerier Solens Skin.

§. 13.

Dersom den Antonius Diogenes, som har skrevet Incredibilia de Thule insula, har derfor, hvilket Photius mener (k), levet kort efter Alexandri M. Tid, saa er det ey urimeligt, at ovenanførte Skrivt er enten et Foster af denne Antonius, eller af en Antiphanes Bergæus, som bemeldte Antonius beraaber sig paa (l), men af Strabo udraabes for en stor Fabel-Hans (m), eller og, hvilket jeg tildeels helst vil troe, af Callimachus, som ellers er beromt af andre Skrivter, har levet ved de Tider, men været meget for, efter den da værende Mode, at sammenskrive admirabilia og incredibilia (n) og iblant andre saadanne Ting har tillige forfattet en Samling af de forunderlige Ting, hvilke forekomme paa et hvert Sted i Verden (o). Hvoraf maaskee saavel Forfatteren af Orphei Argonautica, om Callimachus selv ey er den (p), som Antonius

(k) See hans Biblioth. p. 363. edit. *Hoeſchelii*.

(l) See *Photii* Biblioth. pag. 363.

(m) See hans Geographiæ Lib. 2. p. 160. 6.

(n) See *Dodwells* Diſſert. de Scylace Tom. 1. Scriptorum Geograph. Vet. par *Hudſonum* pag. 44.

(o) See *Voſſius* de Hiſtoricis Græc. pag. 92. 93.

(p) Dersom Callimachus ey er Forfatter af dette Skrivt, hvilket jeg tilstaaer at man kan have Aarsag til at tvile om, saa vilde jeg helst ansee den gamle Skribent Timæum, om

nius Diogenes, dog i det mindste begge kan have betient sig, da de begge føre deres Helte igiennem samme Vey til Norden: Thi sidstbemeldte fortæller: (q) „ At en vis Dinias med sin Søn Demochares, som vare blevne flygtige fra „ deres Fæderneland, vare igiennem det Pontiske, og fra det Caspiske eller „ Hyrcaniske Hav, komne hen til de saa kaldte Ripæiske Bierge og til Flo„ dens Tanais Udløb, maatte siden for den strænge Kulde vende sig hen til det „ Scythiske Hav, da de komme hen mod Østen, ja til Solens Opgang, men „ derfra vendte de om og droge i en lang Tid rundt omkring i det yttere Hav, „ indtil de endelig komme hen til Thule, hvor de traf en Qvindes Person Dercyllis, som fra Tyrus var først reyst til Rhodus, derfra til Creta, videre „ til de Tyrrhener og derfra til de Cimerier og de Dødes Lande (r), var siden „ kommen til en af de Sirener hendes Grav, derfra til en Stad i Iberien, „ hvis Indbyggere saae om Natten, men ey om Dagen, fra dem til de Cel„ ter, fra disse til de Aqvitaner, videre til de Artabrer og Asturer, hvorpaa „ hun var reyst til Italien og Sicilien, men derfra videre til Thracien, til de „ Geter og de Massageter, og endelig til Thule, oven for hvilken Dinias havde „ seet at der boede Folk under Nord-Polen selv, at Natten der var en Maa„ ned, et halvt Aar ja vel og et heelt Aar lang, da han endelig var kommen til „ Maanen selv „, med mere af samme Surdey, som er ey værdt at anføre, ey heller kommer vort Øyemærke ved, men tilligemed for opregnede viser, at Forfatteren deels af Homero og ældre Skribenter, deels af de nyeres Beretninger har villet sammenflikke en Historie, som er bleven forunderlig, men tilige urimelig nok.

§. 14.

Det er derfor fornødent, at da vi, i Anledning af foromtalte *Orphei* Argonautica, ere komne alt for langt frem i Tiden, vi da gaae noget tilbage igien,

om ey for dets egentlige Forfatter, saa dog for den, der har udkastet den derudi udførte Plan: Thi man finder, saa vidt jeg veed, ey nogen ældre Skribent end han er, der har foregivet: At de Argonauter har gaaet fra det Pontiske Hav op efter Floden Tanais indtil dens første Udspring, hvorfra de havde bragt deres Skib hen til en anden Flod, paa hvilken de vare komne ind i Nord-Havet, og derfra til Gades. See Casauboni Anmerkninger til Strabo Lib. 1. Geograph. p. 80. not. 1. og *Diodori Siculi* Biblioth. Lib. 4.

(q) See *Photii* Bibliotheca p. 356.

(r) Hvo veed, om endeel Græske Skribenter, som har villet flytte de Cimmerier til Nord-Havet, ey heraf har taget Anledning til at kalde det det døde Hav?

for at kaste et Øye til de Skribenter, hos hvilke man finder noget optegnet om vor Norden, men ere ældre end de sidst her anførte. Blandt dem bør uden al Tvil Pytheas Massilienſis staae fremst i Spidsen, en Skribent som de ældste Græske Jord-Beskrivere har vidst at tale om, og som man gemeenligen vil henføre til Ptolemæi Philadelphi Tider (s), men jeg sikkert troer, at være temmelig ældre, eftersom Timæus, der levede ey allene i, men og for bemeldte Ptolemæi Tid (t), har allerede læst hans Skrifter, som Plinius bevidner (u), saa han følgelig maa være ligesaa gammel, om ey ældre end Aristoteles. For Resten bliver det heel uvist ret at fastsætte hans Alder, hvilken de Gamle selv ey har vidst, til Tegn, at den maa stige temmelig høyt op i Tiden; Ligesom ogsaa den Omstændighed, at hans Landsmænd, de Massilienſer, i Scipionis Africani Tid, intet mærkværdigt vidste at berette denne om Britannia, om hvilket Land Pytheas dog har vidst at fortælle en temmelig Deel i sine Skrifter, er heller, efter mine Tanker, et Bevis paa hans Beretningers høye Alder, end at han har været en Sluddrer og Fabel-Hans, som Strabo af anførte vil slutte (v), hvilken om de Nordlige Lande har vidst langt mindre end hin, og derfor havde giort den lærde Verden en langt større Tieneste, om han havde optegnet os flere af hans Beretninger, end ved at udraabe dem af lutter Vankundighed for Fabler; da jeg tvertimod efter alle Omstændigheder troer, at de maa have været af stor Vigtighed, og at i det mindste de fleste Efterretninger, som de senere Græske Skribenter har optegnet om vor Norden, ere fra ham, efter som jeg neppe troer, at man med nogen Vished skal kunne opvise nogen ældre Skribent end han, der har vidst at nævne enten Britannien, eller Thule, eller de Teutoner, eller Den Baltia, eller de Guther med mere, eller som har kundet, hvilket her vel maae merkes, opvise det rette Sted, hvorfra Bernstenen kom; hvoraf altsaa tillige sees at bemeldte hans Beretninger maae virkelig legges til Grund for vor Nordens ældste Historie og Jord-Beskrivelse. Saa mange af dem, som egentlig og fornemmelig angaae vor Norden, ere i Afhandlingen selv anfø..e (x), hvorfor vi har allene villet anmærke Følgende: (1) At, som han selv bevidner

(s) See *Voſſius* de Hiſtoricis Gr. p. 467.

(t) See herom Voſſius paa nysanførte Sted. pag. 81.

(u) See hans Hiſtor. Natural. Lib. 37 Cap. 2. p. 367. Tom. 5. Caſaubonus i hans Anmærkninger til *Strabonis* Geograph. Lib. 1. p. 109. not. 2. anseer og Pytheam for ældre end *Dicæarchus* og Polybius ere.

(v) Eller rettere Polybius. See *Strabonis* Geographiæ Lib. 4. p. 288.

(x) I dens første Capitel fornemmelig.

bevidner, er han kommen personlig hid til Norden, og havde vel ey omkringfaret hele Britannien, men ansaae dog dens Omkreds for at være mere end 40000 (y); At, som han ogsaa selv beretter i de Boger, hvilke han har sammenskrevet om det store Verdens Hav (x), „ har de Barbarer (i Norden) „ (2det) viist ham det Sted, **hvor Solen lagde sig**, da det havde den Be„ skaffenhed paa de Steder, at Natten var meget kort, paa nogle to, paa „ andre tre Timer lang, saa at Solen, en kort Tid efter at den var nedgaaen, „ gik op igien „; At (3die) ligeledes efter Pytheæ egen Beretning, er han, efter sin Tilbagekomst (fra Thule og de Nordlige Lande) reyst fra Gades hele Strækningen af Europa, langs det store Hav igiennem indtil Tanais (a); At Pytheas (4de) sætter Thule paa det Sted, hvor Tropicus æstivus var i Steden for circulus Arcticus (b); og at han beretter, det oven for Britannien var Ebbe og Flod saa stor, at denne steeg til 80 Albuers Høyde (c). Ligesom han og (5te) har vidst at berette, at fra Celtica (det Celtiske Forbierg i Spannien) var nogle Dages Seilats til *Cantium* (d), at uden for Herculis Støtter giorde Europa en stor Boyning, lige mod Iberien, som ey var mindre end 3000 Stadier, og at der modre man saa vel andre Forbierge, som fornemmelig de **Ostidamniers**, Calbium kaldet, hos hvilket laae endeel Øer, og den yderste blant

(y) Nemlig Stadier. See *Strabonis* Geogr. Lib. 2. p. 163. Thi Skridt kan derved ey være meente, i hvor liden man end vil giøre Britannien, allerhelst da Strabo paa et andet Sted bevidner, l. cit. p. 111. a. at Pytheas har opgivet bemeldte Øes Længde, for at være over 20000 Stadier.

(x) Efter det som Geminus (der levede omtrent 77 Aar for Christi Fødsel. See *Fabricii* Bibl. Gr. Tom. 2. p. 98.) anfører i hans Skrift. ad Phænomena. Vid. *Vossius* de Hist. Gr. p. 468.

(a) See *Strabonis* Geographiæ Lib. 2. p. 163.

(b) See Strabo paa nysanførte Sted. p. 175. Efter Xylanders Forklaring i hans Anmerkninger til Strabo. See dennes Geographie p. 151. not. 3., har de tropicum pro arctico, som boe under den 66 og en halv Grad. Som Strabo selv paa nysanførte Sted forklarer det, bliver arcticus circulus hos de Gamle ey nogen vis og fast Cirkel, men omtrent det samme, som et hvert Steds Horizont. See ogsaa *Dodwells* Dissertat. de Agathemero. p. 162. Og følgelig bliver Tropicus æstivus pro arctico der, hvor Solen ved Soelhvervs Tid om Sommeren ey gaaer under Horizonten. Hvorved Beliggenheden af Thule nøye nok bestemmes.

(c) See *Plinii* Histor. Natural. Lib. 2. cap. 97. p. 244. Tom. 1.

(d) See *Strabonis* Geographiæ Lib. 2. p. 111. a.

dem *Uxisama*, tre Dages Reyse derfra (e). Hvoraf man kan slutte, at Pytheas har reyst med et Phoenicisk Skib fra Gades, at han er kommen til Britannien, ja end og til Thule eller Norge paa den Hoyde omtrent af sidstbemeldte Land, som ligger under samme Parallel omtrent med det Nordligste af Britannien, eller med de Hetlandske Oer, som kan sees af den Længde, som han der giver den korteste Nat, at han har anseet dette Land for at strække sig derfra langt op mod Norden (ventelig hvor hans Hav-Lunge var), ey allene til over 66 Graders Hoyde, efter vor Regning, men og hen til de Steder, hvor Natten var 6 Maaneder lang (f) hvilket Pytheas ogsaa skal have berettet om Thule, ventelig allene efter en slags Udregning eller Formodning, formedelst Landets Beliggenhed saa hoyt op mod Norden, hvorefter og endeel har giort sig den Tanke og berettet, at dette ligeledes skede paa Oen Mona (g), hvor det dog langt mindre passer sig.

§. 15.

Den som blant de Gamle har mest betient sig af Pytheæ Beretninger er Eratosthenes, hvorfor Turen nu maa komme til ham. Denne Mand, som i Ptolemæi den Tredies eller Euergetis Tid blev den anden Forstander for det Alexandrinske Bibliothek (h), har uden al Tvivl været en af de største Jord-Beskrivere blant de Gamle, hvorover man maa beklage, at hans Skrivt om de Celter eller Galater, men fornemmelig hans Jord-Beskrivelse er gaaet forloren, hvori han har søgt at rette de forrige Skribenters Feyl, samt til den Ende ogsaa forfattet en nye Geographisk Tabel. Sidstbemeldte hans Skrivt har, foruden Hipparchus og Polemo blant de Gamle, Strabo tildeels meget at sætte ud paa, deels med en Slags Grund, deels og uden. I sær behover dette en temmelig Indskrænkelse: „ At Timosthenes, Eratosthenes og andre, som har „ levet for dem, har været ganske uvidende om de Spanske og Celtiske Sager, „ men endnu langt mere om de Germaniske, Britanniske, Getiske og Bastarniske „

(e) See *Strabo* loc. cit. p. 112. Palmerius har uden al Tvil Ret, naar han meener: See hans Anmærkning til nys anforte Sted. not. 3. b., at herved forstaaes Ouessant, fordum kaldet Uxantos.

(f) See *Plinii* Histor. Natural. Lib. 2. Cap. 75. p. 129.

(g) Plinius paa nysanforte Sted.

(h) Hodius meuer, at han derfor blev kaldet Beta. See *Fabricii* Biblioth. Græc. Tom. 2. p. 472. Men deri ere ey alle enige med ham.

niske „ (i): Thi lad være, at bemeldte har været vankundige om bemeldte Landes indvortes Beskaffenhed, i sær hvad de Germaniske, Getiske og Bastarniske Sager angaaer, saa har de dog deels om Kysterne fornemmelig, deels og om Landene selv, i sær Britannien og hvad som laae deromkring, havt en langt bedre Kundskab end Strabo selv og andre hans Lige, hvilke af pur Uvidenhed har anseet deres Beretninger for urigtige, som andensteds er viist. Alt hvad derom tilforn og heroven for er anført efter Pytheæ Beretning, er for den største Deel taget af Eratosthenis Skrivter, hvilken man finder desuden at have vidst at berette: „ At Jordens Størrelse var 252000 Stadier (k); At hos dem, „ som boede 6300 Stadier borte fra Byzantium, fra det Mæotiske Kiær op „ mod Norden, steeg Solen ey høyere op paa Himmelen om Vinteren, end „ mod 6 Albuers Høyde i det meste (l), hvis længste Dag var 17 Timer, og „ at det, som laae der oven for, og grendsede hen til de Steder, hvilke for „ Kulde ey kunde beboes, giorde en Jord-Beskriver ingen Nytte at vide noget om; At Bierget Caucasus af de hosboende blev kaldet det Caspiske (m); „ At fra Udløbet af det Pontiske Hav til Begyndelsen af det Mæotiske Kiær vare 1645000 Skridt „ (n); Ligesom han og har vidst at opgive hvor stort det Caspiske og det røde Hav var, samt den Persiske Bugt, og regnet fra Hellesponten til Borysthenes 5000, men herfra til den Cirkel, som gik igiennem Thule 11500 Stadier (o), hvilket sidste Strabo ey har kundet komme sig til at begribe, paa den Grund, at Borysthenes og Britannien laae under samme Parallel, hvorom videre siden.

§. 16.

Da vi nu ville komme til foromtalte Hipparchus fra Nicæa i Bithynien, der er noget yngere end Eratosthenes, og skiønt han ofte har betient sig af denne dog

(i) Disse ere Strabonis Ord. Geograph. Lib. 2. p. 149.

(k) See Strabo paa nys anførte Sted. Lib. 2. p. 194.

(l) Ogsaa dette er at finde hos Strabo loc. cit. p. 197.

(m) See og dette hos Strabo Lib. 11. p. 760. *Appollonius Rhodius* Argonautic. Lib. 4. v. 265. kalder derimod det Caspiske Hav det Caucasiske.

(n) See *Plinii* Histor. Natural. Lib. 5. Cap. 9. P. 550. Tom. 1.

(o) See *Strabonis* Geograph. Lib. 1. p. 109. Hvortil endnu kan legges hvad Strabo videre beretter om Eratosthenes loc. cit. Lib. 3. p. 221. c. at han har kaldet det Landskab (i Spanien) som laae hos Calpe, *Tarteſſis* og Erythea den lyksalige Ø.

dog ved alle Leyligheder søger at beskylde ham for Vildfarelse: Thi denne Hipparchus er det, som Strabo og grunder forbemeldte sin Mening paa, at Boryſthenes og Britannia laae under samme Parallel, hvilket han med endeel andre har villet slutte deraf, at Byzantii og Marseilles Parallel var den samme (p) efter hans Erfaring paa det første, og Eratosthenis paa det sidste Sted (q). Da man nu fra Marseille til midt i Britannien ey regnede mere end 5000 Stadier, og herfra til Hibernien kun 4000 (r) paa den ene, men der paa anden Side vare fra Byzantio til Boryſthenes 38000 Stadier (s); Saa gior Strabo heraf den Slutning, at det Mellemrum, som Eratosthenes og efter ham Hipparchus sætter mellem Boryſthenes og Thule af 11500 Stadier maatte være alt for stort, eftersom deraf maatte følge, at ligesom der fra Boryſthenes til Thule vare 11500 Stadier, saa skulde der og være ligesaa langt fra Britannien til Thule, hvilket var urimeligt, da Hibernien, det yderste beboede Land mod Norden, ey laae længer end 4000 Stadier fra Britannien (t), hvoraf altsaa fulgte at Thule ey var til, og Pytheas, som talede derom, en Fabel-Hans, en Slutning, der følgeligen grunder sig allene paa Strabonis Vankundighed om vor Norden, og betager ikke Pytheæ det mindste af sin Troeværdighed. For Resten finder man endnu Følgende til vor Materie henhørende, af Hipparcho optegnet, nemlig: „ At i de Lande omkring Boryſthenes og i „ Celtica (u) skinnede Solen hele Nætterne igiennem om Sommeren, og gik „ omkring fra sin Ned- til Opgang, men om Vinteren stod den i det høyeste kun 9 Albuer (over Jorden); At hos dem, som boede 6300 Stadier oven „ for Marseille, hvilke han endnu holder for at være Celter, men Strabo de „ Britannier derved at være meente, boende 1500 Stadier Norden for Cel- „ tica, var dette endnu kiendeligere, saasom Solen der om Vinteren ey stod „ høyere

(p) See Strabonis nysanførte Sted. Lib. 1. pag. 111.

(q) Som Strabo beretter paa sidstanførte Sted; Men paa et andet, nemlig Lib. 2 p. 123, siger han, at Hipparchus følger Pytheæ Udregning i at sætte Byzantium og Marseille under samme parallel, hvilket han og igientager Lib. 2. p. 175. og vel er det rigtigste, da Eratosthenes uden Tvil har laant baade dette og det meste, som han ellers har kundet berette om de Vestlige og Nordlige Lande i Europa, af Pythea.

(r) See Strabo loc. cit. pag. 111.

(s) Hvilken Længde, efter hans egen eller deres Sætning, som han der har med at bestille, var ogsaa mellem Marseille og Havet Norden for. Strabo loc. cit. p. 123.

(t) See loc. cit. p. 111. Lib. 2.

(u) Navnet tages her i en vidtløftig Mening for alle nordlige Lande mod Vesten.

„ høyere over Jorden end sex Albuer (v), ey mere end fire hos dem, som boede „ 9100 Stadier borte fra Marseille, og mindre end tre hos dem, hvis Bolig „ var længer Nord paa (x); At i Følge af Pytheæ Beretninger, som Hippar- „ chus troede, var den længste Dag i de Sydlige Dele af Britannien 19 Ti- „ mer lang, men paa de Steder, hvor Solen stod om Vinteren 4 Albuer „ over Jorden, 18 Timer (y); At Ister-Floden deelte sig paa de Kanter, „ som laae hos det Pontiske Hav, i 2de Arme, hvoraf den ene løb need i be- „ meldte, og den anden i det Adriatiske Hav „ (z).

§. 17.

Polybius som levede i Scipionis Africani den yngeres Tid, og er født et par hundrede Aar omtrent for Christi Fødsel, har ogsaa havt en Hoben paa Pytheæ og Eratosthenis Beretninger at udsætte, ofte uden Grund, i sær i de Ting, som angaae vor Norden, om hvilken vi i Afhandlingen selv har anført hans fornemste Betænkninger, hvortil vi derfor her allene ville legge følgende Efterretning fra ham: At Floden Tanais løb fra Osten eller Nordost; som Strabo bevidner (a), hvilken ved denne Leylighed anfører endeel andres Meninger om bemeldte Flod, nemlig sin egen, at den kom fra Norden og løb ud i Mæotis, dernæst deres, som holdte for, at den kom fra Vesten, og havde sit Udspring tæt hos Ister-Floden, samt endelig deres, som foregave, at den løb igiennem de Caucasiske Bierge mod Norden, hvorfra den siden vendte om til det Mæotiske Kiær, sluttende dermed, at ingen lader den løbe fra Osten, uden Polybius; fra hvilken vi nu komme til en yngere Skribent, nemlig Posidonius, der har levet i Pompeji Magni Tid, hos hvilken han ogsaa stod i stor Yndest, og af hvis overblevne Beretninger vi her ville anføre Følgende: „ At han un- „ der sin Nærværelse i Gades har merket hvor falskt Artemidori Foregivende „ var

(v) Man seer tydelig, naar man erindrer sig hvad i nest foregaaende §. er anført, at Hipparchus har taget alt dette af Eratosthenes, og denne det igien af Pytheas, saa det altsammen kan ansees for dennes Beretninger.

(x) See Strabonis Geographiæ Lib. 2. p. 128.

(y) See og herom Strabo loc. cit. p. 128.

(z) Dette findes og hos Strabo loc. cit. pag. 98. Lib. 1.

(a) See hans Geographie Lib. 2. pag. 166.

„ var (b), at Solen gik need 100de Gange større end den ellers var, og at „ Mørket strax derefter faldt paa (c); At Tinnet fandtes ey, som nogle Hi„ storie-Skrivere foregave, i den øverste Skorpe af Jorden, men blev opgra„ vet hos de Barbarer, som boede oven for Lusitanien (d), og paa de Cassi„ teriske Øer, ligesom det og blev bragt fra de Britaniske Øer til Marseille, „ samt hos de Artabrer et vist Slag deraf, som var blandet med Sølv, sam„ let og vasket af Jorden „ (e); At han har holdt for, det de ældre Skribenters Udsagn om de Cimbrer, nemlig at de ved en stor Vandflod vare drevne ud af deres Land, var ey at fæste Troe til, men at de heller vare nogle omkringstreifende Røvere, som havde foretaget sig et Tog til det Mæotiske Kær, hvor Bosphorus Cimmerius havde faaet Navn efter dem, eftersom Grækerne kaldte de Cimbrer Cimmerier. Et Foregivende, som visselig ingen Rimelighed har (f).

§. 18.

Med foranførte Artemidoro har den Græske Jord-Beskriver Scymnus Chius været af een Alder (g), følgelig noget ældre end Posidonius, og levet i den Bithyniske Konges Nicomedis den Tredies, eller Christi Tid (h), for hvilken han og har sammensat den Jord-Beskrivelse, som vi endnu fra ham har tilovers paa Vers, og er af stor Betydenhed. I samme at forfatte har han, efter

(b) Denne Artemidorus har levet enten i eller kort efter Polybii Tider.

(c) See herom *Strabonis* Geographiæ Lib. 3. p. 203. Posidonius har ogsaa vidst at nævne de Germaner, og at fortælle et og andet om deres Levemaade som Athenæus bevidner Lib. 4. p. 13. Hvilket er ey at undre over, eftersom han levede paa en Tid, da de Germaners Navn, i Anledning af de Krige, som J. Cæsar førte med dem, var blevet temmelig bekiendt.

(d) Diodorus Siculus, hvilken her, som saa mange andre Steder har taget sit af Posidonio, uden at nævne ham. See Casauboni Anmerkninger til Strabonis Geographiæ Lib. 3. pag. 219. not. 7., sætter her i Steden for, hos de Barbarer: Paa mange Steder i Iberien.

(e) See *Strabonis* Geograph. Lib. 3. p. 219. 220.

(f) Dette har Strabo ogsaa optegnet loc. cit. p. 450 Lib. 7 Eftersom Posidonius har forkastet de forrige Skribenters Beretninger om de Cimbrer, saa er deraf at see, at ældre Skribenter end han er, har talet om dem, følgelig bestyrkes herved hvad tilforn §. 8 er sagt nemlig at Ephorus har vidst at nævne dem.

(g) See *Dodwells* Dissert. de Scymno Chio p. 100.

(h) See ogsaa herom Dodwell paa nys anførte Sted p. 93.

efter eget Udsagn (i), mest betient sig af Ephorus, Dionysius Chalcidensis, Demetrius Calatianus, Cleon Siculus, Timosthenes, og den, som han mest har forladt sig paa, Eratosthenes, hvilken han i det, som egentlig hører til Geographien, synes ene at have fulgt (k), skiønt han vel ogsaa har betient sig, foruden oven anførte, af Timæo og Herodoto (l). Af hans Beretninger kan følgende tiene i vor Kram: At til Staden Tartessus kom Tin fra Celtien, som en Flod førte med sig (m); At de Folk, som boede mod Østen, bleve kaldte Indianer, de mod Sønden Æthioper, de mod Vesten Celter, og de mod Norden Scyther (n); At Eridanus frembragte den beste Bernsteen (o); At Ister-Floden kom fra de Steder, som laae langt henne mod Vesten, og løb need i det Pontiske Hav igiennem fem Grene, men med en Arm og ud i det Adriatiske (p); At man paa Floden Borysthenes kunde giøre en 40 Dages Seilats fra Søen op ad, men til de Steder, som laae der oven for, kunde man ey komme for Snee og Banker (q); At oven for Bosphorus (Cimmerius) laae de Scythers store Land, som grændsede hen til de udørkede Steder, der vare de Græker aldeles ubekiendte (r), og at Tanais havde sit Udspring fra Floden Araxes, eller, som Ephorus berettede, af en Søe (s). Hvortil endnu kan legges hvad Apollonius Dischylus anfører (t) af Scymnus, nemlig at han skal have berettet om Britannien; det den var kun 400 Stadier i Omkreds; hvori visselig enten af Scymno selv, eller rettere af Apollonio, maae være begaaet en Forseelse, og læst, eller tænkt at der burde læses, 400 i Steden for 40000; thi

(i) See hans Orbis Discriptio p. 7. T. 2. Geographorum Græc. Minor. per *Hudson.*

(k) See Dodwells Dissert. de Scymno Chio loc. cit. p. 100.

(l) Dodwell paa nysbemeldte Sted p. 101.

(m) See *Scymni Chii* Orbis Descriptio p. 10. Uden Tvil mener han her det samme Slags Tin, som Posidonius omtaler i nest foregaaende Spho.

(n) Dette har han taget af Ephoro, eller maaskee af Eratosthene.

(o) *Scymnus Chius* loc. cit. p. 23.

(p) Ogsaa loc. cit. p 45.

(q) See og dette paa foranførte Sted. p. 47.

(r) See loc. cit. p. 49.

(s) See loc. cit. p. 50.

(t) In Historia Commentitia hos *Meursium* in Commentar. in Apollonium p. 115, hvoraf det staaer anført for ved *Scymni Chii* Orbis Descript. hos *Hudson.*

saa stor Omkreds finder man at Pytheas har givet Britannien, som tilforn er viist (u), af hvilken eller Eratosthene Scymnus nødvendig maa have taget dette. Desuden beretter Apollonii Rhodii Scholiast (i) om Scymnus, at efter hans Fortælling „ har de Argonauter seilet igiennem Tanais ind i det store Hav, „ og vare derfra komne til Middel-Havet „. Hvilken Beretning Scymnus efter al Anseelse maa have taget af Timæus der levede i Ptolemæi Lagi og Philadelphi Tider, og giorde sig om de Argonauters Tog det Begreb, at de fra det Pontiske Hav vare gangne ind i Floden Tanais, havde siden fulgt den indtil dens Udspring, bragt derfra deres Skib til en anden Flod, paa hvilken de vare komne ind i Nord-Havet, og derfra til Gades, (x). Hvilken Timæus man ogsaa har grundig Aarsag for at anse som første Ophavsmand til bemeldte Meening om de Argonauters Tog, eller og Hecatæus Abderita, der var med paa Alexandri M. Tog, skiønt han har ladet de Argonauter giøre en gandske anden ja endnu mere forkeert Tur, ved at føre dem paa Floden Phasis need i det store Hav, og over dette, efter et langt Omsvøb, need efter Nil-Strømmen ind i Middel-Havet (y).

§. 19.

Jevnsides med Scymnus Chius fortiener den berømte Jord-Beskriver Dionysius at staae, da denne, ligesom hin, har forfattet sin Beskrivelse paa Vers, og er ey af mindre Betydenhed. Han bliver undertiden Afer kaldet, skiønt urigtigen, af andre Periegetes, af endeel ogsaa Alexandrinus, ikke efter den berømte Stad Alexandria i Ægypten, men efter en anden af samme Navn i Susiana i Persien, og har levet i Keyser Augusti Tider. Af hans Periegesi eller Jord-Beskrivelse, som vi endnu har tilovers, kan følgende tiene til Oplysning i vor Materie: At mod Norden, hvor de stridbare Arimasper boede, blev Havet kaldet det Sammenfrosne, det Saturniske eller og det Døde Hav, fordi Solen der gav saa svagt et Skin fra sig, kom seent op over dette Hav, og var altid indhyllet med mørke Skyer (z); At fra dette Hav gik en Havbugt

ind

(u) See den 14 §. her næst foran.

(v) Libr. 4. hos Hudson paa oven anførte Sted.

(x) See Casauboni Anmærkninger til *Strabonis* Geographiæ Lib. 1. p. 80.

(y) See Casauboni Anmerkninger paa nys anførte Sted Not. 4.

(z) See Dionysii Periegesis eller Orbis Descriptio. pag. 35. edit. Oporini. cum Commentariis Eustathii.

ind i det Caspiske eller Hyrcaniske (a); At omkring Mæotis boede de Scyther, som kaldte det Havets Moder, og hos Bosphorus Cimmerius de Cimmerier (b); At i Nord-Havet boede de Britanner, og de hvide stridbare Germaniske Folk, hvilke sidste i stor Mængde sværmede omkring i den Hercyniske Skov (c); At igiennem det Middelste af (Bierget) Alpis løb Rhinen hen til det yderste Nord-Hav, og fra denne igien Ister ud i det Sorte igiennem 5 Aabninger (d); At nær hos de Germaner var det Pyrenæiske Bierg og de Celter tet ved Eridani Kilder, hvor de Celter samlede Bernstenen (e); At de Iberer beboede det hellige Forbierg og de Hesperiske Øer, hvor Tinnet voxte (f), og at hos det store Havs Nordlige Strandbredde laae 2de andre, de Britanniske, Øer lige for Rhinen, som vare overmaade store, saa de deri ey havde deres Lige, men nær hos dem igien en anden Strækning af Øer, hvor de Amniters Qvinder helligholdte Bacchi Fæst; At naar man havde faret et langt Stykke derfra over Havet, kom man til Øen Thule, hvor Solen, naar den var kommen til Nord-Stiernernes Pol, skinnede baade Nat og Dag (g); At Tanais havde sit Udspring paa de Caucasiske Bierge (h); At hos det Croniske Hav, omkring det Caspiske Havs Udløb, boede de Scyther, dernæst de Unner, næst hos disse de Caspier, Sønden for disse de Albaner o. s. v. (i), men mod Osten, paa hin Side af Araxes de Massageter; Og at Aldesci og Ponticapeæ Vande susede paa de Riphæiske Bierge, hos hvis Udløb, nær ved det Sammenfrosne Hav, Bernstenen voxte (k).

Xx 3 §. 20.

(a) See nysanførte Sted, p. 41.

(b) See loc. cit p. 66. 67.

(c) See ogsaa dette loc. cit. pag. 96.

(d) Ogsaa at see loc. cit. pag. 99.

(e) See loc. cit. pag. 98.

(f) See loc. cit. pag 180.

(g) See Dionysii Periegesis eller Orbis Descriptio. pag. 184.

(h) See loc. cit. pag. 196.

(i) See loc. cit. pag. 208.

(k) See loc. cit. pag. 105.

§. 20.

Over disse Dionysii Beretninger maa det være os tilladt at giøre nogle faa Anmærkninger: 1.) At de i Almindelighed betragtede maa ansees for meget gamle, tagne af de ældste Skribenter (kk) for den største Deel, som man endnu har tilovers, eller øste af samme Kilder, hvilke disse har betient sig af, naar man undtager hans Sætning om det Caspiske Havs Sammenhæng med Nord-Havet, som en overalt i hans Tid vedtagen Mening har paatvunget ham, og endeel Navne, som de nyere Tider havde lært ham, f. e. Rhinen, Germani og maaskee flere; At 2.) hans Udsagn, om de Alpiske Bierge og om Tanais, komme i sær, hvad hine angaaer, overeens med Herodoti, og hvad denne, med Aristotelis Beretning; At han 3die) i Hensende til Bernstenen og Tinnet, samt Floden Eridanus og mange andre Ting kommer overeens med Herodoto eller ham nærmest; At 4.) hans Beretning om Bernstenen, at den fandtes ved Nord-Havet i Særdeleshed viser, at han har fulgt de Gamle, da vi tilforn har giort det bevisligt, at Pytheas har først opdaget det rette Sted, hvorfra Bernstenen kom, og at det Sted paa de Tider, da Dionysius levede, var de da værende Skribenter aldeles ubekiendt, som af Strabonis og Melæ Exempler tilforn er viist; Og at 5.), i Besynderlighed er værdt at anmærke, hvad han beretter om Thule, at den laae langt borte fra de Britanniske Øer; Thi deraf kan sees, at den ey bør søges igien nær hos sidst bemeldte Øer, ey heller nogen af de Norden omkring samme beliggende smaa Øer antages for at være Thule, lad end være, at Strabo og andre regne denne blant de Britanniske Øer, og det allene, fordi han enten ey ret har forstaaet Pytheæ Beretning derom, eller fordi denne har sat den næst efter de Britanniske Øer, som de, hvilke den grændsede allernærmest op til. For Resten tiener Dionysii Udsagn om de nysnævnte Øer, at de vare de største i hele Verden, meget til at bestyrke, hvad vi tilforn om de ældste Skribenters Britannia har sagt. Ligesom det ey heller maa komme nogen fremmed for, at Dionysius sætter de Hesperiske Øer, hvorfra Tinnet kom, og endeel andre de Cassiteriske Øer eller de Sorlingiske, hvilke alle tilhobe bemærke, eet og samme Sted, saa nær hos Spanien, da vi af foranførte Pytheæ, Eratosthenis og Hipparchi Beretninger kan see, at de Gamle har sat den Vestlige Odde af Britannien ey langt fra Spanien, under den Parallel omtrent, under hvilken de Øer Re og Oleron eller Rochelle i Frankerige ligge.

§. 21.

(kk) Dette bekræfter ogsaa Eustathius i hans Commentarier til Dionysium, naar han siger: "At Dionysius i mange Ting troelig følger Eratosthenem". See pag. 27. edit. Opporini.

§. 21.

Foruden de Skribenter, som vi hidindtil have igiennemgaaet, fortiene endnu 2de i sær, at man noget noyere skal tage dem under Betragtning. Den eene er Marcianus Heracleota, der har levet ey meget længe efter Ptolemæi Tider (l), hvis Skrivter han og meget har betient sig af, saavelsom af Artemidori Ephesii Jord-Beskrivelse eller Periplo i 11 Bøger (m), af hvilke han har giort et kort Udtog, som han selv bevidner (n), samt af Eratosthenes, Protagoras (o) og flere. Af hans Beretninger, saavidt de i nogen Maade angaae vor Norden, ere foruden de, hvilke tilforn paa et og andet Sted ere anførte, endnu følgende værde at anmærkes: At oven for det Europæiske Sarmatien laae den Nordlige ubekiendte Jord, og i Nord-Havet 2 Øer, som man gemeenligen kaldte de Pretanniske, af hvilke den eene heed Iverna, den anden Albion (p); At Bierget Pyrene skildte Iberien fra Celto-Galatien (q): At Germanien havde til Grændse mod Østen de Sarmatiske Bierge, og bagen for dem Veixel-Flodens Udspring samt Floden selv indtil Havet (r); At efter Floden Rhudon kom (videre op mod Norden) Floden Turunta, efter denne Floden Chenusus, oven for hvilken var det Hyperboreiske og ubekiendte Hav, nær hos det Hyperboreiske ubekiendte Land, hvilke 2de sidst bemeldte Floder havde deres Udspring af de Riphæiske Bierge mellem det Mæotiske Kiær og det Sarmatiske Hav, men Floden Rhudon kom fra det Alauniske Bierg, som havde en lang Strækning og blev beboet af de Alauner hos Floden Boryſthenis Udspring (s); og at Øen Albion havde ey over 28604, og ey under 20526 Stadier

(l) See Dodwells Dissert. de Marciano Heracleota. pag. 157.

(m) Denne Artemidorus levede omtrent 100de Aar for Augusti Tider, hvorom see Dodwells Dissertat. de Agathemero pag. 137.

(n) See *Marciani* Periplus maris externi. pag. I. og 6.

(o) Denne har og levet kort efter Ptolemæi Tider.

(p) See Marciani Periplus p. 9. og 35.

(q) See loc. cit. pag. 38.

(r) See Marciani Heracleotæ Periplus maris externi in Tom. I. Geographorum Græc. minor. per *Hudson*. pag. 51.

(s) See loc. cit. pag. 56.

dier i Omkreds (t). Hvorved tillige er at mærke, at vor Skribent i sine Beretninger om de Nordlige Kanter af Germanien, og om de der Norden for beliggende Øer kommer overeens med Ptolemæi, med den mærkværdige Omstændighed derhos, at han angaaende næsten et hvert Steds Beliggenhed opgiver to Slags Maal eller en dobbelt Beregning, hvilket kan tiene os til et kraftigt Beviis for foranførte vor Menings Rigtighed, at Ptolemæus om bemeldte Lande har havt to Slags Beretninger for sig at gaae efter.

§. 22.

Den anden Skribent, som vi endnu kortelig vilde melde noget om, er Agathemerus, som ogsaa har levet kort efter Ptolemæi Tider, og er af samme Alder omtrent, som forbemeldte Marcianus, hvis saavelsom Ptolemæi Exempel han ogsaa følger i at legge de Gamle til Grund for sin Jord-Beskrivelse, ligesom han og foruden Ptolemæum beraaber sig paa Eratosthenes, Dicæarchus, Artemidorus, Hipparchus, Posidonius og flere. Blandt hans Beretninger fortiene disse i sær at anmærkes: At de ældste Græske Skribenter har anseet Jorden for at være rund, og sat Grækerland i Midten af den, men de seenere, jo længere frem i Tiden de har levet, jo mere aflang har de giort den (u); At nogle ansaae det Caspiske Hav for at være krumt, som en Maane, andre for aflangt, men dets Munding var ey mere end 4 Stadier (v); At hvad som laae Norden for Flodens Tanais Udløb var ubekiendt (x); At under den Cirkel, som gik igiennem Thule, var den længste Dag 20 Timer (y); At den 21 Parallel gik over Thule, oven for hvilken ingen fleere bekiendte Lande laae, og var Thule 63 Grader fra Jevndøgns Linien (z); At de Gamle kaldte baade Europa og Africa med eet Navn Europa (a); At i det Ytre Hav laae de 2 Britanniske Øer Ivernia og Albion, hvoraf den første strakte sig langt mod Vesten, og

(t) Ligeledes loc. cit. pag. 59.

(u) See Agathemerus, de Geographia in Tom. 2. Geograph. Græc. Minor. per *Hudson.* pag. 2.

(v) See loc. cit. p. 8.

(x) See loc. cit. pag. 11.

(y) See loc. cit. pag. 25.

(z) See loc. cit p. 32.

(a) See loc. cit. pag. 35.

og laae til deels lige for Hiſpanien, men Albion var den ſtørſte og længſte, ſaaſom den ſtrakte ſig fra Norden af lige til det middelſte af det Tarraconenſiſke Landſkab (i Hiſpanien); men mod Øſten til Midten omtrent af Germanien (b); At Thule fortiente ogſaa at omtales, ſamt den ſtore Scandia, ſom laae under den Cimbriſke Halv-Øe (c); At de Caucaſiſke tillige med de Riphæiſke Bierge bleve anſeete for de allerhøyeſte (d); Og at endelig den Deel af det ſtore Nord-Hav, ſom laae mod Øſten, blev kaldet det Scythiſke, og den mod Veſten det Britanniſke eller Germaniſke Hav, men overalt blev bemeldte Nord-Hav kaldet det Croniſke, det Døde eller Is-Havet (e). Hvilke hans Beretninger, ſaa mange af dem i det mindſte, ſom angaae vor Norden i ſær, enhver vel kan ſee at have alle Kiendemærker efter at være meget gamle, og hvor meget de tillige kan tiene til at beſtørke hvad om vor Norden og de Britanniſke Øer af os tilforn er anført.

(b) Agathemerus de Geographia, pag. 39.

(c) See loc. cit. pag. 40.

(d) See loc. cit. pag. 47.

(e) See loc. cit. pag. 56.

Et kort Begreb

af

Denne Afhandlings fornemste Indhold, og de Poster, som i samme ere opdagede, forklarede og bevisie.

1. Om vor Norden, som ved Christi Tider var de Græker og Romere næsten gandske ubekiendt, havde Grækerne ved Alexandri M Tiid havt en temmelig Kundskab.

2. Denne har de faaet, deels ved Pytheæ Massilienſis Skibsfart hid til Norden, nogen Stund, eller kort for sidst bemeldte Tid, deels ved Phoenicier-nes Handel paa de Cassiteriske, eller nu saa kaldte Sorlingiske Øer, paa Britannien og paa Thule.

3. Denne Handel har bemeldte Phoenicier, saavidt mueligt var, holdt hemmelig, og er maaskee gaaet for sig, end og for Homeri, ja for den Trojanske Krigs Tider.

4. De fornemste Vahre, som de førte fra Norden, vare Tin og Bernsteen, hvilken sidst bemeldte er i de ældste Tider til, og igiennem Gallien samt Italien, fra Gades eller Spanien af, sendt over Rhone- og Po-Floden.

5. Fra sidstbemeldte er den videre fortsendt til Grækerland, hvoraf deres Poeter har taget Anledning til at digte, at Bernstenen blev samlet hos bemeldte Flods Udleb.

6. Den Vestlige Kant af den store Nordiske Halv-Ø har Phoenicierne kaldet Thule, og fra Britannien af, havt Handel og Skibsfart didhen.

7. Deres Seylats didhen er skeet, ey paa den østlige Side af Britannien, maaskee til deels af den Aarsag, at sidstbemeldte Lands østlige Odde hængte endnu den Tid til deels sammen med det faste Land.

8. Den

8. Den har tvertimod gaaet for sig Vester om Britannien forbi Irland, samt over de Hæbudiske, Orcadiske og Hetlandske Øer til Thule.

9. Sidstbemeldte Øer ere af de Gamle regnede til de Orcadiske, og har intet særdeles Navn havt.

10. De Gamle har forestillet sig Britannien meget stor og lang, og som liggende i en vidtloftig Strekning mellem Syd-Vest og Nord-Ost omtrent, rekkende med den eene Kant eller Odde til henimod Spanien, og med den anden Nord om Germanien.

11. Britannien synes i de ældste Tider virkelig at have været langt større, end den nu er, men ved den store Vandflod i sær, som foraarsagede Cimbrernes Udvandring, at have mist anseeligt paa de østlige Kanter, fornemmelig mod Norden.

12. I Følge af forommeldte har de Gamle ogsaa til deels forestillet sig Hibernien at ligge Nord om Britannien, samt de Hæbudiske Øer høyere op mod Norden, end de Orcadiske og Hetlandske.

13. De Sydlige og østlige Kyster af vor Nordiske Halv-Øe har Phonicierne kaldet Baltia efter Belterne eller efter Øster-Soen, hvoraf Grækerne har siden giort Abalica eller Abalus og Basilea.

14. Indbyggerne paa bemeldte Baltia har i de ældste Tider, da deres Kyster strakte sig maaskee længere Soer og Øster paa, end de nu giore, enten samlet Bernstenen hos dem selv, eller hentet den fra de nu værende Preussiske Kyster, og solgt den til dem paa den østre Side af nu værende Jylland og Holsteen, samt maaskee ogsaa til de paa de Danske Øer boende Teutones.

15. Disse synes igien at have solgt den til de Phoenicier selv eller til de Britannier.

16. Den Cimbriske Halv-Øe, eller nu saa kaldte Jylland og Holsteen, har i de ældste Tider været meget længere og bredere, end den nu er, men er ved den store Vandflod, som nødde de Cimbrer til at forlade deres Land, bleven meget formindsket, ja revet los fra det faste Land.

17. I denne Tilstand er den bleven anseet for en Øe, og saaer hos Pomp. Mela, enten efter hans eget Paafund, eller han nu saaledes har fundet det for sig, Navn af Codanonia.

18. De Cimbrers Udvandring er skeet, uvist hvor længe for Alexandri M. Tider, da deres Navn var allerede blevet de Græker i lille Asien bekiendt.

19. De Cimbrer har i de ældste Tider boet i bemeldte Cimbriske Halv-Øe, men de Cimbrer, som Strabo, Mela, Plinius og Tacitus omtale, boet Sonden for Elben, i det Bremiske omtrent, hvis yderste Odde, som stikker ud i Vester-Havet, har hos de Romere faaet Navn af det Cimbriske Forbierg.

20. Sidstbemeldte Cimbrer har enten været en Sværm af de udvandrende Cimbrer, som er paa bemeldte Sted bleven tilbage; Eller og, hvilket er endnu langt rimeligere, har den, efter de Cimbrers store Nederlag ved Marium, overblevne Levning af dem, som vandrede tilbage til Norden, sat sig derned, efterat deres forrige gamle Boepæle af andre Folk vare blevne indtagne.

21. Disse har fornemmelig været Saxerne, som tilforn havde beboet endeel Øer i Vester-Havet, tilligemed de nu værende Jyders Stamme-Fædre.

22. Det er uvist, om de Cimbrer selv har været af sidstbemeldte Folke-Slag, eller om de ey rettere maa ansees for at have været Celter, som de ældste Skribenter kalde dem, eller ogsaa Tydske.

23. Endskiønt Ptolemæus er en yngre Skribent, end Strabo, Mela, Plinius og Tacitus, saa ere dog hans Efterretninger om vor Norden at ansee for langt ældere end hines, naar man undtager, hvad de har laant eller anført af ældre Skribenter.

24. Vor Norden er fra de ældste Tider af, saa langt man op i Tiden kan spore, bleven beboet af samme Slags Indvaanere, som den endnu har, hvilke hverken nedstamme fra de Tydske, ey heller ere komne hid ind fra Tydskland.

25. De Romerske og de seenere Græske Skribenter har taget næsten altsammen, een og anden Ting allene undtagen, af hvad de berette om vor Norden, af ældre Græske Skribenter.

26. Den Handel, som Phoenicierne i gamle Dage førte her paa Norden, har ved deres Undergang i en lang Tid været nedlagt og forglemt, Bernsteens Han-

Handelen i sær, indtil denne under Keyser Neronis Regiering igien begyndte at komme i Gang.

27. Pomp. Mela har kun kiendt de Vestlige Kyster af Germanien omkring og lidt Norden for Elben, hvorefter han har indrettet sin Beskrivelse over den hele Codaniske Bugt Norden for bemeldte Flod, skiønt den i sig selv strakte sig langt videre, da han i den sætter end og de Hermoner, som boede midt inde i Germanien, langt henne mod Osten.

28. Plinii Codaniske Bugt har indbefattet ey allene en Deel af Oster-Soen, men end og det meeste af det nu værende Tydskland.

29. Bierget Sevo hos Plinium og Solinum bemerker ingenlunde Field-Ryggen mellem Norge og Sverrig, men derved maae forstaaes de Slesiske, Bohmiske, Saxiske og andre der Sonden for i Tydskland beliggende Bierge.

30. De Ingævoner har ingen andensteds boet end i Tydskland.

31. *Melæ* Panotæ og Sanatli eller Satmali, *Plinii* Faneſii og *Ptolemæi* Phiresii og Phavonæ bemærke kun eet og det samme, nemlig visse Folkeslag i Oster-Soen eller Norden for, som de Græker har givet saadanne Navne, efter deres formeentlige Skikkelse eller Levemaade.

32. Det samme gielder og om *Melæ* Oæones, *Taciti* Oxiones og Helusii, *Plinii* Hilleviones og *Ptolemæi* Ælveones og Levones, som alle blive eet Slags Folk.

33. Det er en Vildfarelse, at de Gamle har under Navnet Scandinavia indbefattet alle de tre Nordiske Riger, eller at vor hele Nordiske Halv-Oe derved er meent, da dette Navn allene tilkommer de Sydlige og Østlige Kyster af den.

34. De gamle Græske og Romerske Skribenter har ey heller nogensinde udstrakt Navnet Germania længer end til Oster-Soen, saa de tage feyl, som mene, at hele Norden og skulde være derunder indbegreben.

35. De Romere ere i de Vestlige Kanter af Germanien aldrig komne over Elben, og har af egen Erfarenhed intet vidst om alt hvad som laae Norden for bemeldte Flod, uden hvad deres Skribenter har laant af de Grækers gamle Beretninger.

36. De Romere ere aldrig til Søes komne Nord om Skagen i Jylland, men vel engang i Agricolæ Tid Norden omkring Britannien.

37. Ved Plinii Bergos maa man rimeligst anſee Hibernien for at være meent.

38. Ved *Nerigon* hos ham bør ey forſtaaes noget andet Land end Norge.

39. De *Sithones*, ſom Tacitus omtaler, ere ey at anſee for det Folk, ſom man nu kalder Norſke, men af Githones eller *Gythones* har man ved at forandre en Bogſtav giort Sithones.

40. *Scandia* og *Scandinavia* er eet og ſamme Navn, taget af det Nordiſke *Scaney*, dog kan derved til deels adſkildte Steder af de Gamle være meente.

41. De *Svioners* eller Svenſkes Navn har ey været de gamle Græker bekiendt, ey heller de Romere forend i Neronis Tider, da de og fik en Slags Kundſkab om de Oſtlige Kyſter af Germanien ved Oſten-Søen.

42. De Danſkes, Norſkes og Gothers Navne maa have været bekiendte en temmelig Stund for Chriſti Tider.

43. De Hermoner ere blant alle Tydſke forſt blevne de Romere bekiendte og deraf har diſſe taget Anledning til Navnet *Germani*.

44. *Plinii Epingia* er ey Finland, men kun et fordærvet Græſk Navn, der vil ſige det ſamme, ſom deres Land, der have Heſte-Fodder.

45. Det Navn *Morimaruſa*, ſom Philemon hos Plinium giver Nord-Havet, bemerker det ſamme ſom: Det døde Hav.

46. Mare *Cronium* eller *Saturnium*, hvilket Navn man og har givet Nord-Havet, er det ſamme ſom Mare pigrum eller immobile.

47. Forbierget *Rubeas* hos Plinium ſynes at være Röbierg i de Norſke Nordlande.

48. Det Navn *Amalchium*, ſom hos Plinium forekommer paa Nord-Havet, er et Græſk Ord, og bemerker Sammenfroſſet.

49. Ved

49. Ved Den Mictis, som Philemon omtaler, maa være meent enten en Ø mellem Britannien og Irland, eller *Ptolemæi* Ocitis, hvormed synes at være sigtet til en af de Orcadiske Øer.

50. Blant disse eller de Hetlandske, maa ogsaa Den Dumna efterledes.

51. De ældste Græske Skribenter, som har levet efter Herodoti Tider, har udstrakt Navnet Celtien til alle de Vestlige Lande af Europa og dem, som laae Norden for Italien.

52. De har under Navn Scythien indbefattet alle Lande Norden for det Sorte og Caspiske Hav.

53. Dog komme ingen af disse Navne vor Norden ved, da samme af de Græker stedse er bleven anseet for Øer, der ey hørte til, men laae Norden for bemeldte Lande og Britannien.

53. Har Herculis Støtter været at finde her i Norden, saa maa derved rimeligst de 2de store Land-Odder og Forbierge Lindesnes og Skagen været meente.

54. De Romere har under de Svevers Navn indbefattet alle de Nordiske Folk, som de ey vidste noget egentligt Navn paa, og udstrakt Navnet Svevien til en Deel af vor Norden.

55. De Norden for Elben beliggende Lande vare i Taciti Tider mere ubekiendte, end de havde været i Augusti og Tiberii.

56. Angaaende vor Norden har Ptolemæus, som tilforn er erindret, betient sig allene af de gamle Græske Skribenters Beretninger, men af nyere derimod, fornemmelig af de Romeres Itinerariis, i Henseende til de andre Lande.

57. De Aloeciske Øer hos Ptolemæum ere Vendsyssel, Thye og Mors.

58. Hans tre mindre Scandiske Øer, Fyen, Siælland og Skaane, eller i Steden for sidstbemeldte Laalland, Falster med andre omkringliggende, anseete for een Ø.

59. Hans store Scandia den samme som Plinii Scandinavia.

60. An-

60. Angaaende vor Norden har han fulgt 2de adskildte Beretninger, en ældre og en nyere, som dog beggge ere tagne af gamle Skribenter, ældre end Strabo, Mela, Plinius o. s. v.

61. De Gother har i de ældste Tider boet nær ved Øster-Søen, Østen for Veixelen, men siden trakt sig derfra længere op i Landet.

62. Finnerne har tvertimod i de ældste Tider boet længere Søer paa, end bemeldte Gother, op i Lithauen og Polen til Deels, men ere siden blevne nødte til at vandre Nord efter.

63. Den Cimbriske Halv-Ø og Britannien synes i de ældste Tider at have været langt større, end de nu ere, og ved en stor Vandflod at have mist en stor Deel.

64. *Melæ* Codanonia og *Plinii* Scandinavia, bemerke ey det samme, men tvende adskildte Lande, det første Jylland og Holsteen, men det sidste Skaane med de Østlige Kyster af Sverrig og de der Østen for beliggende Øer.

CHRI-